

בשו"ע סרט"ו ס"א כתב, אין עונה אמן אחר ברכותיו אלא אחר שתי ברכות או יותר שהם סוף ברכות, ונהגו לענות אמן אחר יהללוך ואחר ישתבח, וכתב בברכ"י שם ס"ק א', ולפי"ז יש לענות אמן אחר ברכותיו על ההפטרה, וכן נוהגין קצת, וכן כתב בספרו לדוד אמת ס"כ אות י"ט וכ"כ בבא"ח בפר' מסעי אות י"ד, ואעפ"י שבזכור לאברהם שם אות א' כתב שלא נהגו כן, וכ"כ בכה"ח שם אות א' שכן המנהג כעת שלא לענות אמן. מ"מ העיקר להלכה לענות אמן, וכן ראוי לבני ספרד לנהוג, ומ"מ אם נמצא במקום שלא נהגו לומר אמן, יאמר אמן בלחש.

(אור לציון פי"ד סל"ב)

עניית אמן תוכד"ד לחברו

מי שגמר ברכתו אחר ברכת חברו, קודם תוך כדי דבור, אם יכול לענות אמן על ברכת חברו, אף שאינו יכול לענות כשסימו בשווה, וטעם הספק הוא אם זה שאין עונין אמן כשמסיימין בשווה הוא מטעם דכיוון ששתיהם אומרים אמן בהכרח עונה על ברכת עצמו, ואף שכוונתם דכל אחד הוא על ברכת חברו, אין למיזל בתר כוונה, ובפרט שלשון מגונה, דאיתא גבי העונה אמן אחר ברכת עצמו שייך יותר לגבי אינשי אחריני, שצריך לעשות באופן שלא יהיה גנאי לגבי דידהו שהוא רק לפ"מ שנראה שלא שייך ענין הכוונה.

ואף שלא מובן לנו כ"כ ענין הגנאי בזה ועין בתר"י ר"פ שלשה שאכלו וכו'. אבל יותר נראה לומר שהמגונה הוא על דנראה דלא סגי לו במה שתיקנו לברך והוא מצריך שיוסיפו על הברכה שתיקנו גם אמירת אמן, וכדאיתא בברכות ל"ד ע"ב לענין הכורע בהודאה דבהמ"ז ובהודאה של הלל ה"ז מגונה, שכתב הרמ"א בסקי"ג ס"ג שאין לכרוע אלא במקום שתקנ"ח וכ"כ המג"א סק"ג ועניינו שזהו גנאי שסובר שצריכין להוסיף ע"מ שתיקנו, שכנראה מראה שלא דקדקו חכמים כל הצורך.

עכ"פ זה שהוי מגונה שהוא גנאי להאינשי עושה הכרח שלא אזלינן בתר כוונה, ולכן כששניהן סיימו בשווה, שלפי שרואין יהיה נראה שגם האמן הוא הוספה על ברכת עצמו, אסור כמו שליכא שם עוד אחר שמברך וסיים, ולטעם זה אסור לענות אמן על ברכת חברו אף שסיים קודם, כיון שנמצא שהוא אומר אמן יחד עם הברכה שלו, הרי נראה שהאמן שייך לברכת עצמו. אבל יש גם לומר שהטעם במסיימין בשווה שא"צ לענות, הוא משום דלא נתחייבו אז בענית אמן על ברכת האחר דהרי כל אחד רשאי לדבר לאחר שגמר ברכתו ואעפ"כ לא חייבוהו לענות אמן, יהיה מאיזה טעם שיהיה, אבל בשמע גמר ברכה של חברו כשעדיין הוא מברך הוא בעצם חייב לענות, דהא בכלל שומע גמר ברכה שחייבו לענות אמן הוא אלא אף שחייב, אינו יכול לענות אמן משום איסור הפסק בברכה, שלא התירו להפסיק בשביל עניית אמן, וכו'.

לכן תיכף כשגמר, אם עדיין הוא בתכ"ד ששייך לענות אמן יש לחייבו ולא יתבטל חיובו בשביל איזה חשש שלא יתחזי כעונה על ברכת עצמו, שאינו איסור ממש אלא שהוא מגונה וכו'. ועי"ש עוד מש"כ בזה האג"מ.

(אגרות משה או"ח ח"ה ס"ט)

אם סיים ברכתו יחד עם הש"ץ, יכול לענות אמן על ברכת הש"ץ לאחר כדי דיבור של ברכתו, קודם שיכלה אמן מפי רוב הציבור, דזה שיעור שעדיין יכול לענות על ברכת אחרים, ואין זה חשיב עונה אמן על ברכת עצמו כיון דשהה כדי דיבור.

(הלכות שלמה פכ"ב סי"ז)

בענין איש"ר דאגדתא

וראיתי להעיר ולכתוב הנה כמה שהייתי טועה ברוב ימי לומר כי האי דקאמר ואיהא שמיה רבא דאגדתא משמע דוקא לומר קדיש על אגדה ולא על למוד משנה ותלמוד ולכן הייתי נזהר לומר שום אגדה אחר המשנה או אחר ההלכה כדי לומר קדיש אחריה מיד וכמו שנהגו העם ג"כ בסוף כל פרק ופרק מפרקי אבות לומר ר' חנניא בן עקשיא אומר רצה וכו' וכדמשמע מסוף פי' הרמב"ם ז"ל למסכת אבות שכתב שם שנהגו העם לומר ר' חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה וכו' בסיום הפרקים לפי שאין אומרים קדיש על המשנה אלא על האגדה עכ"ל וכעת מזמן קרוב דקדקתי מלשונו ז"ל בנוסח הקדיש שבסדר תפילה שבסוף ספר אהבה שכתב וז"ל כל עשרה מישראל או יותר שעוסקים בת"ת שבעל פה ואפי' במדרשות או בהגדות כשהן מסיימין אומר אחד מהן קדיש בנוסח זה יתגדל וכו' מדקאמ' ואפילו במדרשות וכו' משמע שהוא ז"ל רוצה לפרש דהא דאמרינן ואיהא שמיה רבא דאגדתא ר"ל אפילו איהא שמיה רבא דאגדתא קאי עלמא וכ"ש איהא שמיה דתלמודא ולפי זה חזר בו ממה שפירש בסוף מסכת אבות ובלאו הכי בע"ד קשיא לי אדבריו שכתב שם בסוף מסכת אבות דמי עדיפא משנת ר' חנניא בן עקשיא דמתניתא בסוף מסכת מכות למיקרי יתה אגדה טפי מכל משניות דבפרקי אבות ודוחק לומר שהוא סבר דר' חנניא בן עקשיא אומר וכו' אינה משנה כלל מדלא פירש בה כלום שם בסוף מסכת מכות כן נלענ"ד.

עיינן מה שהעיר ג"כ הגרי"ב ז"ל בגליון הש"ס כמ"ש הרב המחבר ז"ל ובאמת מה שנדפס פירוש הרמב"ם על פ"ו דמס' אבות הוא מפירוש רש"י ז"ל וע' במדרש שמואל ובדרך חיים להמהר"ל מפראג ז"ל ובזה סרה, תמיהתם על הרמב"ם ז"ל ועי' מ"ש ע"ז בריש פ' ש"ח בש"ס החדש שלנו שנדפס בוויילנא.

(מלאכת שלמה סוטה מט.)

אשה אם תענה אמן אחר ברכת לישוב בסוכה דקדוש

אשה שיושבת חוץ לסוכה ותאכל שם אם יש לה לענות אמן על ברכת לישוב בסוכה כשדעתה לשתות מן היין כרגיל ודימה כתר"ה לאמן על שהחיינו בקידוש יו"ט שהיא כבר ברכה שהחיינו בשעת הדלקת הנרות שפשיטא לכתר"ה דלא עונה אמן, הנה כמדומני במה שפשיטא ליה לכתר"ה נמי אין המנהג כן, והוא קצת הכרח דאם לא היו יכולות הנשים לענות אמן לא היו מנהיגין להנשים שיברכו שהחיינו בעת הדלקת הנרות ביו"ט כדי שלא יבואו להפסיק בעניית אמן דרובא דנשי לא ידעו לחלק בין ברכה זו לשאר ברכות הקידוש.

ואף הריעב"ץ בסדרו ביו"ט של פסח כתב שלא היו צריכות לברך שהחיינו כתב ביו"ט של ר"ה דמברכות שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, וגם לא כתב שיזהירו להנשים שלא יענו אמן בשמיעת קידוש שא"כ מוכח לומר דהיו מניחין להן שיענו אמן והטעם שהוא משום שמ"מ אין זה הפסק דמאחר דלבעלה שאומר הקידוש שמוציא אותה הוא מברכות הקידוש דהא תיקנו שיאמרו גם ברכת הזמן על הכוס אין זה הפסק אף לדידה אף שכבר אמרה ברכת שהחיינו, מאחר דעכ"פ שייכא אף לדידה גם ברכת שהחיינו להקידוש ששומעת, א"כ כ"ש שברכת לישוב בסוכה ששייך גם לה אף שהיא חוץ לסוכה דהא אם רוצה לישוב בסוכה רשאה גם לברך דהא מברכות נשי על מצות שזמ"ג אף שפטורות למנהגנו כשיטת ר"ת בתוס' קידושין ל"א ובתוס' ר"ה ל"ג משמע דמסקנת התוס' כר"ת, ואף שהיא עתה חוץ לסוכה נמי יצאת ידי הברכה כשתרצה אח"כ לאכול בסוכה שיש לה לענות אמן, ואף אם נימא שנשים אין עונות אמן על ברכת שהחיינו כשאמרה בשעת הדלקת הנרות יכולה לענות אמן על ברכת לישוב בסוכה אף שדעתה לאכול חוץ לסוכה אבל האמת שגם על ברכת שהחיינו צריכות לענות אמן.

ועיין ברש"י כתובות ח' בד"ה שמח תשמח שהביא מירושלמי בברכת בשמים וברכת האור רבי מפזרן וחוזר וסודרן על הכוס ור"ח מכנסן והוא

בירושלמי ברכות פ"א ה"ה, הרי שאינה ברכה לבטלה אף שכבר בירך וברכת האור הא לא שייך לברך שני פעמים וא"כ הוא בשביל מעלת לברך אותה על הכוס, ואף שאפשר ששם בירך על הכוס עוד הפעם להוציא את האחרים והחדוש היה על מה שבירך בעצמו תיכף כשנודמן לו נר אף שידע דיברך עוד הפעם כשיבדיל על הכוס, אבל לא משמע כן מלשון וחוזר וסודרן על הכוס דמשמע דבשביל מעלת לברך על הכוס בשעה שמבדיל בך עוד הפעם, שלכן אף אם נימא שר"ח פליג הוא רק לענין לברך עוד הפעם סובר ר"ח שאינו יכול בשביל מעלה זו דיהיה על הכוס, שאף שגם ר"ח סובר שיש בזה מעלה גדולה לברך על הכוס ושיהיה מברכות הברלה אינו סובר שיוכל לברך ביחיד בשביל מעלה זו אף כשכבר בך על האור,

דלכן לענין האשה שהיא שומעת קידוש מבעלה שגם תשמע ברכת שהחיינו אין להחשיב ששומעת ברכה בעלמא דהא לכו"ע שייך ברכת שהחיינו לקידוש לברך על הכוס בשעת עשיית קידוש כשלא היה איסור ברכה לבטלה, ולהאשה שהיא רק שומעת ולא תהא ברכה לבטלה גם לר"ח יש לה חיוב לשמוע גם ברכת שהחיינו שאומר בעלה על הכוס בשעת הקידוש וממילא מחוייבת לענות אמן וא"כ לא שייך כלל שיתחשב הפסק, ולטעם זה ליכא ראייה שתוכל לענות אמן לאחר ברכת לישב בסוכה שמברך בעלה בשעת הקידוש כשהיא חוץ לסוכה ואינה חושבת לאכול בסוכה, אבל האמת שגם על ברכת לישב בסוכה צריכה לענות אמן מאחר דלבעלה המברך היא מברכת הקידוש וגם משום שגם היא יוצאת כשתרצה לאכול אח"כ בסוכה.

(אג"מ ח"ד סכ"א)

אמן דאהבה רבה

כמדומה לי שמו"ר (הגר"י קניבסקי זצוק"ל) אינו מפסיק בענית אמן אחר סיום ברכת הבוחר בעמו ישראל באהבה, כי ראיתי שבברכת יוצר אור ענה אמן כשמע שהקהל ענה אבל כאן לא ענה, וכן בערבית כמדומה שלא ענה אמן אחר ברכת אוהב עמו ישראל כדי שלא יהיה הפסק בין ברכה לקריאת שמע.

(אורחות רבינו ח"א עמ' נ"ג)

ז' שבחים בקדיש

כתב הטור סנ"ו שאין לומר בקדיש ויתהלל מפני שאין לומר רק ז' תיבות של שבחים כנגד ז' רקיעים ובלא ויתהלל הוי ז' עם יתברך, וסברת האומרים משום דאיתא בכתבים שביתברך וכו' יש ז' תיבות שהם מב' אותיות נגד שם מב' וגם יש בהם ז' וויין שהם ג"כ מ"ב.

וביהא שמיה רבא יש ג"כ ז' תיבות שהן כנגד הארץ שכוללת ז' ארצות, ומשום הכי ביהא שמיה רבא ז' תיבות של שבח א' לפי שהיא נגד הארץ שהיא א' שכוללת ז' ארצות אבל הז' רקיעים הוא כ"א בפנ"ע.

לכן ביתברך שהוא נגד הרקיע יש ז' תיבות שכ"א בפנ"ע, וביהא שמיה רבא יש כ"ח אותיות, כנגד מלוי דמלוי, שם בן ד' שיש ג"כ כ"ח אותיות, ועם המ"ב הם ע'.

וז"ש כל העונה אמן יהש"ר בכל כחו קורעין לו גז"ד של ע' שנה, ולפ"ז בלא ויתהלל אפ' נחשוב יתברך לא יהא מב' אותיות ויש ז' וויין.

אבל העיקר נראה כדעת הטור שאין לומר ויתהלל שאין שייך אח"כ לומר לעלא מכל ברכתא, משא"כ לתיבת ויתעלה שייך שפיר לעלא כו' ואפ"ה יש כאן מ"ב אותיות וז' וויין עם יתברך, שבותרומם יש ב' וויין שבכל בנין מרובע צ"ל ב' וויין.

(סדור הגר"א עמ' קמ"ה)

דין הפסקה לאמן

כתב במעשה רב דיש לענות אמן כששומע הברכה אפ' אחר יוצר אור באיזה אמן שירצה חוץ לאחר שפתח בשירה חדשה. וכתב הפעולת שכיר שהוא תמוה וכו', ולולי דמסתפינא הו"א דט"ס נפל כאן וכצ"ל א"פ אחר יוצר אור באיזה מקום שירצה, וא"כ הכוונה דוקא באותם אמנים שמותר לענות אמן כגון אמן של האל הקדוש ושומע תפלה.

ומשמיענו דבכל מקום מותר להפסיק ואפ' באמצע הפרק ואפילו בין אלוקכם לאמת. ומ"ש חוץ לאחר שפתח שירה חדשה פ' דאז אין לענות שום אמן דהא אפ' לקדיש וקדושה ממתנינים בשירה חדשה. אמנם ראיתי בתוספת מעשה רב שראה במעשה רב מהרה' בעל פאת השולחן ז"ל שנהג גם אפ' לאחר שפתח שירה חדשה.

(סידור הגר"א עמ' ע')

עניית אמן לברכה אחת בקדוש והבדלה למי שכבר יצא יד"ח אי הוי הפסק לשאר הברכות

ע"ד מה שנתעורר בירושלים לענין ברכת הקדוש בליל הסדר לגבי נשים, דמכיון שהנשים בין כך צריכות לשתות את כל הכוס שבידן משום ד' כוסות, יותר עדיף שיקדשו בעצמן, ולא לצאת יד"ח קדוש בשמיעה מהבעל, דמכיון שכבר יצאו יד"ח בברכת שהחיינו בהדלקת הנר, א"כ עניית האמן שיענו בקדוש אחר ברכת שהחיינו של הבעל יהא הפסק בין הקדוש לשתיה, וע"ז העיר כת"ר שיש תקנה לדבר שלא יענו אמן אחרי ברכת שהחיינו.

הנה תקנה זו היא רק לגבי עניית אמן שלא תהא הפסק, אבל אכתי יש לעיין שהשמיעה עצמה של ברכת שהחיינו תהא נחשבת כהפסק, ונקדים דברי המחבר בשו"ע או"ח (סימן כה סעיף י') שכתב שם: "דאם שמע קדיש בין תפלה של יד לשל ראש לא יפסיק לענות עמהם, אלא שומע ושותק ומכוון

למה שאומרים ובב"י שם מבואר שזה משום דאנו פוסקים דלענין עניית קדושה הוי שומע כעונה, ולענין הפסק לא הוי הפסקה.

ומקור הדברים הוא בתוס' ברכות כ"ב וז"ל: "וכתב רש"י בסוכה לב. דאדם המתפלל ושמע מפי החזן קדיש או קדושה אינו יכול להפסיק ולענות עם הצבור אלא ישתוק וימתין מעט דשומע כעונה. ור"ת ור"י היו אומרים דאדרבה אי שומע כעונה הוי הפסקה אם שותק, ומ"מ נהגו העם לשתוק וגדול המנהג. ובמקום אחר כתבתי שמלשון התוס' משמע דזה שנהגו העם דשומע כעונה לא הוי הפסק הוא מנהג שנהגו להקל רק בדיעבד. שלענין שומע קדיש וקדושה כיון שמוטל עליו חובה לענות קדיש וקדושה ביחד עם הצבור הוי כדיעבד ולכן נהגו להקל, אבל לכתחילה יש לחשוש לדברי ר"ת ור"י דאי שומע כעונה הוי הפסקה אם שותק. ולפי"ז אפשר שה"ה בהנחת תפילין אם יודע מקודם שלא יספיק לגמור את הנחת תפלה של ראש לפני הקדיש והקדושה של הצבור, הוא צריך להמתין ולא להתחיל בהנחת התפילין עד אחרי עניית הקדיש והקדושה, (ומאידיך י"ל דגם ר"ת ור"י לא אמרו דהוי הפסק אלא כשהוא צריך לצאת בשמיעה זו בתורת שומע כעונה ואז אמרינן ממנ"פ דאי משוית לו כעונה ליהוי גם הפסק, אבל בנ"ד שהאשה כבר יצאה יד"ח בברכת שהחינו ואינה צריכה לתורת שומע כעונה אפשר דלכו"ע שמיעה כזו לא הוי הפסק).

ויעוין ברשב"ם פסחים (דף קו ע"ב), דאיתא שם הנוטל ידיו לא יקדש, ופרשב"ם: "נטל ידיו לא יקדש אלא אחר יקדש והוא יוצא יד"ח בשמיעה ושתי' דאין כאן היסח הדעת מאחר שהוא עצמו אינו מברך" אבל הוא עצמו לא יקדש אם נטל ידיו כדי שיאכל על סמך נטילה דלפני קדוש, דקדוש מפסיק בין נטילה לאכילה והוי כהיסח הדעת", עכ"ל. הרי מפורש ברשב"ם דהשמיעה עצמה לא הוי הפסק. אולם כד נעיין הרי פשטות דברי הרשב"ם שם דהוא עונה ג"כ אמן שהרי יוצא יד"ח הקדוש בשמיעה, ומ"מ לא הוי הפסק

וע"כ דהפסק שבין נטילה לאכילה יותר קל מבין ברכה לטעימה, וממילא אין רא"י מרשב"ם גם לענין שמיעה בלבד דלא הוי הפסק.

וכעין זה הערתי בעובדה דהוי בגדול אחד שהי' קשה לו לשתות רוב כוס היין של הבדלה, והיה מזמין איש אחר לשתות היין, ולפעמים היה האיש ההוא בא אצלו אחרי שיצא כבר יד"ח בהבדלה על הכוס, והורה לו אותו הגדול שלא יענה אמן רק על ברכת ב"פ הגפן ולא על שאר הברכות שכבר יצא בהם, שהאמן על שאר הברכות הוי הפסק בין ברכת ב"פ הגפן לשת"י, והערתי כנ"ל דיש לעיין אם השמיעה עצמה לא הוי הפסק, ולפי"ז אפשר דלכתחילה יש להזמין לשתית היין איש אחר שלא יצא עדיין יד"ח הבדלה על הכוס, כדי שלא תהא השמיעה עצמה הפסק, וגם נראה כמכניס עצמו למצב שלא יוכל לענות אמן, והרי עניית אמן אחרי ברכה היא חובה על השומע, וכמ"ש ברמב"ם (ברכות פ"א הי"ג) ובשו"ע (רטו ס"ב). אמנם בטור שם (כפי שהבין הב"י) כתב שעיקר עניית אמן אינה חובה אלא אם ירצה עונה, אבל כבר פי"י שם הב"ח דבריו שלא אמר כן אלא אחר ברכת עכו"ם. אבל אחר ברכת ישראל חייב לענות אמן. ובט"ז (ס"ק ב') פי' דברי הטור שזה דוקא בלא שמע כל הברכה, אבל בשמע כל הברכה חייב לענות.

(ורב אחר העיר שבכגון זה הוא נוהג שהאחר השותה את היין לא יכוון לצאת בברכת בורא פרי הגפן של בעה"ב אלא יברך אחר בעצמו ב"פ הגפן, אולם דברי צ"ע, דאין מועיל שתיית הכוס ע"י אחר אלא דוקא כשהאחר יוצא לכה"פ בברכת בורא פירי הגפן של המקדש או של המבדיל, אבל אם האחר אינו מכוון לצאת בברכתו ומברך שנית הוי כנשפך הכוס, וכן מבואר בס' אליהו רבה (סימן רע"א סעיף י"ד) דהא דכתב המחבר דאם טעם אחד מן המסובין כמלא מלוגמיו יצא היינו דוקא שהמסובין שמעו מתחילה את הברכה והוא כוון עליהם להוציאן וכו', אבל אם שתה אחר שלא כוון עליו בברכה ואותו האחר כרך מחדש אין יוצאין בטעימתו ודינו כאילו נשפך הכוס, ומיהו גם לדברי האלי' רבה א"צ שהשותה יכוון ויצא מבעה"ב כל הקידוש או

ההבדלה, אלא אפילו אם כבר יצא יד"ח בהבדלה ואינו יוצא רק בבכרכת ב"פ הגפן מהניא שתייתו, וכן מבואר ברש"י עירובין (דף מ ע"ב) דאיתא שם: "לברוך עליה ולנחמי צריך שיטעום ליתביה לינוקא...". ופרש"י: "ליתביה לינוקא לשתותו לאחר שיברך עליו דהאי שיטעום דקאמר לאו דוקא קאמר אמברך דה"ה כי שתי אחרינא דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם לאלתר שתהא ברכת היין דבורא פרי הגפן שלא לצורך, ומכי טעם לי' אחרינא שפיר דמי, עכ"ל. ויעויין שם בחדושי הרש"ש).

וע"פ הנ"ל אמר שארי הגאון הגרא"ז מלצר זצ"ל לתת טעם גם מבחינת הלכה על זה שנהגו הנשים שלא לטעום מהיין של כוס ההבדלה (המג"א בסימן רצו ס"ק ד' כתב ע"ז לעיין הטעם בשל"ה) משום דאנו חוששים דשמא הלכה כשיטת האומרים דנשים פטורות מהבדלה, ולשיטה זו האמן שהיא עושה על ברכת האור וההבדלה הוי הפסק בין בורא פרי הגפן שיוצאת מפי הבעל לשתייה, ויש לעיין קצת בזה דהרי סוף כל סוף היא חייבת להבדיל מספק, וגם חיוב מספק הוי חיוב ותו לא הוי הפסק.

(הר צבי ז"א עמ' קס"א)

אמן בקידוש קודם שתיה אי חשיב הפסק

בדבר מנהגו שהאישה מברכת זמן ביו"ט בשעת הדלקת הנרות אם רשאה לענות אמן על הזמן שמברך בעלה על הכוס בקידוש היום מחשש הפסק בין ברכת היין לשתייתה כיוון דהיא כבר נפטרה מברכת הזמן, הנה פשוט שלדינא אין ספק דהא זה מאות בשנים שהנשים מברכות זמן בשעה שמדליקים את הנרות ביו"ט כי אף שלכאורה היה יותר טוב שלא יברכו זמן מאחר שיהיה כוס של קידוש לברך עליו גם זמן דיותר עדיף לברך זמן על הכוס ומטעם זה כתב הריעב"ץ והוא בשאילת יעב"ץ סק"ז שמתחלה חשב למחות באשתו אבל מ"מ לא מחה מאחר שהוא מנהג המוחזק בידה והיא ברת מרי דעובדא

ואי לא דחזיא לבני נשא לא עבדא ורק במקום שלא נהגו אין להנהיג עיי"ש, ואם היה אסור לענות אמן מדין הפסק בין הברכה להשתיה היה טעם גדול למחות ולהחשיב זה למנהג בטעות, ואף שאיכא עצה שלא תענה אמן, לבד שלא יזהרו בזה הרי זה גופא אסור לגרום שלא לענות אמן על ברכה דהוא חיוב גדול לענות אמן אף שלא צריך לצאת בהברכה כדתנן בברכות דף ג"ט ע"ב ואיפסק ברמב"ם פ"א מברכות הי"ג ובשו"ע סרט"ו ס"ב והט"ז סק"ב אמר דגם הטור סובר שהוא חוב וכו'.

וא"כ מה לנו זה שליכא ברכה לבטלה הא בשביל איסור זה הא נמי היה שייך לבטל מנהג זה אלא ודאי שאין בזה שום איסור משום שצריכה לענות אמן ואין בזה משום הפסק.

והטעם נראה דכיון דאצל המקדש היא ברכה הצריכה ואינו הפסק לדידיה אין זה הפסק גם לגבי השומעין היוצאין ממנו דהם בטלין לדינו לענין שמיעת הברכות ואמירת אמן ומה שאצלו אינו הפסק גם לדידהו אינו הפסק וכו'. אלא ודאי צריך לומר דעניית אמן אחר הברכות שהמקדש צריך לברכם אינו הפסק אף ששיחה וגם אמן על ברכות אחרות הוא הפסק וכדעיל.

(אגרות משה אור"ח ח"ד סק"א)

המברך, וקודם אכילתו או קיום המצוה שבירך עליהן ענה אמן על שמיעת אותה ברכה מפי חברו, כיון שהיא מחלוקת הפוסקים הו"ל ספק ברכות ולא יחזור ויברך אך אם ענה על ברכה אחרת, יחזור ויברך.

ומש"כ השע"ת ס"י קס"ז סק"ג) בשם שו"ת פנים מאירות (ח"ב ס"ה), גם הוא אינו מחליט שגם בדיעבד צריך לחזור ולברך, אלא דכן דעת קצת פוסקים.

דכיון דאינו שייך כלל לענין ברכתו, הו"ל הפסק, אך יש להסתפק בקידוש הלילה אם בירך על היין וענה אמן על ברכת הקידוש של חברו, או להיפך שבירך ברכת היין של חברו, אם נאמר דהוה כברכה אחרת שאינה שייכת

לברכת הגפן שלו, אם לא, והדעת נוטה שאין לחלק בקידוש בין אמן על הקידוש או על ברכת בורא פרי הגפן.

(שמירת שבת כהלכתה פמ"ג הע"מ)

האם מותר להפסיק בשומע תפילה לענות איש"ר

ברכות כ"א ע"ב, איבעיא להו מהו להפסיק ליהא שמו הגדול מבורך, "ומסקנא דלא פסיק, ונחלקו המפרשים אם שותק בשעת התפילה בשעת עניית הקדיש אם לא, יש מפרשים שאינו שותק כלל, דהא קיי"ל שומע כעונה אשתכח דהוי הפסקה כמו אם היה עונה וזוהי דעת רבנו יעקב ז"ל, אבל רבנו האי גאון וסיעתו ורי"ף ז"ל אמרו ששותק, דכי אמרינן שומע כעונה הפסקה דוקא בדברים אחרים אבל בזה שהוא שבחו של המקום לא דיינין ליה הפסקה ושרי, ודבר שתלוי בעמודי העולם אין לנו להכריע ביניהם, ודעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, ובלבד שיכוין לבו לשמים". (רבנו יונה פ' מי שמתו), בדין שומע כעונה, אולי יש לומר הטעם מפני שלפני השי"ת מחשבה של אדם כדיבור נחשבת, ולכן שומע ושותק כעונה נחשב.

הרי לנו שאחרי המסקנא בגמ' דלא פסיק, דנו הראשונים ז"ל רק אם מותר לשתוק ולשמוע או גם זה אסור, אבל להפסיק ולענות, לא עלה כלל על הדעת, והנה בברכת שומע תפלה, ששואל אדם כל צרכיו בש"ת, נתעוררה השאלה אם מותר להפסיק לאיש"ר.

בס' "תולדות זאב" להרב זאב פרנק (זצ"ל), כתוב: "דאם אדם עומד באמצע ש"ת דשפיר יכול לענות איש"ר, דהא קי"ל שואל אדם כל צרכיו בש"ת, והצעתי זאת לפני כמה גדולים והסכימו על זה, ובהשמטות שם כתוב "ומעתה נעלה מכל ספק דצריך להפסיק בש"ת לענות איש"ר, וכל מי שיש לו מוח בקדקדו יודה שהדברים כנים ואמיתיים, ונחזי אנן, להתפלל שיזכה המספר שלו בגורל מותר לו להפסיק, ולענות עם הצבור יהש"ר, שהיא תפילה

על קידוש שמו ית' יהא אסור לו להפסיק, היתכן לומר כן, וכן נראה לי אם עומד בברכת מודים כשיאמר על כולם יתברך קודם שהתחיל וכל החיים, דצריך לענות עם הציבור יהש"ר, דהרי הוא מעין הברכה ומקום הניחו לי להתגדר בזה". אבל מצינו שהקדמוהו בזה החידוש, בס' "בני לוי" (וילנא תרל"ט) כתוב "אך זאת נראה לי אם עומד באמצע שמע קולנו מותר לענות יהש"ר, כיון ששמע קולנו נתקנה על בקשת צרכיו של האדם, ומותר להוסיף בה כמה בקשות, ואם מותר לבקש צרכיו, כ"ש שמותר לבקש על זה". וגם השל"ה במס' תענית כותב, "ואין זה נקרא משנה מטבע הברכה דמה איסור הי' בדבר אם הי' מזכיר נחם בכל ימות השנה, דהא יכול לחדש דבר בכל ברכה מהאמצעות מעין הברכה".

ובס' "עמק ברכה" להרב פורמנצ'יק (זצ"ל), מוסיף ומחדש דגם לעלות לדוכן מותר בש"ת, וז"ל שם "דאם עומד בשומע תפילה לכ"ע מותר לעלות לדוכן ולישא כפיו ואין זה הפסק, דהרי בש"ת מותר להוסיף בקשות ולשאול כל צרכיו, בין צרכי יחיד בין צרכי רבים, וברכת כהנים נמי הוי בקשה". וכן הרב א. זאב דבורין "בתבונה" מוסיף על דברי התולדות זאב "דגם ברכת כהנים מותר לומר כשעולה לדוכן באמצע ש"ת, ולא הוי הפסק".

והנה הגר"ח פרידמן ז"ל ממעזריטש, דן בשאלה זו בס' ככרא דנרד (כ"י): "מי שעומד בברכת את צמח בזמן שאומרים קדיש והגיע לעניית איש"ר, דאולי יענה עם הציבור באמצע הברכה יהש"ר, ואין בזה משום הפסק, משום דרשאין להוסיף בכל ברכה מהאמצעות מעין אותה ברכה, ויש"ר הוי מעין ברכת את צמח, וכן אם עומד בברכת ש"ת אולי יענה עם הציבור יהש"ר, משום דרשאין להגיד בברכת ש"ת מעין כל תפילה, ויש"ר הוי תפילה".

והגאון הזה שלח שאלה להגאון ר' יצחק אלחנן (זצ"ל) מקאוונא, והשיב "דאסור להפסיק".

וכן מסיק בשאלה זו הגאון ר' חיים ברלין (זצ"ל) בשם אביו הנצי"ב ז"ל. שקשה להורות בזה למעשה, להפסיק בתפילת י"ח לענית איש"ר, ולא טובים

אנחנו מרבותינו הרשב"א ז"ל שכתב בתשובה, כי לולא שאמר הגאון ז"ל "שהמתפלל בשעה שש"ץ עובר לפני התיבה יכול לומר עמו מלה במלה" לא היה בנו כח לומר כן", ומה כוחנו ומה גבורתנו נגד הרשב"א ז"ל. וע"ז אמרו, וכי בשביל שאנו מדמין, נעשה מעשה לחדש דבר מדעתנו בזה".

ובמכתב אחר כותב לו הנצי"ב ז"ל "שלא התירו לשאול בין צרכי יחיד בין צרכי רבים, אלא בצורך ענין שנתחדש בשעתו, אבל לא בקשה תמידית". ובאמת קשה להבין את השאלה הזו שנסתפקו בה הגאונים הנ"ל, אי שרי להפסיק בש"ת אי לא, אחרי המסקנא דלא פסיק. אם פסקו בגמ' דלא פסיק בתפלת י"ח, הלא גם ברכת ש"ת בכלל. והראשונים ז"ל דנו רק אם מותר לשתוק ולשמוע וגם בזה נחלקו, דיש מפרשים שאינו שותק כלל, אבל להפסיק ולענות, לא עלה על הדעת כלל.

ואולי כשנחבונן אין כאן מקום לשאלה זו כלל הלא ברור כשאדם עומד לפני המלך ומונה את שבחיו ותואריו, היתכן שבאמצע סיפור שבחיו של מלך יפסיק ויבקש צרכיו שלו, כן לא יתכן שבשעה שעומד לפני המלך ומפרט לפניו בקשתו וצרכיו, שיפסיק באמצע בקשתו ויתחיל לספר שבחיו של מלך. תפלת י"ח נתקנה ג' ראשונות שבחו של מקום, האמצעות לבקשת צרכיו של אדם. וג' האחרונות הודאה, והלא מפורש בגמ' "שואל אדם כל צרכיו בשומע תפילה" דוקא צרכיו.

ועיין בתוס' ד"ה מפני (ברכות כ"ט ע"א) וז"ל "שואל אדם צרכיו, כגון שיש לו חולה בתוך ביתו או שצריך שדהו מים, דהוא ענין תפילה, וכן שאלה, אבל הזכרה והבדלה ושאר שבחים אסור שאינה מעין ש"ת. ובס' מגן-גבורים למפרשי הים, תמה על הירושלמי האיך אפשר להזכיר בש"ת, שהיא מקום לבקשת צרכיו ולא לספר שבחיו" (עיין באסיפת זקנים מה שמתרן בזה).

וז"ל הפני יהושע (ברכות שם) "ממילא שמעינן דש"ת לא שייכא אלא בענין שאילת צרכיו, ולפי זה יפה כתבו דמהאי טעמא גופא, שאר שבחים אסור להזכיר בש"ת, כיון שאינן מעין הברכה כלל". הרי לנו מפורש שאין

מקום לשאלה זו כלל". ואף אם נאמר שיש"ר היא תפילה, כמו שהאריך בככרא דנרד, אבל אינה מעין הברכה כלל. כי ברכת ש"ת נתקנה רק לבקשת צרכיו, כמו אם צריך שדהו מים, אבל שאר תפלות לא.

וממילא אתינן שוב לרבותינו הראשונים ז"ל שנחלקו, האם מותר לשתוק באמצע התפילה בשעת ענית הקדיש אם לא, וזה אשר מסיק הגאון בעל "ככרא-דנרד" ז"ל, להלכה. "דאם עמד באת צמח או בש"ת, או סמוך להם לפניהם, והציבור עומדים סמוך לענית איש"ר, שיכוון להיות שותק ושומע איש"ר באת צמח או בש"ת, דבשאר ברכות בודאי יותר נכון לכוון בזה בין ברכה לברכה מבאמצע הברכה. אבל באת צמח וש"ת, יותר נכון לכוין באמצע הברכה".

(הגרא"ל פרידמן, צדקת הצדיק)

ויש להעיר דלכאורא מדברי הפוסקים משמע שאין להפסיק בשומע תפילה אלא לבקש צרכיו ולא לעסוק בשבח וקילוס, וכך כתב במפורש באשל אברהם (בוטשאטש) בסימן ק"ד, עי' בס' עינים למשפט (אריאלי) ברכות דכ"א ובס' בן איש חי ח"א פרשת נצבים אות כ'. וכתב בס' אפיקי מגינים אר"ח סימן קי"ט, וז"ל: "נשאלתי מח"א דבש"ת יהא מותר לענות איש"ר דהא זה הוא בקשה ולא גרע בקשה זו מכל בקשה דמותר לבקש בש"ת, דאטו משום שיש מצוה בענייתו מגרע גרע, והשבתי דמסתמא בגמ' ברכות כ"א משמע דאפילו בש"ת אינו מפסיק, ולא דמי לכל בקשות בשרי, דכיון דמהני אמירתו לקיים מצוה זו דעניית איש"ר זה גרע דממילא מיקרי ג"כ הפסקה, וראיה דהא דעת התוס' (שם) דכשעומד בתפילה ושומע קדושה לא ישתוק וימתין דשומע כעונה והוי הפסקה אם שותק, אף דאם שותק ושמע דברי הרשות ודאי דלא הוי הפסק, בע"כ משום דמגו דמהני שמיעה זו לצאת הוי ג"כ הפסק, א"כ כש"כ באמירה דאסור מטעם זה דהו"ל הפסק, ואף דלא קי"ל כהתוס' עי' סימן ק"ד ס"ז היינו משום דלענין איסור אמרינן דלאו כדיבור דמי

ולא לענין מצוה". ויותר מזאת כתב לחדש דאף דיכול לבקש צרכיו בש"ת היינו בקשה אחת מכל צרכיו, אבל ב' עניני בקשות אין נכון לבקש דאז הוי כמאריך בה ומה שכתוב בשו"ע קי"ט דיכול לשאול כל צרכיו, היינו אחת מכל צרכיו איזה שרוצה אבל ב' בקשות לא.

עוד יש להעיר דבשות' דברי יהושע להגר"מ אהרנברג זצ"ל ח"ג ס"ט כתב על דברי הגר"ז פראנק זצ"ל: "אילו היה מציע הדבר לפני יודעי ח"ן ודאי לא היו מסכימים אתו. ויש להביא ראיה דאסור להפסיק ולומר יהש"ר בשומע תפילה ממה שכתב הטור בסקכ"ב וז"ל, ולאחר שסיים י"ח ברכות קודם א' נצור יכול לענות קדושה וברכו שא' נצור אינו אלא מתחנונים שלאחר התפילה, והב"י שם הביא מתשובת הרשב"א הרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אם התחיל ש"ץ לומר תפלתו והגיע לקדיש או לקדושה מקצר ועולה וכו' ואם לא קיצר יכול להפסיק כדרך שמפסיק בברכות של ק"ש אפי' באמצע דלא חמירי כתפלה מותר להפסיק לקדיש וקדושה הא אילו היו תחנונים שלאחר התפילה כתפילה היה אסור להפסיק אף לקדיש, והרי הפסק לקדיש היינו בעניית אמן יהא שמי' רבא וכו' וכמבואר להדיא בפרישה בסק"ד סק"ז עיי"ש ואי נימא דיהש"ר הוי כבקשת צרכיו מאי קס"ד שיהי' אסור להפסיק באמצע התחנונים שלאחר התפילה ולומר יהא שמי' רבא וכו' הא שואל אדם כל צרכיו לאחר התפילה אפי' כסדר יוהכ"פ כמו ששואל בשומע תפילה, אע"כ דיהא שמי' רבא לא הוי כבקשת צרכיו לפיכך קס"ד דאסור אי לאו משום דמחויב לענות כמו קדושה וברכו וממילא בשומע תפילה שאינו מפסיק לקדושה וברכו אף זה אסור".

(צופר תשנ"ד)

כוחו הגדול של אמן

הנה בשומר אמת ח"א סר"א הבאנו הגמ' אי גדול המברך או גדול העונה אמן עי"ש. והנה בצד א' יש בעניית אמן כח יותר מהמברך, דהנה למשל המכה בקורנס מאה הכאות קטנות אינו יכול לפעול בהכאותיו כמו במכה א' בכח גדול, אף שהיא בכח של פחות ממאה הכאות כולם, דבהתאחד כל כוחות ההכאה בב"א ודאי זה פועל יותר למעלה להפליא, כן עניית אמן זה אמירת תיבה א' אשר מתמצה בה כל תיבות הברכה שברך המברך, והוי כאומר בתיבה א' את כל מה שהמברך אומר בהרבה תיבות, אשר כמובן שתיבה א' זו של עניית אמן עצמתה וכחה הוא רב לאין שיעור.

ובזה יש להבין את יתרון עניית אמן של ברכת שומע תפילה, והא דמותר להפסיק בו אף באמצע פסוקי ק"ש, כיון דברכת שומע תפילה שהיא סיום בקשות השמו"ע אף דהיא ברכה א' ככל ברכה מברכות השמו"ע, מ"מ היא כוללת בתוכה את כל בקשות התפילה, שהרי מבקשים וקבל ברחמים וברצון את תפילתינו, והיינו בקשה על קבלת כל בקשות התפילה, והרי בתפילת הבינונו כוללין בברכה א' דשומע תפילה את תוכן כל הברכות הנאמרות בתפילה וחותמין בא"י שומע תפילה, א"כ עצמת כח ברכה זו היא לעין ערוך כלפי כל ברכה א' מברכות השמו"ע, ובעניית אמן על ברכה זו הרי מתמצה בתיבה א' כל הברכות של הבקשות בשמו"ע שנתמצו בברכת שומע תפילה ועתה הכל מתמצה בתיבה א' של עניית אמן. את חזי כמה נפיש חילי דהאי אמן דברכת שומע תפילה.

(שומר אמת ח"ב סק"ד)

בדין הפסק בשמו"ע, ובדין שומע כעונה בעניית אמן

איתא באור"ח סק"ד ס"ז אינו פוסק (כשעומד באמצע שמו"ע) לא לקדיש ולא לקדושה אלא ישתוק ויכון למה שאומר הש"ץ ויהא כעונה.

ושמעתי להסתפק בביהכנ"ס שיש כמה חדרי תפילה וכשעומדים במנין אחד בתפילת שמו"ע שומעים קדישים או קדושות ממנינים אחרים אם יש חיוב לעמוד ולכוין בכל קדיש וקדושה שהוא שומע.

והנה הדברים שצריך להפסיק בשבילם ולכוין לשמוע כתוב במ"ב ס"ק כ"ו לקדיש ר"ל לאיש"ר וה"ה לברכו, ובס"ק כ"ז כתב גבי קדיש ישתוק עד יתברך, ולכאורא מדוייק בדבריו דהחיוב לשתוק ולכוון הוא רק על דברים אלו שהזכיר, אבל על אמנים של הקל הקדוש ושומע תפילה והו"ה אמן של דאמירן בעלמא אינו צריך לשתוק ולכוין לשמוע מאחר שעונה אמנים אלו.

ונראה ראייה לזה דאם היה דין לשתוק ולכוון לשמוע אמנים של שומע תפילה והקל הקדוש א"כ מה"ט גופא היה צריך להיות דין לשתוק ולכוין לשמוע כל האמנים דהא איכא חיוב עני' על כל ברכה ששומע אלא דהאיסור להפסיק באמצע שמו"ע דוחה חיוב של עניית אמן אבל אם יש לו עצה של שמיעה וקיום דינו על ידי שומע כעונה למה לא יהא לו דין לכוין לשמוע כל אמן.

וכן לא מצינו בסי' ס"ו גבי דיני הפסק בברכות ק"ש שיהא דין לכוין ולשמוע שארי אמנים. רואים דליכא דין לכוין ולשמוע אמנים.

וכן יש להביא ראייה מסי' ק"ט ס"א דאיתא שם הנכנס לביהכ"נ ומצא ציבור מתפללין אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"ץ לקדושה או לקדיש יתפלל, וכתב ע"ז המ"א שם בס"ק ב' לקדיש פי' עד שיגיע ש"ץ ליהא שמי' רבא (מרדכי ואגודה) ומשמע דיכול להתפלל עד שיענו יהא שמי', אבל אמן לא יענה כיון דלא נתכוין על מה יאמר הוי אמן יתומה כמו"ש סקכ"ד וע' סנ"ו בהג"ה עכ"ל. ועיין במחה"ש וכן בפרמ"ג [וכ"פ במ"ב שם ס"ק ד'] שפירשו דברי המ"א דלמעשה יכול לגמור תפילתו עד שיגיע הש"ץ ליש"ר אף דיפסיד עניית אמן [ועיין בלבושי שרד ובפרמ"ג בשם א"ר].

ואם נימא דיש דין לשתוק ולכוין גם לעניית אמן א"כ איך יתכן דינא דיכול לגמור התפילה קודם שיגיע הש"ץ ליש"ר הא כבר לפני כן יש לו דין לשתוק ולשמע הקדיש כדי שיוכל לכוין באמן בכדי שלא תהא אמן יתומה. ולכאורה מבואר מהכא דליכא דין לשתוק ולכוין בעניית אמן. נושמעתי קצת לדחות ראי' זו דדוקא התם דאם לא ישתוק לכוין בעניית אמן ירויח שיוכל לומר בפה יש"ר לא חייבוהו לשתוק בכדי לכוין בעניית אמן, ואיני יודע אם יש בזה כדי דחי' ודו"ק].

ובטעמא דמילתא דאינו צריך לשתוק לכוין בעניית אמן בספר ש"ה כתב ואולי הטעם בזה דחיוב שמיעה מהש"ץ כדמבואר בשו"ע וש"ץ אינו אומר אמן לאחר ברכות הקל הקדוש ושומע תפילה, והמשיך לתמוה ואכתי צ"ב מאמן שלאחר דאמירן בעלמא שאומר הש"ץ. והנה זה אינו תימא כלל דבשלמא אם הש"ץ אומר "אמן" בתורת עניית "אמן" שהוא מאמת מה שאמר בקדיש שייך שומע כעונה שגם השומע כאילו אמר אמן, אבל הרי הש"ץ אומר ואמרו אמן שהציבור יגידו אימות והוא אינו אומר אמן מה שייך ע"ז להיות שומע כעונה לקיום עניית אמן ופשוט.

אך גם עיקר הדבר חידוש דחיוב הכיון לשמוע הוא בדוקא מהש"ץ ואם אינו יכול לשמוע מהש"ץ אין לו דין לכוין ולשמע מאחר, דלכאורה אחרי שיש לו חיוב בעניית קדיש וקדושה למה לא יהא לו חיוב לבקש מאחר לפני שמתחיל התפילה שמתפלל שיכוין להוציאו ויש ליישב נוצ"ע גם מהא דפסק במ"ב סנ"ז סק"ב וצריך הש"ץ ג"כ לומר בלחש יהא שמיא רבא וכו' הרי אומרו בלחש בדוקא, ואולי אין הכוונה בלחש ממש אלא דלא צריך להגבי' קולו יותר מהציבור] ועיין בספר כף החיים סי' ק"ד דמשמע ג"כ דחיוב השמיעה הוא רק מהש"ץ.

ואולי יש לומר דלא שייך כלל קיום עניית אמן על ידי שומע כעונה והוא עפ"מש"כ בכתר ראש אמרות הגר"ח מואלוז'ין אות כ"ה "ועל אמן בלא כונה אמר שלא מצא שום זכות" ור"ל דעניית אמן אינו כמו שאר עניות כגון

קדושה ויש"ר דבעצם התיבות ישנו השבח שאומר אבל "אמן" בלא הכונה לא אמר כלום. ולכך אולי לא שייך בזה שומע כעונה דהרי אינו שומע כלום ודומיא דהכא כתב הגר"א בנעם אליהו על מס' ברכות דלא שייך שומע כעונה על פסוק ראשון דק"ש מאחר דיסודו הוא קבלת עומ"ש לא שייך בזה שומע כעונה עי"ש.

וכבר הבאנו במקו"א מה ששמעתי שאמר הגר"ח דל"ש שומע כעונה בלימוד תורה [ושוב שמעתי דאין זה מוסמך מהגר"ח ורק שטת הגר"ר שמחה זליג זצ"ל מבריסק היתה כן לגבי בעל קורא] וביארנו בהאי סברה דלימוד תורה אינו אמירת תיבות לחוד ורק המצוה הוא לימוד עם הבנת הדברים וע"ז לא שייך שומע כעונה.

ואחרי שביארנו דליכא חיוב שמיעת אמן [וראיתי בספר שיח הלכה שם דמביא בשם השלחן שלמה ס"ד דכתב דכל מה דמותר להפסיק בק"ש צריך לשתוק ולכוין בתפילה, ואין בידי הספר לעיין אם מדויק בדבריו דיש דין שמיעה גם על אמן] בפשוטו צריך לכוין רק על עניית יש"ר ולא צריך לשמוע כלל את האמן של יש"ר.

והנה בעיקר דין עניית "אמן" ודין אמירת "יש"ר", חזינן דיש חילוק בעצם ענייתם. דהנה בתוס' בפסחים פה: כתבו בד"ה וכן על הא דאיתא שם א"ר ריב"ל אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, דהכא מיירי לענין לענות יחיד קדושה ויהא שמיה רבא מברך דאין מחיצה מפסקת לריב"ל, ולרבי יהודה מפסקת כיון דהוי דבר שצריך עשרה וכי היכי דלא מצטרף לא נפיק ידי חובה, עכ"ל. מבואר בדברי התוס' דעצם עניית יש"ר הוא דבר שצריך עשרה ואם אינו מצטרף לציבור אינו יכול לענות כלל. ואף דפשוט דשומע ברכה מחדר אחר צריך לענות לכו"ע אמן גם אליבא דר"י, אחרי דחובת עניית אמן מחויב מחמת שמיעת הברכה וכדמבואר בסרט"ו ס"ב ונלמד מ"כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלוקינו" לא צריך כלל צירוף וצריך לענות אמן. וכדמפורש בתוס' להדיא דאינו אומר "יש"ר דהוי

דבר שצריך עשרה ולא כתבו דאינו אומר איש"ר מפורש דהאמן לא צריך לעשרה.

[ובמקו"א כתבנו לדון בזה על דברי המ"א בסי' ע"ו ובמ"ב שם דדינא דטינוף מפסיק הוא גם לעניית אמן, ולפי"ד אין לנו ראי' לזה, והבאנו מדברי הביה"ל בסי' קכ"ח סעי' כ"ד ד"ה אפי' בשם האשכול].

ולפי"ז אולי יש לדון דגם המחייב של עניית יש"ר הוא רק אם עומד עם הצבור אבל כ"ז שאינו עומד עם הציבור אין עליו חיוב לענות יש"ר [דאף דמחיצה של ברזל אינה מפסקת כו' היינו דוקא דיכול לענות אבל לכאורה לא חל עליו חיובי הציבור וכמו דאינו מצטרף לעשות את הציבור לציבור].

ויש להביא ראי' לזה ממש"כ במ"ב סק"ט ס"א [הנ"ל] סק"א על הא דאיתא שם הנכנס לביהכ"נ ומצא ציבור דאם רוצה לצאת להתפלל בעזרה חוץ לביהכ"נ מתפלל ואי"צ להמתין, ומקורו משע"ת בשם הרשב"א שכתב כן בשם הרשב"א ואמר שהורה לו הרמב"ן עי"ש.

ומקור דבריו הובא בברכ"י בשם ספר צרור החיים עי"ש בפשטות משמע דאם אינו בביהכ"נ רק בעזרה אף דישמע מהש"ץ קדיש וקדושה מ"מ מותר לו להתחיל להתפלל אף דלא יוכל לומר קדיש וקדושה עם הציבור. וע"כ הביאור כמוש"כ דאחרי דאינו יחד עם הציבור לא חל עליו חיוב עניית קדיש וקדושה. וכמוש"כ. אמנם ע"כ אין ראי' משם דהא גם מפסיד כשיוצא בעזרה עניית אמנים של הקל הקדוש ושומע תפילה ובאלו כבר ביארנו דאינו חובת ציבור אלא כשאר עניית אמן דל"צ כלל ציבור וע"כ דשם הוא הדין אחר וצ"ע.

ולא מצאתי ראי' ברורה לזה, אך שמעתי בשם הגרי"ש שליט"א ובשם הגרבצ"פ שליט"א דאמרו דליכא חיוב ענייה רק כשהוא יחד עם הצבור. וכן ראיתי בשו"ת אגו"מ או"ח ח"ג סי' פט שכתב בעיקר חיוב עניית קדושה עם הציבור אחרי שכבר ענה קדושה. די"ל דיסוד חיובו הוא כמוש"כ התרוה"ד בסי' ג' והובא בשו"ע סי' ס"ה ס"ב דחייב לומר ק"ש עם הציבור דעיקר החיוב הוא בכדי שלא יהו כל העולם עסוקין והוא יושב בטל עי"ש. ולפי"ז

לכאורה פשוט דהחויב הוא רק כשנמצא עם הציבור, אבל אם רק שומע ממקור"א שהציבור אומרים ק"ש אין לו חויב לומר עם הציבור ק"ש, וא"כ הו"ה בקדושה החיוב הוא רק כשנמצא עם הציבור. אך עי"ש דכתב עוד טעם בחיוב לומר קדוש עם הציבור עי"ש ולפי"ז צ"ע בנדו"ד.

וראיתי בספר ציץ אליעזר חי"א ס"ג שדן בכעיי"ז, ומביא בשם ספר נשמת כל חי סי' ג' תורת חיים או"ח סי' ס"ו ס"ק ח' יד אליהו סי' ט' לדון דחויבא ליכא בעניית דבר שבקדושה באמצע עיסוקו בק"ש או בתפילה דהוי עוסק במצוה פטור מן המצוה עי"ש. ומביא בשם תורת חיים שמחויב להפסיק כדי שלא יהא נראה ככופר במה שהציבור עושים עי"ש, וזה לא שייכא בנדו"ד בעומד בבית אחר.

היוצא מדברינו א. נראה דהעומד בתפילה דליכא חויב לשתוק ולכוין לעניית אמן. ב. איש"ר הוא דבר הנאמר בציבור בדוקא וצ"ע אם הדין הוא גם במחייב של יש"ר דרק ציבור חייב או רק בקיום העני' לענות יחד עשרה. ג. עומד ומתפלל חוץ מהביהכ"נ אם יש לו חויב לשמוע איש"ר יש מקום לדון עפ"י הג"ל באו"ב וכן מחמת עוסק במצוה. ד. אמירת ק"ש עם הציבור לכאורה פשוט דהוא חויב דוקא בעומד בביהכ"נ.

(שערי זבולון ש"ט פ"י)

עניית אמן בלא כוונה

כתב בכתר ראש מהגר"ח מוואלוז'ין זי"ע אות כ"ה ונדפס ג"כ בתוס' מעשה רב אות י"ד וז"ל: שמעתי בשם הגר"ח דאמר דעל אמן בלא כוונה לא מצא שום זכות. ובס' שערי זבולון ש"ט פ"י ביאר כונתו דעניית אמן אינו כמו שאר עניות כגון קדושה ויש"ר דבעצם התיבות ישנו השבח שאומר, אבל אמן בלא הכונה לא אמר כלום, דאין כל תוכן באמירה זו בלא לידע על מה אומרה.

והנה המחבר כתב ויענו אמן אחר כל ברכה וכו' ובכונה שיכוין בליבו אמת היא הברכה שבירך המברך ואני מאמין בזה. ובמ"ב סקכ"ד הביא דבח"א כ' דיכוין גם על מה שאמר המברך ברוך אתה ה' מגן אברהם. יכון העונה את האמן, אמן שיהיה מבורך ה' שהיה מגן אברהם.

ובס"ק כ"ה הוסיף במ"ב דמש"כ היינו בברכת ההודאה, אבל בתפילה צריך שיכוין אמת היא, וגם אני מתפלל שיה"ר שיקויים דבר זה, כגון שביקש המתפלל בא"י חונן הדעת, יכוין אמת שהוא חונן דעה, ויה"ר שיחונן לנו ג"כ דעה עכ"ל.

והנה גם לדברי השערי זבולון דאמן בלא כוונה אז אין בזה כלל שבח ולא אמר כלום, מ"מ אם כוון עכ"פ א' מהכוונות הנזכרות, אף אם לא כוון כל הכוונות שצריך, מ"מ זה כבר הוי שבח, ורק חסרון תוספת כוונה יש אבל אין לומר ע"ז דהוי כלא אמר כלום.

אבל צל"ע דבסעיף ח' דעת המחבר דאם שומע שאחרים עונים אמן, אף שהוא אינו יודע על איזה ברכה אומרים מ"מ יענה אמן, והרמ"א פליג ואוסר לענות אמן אם אינו יודע על איזה ברכה עונה, ודין זה נאמר לענין דין אמן יתומה, דהמחבר ס"ל דכהאי גוונא לא מיקרי אמן יתומה, והרמ"א חושש גם לכה"ג, ועי' באה"ל ד"ה ויש מחמירין דרק מגדר שוא"ת ראוי לנהוג כהרמ"א עי"ש, ועכ"פ אם אינו יודע על איזה ברכה הוא עונה אמן הרי ג"כ לכאור' אינו אומר כלום, שהרי אינו יודע על דבר באה הסכמתו, ואעפ"כ לדעת המחבר יכול לענות, וגם לדין מבואר בבאה"ל דלא לענות הוא רק מגדר שוא"ת, אבל לא כתוב דכיון דאינו יודע על מה עונה אז זה כלל לא אמירה ושבח, וא"כ צ"ע לפרש כוונת הגר"ח מואלאז"ין דאין כלום בעניית אמן בלא כוונה, דא"כ גם כשאינו יודע על מה עונה אין אמירתו כלום, וצ"ע.

ויותר פשוט יש לפרש כוונת הגר"א דאין לימוד זכות על כוונה בעניית אמן, דאף דאין אדם ניצול בכל יום מעיון תפילה, עי' בב"ב קס"ד: תוד"ה עיון תפילה מ"מ עניית אמן על הברכה ששומע עתה שיש לו דבר המזכירו,

וגם הוי עניית תיבה א' שיותר קל לו לכוון, ולכן אין לימוד זכות על אמן בלא כוונה ואין דומה למה שיש לימוד זכות על תפילה בלא כוונה, ועכ"פ מה דאין לימוד זכות זה רק אם לא מכוון כלל, אבל אם מכוון שהדבר אמת רק לא מוסיף בפרטי כוונת ענית אמן המבוארים לעיל, בזה כבר אין לאמר דאין עליו לימוד זכות.

(שומר אמת ח"ב סקכ"ד)

האם כדאי להפסיק בתפילה לענות אמן יתומה

מי שמתפלל ועומד במקום שרשאי להפסיק לעניית אמן, אבל אינו יודע על איזה ברכה מוסב האמן דהו"ל אמן יתומה האם יבטל עניית אמן או מוטב שיענה אע"פ שהיא אמן יתומה.

עניית אמן בתפילה חובה, ודוחה הפטור דעוסק במצוה

ומסתימת דברי הפוסקים משמע דעניית אמן אף באמצע תפילתו אינה רשות אלה חיוב כמו אמן דעלמא. וחיוב זה חמור בעיני חכמים כולי האי עד שלא סמכו בזה על כך שהעוסק במצווה פטור מן המצווה.

טעם חומר העונש של העונה אמן יתומה

ובלאו הכי צ"ב, למה באמת הפליגו חז"ל כל כך בחומר העוון של העונה אמן יתומה למה חמור הוא מכמה עברות אחרות שלא אמרו בהם שיהיו בניו יתומים?

ונראה לעניות דעתי, דעניית אמן היא מכלל כבודו של מלך מלכי המלכים הקב"ה והרי אפילו במלך בשר ודם גנאי הוא לו אם אדם מדבר בשבחו בפיו בלבד בלא כוונת הלב, אלא שמלך בשר ודם אינו יודע מטמוניות שבלב העומד לפניו, אבל אם ירגיש ודאי יקפיד על כבודו. כל שכן מלך מלכי המלכים הקב"ה שכל המחשבות גלויות לפניו שיהא אסור לדבר לפניו בשבחו בפיו בלבד בלא כוונת הלב.

יש לענות אמן כשרשאי ואפי' אמן יתומה

תשובה: לפי זה, אם הוא עסוק בתפילתו, שהוא עוסק בזה בכבודו של מלך מלכי המלכים הקב"ה ומחמת שהוא עסוק בכבודו של הקב"ה [דהיינו התפילה] זה עצמו גורם לו שאינו יודע לכוון את הברכה בשעה שעונה אמן. [ולא מפני שהוא מזלזל ח"ו בכבודו של הקב"ה] אם כן אין כאן גנאי כולי האי ואינו נענש בעוון אמן יתומה אבל חזר חיוב עניית אמן דעלמא למקומו. העולה לדינא: הרמ"ע מתיר לענות אמן כה"ג, ולא מצינו מאן דפליג על ההיתר. ובשו"ת שלמת חיים פשיטא ליה דהעונה אמן באמצע תלמודו חייב גם כן לכוון שלא תהא אמן יתומה. וכמדומה שאילו ראה שו"ת הרמ"ע הוי הדרי בהו דגברא רבה הוה.

[מתוך גבר"ע ס"ד]

עניית אמן על ברכה שנשמעה בטלפון או ברדיו

שאלה: השומע קדיש וקדושה בטלפון או ברדיו אם יענה אמן?
תשובה: קול האדם מתפצל לשניים האחד הוא צליל קולו היוצא מתוך גרונו והשני הד הקול המתערב בין גלי האויר ונתקל, במקום שמחזיר את הקול לאחוריו ומשמיע את קולו למרחוק כאילו יוצא ממולו ומצדדיו, על זה אמרו שמאיש אחד אי אפשר לשמוע שני קולות אלא שומעים קולו או הד קולו המכה גלים תיכף. וזהו קול הברה שאמרו במתניתין אם שמע קול הברה לא יצא.

ולפי זה קול התליפין והרדיא שהוא קולט ומרכז את הד הקול ולא הקול עצמו הוא ודאי קול הברה ואין השומעו יוצא ידי מצות שופר. והוא הדין לכל ברכות וקדושה שהרי הד קול איננו קול האדם, ואין יוצאים ידי חובה, ולא עונים אמן וקדושה אלא בקולו של אדם בן דעה ובן מצוה.

[מתוך פסקי עוזיאל ס"ד]

האם מותר לענות אמן על הנשמע בטייפ ?

שאלה: האם לענות אמן על ברכה הנשמעת בגרמופון או קול-נוע נקלט או מכונת הפונוגרף ?

תשובה: ודאי שאסור לענות אמן על ברכות הנשמעות על ידי מכונות אלה. ואפילו אם משמיעים אותה לשם ברכה הצריכה שהרי ברור ומובן לכל בן דעת שקול היוצא מגוף מכאני מת אין בו ממש, ואינו רצוי לפני אלקים חיים השומע תפלתם וברכתם של קוראיו ומברכי שמו באמת מתוך הכרה וכוונה, ואם נניח שקול זה הוא הד קולו של אדם המברך אין זה מברך אלא מנאץ הואיל ולא כיוון לברכה אלא לזמרה ושעשוע.

וכמו שאסור לשמוע כך אסור להשמיע, ע"י מכונות אלו פסוקי תורה ותפילה אפילו שלא במקום הטינופת, ואפילו שאין בהם הזכרת שם שמים לשווא, ועל שניהם התורה חוגרת שק ואומרת עשאוני בניך ככנור שמנגנים בו לצים.

[מתוך פסקי עזיאל ס"ה]

אם עונים אמן על ברכה ששמע ברדיו

בענין מה ששאל כת"ר אם עונין אמן על קדושה ועל תפילות ששומעים ברדיו נראה דדמיא למש"כ בהלכות קטנות ח"ב סמ"ה בחרש ששומע ע"י כלי סמוך לאזנו דמי לסוכה לו: דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה, אמנם בספר שערים מצוינים בהלכה ח"א ס"ו כתב דאינו כשמיעת קול המדבר עצמו כי המכשירים מהפכים גלי קול האדם לגלי חשמל וחוזרים ומהפכים לגלי קול. וכיוון דאינו קול אדם אינו יוצא ידי שום מצוה ואין עונה קדושה ברכו ואמן.

וצ"ב דקימ"ל כריב"ל פסחים סה: דא"פ מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים ואמאי לא יענה קדושה ברכו ואמן, ונראה עיקר כהכרעות המ"ב בשם הח"א דאישי"ר וקדושה יענה אבל ברכו לא יענה. ומה שטען כת"ר דכוון דאין שומעין את קול המתפלל אין כאן השראת השכינה ואמר אני דלא ידעתי משמעות לזה בגמ' דלשון הגמ' אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת, וגם דאינו בביהכנ"ס של אנשי אלכסנדריה שאין נפקא מיניה בשמיעת הקול.

ולדינא העיקר שמה ששומע ברדיו או בטלפון אין יוצא בו יד"ח בשום מצוה, אבל קדושה קדיש ואמן יענה. ודוקא בשידור חי, אבל ע"י הקלטה אין לענות אפילו אמן.

אבל למעשה פסק גאון אחד שליט"א, שאין לענות אמן אפילו על רדיו וטלפון כי אין לו שייכות כלל למה שנאמר שם. והרי זה דומה לאדם שקיבל מברק שאדם בעיר אחרת מברך ברכה בשעה מסויימת שפשוט אין לענות אמן, ובטלה דעתי מפני דעתו.

[אבני ישפה או"ח ס"ט]

גם ראיתי במצודת דוד להרב פלדמן שכתב בקשו"ע ה"ל מגילה: "וכן אם רשאי לענות אמן אחר ברכת חברו ששומע ע"י הטלפון, עיין שו"ת מנחת אליעזר ועוד אחרונים שדברו מזה". ולפי הדברים שאמרנו נראה שיש לשמיעה זו דין הנפת סודרים שהיתה באלכסנדריא של מצרים דחשיב רק כיודע באיזו ברכה הש"צ עומד ולא יותר, וכיון שכן נראה שאין לענות כלל אמן על ברכה שהוא מחויב לצאת בה, ואף גם ברכה שאין השומע מחויב לצאת ידי חובתה ג"כ אפשר דרק אם עומד בבית הכנסת או אפי" סמוך לו ושומע חזרת הש"ץ ועונה אמן מידי דהוי אאלכסנדריה של מצרים, משא"כ כשעומד רחוק ושומע ע"י טלפון נלענ"ד שאין לענות כלל אמן על שום ברכה ודינו כעונה אמן לבטלה, הואיל והוא שומע את הברכה רק ממברנה ולא מפי

אדם, וכמוש' כמה פעמים שע"י תנודות הממברנה חשוב רק כיודע לכוין את הרגע שהאדם עומד ע"י המקרופון ומברך [וגם זה לא תמיד כי יתכן שזה כבר נשמע מתקליטן], וכיון שכך מסתבר דבכה"ג שהוא עומד רחוק ואין לו שום צירוף אם המברך דאין לענות אמן על ברכה זו.

וקל וחומר הוא לפי"ז שהשומע קול שופר, מקרא מגלה או סתם ברכה ע"י רדיו שאינו עושה כלל שום מצוה וגם אינו רשאי לענות אמן אחר המברך, כי הקול יוצא מן הממברנה של מקלט הרדיו איננו כלל קול התוקע או המדבר אלא גם כאן רק הממברנה עצמה היא המדברת ונמצא שרק קולות עץ ואבן הוא ולא קול אדם, ואדרכא רדיו עוד יותר גרוע מרס-קול וטלפון, כי חוץ מזה שהמיקרופון הקולט את קול האדם מוליך למשדר רק זרמים משתנים כמו בטלפון, אף גם זה יש כאן שהם אינם הולכים כלל ישר אל המגנט שבמקלט הרדיו אלא בתחילה הם נישאים על גלי הרדיו היוצאים מהמשרד אשר ירוצו באותה המהירות של האור והם ממלאים כאן את התפקיד שהחוטים עושים בטלפון, ורק אח"כ ע"י כמה מיני מכשירים מצליחים להפעיל את המגנט שבתוך המקלט שיקבל השפעתו רק מהזרם המשתנה שבא מהמקרופון ולא מהגלים האלקטרומגנטיים היוצאים מהמשרד, ומשום כך אף גם ברדיו מושך המגנט את הממברנה ועושה בה זעזועים שנעשו בתחילה בממברנה של המקרופון.

קיצור הדברים הוא שאין להשתמש בביהכ"נ לצרכי תפילה במקרופון ורס-קול, היות שהדבר הזה נחשב רק כהנפת סודרים שהיתה באלכסנדריה של מצרים לדעת היכן החזון עומד בתפילתו, אבל אי אפשר כלל לצאת בשמיעה זו בשום דבר שחייבים לשמוע מפי אדם. ואף שיודע אני שרבים יתמהו על כך וכמו זר יהיה דבר זה בעיניהם, עם כל זאת האמת הוא כדברינו, וברור הוא בעיני שהוא מוזר רק לאלה שאינם יודעים כלל מה טיבעם של המכשירים האלה [וחושבים מחשבות הבל שחוטי הטלפון או גלי הרדיו מוליכים ממש את קול האדם. וכי להוציא מלבם טעות זו הארכתי מאוד

בביאור הדברים] אבל לא ליודעים את האמת, כי בדברי בזה עם מביני מדע ויודעים בהלכה כולם הסכימו לי.

לאחר שכבר נדפס מאמר זה נודמן לי לדבר עם מרן בעל החזו"א זצ"ל ואמר לי שלדעתו אין זה כ"כ פשוט, ויתכן דכיון שהקול הנשמע נוצר ע"י המדבר וגם הקול נשמע מיד כדרך המדברים "אפשר" דגם זה חשיב כשומע ממש מפי המדבר או התוקע, וכמדומה לי שצריכים לומר לפי"ז דמה שאמרו בגמ' אם קול הברה שמע לא יצא, היינו מפני שקול הברה נשמע קצת לאחר קול האדם משא"כ בטלפון ורם קול, ולענ"ד הוא חידוש גדול מאד ואין אני מבין אותו.

[מנחת שלמה ח"א]

כבר נודע בשער בת רבים כי בימי חורפו אזר רבנו כגבר חלציו, לדרוש ולתור בחכמה בכל השאלות שנתעוררו בדבר השמוש במכשירים חשמליים, בכל דיני התורה בכלל ולענין שבת בפרט, ופרסם כמה וכמה מאמרים על כך וחזרו ונדפסו בס' מנחת שלמה ס"ט, ובהם ביאר בפרוטרוט תכונת המכשירים הללו ומעשיהם, לפרש הדבר כשמלה, שאין נשמע בהן קול האדם כלל, אלא שהאדם בקולו גורם רק לשנות אנרגיה חשמלית, הגורמת לבסוף באופן מכני לזעזע את המכשיר הנקרא "ממברנה", ע"י מגנט, כדוגמת הזעזועים שעשה בהתחלה במיתרי הקול. ולכן נחשב הדבר הזה רק כהנפת סודרים שהיתה באלכסנדריה של מצרים לדעת היכן החזן עומד בתפילתו, אבל אי אפשר כלל לצאת בשמיעה זו, בשום דבר שחייבים לשמוע מפי אדם. וסיים בזה"ל: ואף שיודע אני שרבים יתמהו על כך וכמו זר יהיה דבר זה בעיניהם, עם כל זה האמת הוא כדברינו. וברור הוא בעיני שזה מוזר רק לאלה שלא יודעים כלל מה טיבם של המכשירים האלה (וחושבים מחשבות הבל, שחוטי הטלפון או גלי הרדיו מוליכים ממש את קול האדם, וכדי להוציא מלבדם טעות זו

הארכתי מאד בכירור הדברים). אבל לא יודעים את האמת, כי בדברי בזה עם מביני מדע ויודעים בהלכה כולם הסכימו לי.

והעיד חד מבאי ביתו של בעל החזו"א ז"ל. שכשהגיעה אל החזו"א אגרתו של רבנו אודות דין הדלקת וכיבוי מאור החשמל בשבת, התבטא: "הגיעני מכתב מירושלים, אשר יש להתישב ולעיין היטב כדי להשיב עליו". ואכן לן החזו"א ז"ל בעומקה של הלכה זו כל אותו הלילה. קודם שערך מכתב תשובתו. ומני אז הוכר רבנו כמרא דשמעתא. וממנו יתד ממנו פינה לכל המתעמקים בכרור הלכות אלו [ובתשובה בשנת תש"ז להגרי"א הענקין ז"ל השאלה נשלחה להגרא"ז מלצר ז"ל והוא העביר לרבינו שיוורה בה דעתו להלכה כתב רבינו: אם כי אין אני רגיל להתעקש ולאמר קבלו דעתי, בכל זאת בנידון זה הדבר הוא פשוט וברור אצלי כביעתא בכותחא, והחולק על זה איננו יודע כלל מה טיבו של כלי זה, ומצטער אני שאין אני ממלא בזה את חובתי לפרסם איסור זה שאין יוצאים ידי חובה על ידו בשער בת רבים]. ועל ידו נתפשטה הלכה רווחת בישראל. שאין יוצאין בשמיעה זו בשום דבר שחייבים לשמוע מפי אדם.

(אורחות הלכה פכ"ב הענ"ו)

השומע ברכה דרך טלפון ורמקול, אם היא ברכה שחייב לצאת ידי חובתה אין לענות אמן כלל. הואיל ואינו יוצא בה ידי ברכה ותפילה וקריאת התורה. ואם אינו מחוייב בברכה זו, אם עומד בבית הכנסת או סמוך לו ושומע ע"י רמקול רשאי לענות. (דבזה שפיר נגרר אחר הציבור ועונה אמן מידי דהוי אאלכסנדריה של מצרים שהיו מניפים סודרים בביהכנ"ס לדעת היכן החזן עומד בתפילתו), אבל אם הוא רחוק, ושומע רק ע"י טלפון לא יענה אמן.

(הלכות שלמה פכ"ב סט"ו)

עניית אמן אחר ברכת ברוך שפטרנו

רבנו בירך כשנעשו בניו בני י"ג שנה ברכת ברוך שפטרנו בשם ומלכות אבל לאחרים הורה לברך בלא שם ומלכות. ובכהאי גוונא אין עונין אחריה אמן, וכך בכל ברכה שאין בה שם ומלכות כגון ברוך אל ההודאות של מודים דרבנן. ויתרה מזו מבואר בבה"ל סי' רט"ו ד"ה ואסור לענין ברכת בורא נפשות. דאם חתם בה בשם ואמר בא"י חי העולמים היה מקום לאמר שאסור לענות אמן ובביאור דבריו נראה דאע"ג דגם לדידן שלא מסימים בשם עונים אמן. מ"מ אם מסיים בא"י חי העולמים גרע טפי כיון דשינה ממטבע שטבעו חכמים בברכות והוסיף שם שמים בסיום הברכה ולכן בזה אין לענות אמן על ברכתו כיון שלא בירך כתקנת חז"ל. וגם היה מקום לחוש דהוי כעונה אמן על ברכה לבטלה ורק מפני שהדעה שיש לחתום ברכת בורא נפשות בשם איזה דחיה לגמרי ע"י הפוסקים. לכן מותר לענות אמן.

[הליכות שלמה פכ"ג ס"מ]

עניית אמן אחר בורא נפשות

ולענין עניית אמן אחר ברכת הבורא נפשות. אף דלכאורה צ"ע איך עונים עליה, שהרי לדידן דאין חותמים בשם. סיום הברכה הוא בתיבות "נפש כל חי" (על תיבות אלו מצד עצמן אין לענות אמן. כמבואר) ואחר שאמר "ברוך חי העולמים". הו"ל כבר אמן יתומה כיון דעל תיבות אלו אין עניית אמן דאין בהם הזכרת שם, נראה דמ"מ כיון שמספק נהגו לסיים כך אין זה הפסק. ועיין שו"ת התעוררות תשובה סקכ"ו שכתב כן. וראה גם בס' פתחי הלכה במכתב מז' שבסוף הספר בשם הגר"מ פיינשטיין ז"ל שמטעם זה לדקדק שתהי' עניית האמן תוכ"ד מן התיבות "נפש כל חי".

[הליכות שלמה פכ"ג ס"מ]

עניית אמן אחר ויברך דוד

בכל ספק ברכה גמור, נכון לנהוג כעצתו של הפת"ש (יו"ד סי' שכ"ח סק"א) בשם רבותיו, לומר דרך קריאה "ויברך דוד וגומר ברוך אתה ד' אלוקי ישראל אבינו מעולם ועד עולם (דברי הימים טו. כ"ט), ולסיים מענין הברכה, ועונים אחר ברכה זו אמן.

דחשיבא כברכה גמורה כנ"ל. ואפילו אם בירך באופן זה במקום שהוא ודאי חייב בברכה. אע"פ שעשה שלא כהוגן. וכדלעיל. מ"מ עונים אחריו אמן. דסוף סוף אין זה זלזול גמור. דנראה שרק אם אומר ממש בנוסח ברכה גמורה. אז אם הוא לבטלה הוי זלזול ואין הקב"ה רוצה בפיוט זה וחשיב ממש כלבטלה, או אפילו גרע מזה [כיון שהוא מזיד], משא"כ כשאמר בנוסח של ויברך דוד או שאר עצות. אפלו בנוסח של "ברוך רחמנא" [לולי דעת החתם סופר דלעיל] וכדומה סוף סוף ה"ז כבוד שם ד' ומינכר בזה שיש עליו מורא מפני הזכרת שמו של הקב"ה.

[הליכות שלמה פכ"ב סכ"ב]

אמן על ברכות תפילין

ברכת על מצות תפילין, טוב לברכה בלחש, כדי שלא יתחייבו השומעים לענות אמן.

ואף שברור כשמש שברכה לבטלה חמור טפי מאמן לבטלה. ואם לא חיישינן לגבי ברכה למה נחוש לענין אמן. מ"מ נראה דלגבי המניח, כיוון שלהניח את של ראש בלא ברכה ג"כ חשיב קצת כעין עבירה. לכן הכריעו שהוא עצמו טוב שיברך ויאמר אח"כ בשכמל"ו. אבל אחרים דלא עבדי שום מעשה. אפשר שטוב יותר שלא יעבור על ספק אמן לבטלה בקום ועשה. לכן יפה יעץ הקצש"ע ס"י ס"ד לברך בלחש.

ברם אם שמע, פשוט דמדינא יש לו לענות אמן על ספק ברכה. וגם מצינו דמותר לענות אמן על הלל של ר"ח. אפילו לנהגים כהמחבר שאין מברכים כשאין גומרים כל ההלל (עיין בבה"ל סי' רט"ו ד"ה דאסור).

ומ"מ גם לענין הברכה, אף אם יתברר לעתיד לבוא שא"צ לברכה, אף על פי כן לא יחשב הדבר שעבר חס וחלילה על איסור ברכה לבטלה בשוגג. וכן בכל מקום שהכרעת ההלכה לברך מספק. דעכ"פ עשה כן משום כבוד שמים ולא ביזה חס וחלילה את השם.

[הליכות שלמה פ"ד סי"ט]

הפסק בין ברכה לאמן אם יענה אמן

השומע ברכה מפני חברו אף כשאינו יוצא בה. והפסיק בדיבור לאחר שמיעתה. אפילו בתיבה אחת שלא מענין הברכה שוב אינו עונה אמן. ובחצי תיבה. כגון שהשלים התיבה שהתחיל קודם לכן. צ"ע.

[הלכות שלמה פכ"ב ס"ח]

עניית אמן על ברכות התורה

נחלקו הראשונים אם ברכת על דברי תורה וברכת והערב נא הן שתי ברכות או ברכה אחת. ונ"מ. שאם הם שתי ברכות אומר הערב נא. אם הם ברכה אחת אומר והערב נא. והביא דבריהם בב"י סמ"ז. ובשו"ע שם ס"ו. פסק לברך והערב נא, שבזה יוצא כל הדעות, וכמ"ש בב"י שם. והנה לענין עניית אמן ג"כ תלוי במחלוקת הראשונים, שרק אם הם שתי ברכות עונים אמן על ברכת על דברי תורה כמבואר בב"י שם. ומשום כך כתבו האחרונים שלא לענות אמן וכן כתב במ"ב שם ס"ק י"ב. אולם בספר שער הכוונות כתב שהאר"י ז"ל היה עונה אמן על ברכת על דברי תורה. ומשמע שהיה אומר

והערב נא עם וי"ו כדעת מרן. מוכח שאעפ"י שהיה אומר והערב, היה מחשיבן לשתי ברכות, וכן פסקו החיד"א בספר קשר גודל ס"ה אכ"ה והבא"ח וישב אות י"ב. וכן מנהג בני ספרד, לענות אמן אחר ברכת על דברי תורה.

[אור לציון ח"ב פ"ד ס"ה]

עניית אמן דקדיש בפסוד"ז

אין עונין אמן על החצי האחרון של הקדיש, באמצע פסוקי דזימרה. ע' בבא"ח ויגש אות י' דהסתפק, אם יש לענות אמן של תתקבל ועל ישראל ויהא שלמא, כיון דגריעי אמנים אלו מן אמנים דברכות, וכתב דשב ואל תעשה עדיף, ויהרהר אמן בלבו וכן נראה, דספק אמן להקל, וכמ"ש בפרמ"ג סרט"ו.

[אור לציון ח"ב פמ"ה ס"י]

עניית אמן כשקורא ק"ש

בקריאת שמע שלפני התפילה מותר להפסיק לעניית אמן על ברכות, אבל כשקורא קריאת שמע בברכותיה, אפילו לאחר זמן קריאת שמע אינו מפסיק אלא לדברים שמותר להפסיק בקריאת שמע.

וע' בבאה"ל סס"ו שאם קורא קריאת שמע בלא ברכותיה מחשש שיעבור זמנה, אינו רשאי להפסיק, וכדין שאר ק"ש, ונטה שם לומר דאף בין הפרקים אין להפסיק, אף שאין ברכה שקושרת אותם, ע"ש. אולם נראה שכיון שיש פוסקים הסוברים שמותר לענות אמן על ברכות אף באמצע הפרקים, וכמ"ש הרשב"א בתשובה ח"ה ס"ט, וכן כתב בבאה"ט בסס"ו סק"ט. וכאן אינו ברור שיוצא ידי חובה בק"ש זו. לכן יכול לענות אמן אף באמצע קריאת שמע ולאידך גיסא, כשקורא ק"ש בברכותיה, אף שאינו חייב כעת בק"ש, כיוון

שכבר קרא ק"ש לפני התפילה, מ"מ פשוט שכיון שנמצא בין הפרקים אסור לו להפסיק. כדין הנמצא בבין הפרקים.

[אור לציון פ"ו ס"ט]

עניית איש"ר בקריאת שמע

אף העונה אמן יהא שמיה רבא בקריאת שמע וברכותיה, צריך לענות עד דאמירן בעלמא.

בשו"ע סס"ו ס"ג לקדיש ולקדושה ולברכו מפסיק אפילו באמצע הפסוק. ונחלקו הפוסקים אם עונה עד תיבת יתברך או עד דאמירן בעלמא, והובא בב"י סנ"ז. ונראה שאעפ"י שמרן הב"י כתב בשם רבינו הגדול מהרי"א ז"ל שמשפק אין לענות כ"ח תיבות עד דאמירן בעלמא, אלא כ"ח אותיות וראה עוד במג"א שם סק"ט. מ"מ כיון שלפי דברי האריז"ל צריך לענות כ"ח תיבות וכמ"ש בספר שער הכוונות דרוש הקדיש דף ט"ו ע"ד, ובכה"ח שם אות כ"ט. אין לפחות מכך, ובפרט שנראה שלהפסיק בק"ש וברכותיה לעניית קדיש וקדושה אין זה רשות בלבד, אלא שחייב להפסיק, וכן כתב מהר"ח פלאגי בשו"ת נשמת כל חי האו"ח ס"ד ועוד אחרונים, לכן יענה עד דאמירן בעלמא וכן פסק בבא"ח בפרשת שמות אות ו', ע"ש.

[אור לציון פ"ו ס"ח]

בדין אמן דשומר עמו ישראל

כדי לצאת מידי ספק יש להשתדל לכתחילה לסיים את ברכת שומר עמו ישראל לעד יחד עם שליח הציבור, ואז יענה אמן, ומכל מקום מי שסיים את הברכה לפני שסיים שליח הציבור, גם כן יכול לענות אמן.

בשו"ע בסרל"ו ס"ד כתב, אחר שומר עמו ישראל אומר אמן אחר ברכת עצמו, ע"כ. וכן מנהג בני ספרד, וכשיטת מרן בסרט"ו, ע"ש. והנה נחלקו האחרונים אם יש לענות אמן על ברכת הש"צ, ובבא"ח פ' פקודי אות ה' כתב שלא יענה, משום שאין לענות שם אמן על שום ברכה, אולם יש לומר שכיון שהפסק בין גאולה לתפילה של ערבית קל יותר מבין הפרקים של ברכות ק"ש, וכמ"ש במג"א בסרל"ו סק"א ע"ש. לכן אפשר שיכול לענות אמן על ברכת שומר עמו ישראל של הש"צ. וכן משמע מדברי מרן שם ס"ב שכתב, אין לספר בין גאולה דערבית לתפילה ומשמע דוקא לספר אסור, אבל לענות אמן מותר, וכן דעת הגר"ח פלאגי בספרו כה"ח סי"ח א"ט, ובספרו נשמת כל חי או"ח ס"ה.

ולכן נראה שלכתחילה טוב לחוש לדברי הבא"ח, ויכווין לסיים יחד עם הש"צ את ברכות שומר עמו ישראל, ואז ודאי שעונה אמן וכמשנת"ל, ומ"מ אם סיים הברכה לפני הש"ץ עדיף שיענה אמן, משום שחמור מאד עונשו של השומע ברכה ואינו עונה אמן, כמבואר בזוהר בפרשת וילך, וזה עדיף יותר מחשש הפסק בין גאולה לתפילה של ערבית, ואין חילוק בכל זה בין ימות החול לבין שבת, שבין בחול ובין בשבת יש דין לסמוך גאולה לתפילה, וכמ"ש בב"י בסקנ"א ודלא כהדרכי משה שם.

[אור לציון פט"ו סי"א]

עניית אמן כשמאכל בפיו

שמע ברכה: יענה אמן אף אם יש אוכל בתוך פיו.

כיון שאין הדבר תלוי בו, אלא שנודמנה לו ברכה מוכרח לענות אמן, דמי לשכח והכניס אוכלין שנמאסים, מסלקו לצדידי פיו ומברך, כמבואר בשו"ע סקע"ב ס"ב, ואין בזה משום דין ימלא פי תהלתך שכתבו האחרונים שלא

לברך כשיש אוכל בפיו. וראה בברכ"י בסימן ק"ע אות א' שכתב שכיום שלא אוכלים בהסיבה אין לחוש לשמא יקדים קנה לוושט.

[אור לציון פמ"ו ס"ג]

בענין אמן דהאל הקדוש ושומע תפילה

כתב מרן, בסק"ט ס"א הנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור מתפללין, אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"צ לקדושה או לקדיש יתפלל ואם לאו אל יתפלל. והרמ"א הוסיף דבעינן ג"כ שיספיק לגמור קודם שיגיע הש"צ לאמן דהאל הקדוש ושומע תפילה, ודעת מרן נראה שלא חש לזה, וכמו שכתב בב"י. שאין חילוק בין אמנים אלו לשאר אמנים. ואילו בסעיף ב'. כתב אם מתחיל להתפלל עם הש"צ יאמר עמו גם ברכת האל הקדוש וברכת שומע תפילה. משמע שחשש לברכות אלו וכבר העיר בזה במג"א שם סק"ח, וכתב שבמקום שאפשר לתקן, מודה הב"י שמתקנין כל מה דאפשר, חזינן שאף שמרן בב"ה לא ס"ל הכי, מ"מ חש לזה לכתחילה.

[אור לציון מבוא ענ"א סט"ז]

עניית אמן אחר יהיו לרצון הראשון

מותר לענות אמן ופסוק ימלוך לאחר יהיו לרצון הראשון, ומכל מקום טוב שיפסע מעט לאחוריו קודם שיענה.

בשו"ע סקכ"ב ס"א כתב, שאחר יהיו לרצון מפסיק לתחנונים כדרך שמפסיק בברכה של ק"ש וראה בט"ז סק"א ובכה"ח אות א' ונראה שאעפ"י שבק"ש אין להפסיק אלא לקדיש וקדושה בלא פסוק ימלוך, כמבואר בשו"ע סס"ו ס"ג ובמג"א סק"ו. מ"מ נראה שכאן יכול להפסיק לכל סדר קדושה, וכן לאמן דברכות כיון שיש אמרים שמפסיק להם גם בק"ש, כמבואר בב"י

סס"ו, וכן לעניין עניית ימלוך הביא במג"א בשם הגהות יש נוחלין שעונין גם ימלוך וראה בכה"ח אות י"ח מש"כ בזה. א"כ אעפ"י שמרן החמיר בברכות ק"ש שלא להפסיק, מ"מ בתחנונים שאין ההפסק שם חמור כל כך. כיון שהוא אחר התפילה. שפיר יש להקל להפסיק ולענות, וכן פסק החיד"א בקשר גודל ס"ט אות י"ז, וכן כתב בבא"ח פ' בשלח אות כ"ב, ושלא כדברי הט"ז והפרמ"ג שם.

ומכל מקום טוב במקום שאפשר שיפסע מעט לאחוריו קודם שיענה, וכמ"ש בשו"ע שם שאם התחיל הש"צ לסדר תפילתו והגיע לקדיש או קדושה מקצר ועולה, שע"י שפוסע נחשב שגמר תפילתו, ויכול לענות לכל דבר, ויוכל אחר שענה להמשיך התפילה ושאר התחנונים אף שעקר רגליו, ואם אינו יכול לפסוע מעט לאחוריו, כגון שיש אחריו אדם שעדיין עומד באמצע תפילותיו, יעקור רגליו ע"י שיגביהם למעלה, ודי בכך.

[אור לציון פ"ז סל"ד]

עניית אמן לאחר יהיו לרצון השני

מותר להפסיק ולענות ברוך הוא וברוך שמו אחר יהיו לרצון השני, אף למי שרגיל לומר תחנונים בסוף תפילתו.

ראה מה שנתבאר בבאורים לתשובה הקודמת. ונראה שכל זה לאחר יהיו לרצון הראשון, אבל לאחר יהיו לרצון השני נחשב שסיים תפילתו לגמרי, ואין דינו כדין עומד בתחנונים שאסור להפסיק, שכיון שחזר לומר יהיו לרצון השני, גילה דעתו שסיים תפילתו, וכעת עוסק בבקשות בעלמא, ורשאי לענות אף בברוך הוא וברוך שמו.

[אור לציון פ"ז סל"ה]

אם צריך לענות אמן על ברכת רבאי רפורמי וקונסרבטיבי
הנה בדבר שמוכרח מע"כ בשביל הקאמפיין לעניני א"י לארגן בענקעטס ולהזמין גם את הראבאיים של הרמפארמער וקאנסערוואטיוון וגם לכבד אותם בכבודים שונים אף בכרכות כמו לברך המוציא ולומר איזה תפילה, ורוצה מע"כ לידע דעתו העניה אם אין בזה חשש איסור.

הנה לענ"ד ברור שאף אם היה מברך הברכה כתיקונה ובלא הפסק לאכילה נמי כיון שהוא כופר בה' ובתורתו כרוב הראבאיים שלהם שנמצא שהזכרת השם הוא אצלו רק כדברים בעלמא לא בכוונה להשי"ת, אין זה בשם ברכה כלל דהוא כבלא שם ומלכות כלל. ומקורי הוא מהרמב"ם פ"ו מיסוה"ת הח' וכו'. ועיין רש"י גיטין מה' וכו'.

ונמצא שיש אסור לכבד להראבייס האפיקורסים שיברכו ברכת המוציא אף אם מברכים כדין, ומשום דברכתם לא נחשב ברכה ולא יוציאו את השומעים. וגם אין צריכים לענות אמן אחר ברכתו.

[אגרות משה, אר"ח ח"ב ס"ג]

ברכת התורה של רפורמי ושל חילוני אם יענה אמן

הנה בדבר ראבייס של הרעפארמער וקאנסערוואטיוון שבאים לפעמים בשבת לביהכ"נ של יהודים כשרים אם רשאין לקרותם לתורה, הוא דבר פשוט שבקריאה לתורה הוא אסור בעצם דהא קה"ת צריך ברכה לפניו ולאחריה וברכתם אינו כלום ואין לענות אמן אחריה, עיין בספרי אגרות משה אר"ח ח"ב סימן נ' ונא' מטעם דכיון שהם כופרים הוי הזכרת ד' אצלו רק כדברים בעלמא כברכה בלא שם ומלכות כלל וכו'.

אבל אף לשאר כבודי קדושה דבביהכ"נ כהגבה וגלילה הוצאה והכנסה ופתיחת וסגירת הארון אף שאין בהן אסור בעצם שאין בהן ברכה, אבל אין לכבד לכופרים בעניני קדושה שכופרים בהם, ויש בזה איסור חנופה ממילא

כיון שאין ראוי לכבדם בדברים כאלו כדכתבתי בסימן נא, ולכן אם אין צורך גדול אסור לכבדם גם בכבודים אלו אבל אם הוא לצורך גדול שיש לחוש שיבוא לידי מחלוקת בעיר ויש לחוש להפסד צדקה יש להתיר בשאר כיבודים ולא לקראם לתורה מטעם שכתבתי.

ולקרא לתורה לאלו שאינם שומרי תורה ליכא איסור בעצם מכיון שמאמינים בהשי"ת ובתורתו ורק עוברין לתיאבון וצריך לענות אחר ברכתו אמן, אבל ודאי לא יפה עושים הקורין אותן לתורה מצד שאין לכבד עוברי עבירה וצריך למנוע מזה רק כשאיכא צורך בזה כגון יא"צ שיש לחוש למחלוקת וכדומה וכו'.

[אגרות משה או"ח ח"ג סכ"א]

מחלל שבת אינו מצטרף למנין ולכל דבר שבקדושה, ואין לענות אמן על קדוש שאמר.

[אור לציון ח"ב פ"ה ס"ה]

אם מותר לענות אמן בידיים שאינם נקיות

ואשר שאלת בדבר מה ששמעת ממני, שמותר לענות אמן בשעה שאין הידיים נקיות, אף שאסור לברך קודם נט"י או נקיון ידיו בצרור, והבאת מ"ש רבינו הגדול אבנ"ז או"ח סמ"א דהעונה אמן אחר ברכה [חשיב] כמוציא ברכה מפיו, וא"כ כמו שצריך נט"י לברכה הרי נמי צריך נט"י לאמן ולא מצאת מקור לזה.

הנה הר"ן שבת מד. הביא ירושלמי דשאל שמואל מרב מהו לענות אמן במקום המטונף וא"ל אסור וכו' וצ"ע אם דוקא במקום המטונף אסור או אפ' בידיים מטונפות. והיה אפ"ל דטעמא דרב דאוסר ע"פ מש"כ תוס' ורש"י שבת י"ט ב' מאי מאן אר"ח אל מלך נאמן וצריך להרהר כך בשעה שאומר אמן. וכיון דאסור להרהר בד"ת במקום המטונף אסור ג"כ לומר אמן [דעי"ז

מהרהר בשם]. ולפי פשוט שבידים שאינם נקיות מותר לענות אמן דהא גם להרהר בד"ת שרי.

אולם לפמש"כ בשו"ע הרב סכ"א, דהעונה אמן כמוציא ברכה מפיו. א"כ כמו שאסור לומר ברכה בידים מטונפות ה"ה דאסור לענות אמן. ויש לדחות, דמ"ש דהעונה אמן כמוציא ברכה מפיו היינו לעניין שיש לו שכר כהמברך עצמו אבל לא שיהא ממש כמוציא ברכה מפיו ודו"ק.

[ועיי"ש בפכ"ד דשומע ואין עונה ל"ח כעונה משא"כ כשעונה אמן ס"ל להב"ח דהוי כעונה ממש וכאילו הזכיר השם כהמברך].

ויש ראייה ברורה דכתב הרמ"א ספ"ד דאסור לענות אמן בבית המרחץ, וכתב ע"ז הפרמ"ג במ"ז סק"ג דהיינו בפנימי אבל באמצעי שרי עכ"ל וא"כ ה"ה בידים מטונפות שמותר להרהר בהו בד"ת וברכה דמותר לענות בו אמן.

[שו"ת וזאת ליהודה ע"מ קס"א]

וע' באוה"ל סס"ב דאם גופו מטונף ממש דאסור לענות אמן. ומיהו בידים שאין נקיות כהיוצא מבית הכסא, וקם מהמטה שחרית שמותר להרהר בד"ת מותר נמי לענות אמן אע"ג דאסור לברך, וה"ה בידים הפסולות לברכה קודם טהרת ידים חייב לענות אמן.

וע' משנ"ב ס"ד קנ"ז בשם הפרמ"ג שאם אין לו מים יקנח ידיו בצרור או בעפר או בכל מידי דמנקי.

[באוה"ל ס"ב]

עוד בענין הנ"ל, אם מותר לענות אמן בידים שאינם נקיות
נראה דאמן יכול לענות אף מי שלא נטל ידיו, דאין האמן נפגם בזה. שהרי אינו קובע עצמו פנים בפנים עם המלך כמו המברך, והרי אין שהות לנקות ידיו שיעבור הזמן.

[מנח"א ח, א]

ועוי"ל דאע"פ שהאמן גבוה מאד אין פגם נתפס בו לפי שהוא מוצנע ומכוסה שאינו אלא רמז על גבוה מעט גבוה אבל נרתיקו חול וכו'.
ועוד דאם לא יענה הרי כמבזה את ברכת המלך והוא כחלול ה', ומי יבחין אם נטל ידיו או לא [שם].

ובאמן עיקר היא כוונתיה, משא"כ עניית אמן יהא שמייה רבא וכו' שזה שבח ותפילה ודאי אסור בלא נטילה כתפילה ממש. ולכן נראה דאם שמע צבור שעונין איש"ר והוא עדין לא נטל ידיו לא יענה עם הצבור. וימתין עד שיגמרו ויענה עליהם אמן. כדי שיעלה אמן על השבח הזה של הצבור אף שאין אחרים רואים אותו ומשום חומרא ע' מג"א סרט"ו

[שם]

שכר הברכה רק כשמברך בפני אחרים

הזמינוהו לברך ברכהמ"ז ובא אחר וחטפה וברך חייב ליתן לו מ' זהובים.
וצ"ב דהא קימ"ל דגדול העונה אמן יותר מן המברך, וא"כ היכי משכחת לה דכשחטף חברו יתחייב מ' זהובים.

ונראה דאין לאדם שכר ברכה יוד זהובים אלא על ברכה שמברך בפני אחרים אבל בינו לבין עצמו לא, וא"כ בש"ס מיירי בענין שלא יוכל לענות אמן כגון שחטף מחברו כוס ברכהמ"ז ודחפו חוץ לבית וסגר בפניו עד שברכו ברכהמ"ז. וא"כ נהי שמברך אח"כ לעצמו מ"מ שכר יוד זהובים הפסיד.
ובהן עובדא דר"ג צ"ל שחייבוהו על ברכה לפי שהיה רצונו לברך בקול רם בפני אחרים וזה קדם וברך בנחת ולא היה יכול לענות אמן. [ש"ך ח"מ שפ"ב].

ומכאן תוכחה מגולה להמברכים בלחש שמאבדים טובה הרבה. ואמרו בראשית ר"ת בקול רם אברך שם ה' תמיד.

[דמש"ק אליעזר עמ' ג']

נוסח עניית האישי"ר

בנוסח הענייה של אישי"ר נחלקו הראשונים, ולכו"ע התפילה כוללת רק שבע תיבות [בלא יתברך]. ונמוקם ששבע תיבות אלו כוללות כ"ח אותיות. וכמש"כ בשבת קי"ט כל העונה אשי"ר בכל כחו, רצונו לומר בכח אותיותיו [אמן אינו מן המניין כי הוא סוף הפרק הקודם] קורעין לו גז"ד.

ומאחר שהתפלה כוללת כ"ט אותיות רצו לשנות הגרסא. להכל בו אומרים לעלם ולעלמי עלמיא. לפי אבודרהם אומרים לעלם ולעלם עלמיא. ולפי מהרי"ו לעלם לעלמי עלמיא.

וכתב הבית יוסף ולי נראה, שאין לשנות ממתבע שטבעו חכמים בשביל שום דרשה. וכיון שקבלנו מקדמונו לומר: ולעלמי עלמיא, כל המשנה ידו על התחטונה.

ויש מקיימים גרסת ולעלמי עלמיא עם מה שאמרו שצריך שלא יהיו יותר מכ"ח אותיות, ואומרים כי תיבת שמיא חסר יו"ד כמש"כ בדניאל להוא שמה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא.

ויש אומרים שהענייה היא עד "יתברך", עוד ועד בכלל, כי מספר של בכל כחו הוא לד'. ואם מוסיפים תיבת יתברך הרי לד' אותיות בלא לשנות הגרסא. וגם לשיטת הבית יוסף דעונים עד דאמירן בעלמא יש להוכיח מהגמ' הנ"ל, כי מן יתברך עד דאמירן בעלמא הן כ"ח תיבות, וחשיב בכל כחו.

[תפ"ק עמ' י"א]

דין הפסקה באישי"ר

מהו להפסיק ליהא שמיא הגדול מבורך. כי אתא רב דימי אמר רב יהודה ורבי שמעון תלמידי דר' יוחנן אמרו, לכל אין מפסיקין חוץ מן יהא שמו הגדול מבורך שאפילו עוסק במעשה מרכבה פוסק, ולית הלכתא כוותיה

[ברכות כא:]

ולהלכה כהנ"ל, לא יענה אמן יש"ר מברך והוא באמצעי התפלה, ואין צריך לומר בשאר ברכות [רמב"ם תפילה פ"ו הט"ז] ונחלקו הראשונים אם מפסיק תפלתו ושותק [כדי לשמוע בכוונה מה שהשיץ אומר והצבור עונה] או ממשיך להתפלל בלא להפסיק.

שיטת רש"י ז"ל וכן למתפללין בצבור ושליח צבור אומר קדושה או יהא שמיא רבא ישתקו בתפילתם וישמעו בכוונה. והרי הן כעונין וכשיגמור הקדושה יחזרו לתפלתן, וכן יסד רב יהודאי גאון בעל הלכות גדולות. [רש"י סוכה לח:].

ושיטת תוס' ז"ל ור"ת ור"י היו אומרים דאדרבא אי שומע כעונה הוי הפסקה אם שותק. ומ"מ נהגו העם לשתוק ולשמוע וגדול המנהג.

[תוס' ברכות כא:]

ובר' יונה כתב. דיש מפרשים שאינו שותק כלל דהא קמ"ל שומע כעונה ואשתכח דהוי הפסקה כמו אם היה עונה וזו היא דעת ר"ת. אבל ר' האי גאון וסיעתו והרי"ף ז"ל אמרו ששותק דכי אמרינן ששומע כעונה הוי הפסקה דוקא ברברים אחרים, אבל בזו שהוא שבחו של מקום, לא דיינינן ליה הפסקה ושרי.

[ר' יונה ברכות פ"ג]

ודבר שתלוי בעמודי עולם אין לנו כח להכריע ודעבד כמר עבד ודעבד כמו עבד ובלבד שיכוין לבו לשמים. ובשמו"ע אינו פוסק לא לקדיש ולא לקדושה אלא ישתוק ויכוון למה שאומר שיץ ויהא כעונה. ולהלכה נקטינן, בשמונה עשרה אינו פוסק כלל לא לקדיש ולא לקדושה אלא ישתוק ויכוון למה שהשיץ אומר ויהא כעונה. ובק"ש כתב המג"א שישתוק עד אמן אחר יתברך ויענה אמן וימשיך ויוסיף בתפלתו.

[תפלה עמ' י"ב]

דין ברוך הוא וברוך שמו

לפי שיש הפסק בין תיבת השם לסיום הברכה, לכן החרדים ענין ברוך הוא וברוך שמו תיכף בשמיעת השם.

ובהיותי בוולאזין ראיתי שמוה"ג נציב ז"ל זי"ע לא היה עונה ברוך הוא וברוך שמו. כי אם אמן בלבדו, שכן קבלו על פי מנהגי הגר"א.

[הובא ג"כ בשעה"צ, מנח"א יא, א].

עניית אמן על תפילת לחש של חברו

השומע תפילת שמונה עשרה בלחש של חברו, אף שהוא אינו עומד עתה בתפילה, לא יענה אמן. דכיון שנתקנו לאמרם בלחש. והוא עושה שלא כדין כשאומרם בקול. מסתבר שאין עונים אמן אחריו. ואף אם אנוס הוא בדבר נמי נראה דאין לחלק בכך, ואמרינן דלא תקנו חז"ל עניית אמן על תפילת לחש של חברו.

ועיין בהגהת חכמת שלמה סי' קכ"ד שנסתפק בזה. וסיפר בזה, שרבו הגרא"ז מלצר ז"ל בקשו לברר הלכה זו, משום מעשה שהיה בעירו מיר בזקן אחד שהי' מגביה קולו בשמו"ע והיו הנערים עונים אחריו אמן כדי להקניטו. ולאחר שנים נסתפק הגרא"ז ז"ל דשמא לא שייכת עניית אמן בכה"ג כלל. ולאחר החיפוש מצא רבנו שהיא מחלוקת אחרונים. אך אעפ"כ היתה הכרעת דעתו של רבנו, דאין חיוב אמן כלל בכה"ג וכנ"ל.

[הלכות שלמה פ"ח סל"ב]

עניית אמן אחר הפטור מלברך

הנה יש להסתפק במי שמחויב להתעסק בהצלת נפשות, ופטור באותה

שעה מלברך כל הברכות, והוא טועה ומחמיר על עצמו לברך, אם מותר לענות אחריו אמן.

[מנחת שלמה סצ"א אות כ"ה]

וכמו כן יש להסתפק בשומע ברכה מפי אדם שידוע שהוא מכוין לדבר אסור ואעפ"כ מברך עליו. ורק השומע יודע שהדבר היתר, ומשכחת לה במי שאוכל ואינו חושש לערלה וטובל וכדומה אלה שהרואה יודע שהמאכל מתוקן. אם מותר לענות אחריו אמן, שהרי עכ"פ עבר על איסור וצריך כפרה. כדאיתא בקדושין פ"א ע"ב במי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, עיי"ש.

שהרי לענין אונן, שאינו רשאי להחמיר על עצמו ולברך, הביאו התוס' במרו"ק (כ"ג ע"ב ד"ה ואין) ממס' שמחות דאין עונין אחריו אמן. וא"כ לכאורה ק"ו בנד"ד דחשיב כבוצע ברך וגו'. אך יתכן דגבי אונן דאית ביה פטור מיוחד חשיב טפי כמברך לבטלה. משא"כ הכא אף שעבירה היא בידו שפיר עונין אחריו אמן, וצ"ע.

[הלכות שלמה פ"ח סל"ב].

ולדידי פשוט דאין לענות אמן. אע"ג דהרמב"ם פ"א הי"ג מברכות דכל השומע אחד מישראל מברך חייב לענות אמן וכן בטוש"ע סט"ו. ומ"מ זה דוקא בסתם ברכות שנתנו להשמיע ומצוה להשמיע. אבל לא תפילת לחש דחי' ברכות שאמרו שהוא מקטני אמנה או מנביא שקר כמבואר בשו"ע סק"א ואפילו לשיטת הספרדים דעונין אחר ברכת עצמן בסיום ענין, אין עונין בסיום שמ"ע.

ואני מסופק קצת לפ"ז למה דאיתא בירושלמי הובא בפוסקים סק"א דאם עושה להתלמד לבניו ולבני בניו מותר להגביה קולו כדי שישמעו וילמדו אם בכה"ג שייך שיענו אמן, ויש מקום לכאן ולכאן.

[שבט הלוי ח"ג סט"ו]

בן אשכנז בבכנ"ס של בני ספרד אם עונה אמן על ברכותיו
 נסתפקתי בכך אשכנז העולה להתפלל חזן אצל ספרדים האם יסיים בנוסח
 המברך את עמו ישראל בשלום אמן כמנהג הספרדים, או שלא יוסיף אמן
 כיוון שלפי מנהגו הוי כעונה אמן על ברכותיו ע' סרט"ו ס"א. ומקור הספק
 הוא אם האמן חלק מן התפילה, א"כ שמא חייב לאומרו כדי להוציא את
 הצבור.

אמנם לדינא אמר גאון אחד שליט"א שאינו כחלק ממש מן התפילה, ודי
 כמה שהצבור יענה אמן בעצמו.

ובישתבח שמסיימים הספרדים "חי העולמים אמן". נראה ברור שלא יענה
 אמן, שהרי בישתבח את דרך להוציא את הצבור. וגם משום משנה מדעת
 הציבור אין בזה כיוון שכל הקהל כשעונים אמן לא מרגישים בזה שהוא לא
 אומר אתם אמן.

[אבני ישפה או"ח סי"ד]

עניית אמן אחר ברכת כהנים כשעומד בק"ש וברכותיה

ולענין אם יש לענות אמן על ברכת כהנים בק"ש וברכותיה, הנה פשוט
 לכאורה שצריך לענות דהא מעצם הדין צריך גם הש"צ לענות אמן ורק שמפני
 הטירוף אמרו שלא יענה אמן כמפורש במתני' ברכות ל"ד ובתוס' שם דאף
 שהוא בתוך התפלה לא חשיב ליה הפסקה מאחר שצורך תפלה היא, ואף
 שאין כוונת התוס' לומר שבשביל שהוא צורך תפלה מותר להפסיק באמצע
 י"ח אלא כוונתם שצורך תפלה זו דברכת שים שלום היא דהא כאן בתפלה זו
 דוקא היא מצות ברכת כהנים כדכתב הט"ז סקכ"ח סקי"ד פי' דבריהם דוראי
 בתפלה אסור להפסיק בד"א כגון לקדיש או לקדושה, כוונתו אף דג"כ הם
 צרכי תפלה, מ"מ כאן דהוה העניית אמן מצוה המוטלת עליו בשעת תפלה זו
 דאמן שייך לברכה עצמה ע"כ אין זה הפסק, מ"מ כיוון שחזינן שאמן זה שייך

להברכה עצמה צריך להפסיק בק"ש וברכותיה שמחוייבין לענות שם איש"ר וגם אמן דהקל הקדוש ושומע תפלה, שאמן זה דאחר ברכת כהנים עדיפי לענין החיוב על הקהל לענות מאמנים ההם.

אבל לכאורה ראייה זו מדצריך היה מדינא אף הש"צ שהוא באמצע תפלתו לענות אמן, ובאם הבטחתו שיענה אמן שלא יתבלבל דעתו הרבה סברי דיכול לענות אמן עיין בט"ז שם ובמג"א סקכ"ט, אינה ראייה אליבא דהט"ז שם דמסיק דאף שהוא סובר דאמן דאחר ברכת כהנים לא יענה אף במובטח מ"מ האמן שעל מה שמברכין הכהנים אשר קדשנו לברך את עמו ישראל באהבה צריך לענות גם הש"צ משום דאין חשש טירוף דהא ודאי לא יתבלבל כיון שלא התחיל עדיין, ואמן זה הוא רק חיוב אמן דצריכין לברך על כל ברכה ששומעין, וא"כ הוא משום שסובר דלענין ברכת כהנים שדוקא בתפלה בברכת שים שלום הוא המקום לא שייך להחשיבו הפסק כלל למה ששייך לברכת כהנים, שלכן היה צריך שם לענות אמן על ברכת המצות שתיקנו לברך על כל מצוה שגם מצות ברכת כהנים בכלל זה וכדכתב הט"ז ע"כ יוכל הש"צ לענות אמן כיון דלא הוה הפסק כמש"כ התוס', ואין כוונת הט"ז לפ"ז במש"כ תחלה דאמן שייך לברכה עצמה משום שהאמן הוא מחיוב מצות נ"כ שישראל המתברכין יקבלו עליהו בעניית אמן, אלא שהוא שייך עכ"פ למצות ברכת כהנים דלא הוי בדין הפסק, ואולי יש למילף מעצם הברכה דמברכי כהני אף שהברכה אינה מן התורה דצריך לברך אף כשהש"צ עצמו הוא כהן כמפורש בסעי' כ' שכ"כ צריך אף הש"צ לענות אמן מדינא, דהוא מטעם דכיון שמעשה המצוה דברכת כהנים הוא באמצע התפלה בשים שלום לא שייך שיתחשב ברכת כהנים וכל השייך למצוה ענין הפסק כלל. ואולי נימא דמה שר"א בן שמוע (סוטה ל"ט ע"א) אמר שהאריך ימים בזכות שלא נשא כפיו בלא ברכה שמפרש ר"ז אר"ח דהיא ברכת אשר קדשנו לברך שלכאורה תמוה מאד הא החיוב הוא לברך וכולי כהני מחוייבין לברך כמו על כל המצות ומה שפי' מהרש"א במגילה דף כ"ז בח"א דהו"א שאין זה המצוה

אלא לטובתן של ישראל שתחול ברכת הקב"ה על ישראל כמו שנאמר ואני אברכם לא מובן כלל, דכל מה שציוה הקב"ה הוא מ"ע אף שעיקר הברכה הוא ברכת הקב"ה על ידי ברכתם כדכתיב ואני אברכם וכל הקרבנות הם נחשבים מעשה מצוה אף שהקב"ה הוא המכפר ע"י הקרבנות ומברכין עלייהו ולא נחשב זה חדוש, ולכן אפשר שר"א בן שמוע אמר שהוא ברוך אשר קדשנו לברך אף כשהיה שליח צבור ונשא כפיו שהוא היה מובטח שלא יתבלבל וג"כ ברוך דהיו כהני אחריני שלא היו מברכין מטעם הפסק והוא ברוך מטעם שכיון שהוא מקום עשיית המצוה אינו הפסק גם להברכה שחייבו על עשיית המצות ומכיון שהלכה כמותו נתברך באריכות ימים מצד הוספת הברכות. וא"כ אפשר לפ"ז שבק"ש וברכותיה שאין זה מקום המצוה לא יפסיק.

אבל דברי הט"ז אלו תמוהין דמנא לו חדוש כזה שיוכל הש"צ שהוא בתוך התפלה לענות אמן אף דלא מצד בלבול דהא אסור להפסיק בתפלה לשום אמן אף לא לאשי"ר ולא שייך למילף מחיוב עצם הברכה דהש"צ כשהוא כהן באופן שנושא כפיו הוא גם מברך דחיוב לברך על המצות הוא תקנה קבועה בלא חלוקים מהמצוה גופה לענין הקיום לכתחלה ונחשבת כחלק ממעשה המצוה כדחזינן שמזכירין גם הברכה בוידוי דמע"ש כמפורש בפ"ה מע"ש מי"א, ופי' הר"ש שהן הברכות שעל המצות דהפרשת תרומה והפרשת מע"ר והפרשת מע"ש ומ"ע ותמ"ע ועל מצות פדיון מע"ש והפרשת חלה, וכן הוא בפרש"י ברכות דף מ' שכתב מלברך אשר קדשנו וצונו להפריש תרומה ומעשר ופשוט שכמו כן הוא על כל המצות כמו שכתב הר"ש דלא שייך לחלק בין הברכות שעל המצות אך קיצר ונקט חדא מינייהו, אבל לא הזכירו גם ברכות הנהנין דהמוציא ובורא מיני מזונות ובפה"ג ובפה"ע ואף לא בהמ"ז דאורייתא, משום שהברכה שתיקנו על המצות הוא כחלק מהמצוה אבל ברכות הנהנין לא שייך להמצות דתמ"ע שלכן לא שייכי להוידוי, ולכן כיון שהברכה שתיקנו הוא כחלק מהמצוה מפסיק גם להברכה כמו שמפסיק להמצוה דנ"כ, אבל בעניית אמן שלא שייכת להמצוה דיכול לברך אף כשאין

שם שומעין לענות אמן וגם יכול לברך בקול דק שלא ישמעו לענות אמן אין להעדיף האמן דעל ברכה זו שמברכין הכהנים על עשיית מצותן דנ"כ יותר מאמן דעל כל ברכות המצות שאין להפסיק בתפלה וצע"ג. ומצאתי במ"ב ס"ק ע"א שכתב ועל הברכה דאשר קדשנו יש מחמירין שבכל גווני לא יענה משום הפסק בתפלה, והוא נכון מאד ול"ד כלל לאמן שעל ברכת הכהנים גופא דהוא ממעשה המצוה ממש, דהא בביהכ"נ שכולה כהנים ויש שם יותר מעשרה עולים לדוכן רק היתרים מעשרה ועשרה נשארו לענות אמן ואם עניית אמן אינה שייכת להמצוה דג"כ איך יבטלו העשרה כהנים את מצותן שהיו מקיימין גם כשיעלו כולם לדוכן ויברכו לאחיהם שבשדות אלא הוא מפני שהאמן ג"כ חלק מהמצוה, ואף כשליכא אלא י" שכולן עולין לדוכן שואל בירושלמי פ"ה מברכות ה"ד ומי עונה אחריהן אמן ומשני הנשים והטף וכן איפסק לדינא, ואף שהמ"ב ס"ק צ"ט כתב דאם ליכא שם נשים וקטנים נמי נושאים כפיהם משום דעניית אמן אינו מעכב את הברכה, מ"מ הא קא חזינן דאמן הוא שייך לקיום המצוה ולכתחלה צריך ודאי להשתדל שיהיו עונים אמן, דלכן עדיפא זה אפילו מאיש"ר דמאחר דישראל המתברכין מחוייבין להפסיק ולבא נגד הכהנים ולשמוע ולקבל הברכה כדהביא המ"ב בבאור הלכה ריש הסימן מספר חרדים הם מחוייבים לענות אמן מדאורייתא וממילא כמו שמחוייבין אפילו כשנזדמן לישראל אחד שהוא באמצע ק"ש לשמוע ברכת כהנים מחוייב גם לענות אמן אחר כל ברכה אבל אחר ברכת אשר קדשנו אין לו לענות אמן כשהוא באמצע ק"ש. אבל כשהוא באמצע שמ"ע אף שיש לו להפסיק ולשמוע ברכת כהנים אינו יכול לענות אמן, וגם אינו רשאי לזוז ממקומו ולבא נגד הכהנים, וממילא פשוט שאסור לשום אדם להתחיל להתפלל שמ"ע כשלא יוכל לגמור קודם נ"כ.

(אג"מ או"ח סכ"א)

אמן על ברכת כהנים

אין לעומד בתפילת שמונה עשרה לענות אמן על הברכות שהכהנים מברכים את העם, אלא אם כן עומד הוא בתפילתו בין הודאה לשים שלום, ולא יענה אז אמן על ברכת אשר קדשנו וכו' שמברכים הכהנים, אלא על הברכות שמברכים את העם, ושליח צבור המקרא לכהנים את הברכות אינו עונה אמן כלל, ואף על הברכות שמברכים את העם, ושליח ציבור המקרא מתוך סדור, ורק אם המקרא הוא אחר, רשאי הש"ץ לענות אמן על ברכות הכהנים לעם, והמקרא עצמו לא יענה אמן אלא על ברכת אשר קדשנו, וכן אמן שבסוף ברכות הכהנים.

כתב ר"א בן הרמב"ם בתשובה, והובאה בספר מעשה רוקח דף א' ע"ב, שהמתפלל עם הש"ץ והגיע לברכת כהנים עונה אמן אחר הכהנים בין הודאה לשים שלום, ולא הוי הפסק. וזהו דוקא על ברכות שהכהנים מברכים את העם, שעונה אמן לקבלת הברכה שיכוון שזהו מקומן לא חשוב הפסק, אבל על הברכה שהכהנים מברכים על המצווה אין לו לענות אמן, שאין זה אלא כאמן של שאר הברכות, שאינו עונה אמן באמצע תפילתו, ועוד שנראה מהרמב"ם שסובר שאין הכהנים מברכים ברכת אשר קדשנו בקול רם, שכן מוכח בפ"ד מהלכות תפילה ה"ג שמיד לאחר שהש"ץ מסיים ברכת ההודאה מתחילין הכהנים לומר יברכך וגם כתב שם בה"ח שהש"ץ אומר להם כהנים והם עונין יברכך וקשה שהרי צריכים לברך קודם שמתחילים וכמ"ש שם בה"ב שקודם שמחזיר פניו לברך את העם מברך ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קידשנו וכו' ואח"כ מחזיר פניו לציבור ומתחיל לברכם, ונראה שמוכח מדברי הרמב"ם שהכהנים מברכים בלחש ברכת אשר קדשנו לפני שמוסיים הש"ץ ברכת ההודאה, ומכוונים לסיים את הברכה יחד עם הש"ץ ומתחילים מיד יברכך, ובאמת שכן נמצא בספר האשכול בסט"ו שיש לכהנים לברך ברכת אשר קדשנו בלחש. וכיון שמברכים בלחש, בוודאי שאין מקום לעניית אמן.

וכל זה דוקא למתפלל עם הש"צ, אבל הש"צ עצמו אינו רשאי לענות אמן אחר הברכה של הכהנים שמא תיטרף דעתו ולא יוכל לחזור לברכת שים שלום כמבואר בשו"ע סקכ"ח סי"ט, ואף אם מתפלל מתוך הסידור אינו עונה אמן, ואף שבאליהו רבה סקל"ח ועוד אחרונים כתבו שאם מתפלל מתוך הסידור ומובטח לו שלא תתבלבל דעתו. רשאי לענות אמן, וכ"כ במ"ב סקע"א, מ"מ העיקר כדברי הגר"ח פלאגי". בספר כה"ח סט"ו אות ע"ד ועוד האחרונים שכתבו שאינו עונה אמן כלל, ושכן המנהג, וכמ"ש בכה"ח אות קי"ב.

ונראה שאם אין הש"צ מקרא את הפסוקים אין חשש שתיטרף דעתו, ורשאי לענות אמן כדין המתפלל עם הש"צ אבל המקרא שאינו ש"צ לא יענה אמן. שמא תטרף דעתו ולא ידע באיזה פסוק נמצא, ורק באמן של ברכת אשר קדשנו ובאמן של סוף הברכות שאין חשש זה, יכול לענות אמן ויכוון בענייה זו על שלושת הברכות.

[אור לציון פ"ח סי"א]

בענין עניית אמן על ברכת קטן

מה ששאל מע"כ על מה שאנו נוהגין לענות אמן על ברכת קטן בן ג' וד' דזה כנגד מש"כ במ"ב בסרט"ו סקט"ז.

הנני להשיבו דלדעתי מנהגו נכון לדינא, כמו שנבאר, דהנה שם בשו"ע סעיף ג' על מש"כ המחבר וז"ל והוא דאין עונן אמן אחר תינוק דוקא בשעה שלומד הברכות לפני רבו, שמותר ללמד לחינקות הברכות כתיקונן, אע"פ שהם מברכים לבטלה בשעת הלימוד, אבל בשעה שמברכין לפטור את עצמן, כיון שבני חינוך הם עונים אחריהם אמן, וכן בשעה שאומרים הפטרה בבהכ"נ ע"כ. ומקורו בגמ' ברכות דף נ"ג ע"ב אמר רב אחר הכל עונין אמן חוץ מתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשוין, וה"מ בדלא עידן

מפטרייהו, אבן בעינו מיפטריהו עונין ע"כ, ופרש"י בעידן מפטריהו כשאומרים ההפטרה ומברכין בתורה ובנביא עונים אחריהם אמן.

וברא"ש שם בשם הראב"ד פי' בעידנא דקא מפטרי נפשייהו בשעה שאכלו עונין דחינוך מצוה הוא עיי"ש, ועל מש"כ המחבר כיון דבני חינוך הם, כתב המ"ב בשם הפמ"ג בחידושו על ברכות דמזה משמע דעל ברכה שמברך על אכילה וכה"ג, קודם שהגיע לחינוך אין לענות אמן אחריו עיי"ש ועי' כ"מ ופ"א מה' ברכות הט"ו דמבואר נמי כן, ובאמת דבריהם צע"ג דנראה דלמדו דדין חינוך על ברכה לאכילה הוא דווקא בשהגיע לחינוך שאר מצוות שזה הוא בשנת שש ושבע וזה תמוה הא כבר כתבו התו' בסוכה דף כ"ח ע"ב ד"ה כאן וכן בערכין דף ב' ע"ב דמה שאנו אומרים בכל דוכתא הגיע לחינוך אין כולן שוין אלא כל אחד כפי ענינו, כמו גבי לולב יודע לנענע, וגבי חגיגה יכול לעלות ברגליו כ"כ במג"א בסו"ס שמ"ג ס"ק ג', ועי' מש"כ בענין חנוך בספרי ת"ז סי' ג'.

וא"כ בודאי גם הכא כשתינוק יודע לברך זהו זמן חינוכו לברך, ואם זהו זמן חינוכו בודאי צריך לחנכו לברך, אף אי הוה ברכה לבטלה. כמו שכתב המחבר בעצמו כאן שמותר ללמד לתינוקות הברכות כתיקונן ואע"פ שהם מברכים לבטלה בשעת הלימוד, והיינו דמשום כדי לחנכם מותר לברך ברכה לבטלה ה"נ אף שאין התינוק מכוון לברך ואינו יודע לכוון, מ"מ מותר וצריך לחנכו על זה, ואית בה מצות חינוך. ובודאי גם דעת המחבר כן ומה שכתב כיון דבני חינוך הם, כוונתו דכיון דיכול לברך ממילא כבר בני חינוך הם לברך, דאי כוונת המחבר דבעינן הגיע בשנותיו לחינוך הו"ל למימר והוא שהגיע לחינוך, וכל כוונת המחבר לכלול מה שכתב הרא"ש בשם הראב"ד דחינוך מצוה היא, וכן כתב הטור בשם הראב"ד וז"ל ואע"פ שאינו אלא לחינוך מ"מ חינוך מצוה היא ע"כ וזהו מה דהוסיף המחבר כיון דבני חינוך הם היינו דבודאי בני חינוך הם דהא ידעי לברך, לכן צריך לענות אחריהם אמן.

ואין לזה שייכות למש"כ הריב"ש בתשובה סתנ"א שאף לדעת האומרים דקטן מצטרף לעשרה, אם הוא קטן מבן שש אפילו הוא חריף ויודע למי מברכין ולמי מתפללין אינו כלום שהרי לא שהגיע לעונת הפעוטות והרי הוא כמי שאין בו דעת עכ"ל. דכ"ז הוא רק לענין לצרף את הקטן לזימון, משום דאי אפשר לצריך מי שאינו בר דעת, אבל כשאוכל לעצמו בודאי מחנכין אותו לברך מדין חינוך דהרי הגיע לחינוך זה, ובודאי עונין על ברכותיו אמן. ובאמת יש עוד סברא לענות אמן, דהרי כיון דהגיע לחינוך לחייבו ברכה, כש"כ שהגיע לחינוך לחייבו בעניית אמן כששומע ברכה, ואם לא יענו אמן אחרי ברכתו זה יגרע בחינוכו, שילמד שלא צריך לענות אמן שהרי הוא רואה שהוא מברך ולא עונים אחר ברכתו אמן.

(אבן ישראל ח"ח סי"ד)

נכון לחנך הקטנים באמירת ברכות ובעניית אמן, אף את הקטנים ביותר שלא הגיעו עדיין לחינוך. ומנהג טוב הוא, כדי להרגילם לדברי קדושה, אולם השומע ברכתם, לא יענה אחריהם אמן טרם שהגיעו לגיל חינוך, ומכל מקום יאמר אמן מגומגמת שתישמע כעין אמן כדי להרגיל את התינוק שצריך לענות אמן על הברכה.

ושיעור הגיעו לחינוך לענין זה אין לו זמן קבוע, אלא תלוי בכל תינוק כשיודע למי הוא מברך.

וממש"כ המג"א (סי' רס"ט) דהמקדש בביהכ"נ יתן הכוס דוקא לקטן שכבר הגיע לחינוך. אין ללמוד שלא לחנכם לברכה בפחות מגיל זה, דהתם כדי להציל את הגדול מברכה לבטלה מחמירים שלא לברך בשביל קטן שלא הגיע לחינוך, אבל פשוט שמחנכים אותם לברך בעצמם.

(הליכות שלמה פכ"ב ס"כ)

ואין לחשוש שיתחנכו לענות אמן מגומגמת, כי בגיל זה אינם מבחינים בכך.

(אורחות רבינו ח"ג עמ' רכ"ג)

ופעם נשאל רבינו בדבר ילדים בני 16 – 14 שהם פגועי מח באופן כזה שהריהם כשוטים לכל דבר, אך מלמדים אותם קצת ברכות ותפילה. אם מותר למלמד להוציא שם ה' בשפתיו בשעת הלימוד. והשיב דשרי משום דצורך הילד ומשפחתו הוא ובכל מה שמסייע לו להיות קצת יותר כשאר אנישי, ועכ"פ לא גרע מקטן שמלמדים אותו לברך אף כשהוא פחות מבן ג' שנים. אולם יזהרו שלא לענות אמן על ברכתם. כיון דעכ"פ שוטים הם. והורה עוד רבינו בענין זה, שכל קהילה חייבת מדינא להקים כתות לילדים שהם שוטים או פתיים, ללמדם להתפלל וכו', אפילו אם אין מספרם רב. כשם שהקהילה חייבת לדאוג לחולה הזקוק לטיפול רפואי ואין לו מה לשלם.

(נשמת אברהם ח"ה עמ' פ"א)

קטן היודע למי מברכין עונים אמן על ברכתיו, והוא לרוב כשהילד הוא כבן שש או שבע שנים, ואם אין הקטן יודע למי מברכין אין עונין על ברכתיו ואם מסופק אם הקטן יודע למי מברכין לא יענה אמן, וטוב שאמר את הפסוק ברוך ה' לעולם אמן ואמן, בשעה שהקטן מברך, ויכווין לסיים אמן אחר ברכת הקטן, ואן חילוק בכל זה בין קטן או קטנה.

בשו"ע בסרט"ו ס"ג כתב, שתינוקות בשעה שהם מברכין לפטור עצמם עונים אחריהם אמן, כיון דבני חינוך הם, מוכח מדברי מרן שאם אינם בני חינוך אין עונים אחר ברכתיהם, וכן הביא במ"ב שם סקט"ז בשם הפרמ"ג, ובני חינוך לענין זה הוא שיודעים למי מברכין, וכמו לענין זימון, כמבואר בשו"ע בסקצ"ט ס"י, וכיום הם בני שבע, ויש מעט שאף מבני שש יודעים למי מברכין.

והנה אם מסופק אם צריך לענות אמן אינו חייב לענות אמן, דספק אמן להקל, וכ"כ בפרמ"ג שם א"א סק"א, וראה וע' בבאה"ל ד"ה ואסור, ונראה שמ"מ כדי לצאת מידי ספק טוב שבמקום שאפשר יאמר את הפסוק ברוך ה' לעולם אמן ואמן, ויכווין לומר את האמן השני לאחר ברכת הקטן, וגם טוב לעשות כך כדי שבנו לא יראה שאינו עונה אמן על ברכתיו, ואם לא הספיק לומר את הפסוק לא יענה כלל, שספק אמן לקולא וכמושנ"ת.

ובספר עוד יוסף חי פ' ויחי אות ס' כתב תקנה למי שאין יכול לענות אמן משום אמן יתומה, שיאמר אל מלך נאמן, ויכווין ר"ת אמן, ונראה שאין זו תקנה אלא למי שפטור מלענות וכמו באמן יתומה, אבל מי שחייב, לא נפטר באמירת אל מלך נאמן, ולכן יעשה כמו שנתבאר.

אין חילוק בין קטן או קטנה, שאף את הבת חייב האב לחנך, וכמ"ש במג"א שם"ג סק"א, וע"ש במחצית השקל וכן כתבו האחרונים, ודלא כמי שרצה לומר שאין האב חייב בחינוך בתו ולא יענה אמן עד גיל י"ב שנה, אלא שיש להזהר שיהא הקטן נקי, ומ"מ אם אינו יודע אם הקטן המברך גופו נקי או לו, יכול לענות אמן על ברכתיו.

(אור לציון פי"ד סל"ג)

אמן על ברכת קטן

איתא בשו"ע סע"ו ס"ה צואה בפי טבעת אפילו היא מכוסה אסור לקרות לדברי הכל. והוא משום "והיה מחניך קדוש". וכיון שאסור באמירת דבר בקדושה. אפילו עבר ואמר אין עונים אחריו אמן, והנה בקטן מצוי שפי הטבעת אינו נקי, ואף שבגדול בכה"ג אינו יוצא הברכה, אבל מ"מ מחנכים לקטן במצב זה בברכות, והטעם נראה דכיון שיש כאן חנוך למצווה אף שלגדול אסור כה"ג, לא איכפת לן. וכעין זה פירשו התוס' בפסחים פח. דלקטן מאכילים מקרבן פסח דאף דאינו למנויו מ"מ כיון דאיכא חינוך מצווה שרי ע"ש.

אמנם נראה שיש שני דינים בחנוך קטן, ראשית חיוב על "האב" לחנכו מיד כשהבן ראוי לכך, ובמשנה ריש חגיגה ב. איתא שאם רק יכול לאחוז בידיו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית חייב, והיינו אפילו פחות מבין שנתיים וכמבואר בגמרא שם. ו. גבי חנה, ע"ש. ועיין היטב בלח"מ פ"ו דמצה, ושנית: יש חיוב על הקטן בעצמו, וכלשון הרמב"ם בפ"ג דציצית, קטן היודע להתעטף חייב בציצית ובפ"ז דלולב כתב קטן היודע לנענע חייב בלולב ובברכת המזון כשהיגיע לגיל חנוך נקרא בר חיובא. ולפי זה נראה דדוקא בחיובא דאב בחנוך בנו, בזה מתחייב אף כשגדול כה"ג לא הוה מקיים מצווה, דסו"ס שיש כאן חיוב מצווה, אבל כמה שחיבו החכמים הקטן בעצמו, בזה אם כשהוא גדול לא יקיים המצוה פטור, ולכן כשהקטן מטונף אף שלאב יש כאן חינוך מצוה הקטן פטור.

ומעתה לענין דין עניית אמן, נראה דלא נתקן רק על ברכה חשובה בעצמותה, אבל ברכה מגוף שאינו נקי גריע"א ולא חשיבה ברכה לענות אמן בתורה, דכשדנים על המברך שהוא הקטן הוי ברכה מגוף שאינו נקי ומתועב, וגנאי, ואף דהקטן מברך, זה מכח דין חנוך מצווה דעל האב להרגיל הקטן לברך, אבל לא שעצם הברכה חשיבא לברכה, ועל כן לענות על ברכה כזו נראה דאין עונין, אבל בהגיע הקטן לחנוך וגופו נקי ויש בזה דין ברכה מד"ס דחיבוהו בכל, חיבים לענות אחריו אמן.

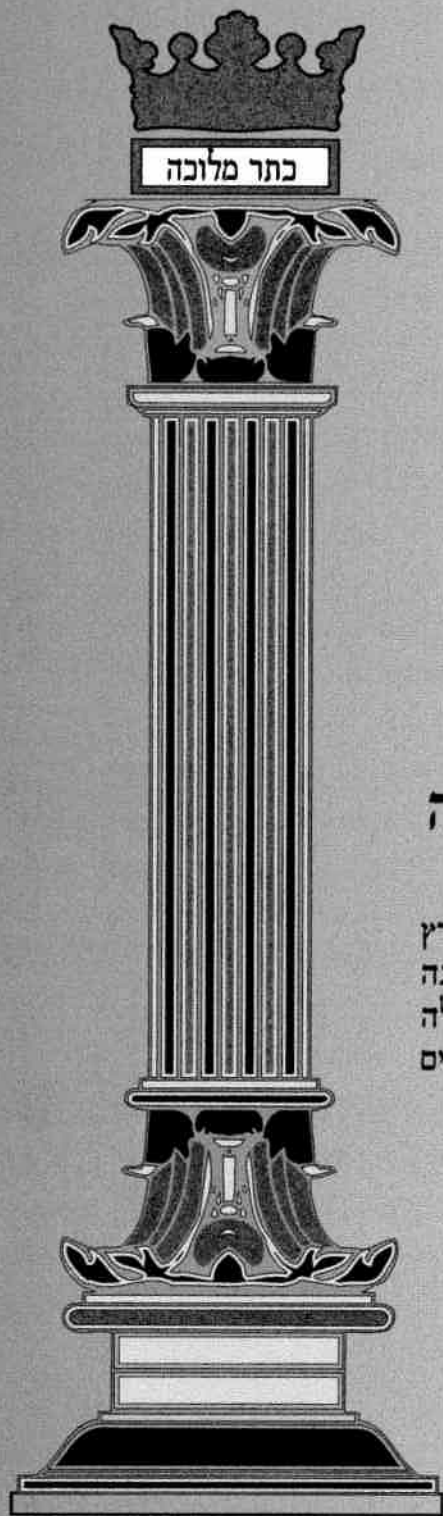
וכך מבואר מלשון המחבר בסרט"ו סי"ג דעונין אמן אחר תינוק "רק בשעה שהם מברכים לפטור עצמן", ע"ש, ובמ"ב סקט"ז דקדק וז"ל משמע דעל ברכה שמברך על האכילה קודם שהגיע לחנוך אין לענות אחריו פמ"ג ע"כ. הרי מפורש בפמ"ג, דרק בנתחייב הקטן בברכה חשיבה לענות אחריו, ואף כשגופו נקי בלא הגיע לחנוך אין עונין אחריו אמן. ולדברינו אף דמשעה דשייך לומר ברכה אביו חייב לחנכו בכך, מ"מ רק כשהגיע הקטן לחנוך ומתחייב בעצמו בכך אז חשיבא ברכתו לענות אחריו ומקמי הכי אין עונין אחריו וכמ"ש.

ותמהני שבשור"ת דברי חיים מהגה"ק מצאנו זצ"ל ח"ב סוס"י ט' שנשאל בהאי ענינא, השיב שמותר דלדין לא איכפת לן בצואה שבפי הטבעת של זה (דלדין הוי מכוסה) והקטן גופא אינו בר חיובא ולכן בודאי מותר וחייב לענות אמן אחר ברכתו, ע"כ ובלה"פ על קיצור שו"ע סימן קס"ח, השיג דברכה מגוף מטונף גרע ואין כאן חינוך ע"ש. ולמה שביארנו אף כשהקטן אינו בחינוך שאינו נקי מצואה ממהו במקומה, מ"מ לאביו שיך גם בזה חינוך לברכה, ורק הקטן בעצמו לא נתחייב מדין חנוך, ובוה הוא דיש לחקור אם גם כה"ג חייבין לענות על ברכתו אמן, וכמו שביארנו.

ועיין בש"ע א"ח תרנ"ח (מ"ב ס"ק כ"ח) בעניין קטן אם מקיים מצוות אחרוג ביום א' בשאול ועי"ש במש"כ בשם מרדכי בשם ראב"ן דקטן יוצא בשאול ובשעה"צ שם דמצות חינוך הוא על עצם המצווה ולא על פרטי המצווה, והיינו לכאורה כיון שהמתרגל ויקיים גם בכך, אמנם למה שביארנו האב מקיים בכך חיובו דשורש חיובו לחנכו להרגילו במצוות (כאמור "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזיקין לא יסור ממנה) אבל הקטן היודע לנענע שחייב בעצמו בלולב צריך לקיים בשלו דוקא (וע"ע מש"כ במועדים וזמנים ח"ח סימן ש"ג ע"ש).

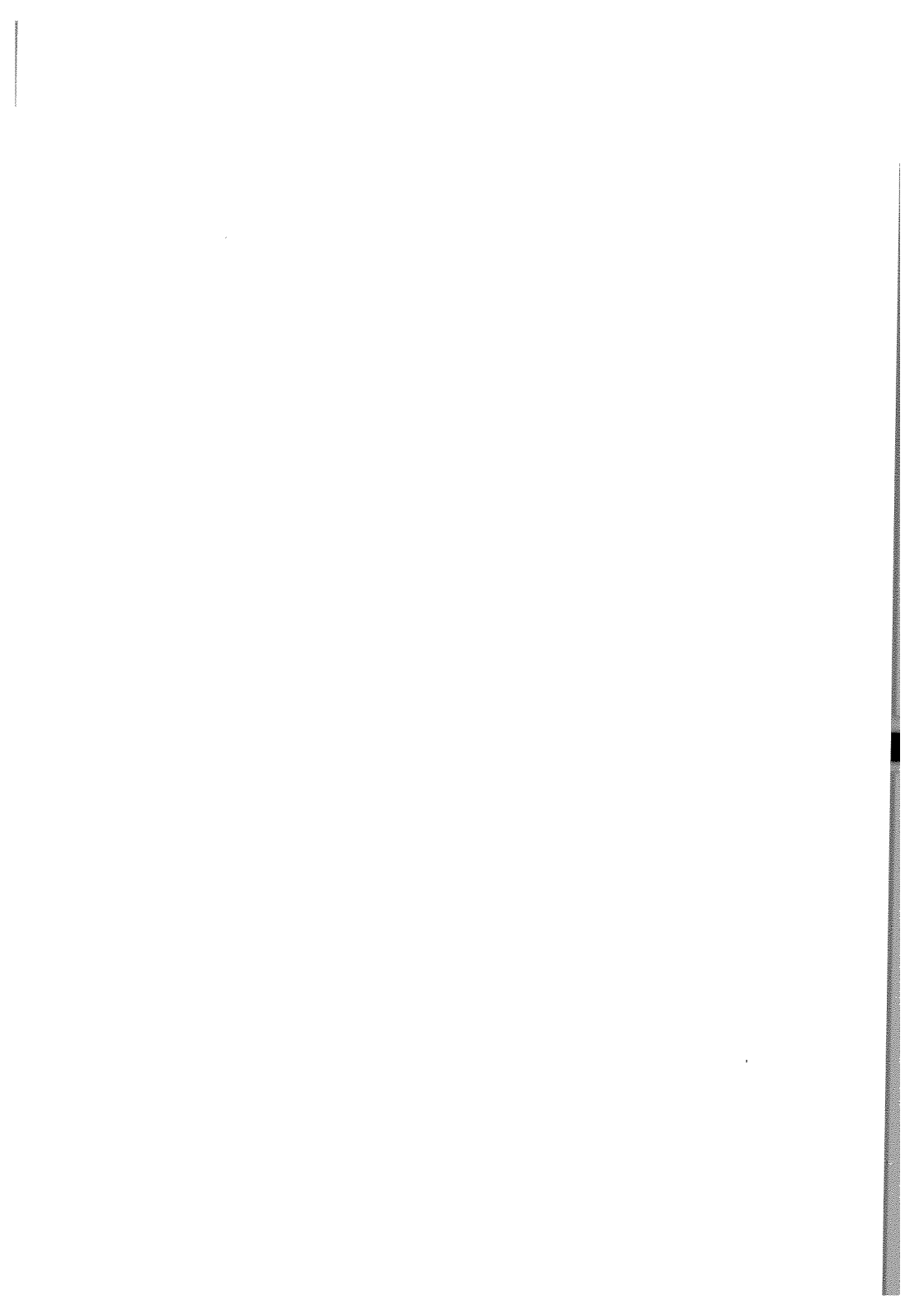
ומהו בריטב"א סוכה ב: מבואר שאף האב לא קיים המצווה בחינוך אלא אם כן עושה בכל פרטי המצווה ודלא כדברי המרדכי בשם הראב"ן. ולפיכך מספק בהאי דינא נראה עיקר טפי דאין עונין אמן אחר ברכת הקטן כידוע שגופו אינו נקי, דאין הקטן פוטר עצמו בברכה מתורת חנוך, ואפילו בגופו נקי כשלא הגיע לחנוך, אין עונין אחריו כמבואר בפמ"ג.

(תשובות והנהגות או"ח סק"ל)

שער הכוונה

מכתב רבי נפתלי הערץ
הכוונה
השאלה
תשובות הרבנים

תוכן הענינים

מבוא	רעג
אגרת רבי נפתלי הערץ לעווי	רעד
* * *	
תפילת האור זרוע	רעז
חשיבות הכוונה	רעח
באור העונה אמן בכל כחו	רעט
כוונת האמן מקדש האדם	רעט
האישי"ר מכלה עוון, ומשפיע קדושה	רעט
נופך בעטרת המלך	רפ
אמן בכוונה ואיש"ר בכל כוחו וכוונתו ...	רפ
בכל לב ונפש	רפ
בקול רם	רפא
בעניית אמן נתקנת התפילה	רפא
פוחת שערי תפילה	רפא
נחת רוח ליוצרו	רפב
קבלת אמנה	רפג
בלא כוונה מבזה הקב"ה	רפד
כשלא מכוון באמן נענש	רפד
כשלא מכוון נענש	רפה
חומר אמן בלא כוונה	רפה
שעת הכוונה	רפו
אולי מפסידים בענית אמן	רפו
* * *	
דברים אחרים	רפח
השאלה	רצג
תשובת הרבנים	רצה
מכתבי הרבנים	רצז

מרגלא בפומיה דמו"ח הגאון הגדול רבי יצחק
הוטנר זלה"ה, האמן הזה יש בו שלשה אספלאות,
בברכת השבח משמעה אמת הוא, ובתפילה משמעה
אמת הוא ויה"ר שיקוי"ם. ובקדיש שיאמנו דבריו.
ורגיל היה לעורר את בני ביתו על זה, דאם
אין דעת הבדלה מנין, ואם לא ידעו כוונת האמן, לא
ידעו להבדיל בין אמן דברכות לאמן דתפילה, והלא כך
אמרו גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה.

(משמיה דהגאון הצדיק ר' יהונתן דיוויד שליט"א)

הפליגו חז"ל בשבח העונה אמן שקורעין לו גזר דינו
ופותחין לו שערי גן עדן. מה סודו של דבר, הנה ראינו
דברי תורה שיש בכחם להשפיע על נפשנו מאד, כמו
פרשת היראה ופרשת התשובה ועשרת הדברות ובכל
זאת אינם פועלים על נפשנו כמעט מאומה וכאשר בא
כן ילך, ומדוע יקרה לנו כך.

וחקרנו וירדנו לעומק מסתרי נפשנו - וזהו סודו:
חסרון מחשבה אחת, לחשוב ולאמר לעצמנו: הלא מה
שאמרתי עכשיו אמת הוא, ואין לסור ממנו ימין
ושמאל, ואם אעבור על זה הריני חוטא כנגד האמת
ומתהלך בשקר, ומוכרח אני אם ארצה ואם לא, לשמוע
אל הדברים. על זה באה המצוה "ושמתם את דברי אלה
על לבבכם ועל נפשכם". וזהו סוד ענין האמן, הגדול מן
המברך. האומר: אמת הם הדברים, זוהי המציאות
ומוכרח אני לחיות לפיה. וזהו ענין "העונה אמן בכל
כחו"!

(יסודי הדעת ח"א א פכ"ז)

מבוא

בראש דברינו הענדנו לראשינו עטרה, את אגרתו המופלאה של המקובל האלוקי רבי נפתלי הערץ הלוי זצ"ל תלמיד תלמידו הגר"א, שבאחרית ימיו עלה לארץ הקודש, כהן תקופה כראש ישיבה בירושלים וישב על מידין לצדו של הגאון הצדיק רבי שמואל מסלנט זצ"ל, ובאילוץ של אדירי התורה המהרי"ל דיסקין והגר"ש סלנט זצ"ל, נטל על שכמו עול הרבנות בעיר יפו ת"ו.

רבינו ז"ל מהשרידים אשר ה' קורא מהפיוחדים שבין מעתיקי שמועה בשרשרת הדורות של קבלת הגר"א, זכה לחבר חיבורים בחוכמת האמת, סדור הגר"א בנגלה ובנסתר, ספר שער נפתלי, ואמרי שפר, וכבר העיד עליו חד משישי התורה בדור העבר, שהיה מגדולי ועדיקי הדור מקובל ומתנהג בחסידות באימה ויראה עלאה,

האגרת עוסקת בכוונת האמן, ובביאור דברי רז"ל שבת קיט: דכל העונה אמן בכל כוחו פותחין לו שערי גן עדן.

וביאר רבינו וזה לשונו, דהעונה אמן בכל כוחו, דהיינו כל הכונות שבארנו עד כה, והולך עד המדרגה שהוא עמוק עמוק עד שנלאו כל עשתונות להשיגו, פותחין לו שערי גן עדן, ובעולם הזה הס תורה ומצוות וגורם שיפתחו לפניו שערי החכמה וישרה עליו קדושה עליונה, והשגה עליונה לעלות מעלה מעלה עכ"ל.

ויהי רצון וזכה להיות מעוני אמן העולים בשערי החכמה בהשגה נפלאה מעלה מעלה אמן כן יהי רצון.

אגרת מהגאון הגדול חייב מויה **נפתלי הערץ לעזוי** הרב ד"ק יפו

בעמחים שער נפתלי, אמרי שפר, סידור הגריא בנגלה ובנסתר

ענין מה שאמר רז"ל (שבת קי"ט) **כל העונה אמן בכל כוחו פותחין לו שערי גן עדן**, הענין הוא בהקדם ביאור מהות שערי גן עדן ומהות הגן עדן, ואפתח במה שסיימתי, כבר בארתי במקום אחר (בהקדמת ביאור לסי' ברית עולם) ענין הגי'ע, והוא כי עדן פרושו תענוג ועידון ותפנוק כמיש והתענג אל ד' והוא עיקר התענוג של השגת אלקות **צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה**. והנה השגת אלקות אייא להשיג אם לא שטייל בהתחלה בפרדס החכמה והוא גן של העדן, והוא כי בהתחלה צריך לידע כל התורה ופנימיותיה בכל הפרטים והוא גין סדרי אורייתא הנוכרים בוהר גן ופרדס החכמה, וממנו יהנו מעט מזיו העדן וזו השכינה עין לא ראתה אמיתת ההשגה כי הוא השגת האחדות לאמיתתו **אלקים וולתך עין לא ראתה**,

והנה להשיג התורה כולה בפרדס לאמיתתן שהוא הגין אייא להשיג בעוה"ז מפני גסות השכל המוגבל בחומר העב, ומקום ההשגה הזאת הוא אחר חופשית השכל ממאסר הגוף העכור, או יוכל לעלות במעלות העליונות בהשגה מעלה מעלה להבין עומק התורה, ומקום ההשגה הזאת נקרא גן שהוא טיול הפרדס שממנו יבאו לעדן התענוג האמיתי כנהנין מזיו השכינה, אמנם השערים של גן עדן הוא המבוא של הפרדס והן שערי החכמה שערי תורה שערים המצויינים בהלכה והם שערים שבהם נכנסים לפרדס, כי ע"י עיון התורה בכאן נכנסים לפרדס החכמה גן עדן במקום של השגה כגיל.

והנה עיקר התענוג בהשגה הוא בשביל שהאלקות אינו מושג בעצמותו כי אם ע"י הנהגתו וכוהו, ובעוה"ז מושג לפי מהות העוה"ז אם בדרך הטבע ואם בהנהגה הניסית ואפילו ההנהגה הניסית הוא גי' לפי מהות עוה"ז כמובן, אמנם השגה זאת היא השגה קטנה שבקטנות כי יש הנהגה למעלה מהנהגה, מה שאי אפשר לנו להשיג מהותו בעוה"ז כלל, ואי אפשר לנו לעלות על הדעת כלל ראשית ההשגה הזאת, ובהגיע העת של השגה מהנהגת עולם העליון שבוה נכיר כחו של ה' יתברך באופן יותר נפלא יהי לנו התענוג הנפלא שאין לשער, וככה מעולם לעולם וממדרגה למדרגה עד אין שיעור.

נמצא בדרך כלל נאמר על מציאותו יתברך, בשני אופנים, (א) הנהגתו יתברך שבה שייך ריבוי ומיעוט, דהיינו הנהגת הטבע הוא מיעוט והנהגה ניסית הוא יותר מרובה בהשגת כחו יתברך ועדיין הוא מועט נגד הנהגה עליונה, נמצא בכל פעם ופעם נראה

ברכה וריבוי בכחו יתברך, אשר על מדרגה הזאת אנו אומרים ברוך אתה, (ב) הוא השגה הזאת שאנו משיגים בו שהוא נמנע מכל השגות ולא שייך בו ברכה וריבוי כלל והוא איום ונורא מלהרהר בו ואין בו תפיסה כלל.

ובזה יובן מה שאנו אומרים בקדיש **יתברך וישתבח ויתפאר כו' לעילא מן כל ברכתא**, והנה לכאורה יפלא, כי הרי אמרנו **לעילא מן כל ברכתא דאמין בעלמא** והרי גם הברכה הזאת נאמר בעולם שיתברך למעלה מכל הברכות? איך צריך שיתברך עוד למעלה מזה הברכה, וכיון שגם הברכה הזאת אמורה איך צריך עוד ברכה למעלה מזה וכן בכל פעם איך היכי משכחת לה לעילא מן כל ברכתא? אך לפי דברינו יובן כן באמת כל הענין של ריבוי הברכה בכחו יתברך לא שייך רק במדרגה א' שאמרנו, אבל במדרגה ב' לא שייך לומר עליו ריבוי ברכה כניל, ואיך במדרגה ב' לא שייך לומר עליו לעילא מן כל ברכתא מפני שאינו נכנס תחת סוג ריבוי ומיעוט כניל, וזה אנו מרמזים כי באמת שני המדרגות הנ"ל הם באחדות גמור כיון שהוא יחיד, וזה נעלם מאתנו איך הוא האחדות, וזה אנו מבקשים שיתברך ויתגלה האחדות האמיתי גם במדרגה שאין אנו יכולים לדבר עליו כלל, ובמדרגה שאינו נכנס תחת סוג מעלה ומטה.

ואם תאמר אם כן גם זה נכלל בדברינו לעילא מן כל ברכתא איך צריך חזי עוד לעילא וזה אי אפשר? אבל באמת אין זה קושיא כי הרי פירושא כי יתברך למעלה מן המדרגה שיוכל לכלול בסוג ששייך בו ברכה שבו נכלל כל ברכתא, ואם תאמר איך אנו אומרים יתברך כיון שאנו מדברים מן המדרגה שאין נכלל בסוג הברכה? זה ג"כ לא קשה שמכל מקום המדרגה הא' נתברך בזה שמתייחד עם מדרגה הב' והבן זה מאוד כי אין לנו רשות להרהר ולדבר בזה הרבה.

וזה ענין **אמן** שאמרו רז"ל תיכף אחר זה המאמר שפירושו **אל מלך נאמן** שהם ענין דברינו עד כה, כי אל פרושו בעל הרחמים כמו שפרשי' בפי' כי תשא בייג מדות הרחמים ומרמו על מדת החסד שבו ברא את העולם כמו שנאמר **עולם חסד יבנה** והוא ענין האחדות האמיתי שיהיה קודם העולם והוא כביכול רצה לגלות זה כדי שיוודע האחדות הנפלא הזה ממש, כי טרם שנודע ב' המדרגות הנ"ל וטרם שנברא העולם שלא היה עדין מי ששייך אף שנמנע מן ההשגה אחדות שני המדרגות לא היה הפלא הזה נגלה כל כך, והוא בחסדו שרצה להטיב ברא את העולם באופן כזה ששייכו מניעת השגה באחדות הנפלא, ואיך כשישיגו יהיה או החסד הגדול של התענוג הנפלא, וזהו **עולם חסד יבנה** ולזה ירמוז שם אל שהוא חסד.

אמנם המדרגה הא' שהוא מדרגת ההנהגות שמנהיג כביכול כל עולם ועולם לפי מה שהוא, ובה משיגים כל המעלות והברכות כנגל, היא נקראת מלך שהוא כמלך המנהיג את המדינה ומנהיג כמה וכמה מדינות לפי נימוסה ככה כביכול מנהיג את כל העולמות לפי עניינם, אמנם היחוד של שתי המדרגות הנ"ל הוא נמנע מן ההשגה, וכמעט אין לנו שום הרגש איך יהיה דור גדול כזה שאנחנו קרוצי חומר נשיג את היחוד האמיתי, אך כבר הבטחנו ה' לאור באור החיים הנצחיים וגם הודיענו האחדות הנפלא בתורה בפסוק היחוד כמבואר בוהר, ועל זה מרמזו נאמן שהוא בהבטחתו וגם נאמן בהודיעות שהודיענו אע"פ שהחוש יחיש כי הוא מן הנמנע בהשגתו, ע"כ: הוא הנאמן בדבריו וסוף כל סוף יתגלה אמיתת הענין ויהיה אז התענוג הנפלא שאין לנו כח להשיג כלל.

ומעתה יבוא המאמר הנזכר אל נכון, כי העונה אמן בכל כוחו פי בכל כוחו של אמן, דהיינו כל הכונות שבארנו עד כה שהוא הולך עד המדרגה שהוא עמוק עמוק שנלאו כל עשתונות להשיגו והו שפירשי בכל כונתו או פותחין לו שערי גן עדן והוא כאשר ביארנו, והענין כי גן עדן בעצמו רומז לבי המדרגות הנ"ל, עדן הוא עין לא ראתה, גן הוא פרדס ההשגה שאנו משיגים הנהגתו את העולמות.

ובענותו אמן או נפתחים השערים של הגן עדן כי השערים הן בעולם הזה תורה ומצות שהן שערים לכנס לגן עדן, ובענותו אמן בכונה הנזכרת או גורם שיפתחו לו השערים שערי החכמה ושורה עליו הקדושה העליונה וההשגחה הנפלאה לעלות ממדרגה למדרגה, אבל זאת לדעת כי רק נפתחים השערים, אבל לכנס בתוך השערים זה ענין אחר, כי ענין עניית אמן הוא רק הכנה לפתוח השערים כדי שיכול לכנס, אבל עדן צריך הכנה ומעשים אך לכנס בהשגה של השערים שהוא השתדלות הרבה בתורה ומצוות.

והעצה היעוצה למי שאינו יכול לכון כל הכוונות הנז' יכון כוונה פשוטה הכולל כל הנ"ל שיכוין שהוא מוציא את התיבה מפיו והקבי"ה בחסדו יעשה כל התיקונים שצריך לעשות עם עניית אמן ויכוין בדעתו בקשת רחמים מה' שיעשה בחסדו את התיקונים הנז' עכ"ל:

נפתלי הערץ לעזוי

הרב דקי"ק יפו.

הכוונה

נוסח התפילה שתיקן "האור זרוע" לומר קודם התפילה לפי שכוונת אמן רם ונשא וגבוה מאד, ואי אפשר לכל אדם לכוון הסודות כתב האור זרוע שיש לומר קודם התפילה, תפילה זו:
 רבטיע גלוי וידוע לפניך שאני בשר ודם ואין בי כח לכוון כוונת כראוי, לכן יהי רצון מלפניך שתהא עולה כוונת אמן שלי עם כוונת אמן מאנתם השרידים היוענים לכוון כוונת אמן כראוי.

(שבת מוסר)

ובאמת אמרו אין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו ואעפ"כ חיובא רמיא עלינו להתחזק ולכוון באיזה פעם שיכול, וה' יעזור לנו.
 והירא את דבר ה' יכתוב בנייר או בקלף: כוונת אמן דברכות "יאהדונהי", כוונת אמן דקדישים "אידהנויה".
 ויהיו אלו הדברים תמיד לנגד עיניו בחזרה, ובקדישים. וברצות ה' דרכי איש שבא להטהר ולכוון מסייעין אותו מן השמים.

(דמשק אליעזר עמ' ב')

חשיבות הכוונה

אף על פי שעונה אמן אם אינו מכוון לבו טב ליה דלא איברא
 (זוהר פ' וילך)
 עיקר כוונת זוה"ק בעניית אמן היא כוונה ולא אמירת התיבה בלבד.
 (מנח"א יט, א)

באור העונה אמן בכל כוחו

אמר ריב"ל כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כוחו קורעין לו גזר דינו. ובבאור כל כוחו נחלקו המפרשים:
א. רש"י שבת קי"ט, ב' כתב בכל כוחו פרוש בכל כוונתו.

(רש"י שם).

ב. ובתוס' שם כתב ור"י אומר דיש בפסיקתא, במעשה דר' ישמעל בן אלישע דכשישראל נכנסים לבתי כנסיות ואומרים יהא שמיה רבא בקול רם מבטלים גזרות קשות.

(תוס' שם)

ג. ויש אומרים שיש בני אדם שאין כוונתם מתעוררת אלא ע"י כח לכך אמר בכל כוחו, (ר' יונה ברכות פ"ג) ומשמע דהרביינו יונה ס"ל רב" כשני הפרושים יחד, דע"י ענייתו בקול רם תתעורר כוונתו.

(ר' יונה ברכות פ"ג)

ד. ויש אומרים בכל כוחו קאי על השם, כלומר שמכוון כל כח השם, אף דמי מלל גבורות ה', מכל מקום יכוון בכל מה שיכול.

(רקנאטי)

ה. ויש אומרים, כפי כוחו שהוא נשמתו יהבן אמן בכל כוחו.

(תקוני זוהר תקון י"ט)

ו. ויש אומרים בכל כוחו לא קאי על הרמת הקול, אלא על רבוי אמנים, שעונה לא אחד ולא שנים, אלא כל אשר תמצא ידו בכל כוחו לענות אמן מרבה לענות, ועל פי זה אתי שפיר הדרש פתחו שערים ויבוא גוי שומר אמונים אל תקרי שומרי אמונים אלא שאומרים אמונים דהינו אמנים הרבה,

(רי"ף שבת קי"ט ב')

ז. ויש אומרים שאמן יאמר בכל כוונתו, אבל אמן יהא שמיה רבא יאמר בכל כוחו ובכל כוונתו.

(פ' התפילה ר"י ב"ר יקר עמ' קי"ב)

ואמרם ז"ל 'בכל כוחו', סובל ב' פרושים, או בכל כוחו של העונה, או שיתברך השם י"ה בכל כוחותיו, כענין "ועתה יגדל נא כח ה'" (במדבר י"ד, י"ז).

אמנם ב' הפרושים המה בחדא מחתא, ששרש מקור שפע קדושה והברכות, הוא בשם י"ה, וממנו משתלשל ומתמלא עולם הבריאה, הוא עולם המחשבה, ממלוי הה"י של שם י"ה ב"יוד". ומעולם הביאה מתמלא עולם היצירה, הוא שורש התחלת הדיבור והגיון הלב, ממלוי הה"א ב"אלף". ומעולם היצירה מתמלא עולם העשיה, הוא עולם המעשה, ממלוי אות ה' שבשם י"ה באו' ה'.

והן המה שורש הנר"ן של אדם, שהם כל כוחותיו של העונה, וכל כוחותיו של השם י"ה, היינו כל מילאיו, וזהו י"ה-ה'-א' שם י'-ה' רבא מברך וכו', ועיין תוספות ברכות ג' ע"א ד"ה ועונין וכו' :

(נפש החיים ש"א פ"כ הגה"ה)

הכוונה באמן מדברים המקדשים האדם

כתבו תלמידי האר"י הכוונה באמן מהדברים המקדשים האדם, ונראה דמקור הדברים מישעיה, דודאי שמע מהם דברים שמטמאין הפה ורק דעל ידי האמן שהיו עונים היו מתקדשים לכך נענש שקראן טמא שפתים.

(מנח"א י"ד, ב)

האישר מכלה עוון, ומשפיע קדושה לנשמתו

אמרו רז"ל (שבת קי"ט, ב') כל העונה אמן יהא שמיא רבא מברך בכל כוחו, קורעין לו גזר דינו ואפילו יש בו שמץ ע"ז מוחלין לו, כי עיקר כוונת זה

השבח הוא, שיתאצל ויושפע תוספת ברכה ושפעת אור עליון לכל הדי' עולמות אבי"ע.

וזהו יהא שמיה רבא מברך, היינו שיתאצל ברכה ותוספת קדושה ממנו ית"ש, עד לעלם הוא עולם האצילות, ומשם לעלמי הם ב' עולמות בריאה יצירה, עלמיה הוא עולם העשיה, והם שורש הדי' דרגין של האדם שורש הנשמה ונר"ן.

וכשמכוון האדם בקדושת מחשבתו באמירת זה השבח לעורר ולהשפיע על ידו תוספת קדושה וברכה על שורש נשמתו, ומשם על נשמתו רוחו ונפשו, גורם בזה להתם ולכלה כל עוון וחטא אשר חטא, באיזה בחינה מאילו 'ג' והיו כלא היו, וזה כל עיקר ענין התשובה האמיתית כנ"ל, לכן מוחלין לו על כל עוונותיו.

(נפש החיים ש"א פ"כ)

נופך בעטרת המלך

כל מי שיכול להוסיף נופך בעטרה של מלך הכבוד הרי זה משובח, אך באופן שלא ישמיט את עצם פרושו הלוואי.

(מנח"א י"א, א')

אמן צ"ל בכוונה, ואיש"ר בכל כוחו ובכל כוונתו

אמן אין צריך לאמרו בכל כוחו כי אם בכוונה לבד, אבל כשעונה אמן יהא שמיה רבא שכוונתו שיגדל כסאו לעתיד, ויהא שלם כסאו צריך לענות בכל כוחו ובכל כוונתו.

(ר' יהודה ב"ר יקר עמ' קי"ב)

בכל לב ונפש

כל העונה איש"ר בכל כוחו קורעין לו גז"ד, אר"י וא"פ יש בו שמץ ע"ז

מוחלין לו (שבת קיט:). בכל כוחו פרושו בכל כוונתו ובכל אבריו. ר"ל שיאמרנה בכל לב ונפש ולא רק כמוציא בשפתיו ולבו בל עמו, ולא יגביה קולו יותר מהאומר.

(אליהו רבא אוח סניז)

בקול רם

כדי לקרוע הגזר דין ולמנוע הצרות צריך האדם לומר את כל הכח' אותיות יהא שמייה רבא וגו' בקול רם ובכל כוונתו, וזה מה שקראו חז"ל לכוונה כח בכל כוחו, כדי לרמוז שכל כח' האותיות להאמר בצורה הנ"ל.

(בן איש חי)

בראשית יצורף איש רת"ב, ואמרו רז"ל שבת קיט: לענות אמן יהא שמייה רבא בכל כוחו, ונרמז בר"ת אמ"ן יהא שמייה רבא תענה בקול.

(אגרא דכלה ח"א עמ' ד')

ע"י עניית אמן בכוונה נתקנת התפילה

בעוונותינו נסתמו שערי תפילה, מחמת חסרון הכוונה, ורובם שכמעט אין יצאין ידי חובת תפילה. (שהרי בתפילה בלא כוונה אין יוצאין ידי חובה וצריך לחזור ולהתפלל). (א.ה. דבריו צ"ב וע' משכ' לקמן ע' רפג). יש לנו תקנה גדולה וחשובה לצאת בעניית אמן ידי תפילה בכוונה, דהיינו שידע הברכה שהש"ץ מברך ויענה אחריה אמן בכוונה.

(מנח"א י"א, ב')

פותח שערי תפילה

קודם תפילה צריך לענות צדי"ק פעמים אמן, ועי"ז יכול כל אדם לפתוח

פתח לכנס התפילה ולמיקם קדם עילת העילות והסוד של צדיק פעמים אמן הוא זה כי קודם צריך כל אדם לפתוח ג' שערים ואח"כ יכול התפילה לסלקא ולמיקם קדם עילת כל העילות.

שער האחד שנקרא שם אדני ושער השני שנקרא צ' חי העולמים ושער השלישי נקרא שם הוי"ה ב"ה וב"ש נמצא ע"י צ' פעמים אמן שאנו עונים אנו פותחים אלו ג' שערים כי אמן בגימטריא צ"א שהם גימטרי' הוי"ה אדני נמצא בתיבת אמן שהוא גימטרי' צ"א אנו פותחין שני שערים וכשאנו עונים צ' פעמים אמן אנו פותחים השער השלישי צדיק חי העולמים שהוא יסוד.

נמצא באלו צ' פעמים אמן נעשה יחוד תפארת עם מלכות עם יסוד לכן יזהר כל אדם כשהוא פותח פיו בתפילה צריך שיהיה הקול ודבור בשלמות כי בקול ודבור היא יחוד שם הוי"ה אדני וזהו לשם יחוד קב"ה ושכינת' שהוא יחוד תפארת עם מלכות.

נמצא כשאנו עונים תחלה צ' אמן ואח"כ מתפללים נעשה יחוד גמור הויה ואדני עד יסוד וגם מכל דבור ודבור נמשך עשר ספירות בלי מה אזי כל העולמות מריקים שפע וברכה לעולם התחתון והשפע מכונה בשם נו"ן וכשאנו מיחדים צ' יחודים באמן ואח"כ בתפל' אזי נקראת נו"ן פשוט' פי' שנתפשט השפע לכל העולמות וזהו צאנך צאן פי' צא נו"ן שבזכות יחוד הוי"ה אדני ועשר ספירות הנמשך בהתפילה נעשה נון פשוטה שנתפשט השפע לכל העולם וזהו תתן לי והדברים הללו עומדין ברומו של עולם:

(תולדות אהרון זיטאמיר ל"ב)

נחת רוח ליוצרו

בעוד שהש"ן חוזר תפילת שמונה עשרה יכוון לענות אמן על כל ברכה, ויהיו אזניו למה שהש"ן מוציא מפיו, ויתן עיניו למטה ולבו למעלה, כמו בתפילת הלחש ממש, שהם ב' יחודים ובחזרת העמידה הוא יחוד משובח

מהקודם, דאמן עולה כמנין ב' שמות המתיחדים כאחד, מה שאין זה כשאדם מתפלל בלחש מזכיר ה' בכינוי אע"פ שתהא כוונתו בהוי', מ"מ אין ב' שמות משולבים כאחד.

ואם אדם מדבר בחזרת הש"ץ, הרי הוא מפריד היחוד, כי אין שם דיבור אחר אלא אמן המורה היחוד, ועת אחד לתורה ועת אחד לתפילה. ועל זה כיוון רבי יהודה ואמר אשרי מי שעמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו (ברכות י"ז, א) לאפוקי אם עוסק בתורה בשעה שאין חפץ להקב"ה בתורתו, דודאי אין נחת רוח להקב"ה בתורתו. ומוטב שלא יעסוק בתורה.

(ראשית חכמה, קדושה פי"ד, לט)

קבלת אמנה

ואמרו אמן שליח ציבור מזהיר לציבור אמרו אחרי אמן, לקבל מה שאמרתי לכם (טור סנ"ו), כמו ואמרה האשה אמן ואמן (דברים ד, ט) וענו כל העם ואמרו אמן (דברים כ"ז, ט"ו) וכתוב פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים שאומר אמן (ישעיה כ"ו, ב), כי הוא א' אל מ' מלך נ נאמן, אל חזק קודם העולם, מלך בעולם, ונאמן אתה להחיות את מתים, אמ"ן בגמטריא הוי"ה אדנות, וכתוב בניס לא אמן בס (דברים ל"ב, כ) אמן כתיב (רות רבא פתיחתא ד'), לכך צריך אדם לענות אמן.

(סדור רוקח עמ' רמ"ד)

ואומר כך לקהל, כמו לאלכסנדריה של מצרים שהיו מניפין בסודרין כדאיתא בגמרא (סוכה נא, ב).

(סידור רוקח עמ' רמו')

ויאמרו הכל אמן ויקבלו עליהם אמנה. וגדול העונה אמן מן המברך
(ברכות נ"ג, ב) לפי שאין השטר מתקיים אלא בחותמיו (ב"מ ז, א) שאומר
אמן מודה שהקב"ה היה הווה ויהיה.

(סידור רוקח רמ"ז)

העונה אמן בלא כוונה מבזה הקב"ה

אמר רב יהודה ובוזי יקלו, מאן דלא ידע לאוקיר למאריה ולא אכוון באמן
דתנין גדול העונה אמן יותר מן המברך וכו' עכ"ל.

(זוהר ח"ג רפ"ה, א')

ובודאי אין הפסוק מדבר ברשעים גמורים, שאם כן לא היה די לעונשם
בשיקלו, אלא עניין הכתוב במי שאינו מכוון באמן שדבר קל הוא להבינו
ולכוון בו, דהיינו הפשוט שבסודות, שמילת אמן עולה הויה אדני, וע"כ מי
שאינו מכוון באמן עליו נאמר ובוזי יקלו.

(הרמ"ז שם)

כשלא מכוון באמן נענש

אם אינו עונה אמן הוא נאון חרוף וגדוף כלפי מעלה בשב ואל תעשה,
ועונשו שווה למגדף בפועל, שלא חש לכבד את המלך בעת שנותנים לו כבוד
והוא בזיון גדול שאין דוגמתו.

וברבים הוא חלול שם שמים בפרהסייה, ובעשרה מישראל מחוייב למסור
נפשו שלא לחללו, ואין לך חלול ה' גדול מזה, שלא חש לאמן ברכתיו של
המברכו.

(מנח"א י"א, ב')

עונש מי שאינו מכוון באמן

אם ח"ו נוהג בזיון ואינו מכוון לענות כראוי וכדינו, מתהפך לו הכבוד לקלון והעונג לנגע.

(מנח"א ט,ב)

חומר אמן שנאמר בלא כוונה

אריז"ל העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים וכו' וידוע דברי בעלי החכמה לדמות דבור בלי כוונה כגוף בלי נשמה כי הדבור הוא מכלי הגוף ומוצאת הפה וה"ז גשמי והחיות להדבור בא מהנשמה והכוונה, ואם בלא נפש ידבר הדברים כגולמים לבד.

וידוע כי הנפש והגוף יקראו זכר ונקבה כי הנפש משפיע כאמרם אף נשמה זנה את כל הגוף, והגוף מקבל וכמ"ש בפסוק מדוע באתי ואין איש על חוסר הכוונה והנפש, ולזה דיבור בלי כוונה ונשמה ה"ז כאלמנה וגלמודה מבעלה הנפש והכוונה.

ועל שתיים האלה יזהיר האדון ה' צבאות במקרא כל אלמנה ויתום לא תענון שלא תענו אמן יתום מלשון עונין אמן ולזה יצדק הנו"ן בתיבת תענון יותר מכפום פשטיה והבן,

ואמר אם ענה תענה אותו, היינו אמן יתומה כי אם צעוק יצעק אלי ר"ל שהוא העונה אמן ואינו מכוין לכו כלל שמע אשמע צעקתו כו' אשמע צעקה זו הן יתום והן אלמנה הכצעקתה באה אלי בלי כוונה וחרה אפי כו' והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים כו'

(נעם מגדים עמ' לג')

על אמן בלא כוונה לא מצא שום זכות.

(גר"ח מולאוין, כתר ראש סכ"ה)

שעת הכוונות

שמעתי מהאדמו"ר מאמשינוב שליט"א, דכוונת האמן יכולין לכוון גם לאחר אמירת האמן, משום שאין יכולין לכוון בשעה שעונה אמן. והוספתי לשאול, עד כמה השיעור שיכולין לכוון האם תוך כדי דבור, וענה האדמו"ר שאפשר לענות תוך כדי דבור.

(עא"כ ע' יג)

אולי מפסידים בעניית אמן?

רגיל הייתי להתפלל כל ליל שבת במנין שהיה אצל הגאון הרב מבריסק זצ"ל, ופעם שאלתי אותו כדלהלן: לפי דברי הגאון ר' חיים דמי שלא כיוון בכל השמונה עשרה שעומד לפני הקב"ה וכן בברכה ראשונה לא כוון פרוש המלות לא יצא ידי חובת תפילה, אם כן לכאורה כדי לצאת ידי תפילה בציבור לא מספיק שאני אכוון, אלא מוכרחים לחפש ציבור של יראים ושלמים שיהיו שם עשרה שמכונים בתפילתם, שאם לא כן הרי זה כאילו לא התפללו. והשיב הרב מבריסק שבכתר ראש כתוב כך, "תפילה בלא כוונה אם אינה כקרבן (תמיד) שיש לה נפש בכל זאת נחשבת כקרבן מנחה שאין לה נפש", ואמר הרב שלומדים מזה שאע"פ שאינו יוצא ידי חובת תפילה מ"מ נחשב "חפצא של תפילה", ואם כן אותו יחיד שכן מכוון על כל פנים יש לו גם כן תפילה בציבור.

והוסיף הרב מבריסק שבכתר ראש שם כתב עוד ש"על האמן בלא כוונה אמר (הגר"ח מולוז'ין) שלא מצא שום זכות", דהיינו ש"תפילה" בלי כוונה לכל הפחות מצאתי לו קרבן מנחה, וכבאור הרב מבריסק שלפחות יש כאן "חפצא של תפילה", אבל "אמן" בלי כוונה אין זה כלום.

ואח"כ נתעוררתי שיש כאן הערה נוראה שמאחר שמאמן בלי כוונה אינה כלום א"כ הרי זה "הפסק" בתפילה, ושאלתי שאלה זו לפני כמה גדולי

עולם ואמרו לי "אמנם זהו חידוש נורא אך אין בכוחינו להפריך דבר זה, לכאורה הנך צודק".

וזה נורא נוראות, אם אדם עונה אמן בלי כוונה במקום שאסור להפסיק לא בלבד שחסרה לא עצם האמן, אלא הריהו מפסיק באמצע ברכת יוצר, או אחרי ברכת שומר עמו ישראל לעד שאומרים קדיש, הרי שאם איננו מכוונים באמן אולי זה נחשב להפסק ואז אנו מפסידים את המעלה של סמיכת גאולה לתפילה. הלא נפסק להלכה שאסור לומר ברוך הוא וברוך שמו מחמת שנחשב הפסק, ורק אמן מותר, אבל אם אינו מכוון הרי"ז כאילו אמר עץ ואבן. נתאר לעצמינו שהחזן אומר בא"י יוצר המאורות והוא עונה "עץ", החזן אומר בא"י הבוחר בעמו ישראל באהבה ועונה אחריו "אבנים", הלא זה הפסק! וכמו"כ לכאורה העונה אמן בלי כוונה הרי הוא כמוהו.

ידע איניש בנפשיה, כמה מאיתנו מתפללים בכוונה, לפני מי הוא עומד מתחילת שמונה עשרה עד הסוף שלוש פעמים ביום? כמה מאתנו מכוונים באמן? (הרי יש ב' כוונות באמן א. הנני מאמין לדברי הברכה. ב. אנו ג"כ מתפללים שהקב"ה ימלא את הבקשה, לפעמים יש ב' הכוונות ולפעמים יש רק הכוונה הראשונה).

אומרים אמן, ואפילו צועקים אמן, אבל השאלה הנוקבת היא האם ומה אנו "מכוונים", אולי אנחנו בכלל מפסידים בעניית אמן!

(המשגיח מקמניץ הגה"צ רמ"א שטרן זצ"ל)

דברים אחדים

תפילה בלא כוונה כגוף בלא נשמה.

(מדרש משלי ב')

ממאמר חכמים שתפילה בלא כוונה כגוף בלא נשמה, שמענו שהתפילה כגופו של אדם היא חשובה וכשם שגופו של אדם בבי יצירות הוא נוצר, שכן הכתוב אומר וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים, ופרשו בו בבי יצירות יצר אותו, נשמה מן העליונים וגוף מן התחתונים, נשמה חלק אלוך ממעל, וגוף עפר מן האדמה, נשמה עיקר וגוף טפל. ומראשית נודעת, משנצבר גופו עפר מן האדמה, שלא ניתן בו חיות עד שנוקדה בו נשמה, שכן הכתוב אומר ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה, הרי דאין חיות האדם אלא בהתחבר נשמה בגוף. ומשנשתתפו ביצירתו נשמה וגוף, מעתה אין קיום הגוף בלא הנשמה, וכשתנטל הנשמה יאבד הגוף, והעפר ישוב אל הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלוקים אשר נתנה.

כך אמרו חכמים, נחצבת התפילה, אמירתה בתיבותיה ובצרוף אותיותיה הם הגוף, סערת הנפש רגשת הלב והכוונה היא הנשמה, וכשם שביצירת אדם גוף בלא נשמה נעדר מציאות, כך בסדר תפילה גוף בלא נשמה נעדר מציאות, ואמירת תיבות התפילה ללא כוונת הלב, כדבר האבד הוא חשוב.

ואף נעים זמירות ישראל אומר כן, וזה לשונו ואני תפילה, לאמור כשם שיצירתי מגוף ונשמה, אף תפילתי מגוף ונשמה.

ועל זאת היה דוד מבקש, תיכון תפילתי קטורת לפניך. ופרשו הראשונים קטורת לשון חיבור וקשור הוא. תיכון - תהא תפילתי מכוונת לנגדך, אימתי בעת שהיא קטורת לפניך, בעת שישתתפו ויתחברו יחדיו גוף ונשמה. תיבות התפילה צרוף אותיותיה וכוונת הלב.

ואמרו עוד, רחמנא ליבא בעי, וכן אמרו תפילה צריכה כוונה, לאלפינו בינה דמלבד מה שצריכה התפילה אמירה בפה, הרי שזקוקה היא התפילה לכוונת הלב, כי דבורי התפילה גוף וכוונת הלב הגשמה,

ותפילה הנעדרת כוונת הלב, הרי היא חסרת חיות, כגוף השרוי בלא נשמה, כזבחי פתים, וכקורבן שפסל בו היסח הדעת.

תפילה בכוונה הרי היא כקורבן תמיד שיש לה נפש,

ותפילה בלא כוונה כקורבן מנחה שאין לה נפש.

(כתר ראש אות כג)

חדוש גדול למדנו מתורתו של מרן הגאון רבי חיים מוולאז'ין, אף שבמנהגו של עולם אין מציאות הגוף ללא נשמה, שכשתשוב הרוח אל מקומה יכלה הגוף ויאבד ויבטל מן העולם.

התפילה מיידה אחרת יש בה, גדולה היא, ואף משנאמרה בלא כוונה, ונטולה היא מן הנשמה אעפ"כ גופה קיים, והרי היא כקורבן מנחה, שגופו קיים אף שאין בו נפש.

ובנטילת הורמנא, נראה לזה פנים, מדרש חכמים ברית כרותה היא לתפילה שאינה חוזרת ריקס, ופשוטם של דברים, שאין לך תפילה שתאמר כהלכתה שלא תענה, דשערי תפילה לא ננעלו.

אלא שמקום לדרוש יש בו, דאין התפילה כולה שבה ריקס, ואף שלא נאמרה בכוונה ואין כאן חיות ונשמה, אעפ"כ אמירת התפילה שהיא גוף התפילה יש כאן, שברית כרותה שאין כלל התפילה שבה ריקס.

ולא עוד, אלא שמקרא אני דורש, שפת אמת תיכון לעד, ותפילה קרויה אמת, כהא דכתיב "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת", וראשי תיבות נתנו בו אמת ר"ת אותיות מילות תנועות.

ללמדנו דהגם שחיסר נשמת התפילה, ואין בידו אלא גוף התפילה שהם אותיותיה מלותיה ותנועותיה ר"ת אמת. בהיות התפילה קרויה אמת, הרי דקושטא קאי, והכתוב צווח שפת אמת תיכון לעד, והרי היא קיימת לעולם ולעולמי עולמים.

ובית אב מצאנו לזה, בדברי רבנו אור עולם הגר"א זלה"ה, וז"ל באדרת אליהו על הפסוק ובקשתם משם את ה' אלוקיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך, קשה דפתח בלשון רבים וסיים בלשון יחיד. ויש לומר על פי משאחז"ל שנים שנכנסו להתפלל זה התפלל ונענה וזה התפלל ולא נענה. זה כוון ליבו בתפילתו וזה לא כוון ליבו. וזה שאמר הכתוב ובקשתם לשון רבים, אבל לא ימצא לכולם אלא להיחיד אשר יכוון ליבו אליו. וזה שאמר ומצאת לשון יחיד כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך עכ"ל.

הרי להדיא בדברי הגר"א דגם תפילה שלא בכוונה קרויה תפילה דהרי שנים הם שנכנסו להתפלל, זה התפלל וזה התפלל, אלא שהאחד התפלל ומשלא כיוון ליבו לא נענה. והשני משכוון ליבו בתפילתו נענה.

וחזינן נמי מדברי הגר"א, דבתפילה תרתי אתנייהו, חדא עצם חלות התפילה ואידך הרצוי מה שתפילתו עולה לרצון, וחדית לן הגר"א דבתפילה שלא בכוונה נתקיימה בידו עצם החפצא דתפילה, משא"כ בתפילה בכוונה הרי מלבד דאית ביה עצם החפצא דתפילה עוד אית ביה דתפילתו עולה לרצון לפני אדון כל.

מדברי הגר"ח חזינן דהגם דהמתפלל בלא כוונה פגם תפילתו, מ"מ יש כאן חפצא דתפילה, אבל אפן בלא כוונה אינה כלום, והוי כאומר עץ ואבן,

(פרו רי"ז הלוי)

ודברי הרב מבריסק, דאמן בלא כוונה אינה כלום טעונה ביאור, דבמה שונה תפילה בלא כוונה, שאף שאין בה נשמה מכל מקום ווף יש בה, מאמן שלא בכוונה שאין בו גוף ואין בו נשמה.

אלא שדבר גדול שנה לנו הרב מבריסק דגדולה היא מעלת האמן דהאמירה והכוונה שבה חדא מילתא נינהו, ולא עוד אלא שהכוונה שבה חשובה כגוף החפצא דאמן, ומשלא כיוון באמן אף גוף האמן לא עלה בידו.

משא"כ בתפילה, הכוונה והאמירה תרי מילי נינהו, וחדית לן הגר"ח דאע"ג דלא כיוון בתפילתו, מ"מ אמירת התפילה שהיא גוף החפצא דתפילה עלתה בידו, והיינו דאס כיוון בתפילתו הרי יש בידו גוף התפילה ונשמתה, והרי היא כקרוב תמיד שיש לה נפש משא"כ אס לא כיוון בתפילתו הוי כקרוב מנחה שיש בה גוף ואין בה נפש.

העונה אמן אס לא כוון ליבו טב ליה דלא איברא.

(זוהר ח"ג רפה)

כוונת הזוהר דעיקר עניית האמן היא הכוונה ולא

אמירת התיבה.

(מנח"א יט, א)

ויש לתמוה אמאי טב ליה דלא איברא, ואף שלא כיוון באמן, הלוא גוף האמן באותיותיה ותיבותיה ותנועותיה יש בידו, ואמאי לא תיכון, אלא יש לומר כפירושם דעיקר עניית האמן היא הכוונה, היינו דהכוונה היא גוף החפצא דאמן, ומדלא כיוון טב ליה דלא איברא.

והדברים מתמיהים וכי משום דלא איכוון באמן טב ליה דלא איברא, ולולי דמסתפינא, יש לומר דאמר שם רב יהודה ובזוי יקלו דא הוא מאן דלא ידע לאוקיר למאריה ולא איכוון באמן עכ"ל, כלומר דבעניית אמן שלא בכוונה לא רק שהפסיד עניית האמן, אלא יש בזה פגם וחטא משום דע"י מנחה את הקביה, ובזה נתבארו ראש דברינו, דכיוון שבעניית אמן שלא בכוונה יש בה

חטא ופגם, ע"כ טוב לו לאמן זה שלא נאמר וטוב לו לאומרו שלא נברא ולא היה מבזה מלכו של עולם.

עתיד הגוף להיות כנשמה, ופן המדרגה הזאת ולמעלה אין נבחן בפרטי הגוף, כי צריך ללכת בדרכי הנשמה.

(ורפח"ל דע"ת ח"א)

אין לנו עסק בנסתרות, ואין אנו מבינים היאך יכול הגוף להיות כנשמה, אבל זאת למדנו מתורתו של הגר"י, שיש אשר יהיו הגוף והנשמה כאחד שווים, עד שביטול הנשמה הרי הוא כביטול הגוף, ובהעדר הכוונה נשמת האמן, הרי הוא כהעדר גוף האמן, והרי הוא מעתה כעונה ואומר עץ ואבן.

הפרש יש בין המברך להעונה אמן, דהמברך גם אם לא כיוון יצא, והעונה אמן צריך הבנה והשכל שפאמין, ובלא הבנה אין נקרא אמונה.

(מהר"ל, נתיב העבודה פ"א)

אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, ואף שדברי המהר"ל מכוונים לדברי הגר"י, דאמן בלא כוונה אינו כלום, מכל מקום המהר"ל דרך אחרת היתה עמו, דהאמן אמונה היא, דכך דרש ריש לקיש מאי אמן אל מלך נאמן, ואין אמונה בלא כוונה.

ולוי דמסתפינא אמינא טעמא דמילתא, דהברכה על הפה היא חלה, ולכך כשמברך וליבו בל עמו ברכה היא, דכל חלות הברכה באמירה בפה, ומעלת הברכה מלוי הפה בברכה, ומקרא כתוב ימלא פי תהלתך. עד שדרשו בו היו אוכלין ומשקין טמונין בפיו יסלקם מפיו ויחזור ויברך, ועל זאת אנו מתפללים היה עם פפיות שלוחי עמך בית ישראל, עמך בפייהם יברכו, ומברכות פוך כולם יתברכו.

מה שאינו כן, האמן על הלב הוא חל, כי האמונה משכנה בלב, וללא בינת הלב אין זה אמונה, וזה היה דבר ה' ביד נחמיה אתה הוא האלוקים אשר

בחרת באברהם, ומצאת את לבבו נאמן לפניך. מציאת האמונה היתה בלבו של אברהם. משום שהאמונה משכנה בלב, ומשום כך העונה אמן בלא כוונת הלב, אין כאן אמונה, ואין כאן אמן.

ומהאי טעמא, אמר רבי יוסי גדול העונה אמן יותר מן המברך, ואמר לו רבי נהוראי דהשמיים כן הוא, דקטנה אמרו בברכה, דהאומר ברכה בלא דעת ברכתו ברכה, וגדולה מזו אמרו בעניית אמן, דגדולה היא מעלת אמן עד שהעונה אמן בלא כוונה אין בידו כלום.

בעמדי נוכח חשיבות הכוונה בעניית האמן. חשתי שאין החבור שבידי שלם אלא אם כן אברר מה היא כוונת האמן. והאמן יהא שמיה רבא. ומתוך שיגעתי וטרחתי, ולמדתי מציאה מחיפוש וחיפוש מחיפוש, מצאתי כי רבים הם כוונות האמן, והאמן יהא שמיה רבא. ואם אני בא לפורטס כמות שהם, הרי שלא ימצא הקורא בהם את ידיו ורגליו בבית המדרש. ולא אזרתי בנפשי להחליט ולהכריע בדבר זה, דהרי זה כמטיל ראשו בין ההרים הגבוהים.

על כן הצעתי את הדברים לפני מורי הלכה חכמי הדור אשר כל דבר הקשה יביאון אליהם. והם הם חכמי הדור ושופטיו, ומהם תצא הוראה לישראל.

וזה דבר השאלה:

יען כי חוינא לרבנן קשישאי, דהפליגו בכוונת האמן, והאמן יהא שמיה רבא והעמיסו בו כוונות הרבה.

דבכוונת האמן יהא שמיה רבא יש אומרים שיכוון שיתגדל השם כדכתיב 'וזהתגדלתי והתקדשתי לעיני עמים רבים' (טור סניז) וי"א שיכוון שיהא שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים (משנ"ב סניז, ב) וי"א ששם יה יהיה מלא בכל אותיותיו יהוה (רוקח) וי"א דיכוון מחיית עמלק דאין השם שלם עד שימחה זרעו של עמלק, בקול ר"ם עולה כמספר עמלק (שומר אמונים ע' רס"ד) וכי"ב מהרחיז בשם האר"י וי"ל לזכור בכל יום מה שעשה

לנו עמלק כשאומר אישיר כמשיכ כי יד על כס יה (שערי קדושה תא שיד) וי"א דיכון הרמת קרן השכינה (שם) וי"א דיכון מצוות והלכת בדרכיו (שי"א ע' רסח) וי"א דיקבל על עצמו מסירות נפש (יסוד ושורש העבודה שיד פ"א) וי"א שנשיג מילוי דמילוי השם כבומן המקדש (אבי השליה הק' בן מאה שנה), וי"א יהא שמה רבא מבורך היינו שיתאצל ברכה ותוספת קדושה ממנו יתברך שמו, עד "לעלם" הוא עולם האצילות, ומשם גם "לעלמי" הם ב' עולמות בריאה יצירה, "עלמיא" הוא עולם העשיה. (נפש החיים שי"א פ"ב) וי"א כשאומר יהא שמה רבא יכון שהוא ית' שליט בד' עולמות אבי"ע, דהיינו לעלם נגד עולם האצילות ששם אחדות גדול, ולעלמי נגד עולם הבריאה, עלמיא נגד עולם היצירה, בעלמא נגד עולם העשיה, וכשאומר יתברך יכרע שהוא ברך לך תכרע. (ט"ז סקכ"ז ד) וי"א שיהא שמו הגדול מבורך (תוס' ברכות ג' לה"ק סקכד), וי"א דיכור מעשה בראשית ומתן תורה (עמק ברכה ע"א).

וגם בכונת האמן רבו השיטות, דבמחבר סקכ"ד, כתב שיכון בליבו אמת היא הברכה שברך המברך ואני מאמין בזה, ובמשנ"ב שם סקכ"ה הביא בשם כמה אחרונים דיש ברכות שיכון אמת הוא הדבר ויש שיכון הלאוי ויש שיכון אמת והלאוי, והיינו שבברכות ההודאה יכון אמת הוא, ובברכות בקשה יכון גם יהיר שיקיים הדבר, ובתפילה יכון אמת היא הברכה שברך המברך ואני מתפלל שיאמנו דבריו, ואני מאמין בזה, ויהיר שיקיים דבר זה (וי"א דבג' ראשונות רק שאמת הוא) ובקדיש יכון רק שיאמנו דבריו, וברי"ב יקר הוסיף בזה דיי"א שיכון אמת הוא שאנו מודים ומעידים מעשיו שעשה היום, וי"א אל מלך נאמן והוא על העתיד שהוא נאמן ויקיים דברו, וי"א יהי רצון שיאמר מפיו לעשות, וי"א מודה אני לו על הטובה, וי"א דעל כל ברכה יכון דכך הוא ואין אנו תולין במקרה, וי"א דאמן עיקר פרושו הלאוי שיהיה מבורך והוא כלל כל הכונות (ט"ז שם) וכנה"ל אמר מהרא"ש להגרי"ח מוולוז'ין ששמע בשם הגרי"א לכוון באמן רק הלאוי, והשיב לו הגרי"ח דאצלי ברור מנעויותי כן. (תהילות אליהו ח"ב ע' תע"ט).

ומאחר דרבו כונות האמן, והאמן יהא שמה רבא חלתי פני מרנן ורבנן שידריכוני בדרך אמת, היאך לכוון בעניית אמן ואישיר אם כוונה אחת או כמה כונות ובאיזה דרך ישכון אורה.

ושאלתי קמיה הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א.
והשיב: שיכוון בעניית האמן, והאמן יהא שמיה רבא כפי המבואר
 במשנה ברורה.

ומחמת שדברי תורה עניים במקום זה. ועשירים הם במקום אחר, נעתיק
 מה שכתב הרב שליט"א בספרו שונה הלכות, וזה לשונו:

בכוונת האמן: העונה אמן צריך לכוון בלבו, אמת היא הברכה שברך
 המברך, ואני מאמין בזה, וגם יכוון על מה שאמר המברך, כגון שאמר בא"י
 מגן אברהם יכוון העונה שיהא מבורך שם ה' שהיה מגן אברהם, וכן בכל
 ברכות ההודאה, כגון ברוך שאמר וישתבח וגאל ישראל.

ובברכות התפילה צריך שיכוון אמת היא וגם אני מתפלל יה"ר שיקויים
 דבר זה. כגון, בברכת אתה חונן יכוון אמת שהוא חונן, ויה"ר שיחונן לנו ג"כ
 דעה, וכה"ג בכל הברכות.

ובג' ראשונות צ"ע אם צריך גם כן לברך במחיה המתים אמת שהוא מחיה
 המתים, ויה"ר שיתקיים במהרה, וכן בברכה ראשונה אם צריך לכוון ג"כ
 שהוא גומל חסדים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל, ויה"ר שיתקיים.
 ובקדיש צריך לכוון על העתיד לבד שיאמנו דבריו מה שהוא מבקש
 שיתגלה מלכותו בעגלא ובזמן קריב דעיקר הבקשה הוא שיהיה במהרה.

(שונה הלכות סקכד', כה)

ובכוונת האמן יהא שמיה רבא: הוא תרגום של יהא שמו הגדול מבורך
 לעולם ולעולמי עולמים.

(שונה הלכות סנו', ו')

וכהנ"ל שאלתי קמיה הגאון הגדול רבי ישראל יעקב פישר שליט"א
והשיב: דבעניית אמן יכוון כהמשנה ברורה, שבברכת ההודאה יכוון
 אמת הוא, ובתפילה יכוון אמת היא הברכה שברך המברך, ואני מתפלל
 שיה"ר שיקויים דבר זה, ואני מאמין בזה, ובקדיש יכוון שיאמנו דבריו מה
 שמבקש שיתגלה מלכותו במהרה.

יהא שמיה רבא, השיב הרב, דכל הפרושים טובים לכוון כל הכוונות, וכיוון שאי אפשר לו לאדם לכוון את על כן יראה לכוון בכל יום כוונה אחרת, ובהמשך הזמן יהיו בידו כל הכוונות.

התשובה התקבלה ע"י בן הרב הרה"ג רבי יהודה פישר שליט"א והיתה למראה עיני הרב.

וכהנ"ל שאלתי קמיה הגאון הגדול רבי שמואל אויערבאך שליט"א. והשיב: דמן הראוי היה לכוון את כל כוונות האמן יהא שמיה רבא. המבוארים במחברים, ורק כיוון דתפסת מרובה לא תפסתה, ורבויה הכוונה יכול לבלבלו, לא יכוון את כל הכוונות יחדיו, אבל ישתדל לפחות לכוון כפי המבואר בנפש החיים ש"א פ"כ וז"ל יהא שמיה רבא מבורך היינו שיתאצל ברכה ותוספת קדושה ממנו יתברך שמו עד "לעלם" הוא עולם האצילות, ומשם גם "לעולמי" הם ב' עולמות בריאה ויצירה "עלמייא" הוא עולם העשיה.

קודם קדיש שלאחר ברייתא דרבי ישמעאל, שהוא חיוב גמור, יאמר הש"ץ: הריני סוכן ומזומן לומר הקדיש והאמנים שבו, ולכוון כונת הקדישים. והקהל יאמרו:

הריני סוכן ומזומן לענות אמן של הקדישים ואמן יהא שמיה רבא בקול רם ובכל כוחי וכוונתי, ולכוון כוונת הקדישים שתקנו חכמינו זכרונם לברכה, על שם הפסוק (יחזקאל לחגג), "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גויים רבים".

והריני סוכן ומזומן לקיים מצות עשה (ס"ע יב) שצונו בוראי יתברך שמו בתורתו הקדושה לזכור מה שעשה לנו עמלק, שנאמר (דברים כה, יז) "זכור את אשר עשה לך עמלק", ונאמר (שמות י"ז, ט"ז) "כי יד על כס יה מלחמה להשם בעמלק מדור דור". ומצות לא תעשה (פל"ת י"ט) שלא לשכוח מה שעשה לנו עמלק, שנאמר (דברים כ"א, י"ט) "לא תשכח".

וכל הקדישים של היום יהיו על כונה זו.

(מדור אור השנים להגרא"ל עפשטן סבני היכלא דהגרא"א ע' מד')

הרב חיים פנחס שיינברג
ראש ישיבת "תורה אור"

לכבוד הרה"ג שליט"א

קבלתי את מכתבו ושאלותיו בענין הכונה הנצרכת למעשה בעת עניית אמן, ואמן היא שמיא רבא, והאריך בשאלתו בכוננות המזכרות בענין זה בדברי הראשונים.

ונראה שלענין מעשה אין לזוז בדברי מדברי השולחן ערוך והמשנה ברורה, ולכן לענין אישיר יש לכוון כפירוש הרי"י והא שמו הגדול מבוך לעולם ולעולמי עולמים.

ולענין הכונה בעניית האמן כבר כתב המתבר לכוון שאמנת היא הברכה שברך המבך ואני מאמין בזה, ובברכות בקשה יכון גם יהיר שיקיים הדברי, ובקדיש יכון רק על העתיד לבוא שיאמנו דברי האומר את הקדיש מה שהוא מבקש שיתגלה מלכותו בעגלא ובזמן קריבו. ולפי החיא יש להוסיף בכל עניית אמן עוד כונה, יעו"ש במ"ב.

הכירח לכבוד קדושת שמו ברבים

הכ"ח לכבוד קדושת שמו ברבים

חיים פנחס שיינברג

משה שטרנבוך

סגן נשיא העדה החרדית בעיה"ק

מח"ס מעדים וזמנים "תשובות הנהגות" ועוד

ראב"ד דק"ק חרדים כיהונסבורג

קבלתי מכתבו ששואל על כוננת יהא שמיא רבא, שבענייה כראוי מוחלין על כל עונותיו, וקורעין גזר דינו לרע חזי אם עונה בקול גדול ובכוונה.

נראה שראוי לכוון שתי כוננות, והיינו היא שמיא הכונה דשם יה שהיום אינו במלאו בר' אותיות והיינו עם ו-ה, שהנהגתו עמנו בנסתר ולכן כח עמלק שכופרים במלכותו תקיף היום, מתפללין אנו, ששמו יהא רבא, והיינו במלאו שנוכה לראות הנהגתו ומלכותו לעולם ובכל העולמות, וזה בשם הקדוש הארוזיל לכוון כן.

אבל יש מפרשים יהא שמיא רבא והיינו שמו הגדול (עכשיו) יהא מבוך לעולם ובכל העולמות, ואם כן רבא ברכה שיהא שמו רבא, או עכשיו שמו רבא ויתברך לעולם ולעלמי עלמאי, אבל יאמר בקול ובמתינות רצוף בלי הפסק רק תיבה אחר תיבה ויכון כהגיל, ויראה נפלאות בברכת ה' והצלחה.

ומה ששואל עוד הכונה בעניית אמן כולו לשון אמונה, והיינו שאמנת דברי המבך, ואני מקבל שכדבריו, וכששיך הכונה גם כן שהקביה יעשה כן, מבין גם לזה ואו עלה לרצון והשכר רב.

הגני מצפה בכליון עינים

לישועת ה' ורחמי שמים מרובים.

משה שטרנבוך

שריה דבליצקי

רח"י ירושלים 50

בני ברק

למע"כ הרב..... שליט"א

שלך וברכה.

למעשה, הכוונה בעניית האמן, לאשר רבו בזה הכוונת וכמו שציין במכתבו הרי כדאי לבחור דרך קצרה ולכוון הלואי וכמיש הגריח מולאון בכתר ראש הלכות תפלה אות כ"ה, וז"ל, אמן לכוון הפירוש הלואי שיהיה כן וכי ע"כ.

והנה אני בלי"ג עוסק כעת בכתיבת איזה ספר שבו יהיו כמה תנאים לאומרים בבקר מקובץ מכמה ספרים, ובתוכם גם התנאי דכוונת השמות הק, וסידרתי גם כן תנאי על עניות אמן בנוסח זה* ויוכל אמן שאענה כוונתי כפי הענינים שאענה עליהם מעתה שהוא אמת ואני מאמין בזה ושהלואי שיהיה כן ושהוא אל מלך נאמן ושכאלו כוונתי כל הכוונת שנאמרו בזה.

ופשוט דבאותה מידה שמועיל התנאי על כוונת השמות יועיל גם כן תנאי על

עניית אמן, דמאי שנא.

ובין דעסקינן בעניית אמן, יש לזכור לקיים הדין בש"ע סי' קכ"ד י"ב שלא יענה יותר בקול מהמברך (ונכשלים בזה בעניית אמן על ברכות שופר ומגילה) ובמיב שם סי' ק"מ דה"ה לענין ברכו וברכת הוימו. ובכ"פ החיים שם סי' דה"ה קדיש וקדושה.

ובכ"פ החיים סי' נ"ז סי' ט"ז לענין קדיש ומשמע דגם יהא שמיה רבא וכי.

ובהגהות וחדושים להרא"ם הורבין ז"ל ברכות דף מ"ה ע"א דגם להנמיך אסור עיי"ש. ואין אנו נוהרים בכל זה, ועל כל פנים במה שנאמר להדיא בגמרא ברכות מ"ה ע"א שהוא על אמן וכ"ה לשון הש"ע בזה בודאי, ראוי להזהר. ונראה דאמן שעונים על ברכות הכהנים בזה מותר להגביה קולו יותר מדלא שייך בזה ונרוממה שמו יחדיו. עוד נראה דאם קשה לכוון הקול כמו קול המברך, שעדיף או להנמיך מאשר להגביה כיון דסוף סוף בש"ע ופוסקים לא הוזכר אלא אסור ההגבה.

י"ג
פריז

* הנוסח המדויק כדלהלן:

"וכל אמן שאענה כוונתי מעתה כפי ענין הברכה והענין שאענה עליהם שהוא מבורך ויתברך עוד, ושענין הברכה אמת ואני מאמין בזה והלואי שיהיה כן בימינו לעינינו, ושהוא אל מלך נאמן, וכאלו כוונתי כל הכוונות שנאמרו בזה."

שהוא מבורך ויתברך עוד. לשם שבו ואחלמה ח"ב דף ס"ה.

ושהוא אל מלך נאמן. סי' קכ"ד סעי' ח' וכ"פ החיים סי' נ"ז סי' י' בשם תוספות שבת קי"ט ע"ב ד"ה א"ר.

יחיאל פישל אייזנבך

ראש ישיבת "שער השמים"

הן הובא לפני הספר החשוב "כתר מלוכה" שחיברו הרה"ג..... שליט"א בדבר עניית אמנ ואמנ יהא שמה רבא וכבר אמרו ע"ז בשבת קי"ט. דהאמרו בכל כחו קורעין לו גור דינו, ומחליק כל עונותיו, ופותחין לו שערי גן עדן, ומבטל גרות קשות מישראל.

ואמרו עוד בדביר פ"ז דאין גדול לפני הקב"ה יותר מאמנן שישראל עונין, עד שכתבו בברכות נא"י: דאפי' עוסק במעשה מרכבה פוסק, ומהאי טעמא כתב בוהר ח"א לת. דלעתיל יתיב בהיכלא תנינא סמך לגו מערתא דאבהן.

והוסיף בזה בוהר ח"ג רפ"ו. דאי קדיש שמא דקב"ה לכונא כדקא יאות סליק דרגא בתר דרגא לאתעדנא מדהוא עלמא דאתי דתיר ולא פסיק עיי"ש.

עוד כתבו בזה דאישיך יש בו משום קדושת ה', דאין השם שלם ואין הכסף שלם עד שימחה ורעו של עמלק, ותפילת האישיך היא תפילה לרבו כבוד שמים, ולקדושת ה', ומיניה דבו מחיית עמלק ולא עוד דכתב בוהר ח"ג כב. דבזה אתבר חז"ל ותוקפא דסטרא אחרא ועי' משיכ ביסוד ושורש העבודה דליכא מידי דמצי תבר כחו ותוקפו דיצה"ר כעניה זו, וביה תליא גאולתנו.

ועתה באו נחזיק טובה להרה"ג..... שליט"א שאסף כעמיר גורנה בנגלה ובנסתר בחשיבות ובגודל ובכונת האמנן והאישיך בכל כחו ובכל כוונתו.

ובעתות אלה שההסתר פנים גדול הסתר אחר הסתר, וזקוקים אנו להארת פנים שיתגלה עלינו במהרה כמה חשוב וגדול הוא לקבוע עת ללמוד בספר החשוב הזה הנקרא כתר מלוכה דעיי' אתבר חז"ל ותוקפא דסטרא אחרא ונוכה עיי' במהרה בעגלא דידן לגילוי מלכותו עלינו במהרה.

והנה כוונת הקדיש והאישיך גדולות ועצומות עד למאד דביה סליקא צלותא. ובהיות שכוונות רבות יש לאישיך ומתחלפות מעולם לעולם כידוע ליודע ח"ן, מן הראוי לכוון בהם כפי מקומן ושעתן, וכפי אשר מכוונים בהם השרידים אשר ה' קורא.

ובדבר השאלה מה לכוון בעניית האישיך למי שאין מכוון כוונת האמית, כבר כתבו בזה המחברים כמה וכמה כוונות וכפי אשר הצעת בשאלתך וכולם נכונות הם.

ומאחר שאין בהם כוונה אחת אשר תכלול את כלל הכוונות כולם, יכוון בזה כל אחד כפי נטיית נפשו.

ובהתחלף הכוונות במקלות ישראל העונים אישיך בכל כוונתם בעת תפילתם, דאי שמבין כולם תסתיים שמעתתא, והן א-ל כביר לא ימאס תפילת רבים, ותעלה שוועתם לפני האלוקים ברחמים וברצון.

וגם אני אומר על הרב המחבר שליט"א שחיבר ספר חשוב זה שיזכה לכל הברכות הנאמרות על העונה אישיך, וגם בכלל מזכה הרבים הוא שיזכה לכל הברכות הנאמרות על ב' ענינים אלו אכ"ר.

ובאתי עה"ת.

בהכנסו אל מע"כ הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א,

לשוח אדות הפצת רעיון הקודש על עניית אמן יהא שמיה רבא בכונה, חשתי כי אכן נגעתי בנקודה מרכזית אצל הגרי"מ שליט"א שאינה מרפה מלדבר עליה, והיא, להתאמץ לענות אישיר כדקא יאות, וכי הרבה יסודי תורה ויהדות תלויים בה.

וכדרכו וכמרגלא בפומיה להלהיב ולהאדיב את השי"ת, הפליג בדברים, ואמר כי אישיר הוא אכן הביטוי של כל היהדות וועיקר ההתעוררות העולה להשי"ת לגאולת ישראל מתוך עבודת ה' בבתי כנסיות ובבתי מדרשות הוא בעת עניית אישיר, כמובא בגמ' (ברכות ג' ע"א) ממעשה דר' יוסף ועל כן אמרו על העונה אישיר בכל כוחו שאפילו יש בו שמץ של מינות מוחלין לו, שע"ז נכנע הרע וההסתר פנים שהכניס עמלק בכל נפש מנפשות ישראל, כמשי"ב וזכר את אשר עשה יי"ך עמלק, כמובא.

וע"ז שעונה בכל כוחו נכנע כוחו של עמלק, שכל ההסתר פנים בא ממנו, כי הרי יכל עוד שעמלק קיים הכנף מכסה את הפנים ונתחומא פ' תצא, ומכח טומאתו הוא שלא בלבד שמוסיף כיסוי על כיסוי רחיל, אלא עוד הוא מעלים ומכסה את העובדא כי הוא הוא המסתיר, וכי כל מהותו אינה כי אם נימוס חמלה ורחמנות, כמ"ש יי"ך אליו אגג מעדנות (עין תרגום) וכתוצאה מכך הגיעו לייחמול שאול והעם על אגג (שמואל א' טו). ולכן הזהיר שמואל (שם) והכית את עמלק והחרמתם וגו' ולא תחמול עליו. כי ע"ז התגברות עמלק נחלש ח"ו כח הקדושה, כדאיתא על מאמר חז"ל "אנכי ולא יהיה בדיבור אחד נאמר", ש"דיבור אחד" ביאורו שהאנכי עומד כנגד הלא יהיה, זה מול זה ממש, וכשמתגדל כוחו של עמלק, שעל פניו הוא מכסה באלוהים אחרים ממילא נעלם גילו מהאור של אנכי ה' אלקיך, כי גם את זה לעומת זה עשה האלוקים.

ולכן מה גדולה ונשגבה מעלתו של עניית אישיר, לגלות את האנכי ה' אלקיך ולדחות את כח הרע שכל אחיזתו הוא מאלוהים אחרים על פני מההסתר פנים הנורא שמקורו מעמלק מקור כל הקליפות.

ודוע מה שאמר הרה"ק מליזענסקי ז"ע על החד"א הק' שבספריו הקדושים הכניע כח רע וטומאה של כופר מסיים שהיה בזמנו, שע"ז ריבוי הקדושה נכנעת הטומאה.

והוצאת חיבור זה לאור הרי הוא בכלל חביבה מצוה בשעתה, בתוקף ההסתר פנים בעקבתא דמשיחא, להוסיף כח הקדושה עד שגובה שיתוקן עולם במלכות שדי.

עוד הביא הגרי"מ שליט"א דבר נפלא מספר החרדים, שמחמת חביבותו הביאו בספרו ונכתב בספר ח"ב דף לה, ואף אנו נעתיקו מלשונו שהוא בודאי תועלת ארוכה ותעלה לכל איש מישראל:

"בספר חרדים (בסופו) מדבר מענין תשובה, ומפרט שם כמה סוגי עבירות, ומספר התעניות והסיגופים שמוטל על האדם להתכפר בהם, ומביא רמז מהראשונים (וכן הוא בס' ראשית חכמה פ"ה בשם האריז"ל) שיתשובה ר"ת תיענית שיק ואפר ביכי

ה'פסד לזכך עצמו מחטאים. ומסיים בחתימת הספר (פרק ע"ג) בזה"ל: אחרי שכתבנו תעלה בדמים יקרים לנפש החוטאת שלא תמות והיינו תשובה ע"י עניוים, יש לנו לחקור ולבקש רפואה בדמים קלים והיינו תשובה וקלה יותר וכו' ומקדים לזה דוגמא מרפאות בחולי הגוף וז"ל: 'ושמעתי מפי מגדיו אמת שאירע במלכות קאסטילייע באחד משורי המלך הפרתמים בלכתם לצד ציד להביא, בא לרדוף אחר שועל לצודו, ועקץ השועל את רגל השר עקיצה קטנה ולא הרגיש בה. ביום שני התחילה רגלו לצבצב, ביום השלישי צבתה מאד עד סוף היד, ורופאי המלך נלאו לבקש מיני רפואות שונות בדמים יקרים מאד ולא יכלו, ונאשו ממנו והיה מצווה מחמת מיתה, וכל בני ביתו בוכים. והנה נכנס אחד ממשרתיו שהיה מביא לו דרון כמנהגו, וראה הצרה הגדולה ואת החולי שחלה אדונו. וישאל אליהם מה החולי הזה פתאום בא לאדוני, והיום שלושת ימים ראיתו שאנן ושלן. ויאמרו לו, עקיצה קטנה של שועל הביאה עליו את המוות הזה. ויען אליהם, אל תראו, כי בעור הא-ל אני ארפא אותו. וילך במהירות אל השדה, וילקוט מיני עשבים ידועים לו, וירץ אל בית אדונו ויכתוש את העשבים במכתש, וישם על רגל אדונו פעמיים ושלוש, מיד התחיל להרפא. ביום השלישי נתרפא והלך על רגליו, וישתוממו הרופאים ויהללו את האלקים אשר ברא מיני סגולות בעשבים וכו'. וכן שמענו כמה מיני חולאים שנמצא להם רפואת תעלה בדמים קלים בדרך סגולה.'

ומסיים שם: 'ועל דרך זה יש לנו לבקש בשדה אשר ברכו ה' היא הגמרא, מיני סגולות ורפואות קלות לרפאות חולי הנפש החלושים שאין בהם כח לסבול הרפואות הקשות', עכ"ל.

ומונה שש סגולות: א. לענות אמן יהא שמיא רבא בכל כחו - אפילו יש בו שמץ מינות מוחלין לו וכו'.

ואשרי העונה אישיר בכונה ובכח גדול, שבוה מתקן נפשו ומביא גאולה לעצמו ולכל ישראל בביא.

ובדבר השאלה בכונה הנכונה באישיר לאחר שהובאו בספרים כוונות הרבה, והאך שייך כמה כוונות לדבר אחד, אמר הגרי"מ שליט"א, כי אין זה סתירה כלל, ואדרבא ריבוי הכוונות אינם אלא כשני צדדים למטבע אחת, דהרי כשמכוון למשל מחיית עמלק יש בכך כבודך ממילא משום הרמת קרן השכינה, גילוי כבוד שמים, וקדוש השם, דכשנתקנת פגימת עמלק בשמו ית' ובכסא קודשו, ממילא מתגדל השם במילוי

באותיותיו נובה כבר טמן כונת השם במילואו וכיו. דכאמור שאנכי ולא יהי לך בדיבור אחד נאמרו ובמקום שמסולק הרע מתרבה ממילא כח הקדושה.

וכן מאידך גיסא כשיכוון באישיר למה שכתוב בטור לקדש השם שנאמר "והתגדלתי והתקדשתי לעיני כל העמים" הרי יש בזה ממילא משום מחיית עמלק, שבמקום שמתרבה הקדושה נמחה הרע.

ולעובדא למעשה יכול כל אחד לכון את הכוונה הנראית לו, משום שכל הכוונות אמת, וכולן שורש אחד להם, ואבהון דכולהון אחד. וזה שכל אחד נמשך לכון את הכוונה המיוחדת לו הרי זה מנפלאות תמים דעים, שהכוונה היא כפי שורש נשמתו של כל אחד וענינו השיך לו. ואין שום מקום להעמים על עצמו בכוונת שונות, כדי שלא יתבלבל חיו, וטוב פת חריבה ושלווה ביה.

שיחה זו נשמעה מפי הגר"מ שכטער שליט"א בהכנסו אליו יחד עם הרד"ג ר' שלמה חשין שליט"א ומאחר והרב שליט"א אינו כותב הסכמות, הסכים שנעתיק את השיחה שקיימנו עימו.

בהיותי בזה לפני הגאון הגדול רבי שמואל אויערבאך שליט"א, ראש ישיבת מעלות התורה בעיה"ק ירושלים תובב"א. בתוך הדברים הצעתי את דברי מרן הגרי"ז זלה"ה דאע"ג דתפילה בלא כוונה מקרי תפילה מ"מ אמן שלא בכוונה אינה אמן בכלל.

אמר הרב שליט"א, דאין כוונת הגרי"ז כפשוטם דבכל גוונא אם לא כוון באמן אינו אמן כלל.

אלא דרק אם איננו יודע כלל את כוונת האמן והאיש"ר דאז אם אין מכוון באמן ובאיש"ר אז אין בידו כלום. אבל אם יודע את כוונת האמן. וכוונת האיש"ר על בוריים ורק הסיח דעתו בשעה שאמר אמן או איש"ר, חשובה ענייתו חפצא דאמן, דכיוון שכוונת האמן ואיש"ר ידועים לו ומונחים לו בראשו, א"כ כשהסיח דעתו פעם בעניית אמן, לא מקרי אמן שלא בכוונה.

הקשה הגאון רבי יצחק אזרחי שליט"א מראשי ישיבת מיר, אמרו חז"ל כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך מאריכין לו ימיו ושנותיו. מה פשרה של הארכת ימים זו, ומה עשה אותו אדם שגומלין לו בהטבה גדולה כל כך, שמאריכין לו ימיו ושנותיו.

אלא דאין כוונת מאריכין ימיו ושנותיו, דמוסיפין לו ימים על ימיו ושנים על שניו, אלא דהימים עצמם מתארכין, עד כמה שהיו ימיו חסרים ופגומים, הרי שמעתה ימיו מלאים ושלמים, אורך ימים אינה הבטחה בכמות, ששנות חיים יוסיפו לו, אלא הבטחה באיכות, שאותם ימים הקצובים לו יהיו מלאים וארוכים.

והלא כך אמר אבינו יעקב, מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי, אף כי עלו חיי כימי חיי אבותי, ואעפ"כ לא השיגו ימי את ימי חייהם, כי מעט ורעים היו ימי שני חיי. ללמדנו שפעמים חי אדם כימי שנות רעהו, ואעפ"כ לא השיגו חיו את ימי שנות רעהו, דהמשיג חיו ארוכים ומלאים, ושלא השיג חיו קצרים.

ועל זאת אנו מתפללים יהי רצון מלפניך, שתתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים ארוכים דומיא דחיים של טובה וברכה, וכשם שחיים של טובה וברכה היא ברכה בעצם החיים, כך חיים ארוכים הם ברכה בעצם החיים, שהחיים עצמם יהיו חיים ארוכים לטובה וברכה.

ולכן אמרו חכמים כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך מאריכין לו ימיו ושנותיו, ומדה כנגד מדה יש בה דכפי אשר ענה בכל כחו, שפרושו במצוי כחות חיו גומלין לו אריכות חיו עצמם.

פעם שאלתי ביאור מה שמצינו בחז"ל האומר אמן יהא שמיה רבא מאריכין ימיו ושנותיו, ורציתי לומר שמסלקין ממנו הטרדות. אמנם רבי שלמה ז"ל אמר לי, כי לפעמים מן שמיא מסייעים לאדם לעשות כפלי כפלים מאנשים אחרים. לדוגמא רבי נחומקא האראדנער סידר לבד מה שהרבה אנשים ביחד לא יכלו לעשות. כי אחרי פטירתו חילקו עבודתו בין כמה וכמה. חוץ מעסקו רחבת ידיים בצדקה ובגמילות חסדים, היה מגיד חמישה שיעורים בכל יום.

(הצדיק ר' שלמה עמי קיג)

וכהנ"ל שמעתי מהגאון הצדיק רבי יהונתן דיוויד שליט"א ראש ישיבת פחד יצחק, והוסיף בזה דהאומר אמן יהא שמיה רבא מאריכין לו ימיו. דאריכות הימים היא בעצם הימים, שאין מוציא ימיו לבטלה, ומגיעים ימיו ופעולותיו אל תכליתם ואל שורשם העליון.

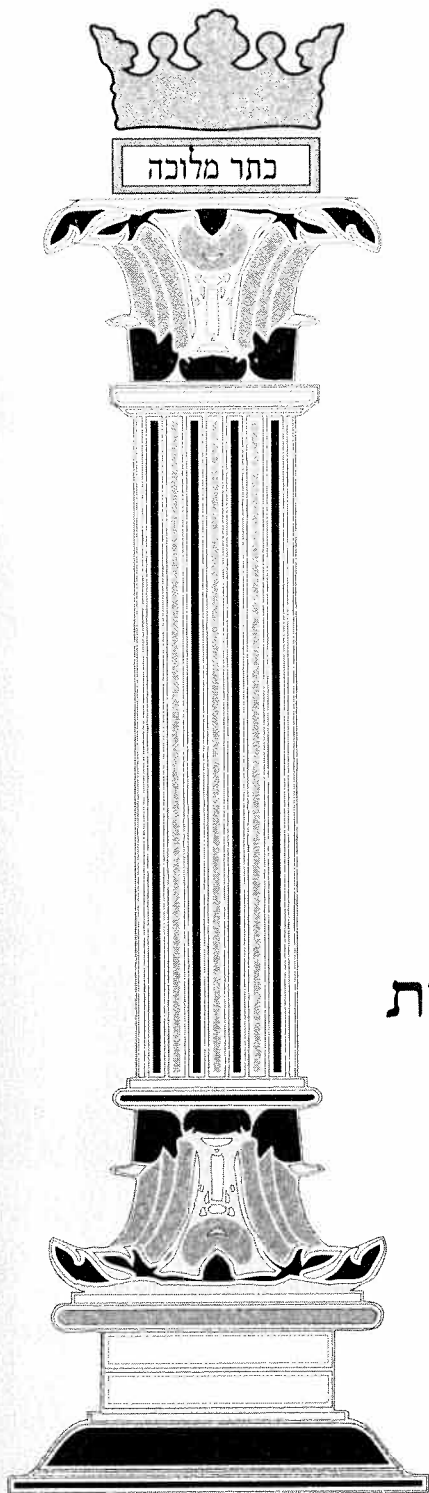
וכבר היה לעולמים בעת נשבה ארון הקודש, ונסתלק האדמו"ר השפת אמת לגנזי מרומים, בהיותו בן ח"ן שנים.

והיו בניו יושבים בארץ קרועי בגדים, על כי נסתלק מעמם אביהם ורבם בקיצור שנים, שח להם אחיהם הבכור האמרי אמת, ואמר להם זכה אבינו ונסתלק מעמנו באריכות ימים, והיו הכל תמהים והרי בקיצור שנים נסתלק, אמר להם האמרי אמת, אף כי נתקצרו שניו של אבינו, אבל נתארכו לו הימים, ובאו ימיו אל תכליתם ושורשם העליון.

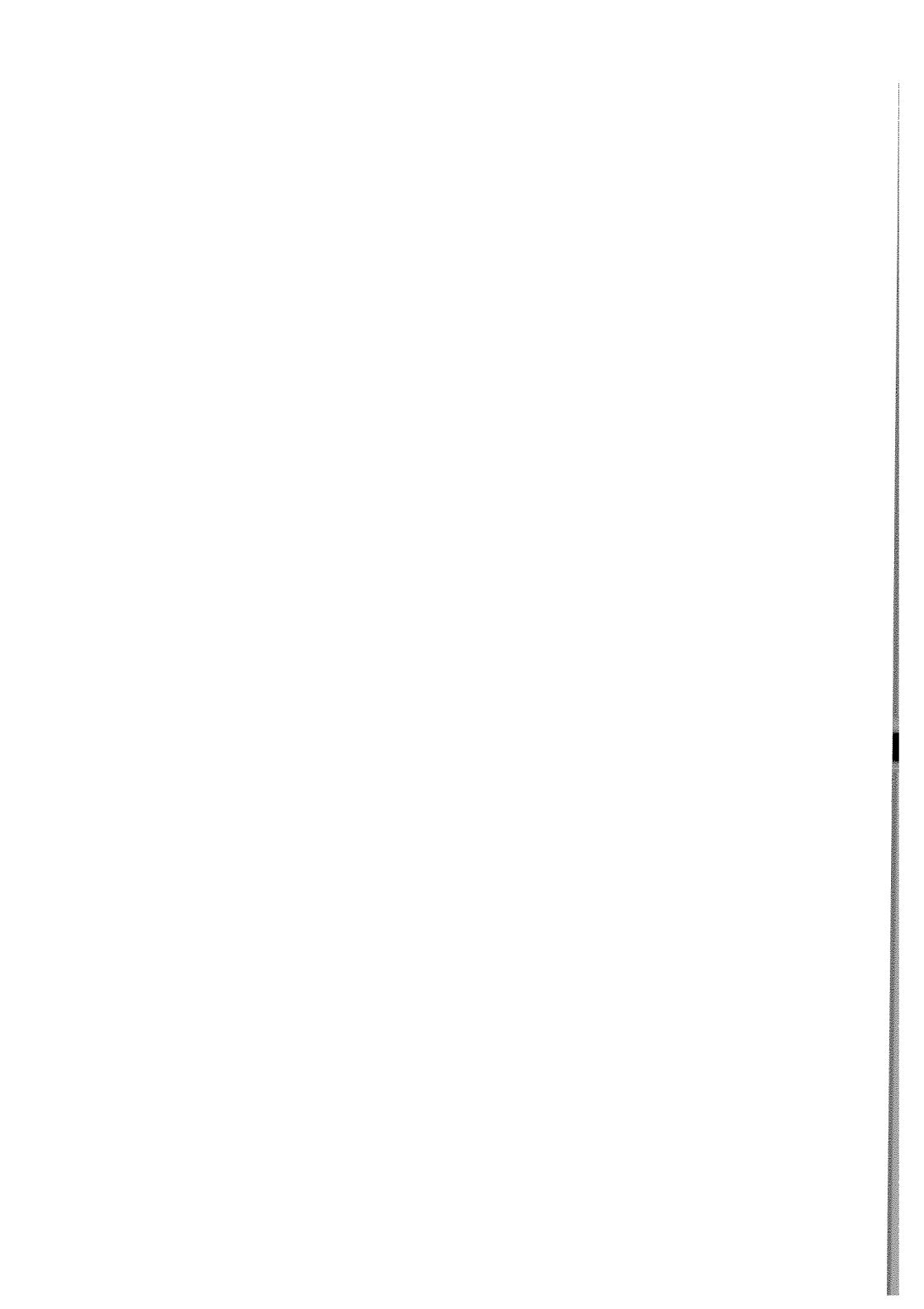
מי אשר שמע, אמר הגאון רבי יצחק אזרחי שליט"א מראשי ישיבת מיר, את הגאון הצדיק רבי אליהו לופיאן זצ"ל, עונה אמן בקולו הרועם היה שב מיד בתשובה שלמה.

ולא רק עניית אמן, אלא כשהיה רבי אליהו לופיאן זצ"ל מברך ברכה בקול וברהיטות ובהדגשת תיבות הברכה, הוי מרטט כוליה גופיה, ולא גופו בלבד של רבי אליהו הוי מרטט, אלא ליבות השומעים גם כן היו מרטטים, מקולו המרעים כארי, ומזכיר את השם כסילודין.

והיה המראה, כמראה הכהן הגדול הקורא אנה השם, שהכהנים והעם העומדים בעזרה היו כורעים ומשתחווים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

עובדות והנהגות

תוכן הענינים

מבוא.....	שט
עבודת האישׁׁר של האדמוׁׁר.....	שיא
חבילות... לעולם הבא.....	שטו
עניית אישׁׁר של החזוׁׁא.....	שטו
תפילת הקנטוניסטים.....	שטז
קדוש ה' בערכות סיביר.....	שיז
מנין שנשלח מעולם האמת.....	שכ
צׁׁיק מעולם האמת.....	שכא
שכחת אמן הסיבה לגזרות תׁׁח.....	שכד
מה גילה המגיד בחלום.....	שכד
רמז נפלא מאבׁׁד פלונשק.....	שכד
אישׁׁר סיבה לגאולת ישראל.....	שכה
התרופה הפלאית של הסבא מנובהרדוק..	שכו
אין לי מנוחה בעולם האמת.....	שכו
ברה מזכה אבא.....	שכז
מדוע התחייב בעל הלבוש נדוי.....	שכח
מי היה גלגול החסיד.....	שלא
הבטחת המגיד הירושלמי.....	שלג
הצלה מדין שמים.....	שלד
כתם במצח התלמיד.....	שלד
מדוע קפץ הנער מן הגג.....	שלה
מדוע הוכרח הנער לבוא בגילגול.....	שלה
מה לחש הרבי מברדיטשוב ברׁׁה.....	שלח
בזכות התנוק.....	שלט
חלום החסיד.....	שמ
גילוי אליהו.....	שמ
ספור אישי.....	שמ
הצלת אׁׁי מהשואה.....	שמא
ואתם תחרישון.....	שמג
מי שברך.....	שמד
מדוע מתו חמש עשרה בני משפחה.....	שמה
סגולה לעשירות.....	שמה
הכוונה באישׁׁר.....	שמו
אמן מציל מכישוף.....	שמו
פרותיהם בעולם הזה.....	שמו
האישׁׁר מסלק רוחות.....	שמח
הס קטגור.....	שמט
גרגרי הזהב.....	שנא
מדוע הכה הבעשׁׁט את האריה.....	שנג
גילוי המדהים של הסבא מקלם.....	שנה
אזהרת רבי יחאזקל לוונישטיין.....	שנה
יש קונה עולמו באמן אחד.....	שנו
חבורת שומר אמונים.....	שנו
קדושת השכינה על העונה אמן.....	שנו
יצא נשמתו באמן.....	שנח
חיי תנוקת.....	שנח
עניית האמן של בעל ״ערוך שולחן״.....	שנט
המלאך שנשלח לענות אמן.....	שנט
מי ענה אמן לברכת הגרׁׁח.....	שס
אמן על ברכת קידוש ה'.....	שסא
רפואה קלה וסגולה נפלאה.....	שסד
עולם ומלואו.....	שסה
האמן מציל ממות.....	שסט
סערת נפשו של האדמוׁׁר הבית ישראל... שע	
מה אמר הגרשׁׁזׁׁא בימי השבעה.....	שע
לא כל קדיש מתקבל בשמים.....	שעא
הסיבה לתאונה המחרידה.....	שעב
עצת הרׁׁר שמעלקא להמברך יחידי.....	שעג
עניית אמן בתׁׁת מאה שערים.....	שעג
עם זו יצרתי תהילתי יספרו.....	שעד
הסיבה לפרעות ביהודי רוסיה.....	שעה
מעשה באחד שהתחרט שלא קרא.....	שעה
מנהג ותיקין בחורבת רבי יהודה החסיד..	שעו
עניית אמן הצלה מחבוט הקבר.....	שעו

האמן פוקד עקרות.....	שפח	שופט אמריקני מדבר בשבח האיש"ר.....	שעו
מה אמר האדמו"ר על מפתן חדרו.....	שפג	כרטיס כניסה לעולם הבא.....	שעז
מדוע בן דוד לא בא.....	שפד	פנקס הקבלות של הגה"צ רצ"ה מקלם.....	שעח
עניית אמן בבית המקדש.....	שפה	המסע המופלא של ר' לייב לגילוי האמן..	שפ
מופת מהחפץ חיים.....	שפו	האדמו"ר מקאריץ מטייל בגן עדן.....	שפב
זעקת המגיד הירושלמי.....	שפז	מדוע שמן האדמו"ר מטשרנאב"ל.....	שפב
חשיבות האיש"ר.....	שפח	מאמרו המלהיב של האדמו"ר.....	שפג

מבוא

ועלה לא יכול וכל אשר יעשה יצליח, מכאן ששיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד. (סוכה כא:):

אמרם שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד, לא לעצמו יצא, אלא ללמוד על הכלל כולו יצא. דשיחת חולין של תלמידי חכמים תורה היא, וכדרך שדברי תורה צריכין לימוד אף שיחתן של תלמידי חכמים צריכה לימוד.

ועוד אמרו גדולה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בניס, דפרשתו של אליעזר שנים ושלושה דפוס הוא אומרה ושונה, ושרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מרבוי המקרא.

גדולה שיחתן, דבמקום שגופי תורה רבים תלויים ונרמזים בכתיב אותיות וכמעשה דרבי עקיבא שהיה קושר תלי תלים של הלכות על כל קוץ וקוץ, כפלה תורה במעשיהם של עבדי אבות, ואף היא ללמדנו באה שמעשיהם של עבדי אבות תורה היא. ולא לעצמו יצא, אלא ללמד על כל מעשי אבות יצא ולקשור בקוצותיהם תלי תלים של הלכות.

רבתינו ספרו לנו על רבותיהם שהיו מיחדים סדרים בהם היו עוסקים במעשה אבות, כך נהג הגרבי"ד זצ"ל בעל ברכת שמואל כדרך שתפס רבו הגר"ח מבריסק זצ"ל, וכך גם נהג החתם סופר זיע"א והוסיף בזה בספרו שו"ת חת"ס ח"ו סני"ט דמצווה גדולה לספר בשבח הצדיקים, וכל זה דכשם שדברי תורה צריכין קביעות, כהא דשינינן דשואלין לו לאדם כלום קבעת עיתים לתורה, כך שיחתן של תלמידי חכמים שתורה היא צריכה קביעות עיתים.

והפליא בזה ר' איצלה פטרבורגר זצ"ל בעל הפרי יצחק שהיה חוזר בעל פה ספורי מעשיות ששמע מרבו הגה"צ ר' ישראל סלנטר ששמע מרבו הגאון הצדיק ר' יוסף זונדל מסלנט ששמע מרבו הגאון הצדיק רבי חיים מוולוז'ין וכשנולד לר' ישראל בן, בלילה שקודם הברית ישב ר' איצלה בביתו והיה מספר סיפורי מעשיות ששמע מרבו עד שהגיעו תלמידיו ואמרו לו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

ונסתרים הדברים מעינינו ר' איצלה גאון התורה והמסור יחזור וישנן ספורי מעשיות, אלא כשם שדברי תורה צריכין חזרה ושנון והעתקת המסורה איש מפי איש, כך שיחתן של תלמידי חכמים שתורה היא צריכה חזרה ושינון ודקדוק המסורה איש מפי איש.

ומטו משמיה דהמשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לעוונישטין זצ"ל דמעלת סיפור מעשה צדיקים הוא דעל ידי זה יתגבר השכל על החומר, ויוכל בזה לנצח את היצר.

אף אנו בגשתינו אל המלאכה, יגענו וטרחנו למצוא סיפורים עובדות והנהגות ממעשה הצדיקים, משום שמעשיהן של צדיקים ושיחתן תורה היא, ובכל דיבור ודיבור תלוי תילים של הלכות, זאת ועוד דעל ידי ספור מעשה הצדיקים יתגבר השכל על החומר, ומעלת האמן והאמן יהא שמיה רבא והזהירות בה תהא קבועה בנפשינו, וענייתה מורגלת על לשונינו.

ספורים עובדות והנהגות

עבודת האמן והאיש"ר של האדמו"ר מאמשינוב זצ"ל

נער הייתי כאשר גליתי מבית הורי למקום תורה באחת הישיבות הקדושות שבשכונת בית וגן בעיר הקודש ירושלים. עוד בטרם שהגעתי לישיבה שמעתי נוראות על גודל קדושתו וצדקותו של האדמו"ר הצדיק רבי מאיר קאליש מאמשינוב זצוק"ל. ובעומק ליבי חפצתי לראות תואר פני מלך ולחזות בהלכות מלכי בקודש ואכן כעבור זמן באחת מלילות השבת, בשעות המאוחרות של הלילה זכיתי לסעוד על שולחנו הטהור.

באחד הבקרים שלאחר מכן. כאשר אחרתי את תפילת השחר בישיבה שמתי פעמי לבית מדרשו של האדמו"ר מאמשינוב שכידוע התקיימו שם מניינים בכל שעות הבוקר מניין אחר מניין. הנחתי תפילין ופתחתי את סידור התפילה על מנת להתחיל להתפלל.

והנה האדמו"ר הצדיק מאמשינוב זצ"ל עומד סמוך אלי, ומטה את אוזנו לשמוע את ברכות השחר שיוצאות מפי, התרגשתי מאד ואמרתי את הברכות כמונה מעות, והאדמו"ר מאזין בקשב רב ועונה אמן בכוונה ובענימה נפלאה. כשסיימתי הודה לי האדמו"ר זצ"ל במאור פנים, ואץ לתוך בית הכנסת כדי לענות לתפילת השליח ציבור אמן, ואמן יהא שמיה רבא.

ימים לאחר מכן שבתי לבית מדרשו של האדמו"ר מאמשינוב זצ"ל

לתפילת השחר. ושוב אני מבחין באדמו"ר רץ ממנין אחד למשנהו על מנת לענות אמן, ואמן יהא שמיה רבא.

הפעם שלא כתמיד כשסיימתי את תפילת השחר לא חלצתי את תפילי ולא רצתי אל הישיבה, מראה האדמו"ר שרץ ממנין למנין על מנת לענות אמן, ואמן יהא שמיה רבא, ריתק אותי. רצייתי לראות עד כמה, ועד מתי. נשארתי שם שעה ועוד מחצית שעה. והאדמו"ר כל אותה העת לא מפסיק ממרוצתו. השעה היתה כבר מאוחרת. צריך הייתי כבר לחזור לישיבה. הנחתי לו לאדמו"ר בעבודתו וחזרתי לישיבה.

ותמהתי, היתכן שלזה יקרא האדמו"ר הקדוש, הצדיק. אדם שמכלה את זמנו ואת עיתותיו, בדברים של מה בכך, וכי לא עדיף היה בזמן זה לעסוק בתורה. שכן שנינו במשנה בפאה ותלמוד תורה כנגד כולם.

חלפו שנים ותמיהתי על האדמו"ר הלכה וגדלה הלכה וטפחה. עד אשר זכיתי לראות בתורתם של חז"ל שכשישראל אומרים אמן יהא שמיה רבא הם ניצולים מהצרות ומן היסורים. ומשברים כוחו של היצר הרע. ולא עוד אלא דלא קאי עלמא אלא אקדושא דסדרא ואאמן יהא שמיה רבא דאגדתא. ולא עוד אלא שמביא שפע ברכה לו ולכל ישראל. והבנתי שלא לעצמו טרח האדמו"ר הקדוש מאמשינוב, אלא עבור כל בית ישראל, והבנתי שלא בכדי נקרא רבי מאיר קאליש זצ"ל האדמו"ר הקדוש והצדיק. משום שכל מעשיו קודש וכל דרכיו צדקות.

והבנתי שזכיתי לראות את הכהן הגדול בעבודתו. רץ וטורח לומר אמן יהא שמיה רבא, לשבר מלתעות היצר הרע. לסלק יסורים וצרות מעם ישראל. להעמיד העולם, ולהשפיע עליהם רב טובה וברכה.

אשרי עין ראתה כל אלה

איתא בכתבים שהאר"י ז"ל היה שומע ברכת השחר אפילו ממאה אנשים, אף על פי שהיה יכול ברגע אחד לייחד כל העולמות, אפילו הכי לא השגיח על זה ולא היה מתעצל לשמוע אפילו מאה פעמים הנותן לשכוי בינה וכל הברכות עד כאן לשונו.

(כתבי האר"י, סדר היום ג')

ואני שמעתי מפי רבי יהודה החסיד זצ"ל, שהיה רב אחד גדול ומובהק לרבים שהיה גוער בבית הכנסת על אותם שמאריכים בברכות, שהיה בדעתו למהר ללמוד תורה, ונענש על ככה באותו עולם.

(אור זרוע הלכות שבת)

נמצא בספרים שהצדיקים מאד מאד מקפידין על זה, ולהרבה מהם היה המנהג לשמוע בכל יום ברכות השחר מכמה אנשים ועונין אמן, וכך היה מנהגו של הרב הקדוש הר"ר בער זצ"ל מראדשיץ, והה"ק ר"ר חיים מאיר יחיאל זצ"ל ממגלניצא ועוד הרבה צדיקים זיע"א.

והרבי מלובלין היה בילדותו בבית הר"ר שמעלקא זצ"ל מניקלשבארג, ונהג לומר בכל יום הברכות בקול רם לפני רבו הר"ר שמעלקא והוא השיב אמן, ואמר הר"ר שמעלקא שעל הברכות שלו עונין אמן בכל הפמליא של מעלה.

(ספר שמן הטוב)

וכבר מילתי אמורה זה כמה להחזיר עטרה ליושנה ולהנהיג בבתי מדרשינו סדר התפילה עם הש"ץ כפי שהיה נהוג מאז ומקדם שבכל מינין שהתפללו התחילו מברכות השחר, שתחילה הש"ץ אומר את הברכות ואחר כך אומר כל אחד לעצמו.

ויר"ש ישתדל לשמוע מעוד כמה אנשים כדי לענות אחריהם ברוך הוא וברוך שמו ואמן, ואצל זקה"ק מצאנו זי"ע היה חק קבוע דבר יום ביומו שאחד, ולפעמים שנים, מהילדים היה אומר לפניו את ברכות השחר, אם בניו הקדושים בקטנותם או אחד מנכדיו או ילד אחר.

(דברי יציב קרח תשל"ט)

מאד מאד הייתי נזהר בעניית אמן עוד מילדותי, ואני אוהב ורץ בחיבה יתירה למצווה זו עד שכמעט כטבע הוא לי, שהורגלתי בכל יום לשמוע ברכות השחר מכמה אנשים.

וממני ילמדו כל הרואה אותי לעשות כן לחבב עניית אמן ואמן יהא שמייה רבה ובדרך קל כזה יוכל כל אחד לקנות לו עולם הבא. ולקיים מצוות למאות בכל יום בנקל ללא לאות.

(האדר"ת)

ובכלל מזכה את הרבים לומר הברכות בקול רם כדי שיענו אמן, וכבר ידוע דהמברך בינו לבין עצמו אין לו שכר יו"ד זהובים.

(דמשק אליעזר, ע"א)

יש נוהגין שאחר שבירך אחד ברכת השחר וענו אחריו אמן חוזר אחד מהעונים אמן ומברך ועונין אחריו אמן, וכסדר הזה עושין כל אותם שענו אמן תחילה ואין לערער עליהם וכו'.

(שו"ע או"ח ס"ו, ד')

המנהג הזה נתחדש בימי רבינו הבית יוסף, כי כן הנהיג חכם אחד, אולם המבי"ט ומהרשד"ם האריכו לבטל המנהג, שלא יכניסו עצמם בחשש ברכה לבטלה, ודעת מהרמ"ע מפאנו שהמברכין בביהכנ"ס זה אחר זה לזכות את

הרבים טוב עושים, ועיין שם שכתב שעצתו זאת שישתדל האדם בכל כחו להיות צדיק גמור.

ובשם האר"י ז"ל כתבו שהיה שומע הברכות מהמסדרים בביהכנ"ס אפילו היו מאה אנשים היה עונה אחריהם אמן ואפילו באמצע פסוקי דזמרה היה מפסיק ושותק ועונה אמן וכו'.

(שערי תשובה ס"ו, סק"ה)

והנהגין כן כוונתם להשלים כל אחד צ' אמנים ליום, ועיין שערי תשובה שיש מפקפקין בזה, אולם בתשובה מאהבה העלה דלדין שנוהגין שלא לצאת בברכת הש"ץ לכו"ע מותר לעשות כן. ועל כן, כל מקום ומקום יעשה כפי מנהגו שכל אחד יש לו על מי לסמוך.

(משנה ברורה ס"ו סק"ג)

חבילות... לעולם הבא

מעלת הקדיש גדולה עד למאד. על כן כשנסתלק הסבא מסלבודקה הגה"צ רבי נתן נטע צבי פינקל זצ"ל לבית עולמו. בא אל בנו בחלום הלילה וביקשו שישלח לו לעולם העליון חבילות. כלומר שירבה באמירת אמן יהא שמיא רבא מבורך.

עניית האמן יהא שמיא רבא של החזו"א

מנהגו של החזון איש זיע"א בעת אמירת הקדיש היה, שעמד ונשען על הסטנדר מכסה בידיו את עיניו ומתרכז עד מאד. פעם אחת, כאשר נראה היה אחר התפילה שאין מי שיאמר קדיש פנה

החזון איש לעבר הדלת כדי לצאת, אבל תוך כדי הליכתו החל אחד המתפללים באמירת קדיש, החזון איש לא נעצר במקום שהיה אז לשמיעת הקדיש, אלא חזר על עקבותיו למקומו הקבוע ליד הסטנדר. נשען עליו וכיסה את עיניו כדרכו בקודש.

(שאל אביך ויגדך ח"ג, רס"ו)

תפילת הקנטוניסטים

מעשה זה היה מספר מרן הגר"ח זצ"ל, ובשעה שהיה מספר, היו עיניו יורדות דמעות, וקולו עטוף אהבת ישראל. פעם אחת נתבקשו שני גדולי הדור הנצי"ב מוולאזין זצ"ל, והגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, לנסוע לפטרבורג העיר, בירתה של רוסיה הגדולה, להשתדל אצל גדולי המלכות בעניין הנוגע לכלל ישראל שבגלות רוסיה הרוויה.

צרותיהם של ישראל רבות הן, וקושי לבבם של עריצי ושונאי ישראל קשה כצור. עמלו השניים וטרחו, ומתוך כך התארכה שהייתם בפטרבורג עד בוא "הימים הנוראים".

לא ביקשו להם, שני גדולי ישראל מקום מפואר וגדול להתפלל בו, התכנסו ובאו להם עם "עמך" ישראל, והלכו להתפלל בבית כנסת של "הקנטוניסטים" (הם אותם חילים יהודים אומללים, שנלקחו בזרוע אכזרי מבית הוריהם בעודם ילדים, ושרתו בצבא הצאר כל ימי חייהם, או לפחות עשרים וחמש שנים, ולהם היתה "זכות ישיבה" בכל ערי רוסיה, אף בערים שמחוץ ל"תחום המושב" היהודי. ופטרבורג היתה בכלל הערים האסורות בישיבה לשאר היהודים).

את דברי ההתעוררות שדרש "זקן הקנטוניסטים" שמעו שני גאוני ישראל בהתפעמות הנפש, וכה אמר הקנטוניסט הזקן. "אחים יקרים, אחינו כל בית ישראל בכל מקום שהם מתפללים בשעה זו לפני הקב"ה, ומבקשים בני חיי

ומזוני. ואילו אנו, חיילי הקיסר, על מה נתפלל? אם על בנים? הרי אסור לנו לשאת נשים ולהוליד בנים, שכן כל חיינו נתונים ומוקדשים לקיסר ולמולדת. אם על חיים, מה אנו ומה חיינו? שבכל שעה ושעה, ובכל רגע ורגע אנו חייבים למסור נפשנו, כדי להגן על המולדת. ואם על "מזונות", הרי הקיסר ירום הודו, דואג לנו וכבר הכין לנו מזון ואכסניה לשנים רבות! אין לנו להתפלל בשביל עצמנו על שום דבר בעולם. אי לזאת, הבה אחים ונתפלל "יתגדל ויתקדש שמיה רבא", שיתגדל ויתפאר שמו של מלך מלכי המלכים בכל העולם, ויכירו כל העמים במלכותו יתברך. מיד זלגו עיניהם של כל הנוכחים דמעות, וכולם יחד געו בבכיה נוראה ואמרו "יתגדל ויתקדש שמיה רבא!"

(שי לתורה עמ' עא)

מעשה מופלא של קדוש ה' בערכות סיביר

לפני כמאה שנים ברוסיה בזמן הצאר ניקולאי, נהגו חייליו לעבור מכפר לכפר ומעיירה לעיירה, ולקחת מילדי העיירה לצבאו של הצאר. ילדים אלו שנקראו "קנטוניסטים" חונכו לעמוד בתנאים קשים ביותר כבר מגיל צעיר מאד ואומנו להיות חיילים מעולים.

כמובן, שבין ילדי כל כפר ועיירה היו גם ילדים יהודים. בהשמע השמועה המפחידה על התקרב חיילי הצאר ניקולאי היו כל אמהות הכפר מחביאות את ילדיהן בכל מיני מקומות מסתור.

הילדים הוחבאו בארונות, מתחת לגרמי מדרגות, בתוך פחי אשפה, ותחת העצים שבהם היה הבית מרוצף. אמו של משה'לה החביאה אותו בתוך חבית גדולה שעמדה בפתח הקומה השניה של ביתם. היא סגרה את החבית היטב, והורתה למשה'לה לשמור על שתיקה מוחלטת עד שהיא תבא ותפתח את החבית. היא ירדה לקומה הראשונה וישבה על כורסה בסלון ביתם ועיניה

דומעות על ספר התהילים שבידה.

והנה לפתע נשמעה בעיטה בדלת ביתם. הדלת נפתחה ואל תוך הבית צעדו שני חיילים בריאים וגדולים. חזות פניהם העידה בהם שגם הם, מן הסתם, היו קנטוניסטים. מבע פניהם היה רציני ואכזרי. "איפה הילדים?" שאג אחד מהם אל עבר האם המפוחדת "מיד. תני לנו את בנך כדי שיהיה בן טוב לצאר ניקולאי", דרש החייל. "ל... ל.. לא, אין פ... פה..." ופיה כאילו קפא. החיילים החלו להסתובב בבית. הם חיפשו בכל מקום, בארונות המטבח, בארגזי המצעים, ובכל מקום אפשרי, לאחר שלא מצאו דבר, פנו אל אמו של משה'לה ואמרו לה "גברת, לא מצאנו דבר. נאלץ לערוך חיפוש מדוקדק גם בקומה השניה", והחלו צועדים במדרגות.

לאחר חיפוש מדוקדק ביותר גם בקומה השניה לא העלו דבר. הם פנו אל עבר המדרגות כדי לשוב על דרכם, והנה, נתקלה רגלו של אחד החיילים בחבית. היא החלה להתגלגל במורד המדרגות. גופו של משה'לה ספג חבטות עזות, אך הוא לא השמיע הגה. הוא ידע, כי אם יתפס, הוא ילקח מביתו עד שיהיה בן שישים.

החבית כמעט הגיעה אל סוף גרם המדרגות, והנה נשברה החבית. מבין השברים הגיח משה'לה כולו רועד מפחד. בראשו עברו מחשבות עגומות. "שלום בית... עד גיל שישים אני לא אזכה לראות אותך יותר... ואמא, אמא, מי ידליק לי נרות שבת, מי יאמר איתי שמע ישראל כל לילה, מי יחבק אותי ויאהב אותי...". משה'לה החל לבכות בהיסטריה. החיילים תפשו אותו ואמרו בקול תקיף "עכשיו אתה בן של הצאר, קנטוניסט. קנטוניסט לא בוכה. תשתוק עכשיו!", אך משה'לה לא יכל להפסיק. גלי הגעגועים שטפו את ראשו... "מיד! תשתוק!". החייל שם את ידו על פיו של משה'לה. הוא החל לגרור אותו אל עבר העגלה מלאת הילדים. אמו של משה'לה בכתה וזעקה, אך ללא הועיל. משה'לה נלקח...

משה'לה הגיע אל מחנות הקנטוניסטים, והחל לעבור סידרת אימונים

קשה מאד. הבשר לא היה כשר, ומשה'לה סירב לאכול. הוא ספג מכות איומות, אך עמד בשלו. לאחר זמן רב, הסכימו מפקדיו שיאכל ירקות ותחליפים אחרים, בתנאי שיעמוד בכל האימונים המפרכים "כמו קנטוניסט טוב". כך עברו שנים, וככל שעברו השנים התרבו הקשיים. משה'לה הפך לקנטוניסט מוצלח. כך עברו השנים...

יום אחד נכנס אדם לבוש מדים לבית מדרשו של ר' יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל. כולם הביטו בו בחרדה. הוא צעד בצעדים בטוחים לעבר ר' יצחק אלחנן ושאל "האם אתה רב כאן?". דממה שררה בבית המדרש. כולם הביטו אל עבר רבם הנערץ, והתפללו...

"אני יהודי", פתח החייל, "פעם קראו לי משה'לה". דמעות החלו זולגות מעיניו. הוא נזכר בבית המדרש הישן והרעוע בעיירה בה גרו הוריו, בספרים, הוא נזכר באבא שהיה רוכן על דפי הגמרא... "אמנם, איני יודע להתפלל יותר, שנים רבות מאד לא היה באפשרותי להתפלל, אך בקשה לי אליך רבי. האוכל לגשת לפני התיבה? יש לי תפילה בלבי שהייתי רוצה להתפלל אותה". המתח באולם בית-המדרש גבר והלך. ר' יצחק אלחנן סימן לו בראשו לאות הסכמה, ומשה'לה ניגש אל העמוד. הוא התעטף בטלית, פתח את ארון הקודש, ובעיניים דומעות פתח ואמר:

"רבנו של עולם, מה מבקש ממך כל יהודי? בני, חיי, ומזוני. לי, רבנו של עולם, לא נותר מה לבקש ממך. בנים? הרי אני כבר אדם מבוגר, בניס כבר לא יהיו לו. חיים? הרי שאת מרבית חיי כבר עברתי, וגם אלו לא היו חיים. מזונות? הרי שהצאר מפרנס כל קנטוניסט ביד רחבה עד יומו האחרון. מה נותר לי, אם כן, לבקש ממך רבנו של עולם? רק דבר אחד. יתגדל ויתקדש שמה רבא!".

כל היושבים בבית המדרש קפאו על מקומם. דמעות החלו זולגות גם מעיניו של ר' יצחק אלחנן. תפילה עמוקה כזו על כבוד ה' לא שמעו מעולם!

עיי' בספר זכרון יעקב ח"ע' ריח בנוסח נוסף. (ספור תפילת הקנטוניסטים, בנוסח אחר)

מניין שנשלח מעולם האמת

סיפר הגאון רבי מרדכי גיפטר שליט"א ראש ישיבת טלז ארה"ב, הזמנתי על ידי ידי אחר מתלמידי להשתתף בשמחת כלולותיו. מאחר והחתונה נערכה רחוק ממקום מגורי, שיגר התלמיד כרטיסי טיסה עבורי ועבור עוד שמונה מחבריו שהוזמנו גם כן לחתונה. ביום המיועד יצאנו לדרך בהקדם כדי להגיע בזמן לחופה, אך כשהתקרבנו למקום הנחיתה התברר כי המטוס לא יוכל לנחות שם מפאת הערפל הכבד ששרר במקום. על כורחנו המשכנו לטוס עד שהגענו לשדה התעופה במקום רחוק מהמקום שבו נערכה החתונה.

משנוכחנו לדעת כי לא נספיק להגיע לחופה בשעה המיועדת, ואף לתפילת מנחה בציבור לא נזכה, נערכנו לתפילת מנחה בנמל התעופה. ביקשנו מאחד הסבלים שניקרה בדרכינו להפנות אותנו למקום שבו נוכל להתפלל באין מפריע. הסבל האלמוני נעתר לבקשתנו והביא אותנו לחדר צדדי בנמל התעופה. עמדנו להתפלל והסבל נשאר בפתח החדר והשקיף על תשעת המתפללים משסימנו את התפילה שאל הסבל להפתעתנו מדוע לא אמרתם קדיש? משהשבנו לו כי חסר לנו העשירי למנין חזר והקשה באידיש: און איך בין נישט קיין איד? (וכי אני אינני יהודי?), ומיד עמד ואמר קדיש אחר כך סיפר להם האיש בהתרגשות: היום הוא יום השנה לאבי ז"ל. זה זמן רב פרקתי מעלי עול תורה מצוות, ומובן שאינני מתפלל. בלילה שעבר נגלה אלי אבי ז"ל בחלום ואמר לי: היום הוא יום היארצייט, וגזורני עליך לומר עלי קדיש. אמרתי לו: אינני מתפלל, ואפילו הייתי רוצה לומר קדיש אינני יכול, הואיל ובמקום שאני נמצא אין מנין יהודים אך אבא חזר ואמר: אני אדאג שיהיה לך מנין, ואתה תאמר קדיש!

כשקמתי בבוקר אמרתי לעצמי: אני לא אומר קדיש! אבל עכשיו משראייתי כיצד מתגשמים דברי אבי, ובסייעתא דשמיא באו לכאן תשעה יהודים כשרים ממרחק רב, לא יכולתי להמנע מלומר: **"יתגדל ויתקדש שמייה רבא..."**

צ'יק מעולם האמת

אשה מכובדת ובעלת עסק מבוסס בעיר פרשבורג שבהונגריה, היתה נוהגת במשך שנים רבות להביא מידי פעם בפעם תרומה הגונה לישיבה, בתנאי שיגידו בישיבה קדיש תמידי לעילוי אותן נשמות גלמודות שאין מי שיגיד אחריהן קדיש, והישיבה העמידה בחור מיוחד שאמר קדיש לטובת נשמות אלו.

לימים הסתלק לעולמו בעלה של אותה אשה, ומכיון שהוא ניהל את העסק ביחד איתה, פגעה פטירתו בעסק שנצטמק והלך עד שנסגר כליל. מצבה הכלכלי של האשה הלך והחמיר וברבות הימים נפל עליה עול נוסף כאשר הגיעו שתי בנותיה לפרקן, וכסף מנין?

נשאה האשה את סבלה בדומיה, קיבלה עליה את הדין באומץ והשלימה עם גורלה. אולם על דבר אחד לא יכלה לוותר ולבה היה עליה מר ביותר והכאיב לה עד מאד, וזהו ענין שמירת הקדיש שעלול להתבטל אחרי שהפסיקה את הקצבתה למטרה זו. במר נפשה עלתה להנהלת הישיבה ושטחה את בקשתה שהישיבה תאות להמשיך גם הלאה את אמירת הקדיש לעילוי נשמות גלמודות, עד שירחיב ה' גבולה ותחזור לתמוך בישיבה כמקודם.

נתרגשו מאד ראשי הישיבה מתום לבה וצדקת נפשה של אלמנה זו והבטיחוה למלא את מבוקשה לשמור את אמירת הקדיש כמו עד כה. הבטחה זו מילאה את נפשה אושר אין קץ, וכשברק של אושר מנצנץ מעיניה הנוגות, נפרדה מראשי הישיבה ופנתה ללכת לדרכה. מעתה שוב לא העיק עליה כל כך מצבה היא, ואפילו מצב שתי בנותיה שהגיעו כבר מזמן לפירקן. כי מרגע שענין הקדיש לנפשות הגלמודות הובטח לה, כמעט שלא חסר לה כלום בעולמו של הקב"ה. ובענין שתי בנותיה שמה מבטחה בה' אבי יתומים ודיין אלמנות. והוא הרחום וחונן יראה בוודאי בעונין של שתי בנותיה, ויזמין להן את זיווגן ואת כל צורכיהן.

בצאתה לרחוב בא למולה יהודי ישיש בעל הדרת פנים נדירה, כשזקן צח

כשגלג יורד לו על פי מידותיו וברכה לשלום. הופתעה האשה מהסברת הפנים הלבבית של הזקן הבלתי מוכר לה. הפתעתה גדלה שבעתיים בעת שהזקן התקרב אליה ונכנס איתה בשיחה תוך התענינות במצבה ובמצב בנותיה. נאנחה האשה קשות ושטחה לפניו את מר גורלה ואת נפילתה מאיגרא רמא לשפל המדרגה, עד שאין לה האמצעים ההכרחיים להשיא את בנותיה הבוגרות. "מהו הסכום המשווער הדרוש לך, להוצאות נישואיהן של בנותיך?" שאל הזקן "לשם מה חשוב לכב' לדעת, למאי נפקא מינה?" השיבה האשה בתמהון ונקבה בסכום המשווער, שלף הזקן גליון נייר ורשם הוראה לבנק המקומי לשלם לאשה את הסכום שנקבה.

אולם בטרם שם את חתימתו, הביע משאלתו: שהיות שמדובר בסכום רציני מאד, רצוי שתהא חתימתו בנוכחות עדים שיראו כמו עיניהם כשהוא חותם אישית על ההמחאה, ויאשרו זאת בחתימת ידם.

נרגשת ומופתעת ממה שהתרחש, עלתה לאולם הישיבה ובקשה משני בחורים להלוות אליה. משראה אותם הזקן, הציע להם שיתכוננו איך שהוא שם את חתימתו על הוראת התשלום. וליתר בטחון ביקש מהם פיסת נייר ורשם עליה את חתימתו למזכרת ולדוגמא. במוסרו את ההמחאה על הסכום הנכבד לידי האשה, הורה לה שתלך לפדות את ההמחאה למחרת בבוקר. כל הענין נראה לאשה ההמומה תמוה ומוזר. מה ראה הזקן הבלתי מוכר להסביר לה פנים כל כך ולהראות רוחב לב כזה, עד כדי כיסוי הוצאות השאת שתי בנותיה. אף על פי כן נזדרזה למחרת לסור אל הבנק ובלב פועם ניסתה את מזלה.

כשבחן פקיד הבנק את המחאה, תקע בה ובאשה מבט תוהה, מסתכל פעם ופעמים וכולו נבוך ומשתאה. תוך הבעת סימני המבוכה ביקש מהאשה להמתין, והוא נכנס עם ההמחאה למנהל הבנק שהיה גם בעליו. וכאן התרחש משהו דרמתי ביותר: כשראה מנהל הבנק את ההמחאה, צנח והתעלף... בבנק קמה מהומה, הפקידים ששמעו על המתרחש, הכניסו מיד את האשה לחדר צדדי והפקידו עליה שומר לבל תתחמק, תוך חשד שיש כאן עניין עם מעשה מרמה.

אחרי ששבה רוחו של המנהל ביקש לראות את האשה שהגישה את ההמחאה לפרעון. בהכנסה שאלה בבהילות, אימתי וכיצד קיבלה את ההמחאה, "רק אתמול קיבלתיו מיהודי מכובד בעל הדרת פנים, וישנם אפילו שני בחורי ישיבה היכולים לשמש כעדים, שראו איך כותב ההמחאה חתם על ההמחאה", ענתה האשה כמתנצלת.

"האם תוכלי לזהות את האיש אם אראה לך אותו בתמונה?" שאל המנהל. "בוודאי שאזהה אותו ואין לי כל ספק שגם שני הבחורים יוכלו לזהות אותו" ענתה. הורה המנהל להביא לפניו את תמונת דיוקנו של אביו המנוח, וכשהוצגה התמונה בפני האשה, הצביעה ללא היסוס עליו כעל האיש שנתן לה את ההמחאה.

ציווה המנהל לפרוע את ההמחאה ושיחרר את האשה. אחרי שהאשה הלכה, סיפר המנהל לנוכחים את פשר הפרשה המוזרה שהתחוללה לנגד עיניהם.

האיש שמסר את ההמחאה לאשה, אינו אלא אביו שהלך לעולמו לפני עשר שנים. בלילה הקודם הופיע אביו בחלום ואמר לו בזו הלשון: "דע שמאז סרת מדרך הישרה והתחתנת עם נכרית והפסקת לשמור את הקדיש, לא מצאה נשמתי מנוחה. עד שבאה אשה אלמונית וציוותה להגיד קדיש לנשמות שאין אומרים קדיש אחריהן. וזכותי עמדה לי שהקדיש הזה שאמרו בישיבה לפי פקודת האשה גרם לי עילוי ונחת רוח לנשמתי. אשה זו תופיע מחר בבוקר בבנק שלך עם המחאה שמסרתי לה לכיסוי הוצאות נישואי שתי בנותיה". כשקמתי בבוקר נפעם מהחלום, ספרתי לאשתי שלעגה לכל הענין. אולם משהופיעה האשה עם ההמחאה נתאמת לי שאכן החלום אמת היה.

וסיים מוריניו הג"ר חיים זוננפלד זצ"ל מי היו שני הבחורים? אני הקטן וחברי ר' יהודה גרינוואלד.

האיש נהיה לבעל תשובה, אשתו נתגיירה כדין, וזכו להקים בית נאמן בישראל.

(האיש על החומה ח"א שמ"ד)

שכחת אמן הסיבה לגזרות ת"ח

ומפני זה החטא היה כל גזרות שנת ת"ח רחמנא ליצלן. וגילו זאת מן השמים לחסיד אחד שהיה מתענה על אריכות הגלות. ונתגלה לו בחלום: איך תבוא הגאולה אם אין ישראל משגיחין לענות אמן על ברכות הגאולה "המחזיר שכינתו לציון, ועל ירושלים קודם ושמרו. דכשאומו החזן המחזיר שכינתו לציון עונים הקהל מיד מודים ושוכחים לאמר אמן על ברכת המחזיר שכינתו, וכן כשמסיים הש"ץ ברכת השכיבנו וכן הפורש סוכת שלום עלינו וכו' ועל ירושלים עונים הקהל מיד ושמרו ושוכחים לומר אמן לברכת השכיבנו. ועל שכחת ב' אמנם אלו נדונו ישראל לגזרות נוראות ואימות שנות ת"ח ות"ט.

(דרך משה י"ח.)

מה גילה המגיד מזלאטשוב בחלום לבנו

סיפר הרב הקדוש רבי יעקב מראדוויל, כי אביו המגיד מזלאטשוב זצ"ל אמר לו בחלום פרוש הפסוק ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני (בראשית לח, יא), יהודה הוא הקב"ה שם בן ד' אותיות, לתמר כלתו היא כנסת ישראל (כמבואר בזוהר), שבי אלמנה בית אביך היינו להיות ישראל בגלות, עד כי יגדל שלה ר"ת המחזיר שכינתו לציון, וס"ת של של"ה הוא יתגדל ויתקדש שמיה, דעיקר הגאולה תלוי באמן ואיש"ר, ובפרט אחר המחזיר שכנתו לציון.

(שמועות טובות)

רמז נפלא מאב"ד פלוונסק

וכתב לי ידיד נפשי מורנו הרב צבי יחזקאל אב"ד פלוונסק רמז לזה, למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט (ישעיה ס"ב) רמז על אמן שאחר המחזיר שכינתו לציון, ועל אמן שאחר הפורש סוכת שלום וכו' ועל

ירושלים.

(טעמי המנהגים עמ' כד)

ואפילו אחד שנוזהר בזה בכל כוחו גורם הצלת חלק גדול מן העולם ומקבל שכר החזקת העולם, ושכר נגד כל העולם שאין נזהרים בזה, ואשרי חלקו וגורלו.

(שומר אמונים כו)

איש"ר סיבה לגאולת ישראל

תניא אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח. (והמתין לי) עד שסיימתי תפילתי, לאחר שסיימתי תפילתי אמר לי שלום עליך רבי, ואמרתי לו שלום עליך רבי מורי, ואמר לי. בני מפני מה נכנסת לחורבה זו? אמרתי לו להתפלל. ואמר היה לך להתפלל בדרך, אמרתי לו מתיירא הייתי שמא יפסיקו בי עוברי דרכים ואמר לי היה לך להתפלל תפילה קצרה. באותה שעה למדתי ממנו שלושה דברים, למדתי שאין נכנסין לחורבה ולמדתי שמתפללין בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפילה קצרה, ואמר לי בני מה קול שמעת בחורבה זו, ואמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים שבעוונותהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגלתים לבין האומות, ואמר לי חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך, אלא בכל יום ויום שלוש פעמים אומרת כך, ולא זו בלבד אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ובתי מדרשות ועונין: "יהא שמיא רבה מבורך" הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם.

(ברכות ג', א')

התרופה הפלאית של הסבא מנוהברדוק

מובא בשם הסבא מנוהברדוק זצ"ל שפעם אחת באו אצלו בני משפחה של חולה קשה רחמ"ל וביקשו ממנו שיברך לרפואה שלמה, ואז הציע להם הסבא זצ"ל שבמקום שהוא יברך אותם ילכו לשיבה וישלמו לשני בחורים שיאמרו אמן יהא שמיה רבא וגו' בקול רם ובכוונה גדולה עבור זכות החולה, אך בני המשפחה הנ"ל לא הסכימו, ואז הוכיח להם מזה שאין להם אמונה אמיתית בדברי חז"ל, ואז התלונן על העולם שבשעת צרה רחמ"ל מחפשים סגולות שונות ועושים את כל ההשתדלויות, ולמה אינם מתחזקים באמירת איש"ר בכל כוחם וכוונתם, אשר גילו לנו חז"ל שעי"ז קורעין רוע גזר דין, והרי כל אות ואות מדברי חז"ל זהו אמת לאמיתה.

(ספר המאורות הגדולים)

אין לי מנוחה בעולם האמת

שמעתי ממקור ראשון על סיפור מדהים שאירע לאחרונה ושכחו לחזקנו באמונה תמימה שיש דין ויש דיין.

המדובר במשפחה יהודית שעלתה מאירן לפני כמה שנים, הבנים והבנות לא שמרו מצוות, רק בת אחת קיימה אורח חיים חרדי והקפידה על קלה כבחמורה, כאשר נפטרה אם המשפחה לא היה מי שיאמר עליה קדיש, ואף אחד גם לא דאג לכך.

בתום השנה לפטירתה התגלתה האם אל בתה החרדית בחלום ואמרה שאין לה מנוחה בעולם האמת. מתוך הדברים אפשר היה להבין שהסיבה היא אי אמירת קדיש, ומיד נשכר אברך בן תורה וירא שמים שיאמר קדיש וילמד משניות לעלוי נשמתה.

שלושים יום לאחר מכן התגלתה שוב האם לבתה בחלום ואמרה לה: הנחת את דעתי, ללמדנו חשיבותו של הקדיש ולא לפנו פרק באמונה.

(טובך יביעו ע' רסב)

ברא מזכה אבא

מעשה ברבי עקיבא שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם והיה טעון על ראשו כטען עשרה טענין והיה ריץ כמרוצת הסוס, גזר עליו רבי עקיבא והעמידו ואמר לאותו האיש למה אתה עושה עבודה קשה כזאת, אם עבד אתה ואדונך עושה לך כך אני אפדה אותך מידו ואם עני אתה אני מעשיר אותך, אמר לו בבקשה ממך אל תעכבני שמא ירגזו עלי אותם הממונים עלי, אמר לו מה זה ומה מעשיך, אמר לו מת אני ובכל יום ויום שולחים אותי לחטוב עצים ושורפין אותי בהם, ואמרתי לו בני מה היתה מלאכתך בעולם שבאתה ממנו, אמר לי גבאי המס הייתי והייתי מראשי העם ונושא פנים לעשירים והורג עניים, אמרתי לו כלום שמעת מן הממונים עליך אם יש לך תקנה, אמר לי בבקשה ממך אל תעכבני שמא ירגזו עלי בעלי פורענות שמעתי שאותו האיש אין לו תקנה, ושמעתי שאלמלי היה לי בן שהוא עומד בקהל ואומר ברכו את ה' המבורך ועונים אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד או יאמר יתגדל ועונין אחריו אמן יהא שמיה רבא מברך מיד מתירין אות' מן הפורענות, אלא שלא הנחתני בן בעולם ועזבתי את אשתי מעוברת ואיני יודע אם תלד זכר מי מלמדו שאין לי אהוב בעולם.

באותה שעה קבל עליו ר"ע לילך ולחפש אם הוליד בן כדי שילמדו תורה ויעמידו לפני הציבור, א"ל מה שמך א"ל עקיבא ושם אשתך א"ל שושיבא ושם עירך א"ל לודקיא, מיד נצטער ר"ע צער גדול והלך ושאל עליו כיוון שבא לאותו מקום, א"ל ישתחקו עצמותיו של אותו רשע, שאל על אשתו א"ל ימחה זכרה מן העולם, שאל על הבן אמרו ערל הוא אפילו מצוות מילה לא עסקנו בו, מיד גטלו ר"ע ומלו והושיבו לפניו ולא היה מקבל תורה עד שישב עליו מ' יום בתענית, יצתה בת קול ואמרה לו רבי עקיבא לך ולמד לו, הלך ר"ע ולמדו תורה וקריאת שמע וי"ח ברכות וברכת המזון והעמידו לפני הקהל ואמר ברכו את ה' המבורך וענו הקהל ברוך ה' המבורך לעולם ועד, אמר יתגדל וענו הקהל יהא שמיה רבא, באותה שעה התירו המת מן הפורענויות

ובא לר"ע בחלום ואמר: "יהי רצון מלפניך ה' שתנוח דעתך בגן עדן, שהצלת אותי מדינה של גהינם, פתח רבי עקיבא ואמר יהי שמך ה' לעולם ה' זכרך לדור ודור, וכן מצא מורי ה"ר אלעזר מוורמשא בתנא דבי אליהו רבא דקטן האומר יתגדל מציל אביו מן הפורענות.

(אור זרוע הלכות שבת ס"ג)

מדוע התחייב בעל הלבושים נדוי

ולאהבת אחי ורעי בני ישראל אספר לפניכם מעשה רב ונורא שנעשה בזמן הגאון רבי מרדכי יפה בעל הלבושים, כמו שספר לי חמי זקני מהר"ר אברהם ווארטער ז"ל מק"ק ליסא, באשר שאשתו נכדת נכדו של הגאון מהר"ר מרדכי יפה זלה"ה הנ"ל, ומעשה שהיה כך היה.

הגאון רבי מרדכי יפה היה אב"ד ור"מ בקהילה קטנה מקודם, והרים ה' כסאו והגדיל למעלה, עד שבאו שלוחים מק"ק פוזנא לקבלו עליהם לאב"ד ור"מ, כי היה גאון רב בנגלה ובנסתר כאשר כל רואה יראה בספריו הקדושים שעשה עשרה לבושים, ומקדם היה כוונתם לשמים שלא קבלו אב"ד אלא לפי תורתו, וכאשר הביאו לרבי מרדכי יפה אגרת רבנות כנהוג השיב למשלחיו אקבל הכתב מכס ואהיה לכם למורה, אמנם לא אוכל ליסע עמכם מפני שעדיין לא למדתי חכמת עבור החודש ואין אדם במדינותינו שאפשר ללמוד ממנו, על כן אסע מקודם למדינת אטליא לווניציאה לחכמי הספרדים שהם בקיאים בחכמה זו ומהם אלמד החכמה הזאת, מיד נסע הגאון רבי מרדכי יפה ולמד אצל החכם אבוהב הספרדי לערך רביעית שנה, ולמד ממנו כל החכמה הנ"ל באר היטב, כאשר נראה חכמתו בספרו לבוש אדר יקר בהלכות ראש חודש מקצת ממנה.

ויהי מקץ ימים ויקר מקרה שהיה שם תינוק בן חמש שנים בן הרב החכם אבוהב, ואכל התינוק פרי וברך בורא פרי העץ בקול רם, וענו כל בני הבית

אמן אולם הגאון רבי מרדכי יפה הסיח דעתו ושלא במתכון לא ענה אמן, וכאשר ראה החכם אבוהב שלא ענה אמן על ברכת התינוק, כעס עליו כעס גדול ונידהו וגער בו בנזיפה, והמתין הגאון רבי מרדכי יפה שלושים יום כדין נדוי רב לתלמיד, ואחר כך בא לפייס את רבו ולא רצה רבו למחול לו, ואמר לרבו ימחל נא רבינו, ויאמר לי מה פשעי ומה חטאתי נגדו ומה חרי האף הגדול הזה, השיב לו החכם מוהר"י אבוהב, ידוע תדע שאהבה גדולה ושלימה שאינה תלויה בדבר אהבתיך יותר מבני, אבל תדע נאמנה שהיית חייב מיתה בשעה שלא עניית אמן על הברכה של התינוק, אמנם באמת ובתמים אני מוחל לך רק בתנאי זה שבכל מקום ובכל קהילה אשר תדרך כף גלך תדרוש כרבים ותודיעם את הטעם והפגם הגדול של מי שאינו עונה אמן.

וגם תצווה לבניך ולבני בניך עד סוף כל הדורות שיספרו את המעשה הגדול והנורא מה שאספר לך.

וכך היה המעשה, שבמדינות שפניא היה מקדם קהילות קדושות, קודם גזרת תתנ"ו, והיתה שם עיר גדולה לאלוקים עיר ואם בישראל, והיה שם מלך אחד שרצה לגרש אותם כמה פעמים, והיה שם אב"ד חסיד ועניו גדול ונשא חן בעיני המלך ובכל פעם שהיה דעתו לגרש היהודים היה החסיד העניו מפיר עצתו ומבטל דעתו, ויהי היום ויכעס המלך על היהודים וצוה לגרש אותם, ובאו כל יהודי הקהילה להחסיד העניו שילך למלך להמליץ בעדם לבטל הגזרה כפעם בפעם, והצליח מעשה השטן בעוה"ר ובאו לעת מנחת ערב להחסיד, והשיב להם החסיד העניו שימתינו מעט כי רוצה להתפלל מנחה, ראשית חכמה יראת ה', והפצירו בו ואמרו לו שמצווה גדולה היא להציל את כלל ישראל, ועתה הוא עת רצון לפני המלך ואחר כך תתפלל, ויעש כן החסיד והלך עמהם לחצר המלך, ויהי כאשר ראה אותו המלך נשא חן בעיניו וירץ לקראתו ויחבק וינשק לחסיד העניו, וסבר החסיד בדעתו שבוודאי יבטל את גזרת הגירוש, והיה מסבב בדברים אחרים עם המלך.

ובתוך כך בא כומר אחד ממדינת המלך ממרחקים לפני המלך, ויפול לרגלי המלך ויברך את המלך ברכה ארוכה וחשובה בלשון לטיין או לועזי, והחסיד העניו לא הבין דבריו, וכשראה החסיד שעוד מעט יעבור זמן מנחה סבר בדעתו שיש שהות להתפלל קודם שיפסיק הכומר מלברך את המלך, והנה תוך כדי תפילת החסיד ציוה הכומר לכל העומדים בבית המלך לענות אמן על ברכתו כדי שתקויים ברכתו, ויענו כלם אמן, אולם החסיד לא ענה אמן כיוון שלא רצה להפסיק בתפילתו, והנה כאשר ראה הכומר שלא ענה החסיד אמן, תלש את שערות ראשו וצעק צעקה גדולה ומרה, ואמר אוי על המעשה הרע הזה שבעבור החסיד הזה לא תתקיים ברכת המלך, כיוון שלא ענה אמן על ברכתי.

ויהי כאשר שמע המלך את דברי הכומר ויקצוף המלך מאד ויתהפך על החסיד לאכזר, ויצו את עבדיו להרוג את החסיד ולנתחו לנתחים, ויעשו כן וימיתו אותו ביסורים קשים וינתחיו וישימו הנתחים בתוך השמלה וישאום לביתו, ואחר זאת גרש המלך את כל היהודים.

ובעת ההיא היה שם עוד חסיד אחד חברו של החסיד הנהרג, והוא היה יודע מחסידותו של החסיד העניו, והיה משתומם על מידותיו של הקב"ה כביכול, וישפוט בדעתו שודאי עבר החסיד הנהרג עבירה בצינעא ולכן נהרג במיתה משונה, והיה אותו החסיד מתענה ובוכה ומתפלל שיודעו לו מן השמים על איזה חטא נהרג החסיד העניו במיתה כל כך משונה, ויתבודד בחדר מיוחד יושב ומשתומם על החסיד הנהרג.

והנה בעודו יושב בחדרו בא אליו החסיד שנהרג, ויחרד החסיד החי חרדה גדולה, ויאמר החסיד הנהרג אחי אל תירא, אמר לו החסיד החי יודע אני שחסיד גדול היית, על כן תאמר לי על מה נעשה לך ככה, והשיב החסיד הנהרג, מימי לא עשיתי שום עבירה, רק הקב"ה כביכול מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, ורב העולם אינם נזהרים בעוה"ר כזה החטא, שפעם אחת עשה בני הקטן ברכה על הפת ושמעתי ולא עניתי אמן על הברכה, והאריך לי

הקב"ה כביכול אפו עד המעשה שנעשה לי בעמדי לפני המלך בשר ודם שלא עניתי אמן על ברכת המלך ויחר אף המלך מאד, ובאותו שעה בית דין של מעלה דנו אותי על שלא עניתי אמן על ברכת בני, לכן אתה חביבי תספר באוזני בנך ובן בנך ולכל באי העולם את המעשה ותזהירם על עניית אמן, ופרח לו איש האמת.

ואחר שסיפר החכם הספרדי הנ"ל את המעשה הזה להגאון רבי מרדכי יפה הנ"ל ואמר לו אל תתרעם עלי שנדיתי אותך כי נתכונתי למען תהיה כפרה על עוונך, ובתנאי שתדרוש ברכים על עניית אמן.

וכאשר נתקבלתי להיות מוכיח בכל מדינות, אמר לי חמי ז"ל מאחר שדבקת בזרעו של הגאון מו"ה מרדכי יפה הנ"ל, מוטל עליך הדבר לדרוש עבורו בכל הקהילות המעשה הנורא ההוא להזהיר בני ישראל על עניית אמן, על כן הירא וחרד על דבר ה' יקרא מעשה זאת פעם אחת בחודש להודיע לכל בני ביתו העונש הגדול למי שאינו עונה אמן, אפילו על ברכת התינוק שלו, ומכל שכן בבית הכנסת שהחזן חוזר ומתפלל.

(סדור נהורא השלם פט"ז)

מי היה גלגול החסיד

ועדיין יש להבין את הסיפור הנ"ל, מה זאת, וכי על חטא קל כל כך שלא ענה אמן על ברכת בנו, מגיע לחסיד העניו מיתה משונה כזו? ונראה שאותו חסיד היה נשמת החסיד המוזכר (בברכות לב:) שניצל מהשר שמחל על עלבונו בשביל כבוד שמים, שהיה נעלב על שלא השיבו, ונעשה מזה קטרוג על אותו חסיד. ועיין בגמרא בב"ק קג. דהחסיד הוא רבי יהודה בן בתירא, ובאור הדברים כדלהלן:

תנו רבנן מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום המתין לו

עד שסיים תפילתו, ולאחר שסיים תפילתו אמר לו ריקא והלא כתוב: "בתורתכם רק השמר לך ושמור נפשך וכתוב ונשמרתם מאד לנפשותכם, כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום, אם הייתי חותך ראשך בסייף, מי היה תובע את דמך מידי, אמר לו המתן לי עד שאפייסך בדברים, אמר לו אלו היית עומד לפני מלך בשר ודם ובא חברך ונתן לך שלום היית מחזיר לו שלום, אמר לו לאו, ואם היית מחזיר לו מה היו עושים לך, אמר לו היו חותכים את ראשי בסייף, אמר לו והלא דברים קל וחומר, ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר כך, אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה, מיד נתפייס אותו השר ונפטר אותו החסיד לביתו לשלום.

(ברכות לב:)

ונראה שהחסיד העניו הוא רבי יהודה בן בתירא שכבר נהרג בפעם הראשונה בעשרה הרוגי מלכות שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן. ובא אותו השר לפני הבית דין של מעלה לתבוע שכרו על שמחל על עלבונו בשביל כבוד שמים, ואמר שגם לו מגיע שכר גדול כמו להחסיד, ולא יכלו להכריע שם איזה זכות גדול, אם של החסיד שמסר עצמו לסכנה שלא להפסיק תפילתו, אם של השר שמחל על עלבונו בשל כבוד שמים.

ויצא הפסק מבית דין של מעלה להוריד שניהם לעולם הזה. והשר נעשה מלך גדול והיה זה שכרו עבור שמחל על כבודו בשביל כבוד שמים בפעם ראשון, כשהיה בזה העולם ונתנסה עוד בנסיון זה אם יניח כבודו בשביל כבוד

המקום ברוך הוא. והרג לאותו החסיד ממש, אותו השר המוזכר בגמרא, ונפטר על ידי זה מהמקטרג כי כל אלה יפעל אל פעמיים שלש עם גבר. ועל פי זה ניחא העונש המר שהגיע לאותו חסיד על חטא קל כזה שלא ענה אמן על ברכת בנו הקטן, שההשגחה גלגלה לידו עלילה זו שעל ידה יוכל לשוב למחיצתו שאין כל בריה יכולה לעמוד שם. שהיה מוכרח להיות שנית מהרוגי מלכות שבלא זה לא היה יכול לשוב למחיצתו הראשונה. לכן הזמין הקב"ה שהלך בדרך מצווה להציל ישראל ונהרג על פי המלכות ושם למחיצתו,

וממה שלא ענה אמן על ברכת בנו יצא זכות לכל העולם שבא אחר כך ממחיצתו לעולם הזה בעצם היום לחברו החסיד להזהיר על ידו לכל באי עולם שיהיו נזהרין בעניית אמן. ונבין מעתה חובת הזהירות בעניית אמן שהחסיד רבי יהודה בן בתירא בא ממחיצתו והזהיר אותנו על זה.

(מנח"א יח,א)

הבטחת המגיד הירושלמי

המגיד הירושלמי הגה"צ ר' בן ציון ידלר זצ"ל היה רגיל להזכיר את דברי חז"ל: אמר רשב"ג משום רבי יהושע שחרב בית המקדש אין לך יום שאין בו קללה ולא ירד הטל לברכה וכל יום קללתו מרובה מיום שלפניו אלא עלמא אמאי קאי אקדושה דסדרה ואאמן יהא שמיא רבא דאגדתא עכ"ל. והיה רגיל רבי בן ציון לעזור את הקהל שיענו אמן יהא שמייה רבא בכונה, ובזכות זה יזכו להינצל מגזרות רעות ולהוושע בגזרות ישועות ונחמות.

(לשכנו תדרשו, ו')

הצלה מדין שמים

אספר מעשה נורא, שאני בעצמי הייתי עד רואה, ועדין ארכובי דא לדא נוקשות בהעלותי על ליכי, פעם דרש אאמו"ר הגה"צ זצ"ל דרשה בשבת בעניין אמן יהא שמיה רבא, והזכיר את מליצת רבינו הרמ"ק שהר"ת של שתיקה יפה בשעת התפילה הם אותיות שיבה. ומי שנזהר לענות אמן יהא שמיה רבא זוכה לשיבה טובה, ומכלל לאו אתה שומע הן.

למחרת בבוקר היה רעש גדול בביהכנ"ס. אחד השומעים ספר שחלם בלילה חלום שעומד לפני בית דין של מעלה ויצא דינו לחיוב, והתחנן לפני הבית דין של מעלה שעדין לא הגיעה לשיבה ולמה יכנס בדין קשה, והשיבו לו ששח שיחה קטנה בתוך התפילה ולא ענה "אמן" "ואמן יהא שמיה רבא". וטען ואמר שלא ידע את חומר האיסור ואז כעס עליו אחד מיושבי הבית דין ואמר איך אתה אומר כך והרי הרב שלכם דרש בשבת זו, ואתה עצמך היית בדרשה ואיך אתה אומר שאינך יודע מחומר האיסור.

ואז הבטיח להבית דין של מעלה שילך ויודע לאנשי קהלתו, מה שנעשה עמו, ויזהרו מכאן ואילך בעניית אמן יהא שמיה רבא. ועל כן יצא נקי מלפני הבית דין של מעלה, ויהי לחרדת אלוקים.

(באר משה)

אברהם זקן בא בימים סופי תיבות אמן, אשמעינן דהעונה אמן בכוונה סופו שיבא בימים, ויאריכו לו ימיו ושנותיו.

(מנחת יעקב ח"ב ע' סד)

כתם במצח התלמיד

מעשה היה בחסיד אחד שראה את תלמידו, שיש לו כתם במצחו, והופיע לו בחלמו אחר מותו. ושאלו מה הסיבה לזה. וענה לו מפני שלא היתה כל

כוונתו בקדיש בשעה ששמעו, וכל מי שגורם לבטול קדיש או קדושה כי יש מנין עמו והוא יוצא חייב נדוי כי גורם נזק לכל העולם.

(שיירי כנה"ג סנ"ו)

עתיד זרובבל בן שאלתיאל לקום אחר שידרוש מלכנו אלוקינו באוזני כל הצדיקים לקום ולומר: "יתגדל ויתקדש שמייה רבא" וכו'. וכולם יענו אחריו: "אמן יהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא".

חיה אחת יש ברקיע כשהוא יום אז אות אמת חקוק במצחה ויודעים המלאכים שהוא יום. ובערב אות אמונה חקוק במצחה ויודעים המלאכים שהוא לילה. ובכל פעם אומרת: "ברכו את ה' המבורך" וכל גדודי מעלה עונים ואומרים: "ברוך ה' המבורך לעולם ועד".

(ילקוט שמעוני)

ולהנ"ל יבואר מדוע נראה כתם במצח התלמיד, משום שהמצח נועד להזכיר לברך את ה', והתלמיד שלא ברך את ה' ולא אמר אמן יהא שמייה רבא ככוונה ולא נזכר בדבר שהמצח נועד להזכיר, לכך מדה כנגד מדה נענש שנעשה לו כתם במצחו.

מדוע קפץ הנער מן הגג

מעשה היה ברבי חייא ורב אבא שהיו מהלכים בדרך ונתאכסנו שניהם בביתו של בעל הבית, בחצות הלילה קמו כדי ללמוד תורה, כי במנהג זה נהגו כל לילה, ולא היו נשארים במטתם רגע אחד יותר מחצות. ונתעוררה בתו של בעל הבית והדליקה להם את הנר ואחר כך ישבה כדי להאזין ללימודם.

פתח רב אבא ואמר הפסוק: כי נר מצוה ותורה אור, בכל מצוה שהוא עושה נדלק לפניו נר שיאיר לו בעולם הבא. וכל מי שעמל בתורה יש לו זכות לאור באתו אור הנר. וכשם שאין תועלת לנר בלי להבה וללהבה בלי נר, אף

כאן לא די בתורה בלי מצוות ובמצוות בלי תורה. אלא יש לקיים שתייהם. שאם עושה מצוה מתקינים לו נר, וע"י למוד התורה נדלק אותו הנר ויש לו, בהירות ואור מזהיר.

החזיר רב אבא פניו וראה את בתו של בעל הבית היושבת ומאזינה לדבריו. אז אמר רב אבא פשט אחר בפסוק הזה. כי נר מצוה הכונה שאם מדליקים נר של שבת מגן הנר על הנשים, כי אף על פי שאינן לומדות תורה, אבל בזה שמסייעות לבעליהן ללמוד תורה, אותו אור מאיר את הנר שהן מדליקות בליל שבת ובזה נקרא שהן מקימות מצוה שלימה. בכתה בתו של בעל הבית בשומעה דברים אלו. נתעורר בעל הבית ובא וישב ביניהם. וראה בתו בוכה. וכשנודע לו שהיא בוכה מפני ששמעה את דבריו של רב אבא ישב אף הוא ובכה.

אמר לו רב אבא נדמה לי שחתנך בעלה של ביתך אינו יודע תורה ולכך היא בוכה. ענה בעל הבית: בודאי מפני הטעם הזה אני בוכה ובתי בוכה. ולמה לקחתי אותו לחתן? כי יום אחד ראיתיו קופץ מהגג למטה כדי לשמוע קדיש ולענות "אמן" עם אנשי בית הכנסת. וכשראיתיו בכך אף על פי שלא הכרתיו קודם נכנסה אהבתו בליבי, ובאותו יום כשיצאו המתפללים מבית הכנסת נתתי לו את בתי לאשה. אמרתי בלבי בודאי אדם גדול הוא וחכם גדול שמכיר בערך עניית "אמן" עד שקפץ ממקום גבוה כל כך. ואילו כיום אני רואה שאינו יודע אפילו ברכת המזון ולא קריאת שמע, ואיני יכול לבוא עמו בין הבריות. כי בשעה שיושבים ומשוחחים אני מצטער בראותי אותו עם הארץ כל כך.

אמר לו רב אבא: אל תצטער על כך, כי בודאי יצא ממנו בן שיהיה חכם גדול. אז נתעורר האברך הזה וישב בפניהם. נסתכל רב אבא בפניו ואמר: אני רואה בבירור בפניו את אור התורה, היוצא ממנו שיאיר בכל העולם. או שיצא מן הבן שיולד לו, אז צחק האברך הזה ואמר: רוצה אני לומר לכם דבר שתשמחו בו. פתח ואמר צעיר אני לימים ואתם ישישים על כן זחלתי ואירא

מחוות דעי אתכם. פסוק זה אמר אליהו בן ברכאל הבוזי, והיה כהן ממשפחת יחזקאל בן בוזי. ואף על פי שהיה ממשפחה גדולה כזו קראו לו בוזי, צפני שהיה שפל בעיניו בפני גדולים ממנו. וכך נתגדל אותו בוזי והיה גדול מכל הנביאים. ואף אני מאחר שאני נער קבלתי על עצמי שלא לדבר בפני גדולים ממני עד ב' חודשים. אבל עכשיו שאתם פה ראויים אתם שאפתח פי בדברי תורה לכבודכם וכך גילה להם סודות רבים.

ואמר להם אני מבבל ושם אבי רב ספרא, ולא זכיתי להכירו. ומעלתי באה מפני שיצאתי ממקומות כאלו. ופחדתי הרבה בראותי את אריות התורה האלו. ולכן קבלתי על עצמי שלא לדבר עד שני חודשים, והיום נשלמו. ושמח אני שנודמתם לכאן היום. הרים רבי יוסי את קולו ובכה, ועמדו כולם ונשקו לו על ראשו. אמר רבי יוסי אשרינו שזכינו לכך לבוא בדרכינו למקום זה ולשמוע סודות יקרות כאלו שלא שמענו עד כה.

אמר הנער הזה: ראיתי בצערם של חותניי ושל בתו בראותם אותי עם הארץ כזה שאינו יודע אפילו ברכת המזון הבטחתי להם שלא אהיה עמה עד שאלמד ברכת המזון. ועשיתי כן כדי שלא ישנאוני. כי בהיות שלא הייתי ראוי לדבר עד שני חדשים תליתי הדבר בכך. שמחו רבי יוסי ור' חייא וחותנו ובתו ושמעו דבריו עד שבכו מרוב שמחה. אמר לו ר' יוסי מאחר שפתחת בדבריך המאירים, הוסף והאר בדבריך עד הבוקר. היה אותו נער דורש להם כל הלילה וגילה להם הרבה סודות ובעיקר בברכת המזון וסוד הכוס שאומרים עליו הברכה.

כשהאיר היום אמר רבי יוסי בודאי ראוי לעשות משתה וכך אמרו לחותנו שיזמין את כל אנשי העיר והושיבם בחדר נפרד והביא להם מכל טוב. ורבי יוסי ורבי חייא נשארו בחדר השני ולמדו מן הנער. אחר כך עמדו וברכו את בתו של בעה"ב כאילו היתה שעת שבע ברכות, והסביר להם למה הן שבע ברכות. למחרת קיבלוהו בני העיר לרבם והכל התנהל על פיו. וכך הלכו ר' יוסי ור' חייא לדרכם. וכשהתקרבו לרבי שמעון בר יוחאי, אמר רשב"י נזכר

אני שהלכתי יום אחד עם רב ספרא וכשנפרד ממני ברכתי אותו שיזכה להעמיד בן שיהיה כמו ארי בתורה אבל לא זכיתי לראותו אשריכם שזכיתם לראותו.

ומכאן אתם רואים את מעלת ה"אמן" יהא שמיא רבא", שהרי חכם גדול זה קפץ מן הגג כדי לשמוע ולענות "אמן".

(זוהר ח"ב, קסו. מעם לועז)

מדוע הוכרח הנער לבא לעולם בגלגול

דע לך, שאותו החכם בנו של רב ספרא, בגלגול הראשון שלפני כן טעה בסוד כוונת האמן, ונתגלגל עתה לתקן מה שטעה בגלגול הקודם. וכבר נודע כי מי שנתגלגל על איזה עניין שקלקל, צריך לתקנו עתה בטורח גדול, ובמסירות נפש.

ולכן כל זמן שלא תיקן החכם בנו של רב ספרא את המעוות ההוא, לא רצה להתחבר עם אשתו וכו', אמנם כאשר בא לידו המעשה הזה דעניית אמן, ומסר עצמו על עניית האמן, עד שהפיל עצמו מן הגג, נתקן טעותו הראשון. ואחר כך שתיקן העניין ועשאו על ידי אותם סודות התורה שדרש בפניהם, מה שלא היה יכול לעשות קודם שתקן העניין ולכן לא דרש אותם דרשות של סודות התורה עד שתיקן מה שעוות כדי שיבואו הדברים כסדרן.

(האר"י, שער הכוונות מב, א')

מה לחש הרבי מברדיטשוב בר"ה

מקובל מפי מגידי אמת. כי בראש השנה קודם תפילת מוסף, היה מזמר הרב מברדיטשוב דברים אלו בניגון מיוחד.

צפרא טבא לך רבש"ע, אני לוי יצחק מברדיטשוב באתי אליך בדין תורה מעם ישראל, מה לך ולעם ישראל, מדוע הטלת את עצמך על עם ישראל, אב הרחמן כמה אומות יש בעולם, פרסים, בבליים, אדומים. הרוסים מה הם

אומרים הקיסר שלנו הוא קיסר, הגרמנים מה הם אומרים המלכות שלנו הוא המלכות. ואני לוי יצחק בן שרה אומר יהא שמיא רבא מבורך לעלם ולעלמי עלמיא, ממקומי לא אזוז עד שקץ הגלות יהיה ויתגדל ויתקדש שמיא רבא.

(דיני ישראל)

בזכות התינוק

פעם אחת ראה הרב הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב ז"ל קטרוג על עם ישראל, והנה פתאום נכנס תינוק וברך ברכה בתמימות לבו, וענה אמן, ואמר הרב: שעל ידי ברכת התינוק נתמתקו הדינים, ונצלו הרבה צדיקים שלא ענו אמן.

(שומר אמונים כד)

הגאון החסיד מוה"ר יוסף הוליס זצ"ל אב"ד דק"ק טיימסניץ, היה מאחר להתפלל בבית הכנסת כדי שיבואו קטני ישראל לענות אמן יהא שמיא רבא קדושה ואמן.

(גנזי יוסף פ' תבוא)

יעקב אמר נסתר מה' דרכי (ישעיה מ, כ"ח) אמרו לו בננו יהיו ערבים שלנו, מיד קבלן הקב"ה ונתן תורה לישראל שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עז (תהילים ח') לפיכך כשישראל מבטלין את התורה, הקב"ה פורע מן הערבין, שנאמר ותשכח תורת אלקיך אשכח בניך גם אני (הושע ד') ומהו גם אני, אמר הקב"ה אף אני מצטער עליהם שאני מפסידן שהן אומרים בכל יום ברוך ה' המבורך לעולם ועד.

(תנחומא ויגש ב')

חלום החסיד

כתב ספר חסידים, מעשה בחסיד אחד שראה לחסיד אחר לאחר מותו ופניו מוריקות, אמר לו למה פניך מוריקות, אמר לו מפני שהייתי מדבר בשעה שהשליח ציבור היה אומר ויכולו, וברכת מגן אבות ויתגדל.

(באה"ט סני"ו, א)

גילוי אליהו

ובמדרש, חכם אחד נתראה לתלמידו בחלום וראה התלמיד שיש לו כתם על מצחו ואמר לו מפני מה ארע לך כך. אמר לו מפני שלא הייתי נוהר מלדבר כשהחזן היה אומר קדיש.

פעם אחת מצאו אליהו ז"ל ועמו ד' אלפים גמלים טעונים, א"ל מה אלו טעונים, אמר לו אף וחמה, למה, אמר לו לעשות נקמה באף וחימה ממי שמשח באמצע הקדיש, ועליו נאמר בישעיהו ולא אותי קראת יעקב.

(מטה משה סמ"א)

ספור אישי מאת ד"ר שמואל צמרמן

אבי מורי ז"ל נפטר ביום י"ד כסליו תשל"ו, בתקופה זו שהיתי בעיר בוסטון בארה"ב אליה הגעתי מפולין, חונכתי על מסורת ישראל, אך עדין רחוק הייתי מערכי היהדות, אל ידעתי קרוא וכתוב עברית ולשון הקודש, יחד עם זאת הרגשתי דחף פנימי להכנס לביהכנ"ס לומר קדיש, השתדלתי לעקוב אחרי יתר אומרי הקדיש ולחקות אותם, זאת על אף שלא הבנתי מאומה י"ל "יתגדל ויתקדש" גמגמתי יחד עם יתר אומרי הקדיש.

ליליה אחד הנני חולם חלום נוראי אבי מורי ע"ה עומד כמרחף ציו העליון של גופו, מראהו רציני ומרוגז מאד, הוא מסתכל בי

ואומר בתוקף "איך הנך מתפלל, הרי אף אחד לא מבין אותך כאן"!!
 התעוררתי בהרגשת עצבות ודכדוך, נקיפות מצפון תקפוני על שאני עושה
 דבר לא נכון, קשה היה לי להרדם כאשר כולי במחשבה איך אוכל לשפר את
 אמירת הקדיש.

זמן קצר לאחר מקרה זה, נכנסתי לתפילה לבית מדרש של האדמו"ר
 בבוסטון, גמגמתי שוב את הקדיש ומשתדל להתלוות ליתר אומרי הקדיש,
 לפתע ניגש אלי בן האדמו"ר הרב ר' מאיר שיחי' ואומר לי ממש את דברי אבי
 "אינני מבין מה שאתה אומר בקדיש" הזדעזתי! הוא ביקש ממני לקרוא מילה
 במילה, למד ושינן עמי את אמירת הקדיש מתוך תרגום לועזי, השתדלתי
 במלא כוחותי לקרוא ולבטא כל מילה בצורה הנאותה.

והנה בכלות הי"א חודשים ובמלאות היאר צייט הראשון שוב בא אלי אבי
 בחלום והפעם היה מלווה באמו סבתי ע"ה הנה רואה אני את סבתי בפעם
 הראשונה כי אף פעם לא זכיתי לראותה בחיי כי הוא נספתה בשואה ואבי
 עומד מאחוריה ואומר לי בשמחה רבה עכשיו הכל בסדר, אני נמצא במקום
 הנכון, מאז אני זהיר מאד באמירת הקדיש הן בזמן והן בביטוי הנכון.

(לקח טוב)

...אמירה בלי שום כוונה כראוי, הנשמה אשר למעלה מקפדת על זה,
 כאשר ראיתי פעם מעשה עם איזה גלגול, אשר הגלגול אמר כי היום לא היה
 הקדיש כנהוג, וכמובן שקשה המחילה של המתים רחמנא ליצלן.

(אגרת המשגיח מפונביו' רבי יחזקאל לעוינסטיין)

הצלת ארץ ישראל מהשואה

שמעתי מהרב מאיר גרינולד ששמע מתלמיד חכם מזקני ירושלים שביקר
 אצל מרן הגרי"ז סולביציק הגאב"ד דבריסק תקופה אחר עליתו לארץ הקודש.
 ואמר לו הגרי"ז שפעמים רבות חשב מדוע פקדה השואה האיומה את יהדות

ארופה ולא הגיעה לארץ ישראל. וכשבאתי לארץ ישראל ושמעתי את אנשי ירושלים עונים אמן יהא שמיה רבא בקול רם ובכוונה הבנתי שבזכות עניית אמן יהא שמיה רבה, בקול רם ובכוונה ניצלה ארץ ישראל מהשואה האיומה.

וכעין זה אמר האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת" שהסיבה שיהדות המזרח ניצלה מהשואה משום שאינם מדברים בשעת התפילה. ורמז לזה כדכתיב (שמות יד, יד) ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, אימתי ה' ילחם לכם בזמן שאתם תחרישון ולא תדברו בשעת התפילה.

הקב"ה ברחמיו וחסדיו השאיר לנו מקדש מעט בתי כנסיות ובתי מדרשות, אם אנו נוהגים בהם קודש אזי עתידים להקבע בארץ ישראל (מגילה כט.). ויש להם גם עתה קדושת ארץ ישראל והתפילות נשלחות משם לשער השמים. אך אם חס ושלום אנו נוהגים בהם מנהג בזיון ומדברים בהם דברים בטלים, מתלבש בהבל הדבורים שר חוץ לארץ ונעשה בעל הבית בבית הכנסת רחמנא ליצלן, ומקבל התפילות ומכניסם אל החיצונים, והוא כעובד עבודה זרה, שכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוך.

(דרשות חת"ס ח"ב ש"ט)

ובעוונותינו הרבים כמה בתי כנסיות היו כפראג אשר כדמותן לא היה בכל העולם ובלע ה' ולא חמל נאות יעקב ולא זכר הדום רגליו ביום אפו. ואין הקב"ה עביד דינא בלא דינא, בלי ספק שהיה הואיל והוציאו בבתי הכנסת הבל שיש בו חטא, וכל הגדול מחברו קודם לעונש.

(יערות דבש)

וידוע שבזמן התוספות יום טוב נתחדשו גזרות קשות על ישראל, ובעל

"התוספות יום טוב" תלה את כל זה בעבור שהיו מדברים בשעת התפילה, והנהיג אז בבתי הכנסת לעשות כל שבת מי שברך למי שנזהר ושומר פיו שלא לדבר בשעת התפילה.

(הל"כ עמ' נז)

ואתם תחרישון

חמור מאד היה בעיניו עוון השיחה בין כתלי בית המדרש, ובפרט בעת התפילה. היה רואה בחומרה רבה דיבורים אפילו בעת אמירת "אין כאלוקינו", או בעת קריאת התורה, אפילו בין גברא לגברא. בעניין זה התאזר עז ויחולל מהפכה רבתי שהתפשטה מכוחו לכל השטיבל'ך דחסידי גור ונעשתה מציאות קבועה וקיימת עד עצם היום הזה. כשנודע לו באחד הימים על "שטיבל" מסוים בתל אביב, שאין באי שערינו נזהרים די הצורך משיחה בעת התפילה, שלח להתרות בהם שיסגור את ה"שטיבל" לחלוטין.

וכבר היה מעשה ביום שבת קודש, פרשת נשא, שנת תשי"ט (ממחרת חג השבועות שחל אז בעש"ק), שציוה על הגבאי ר' יהושע נח בינקה ז"ל להכריז ברוב עם בביהמ"ד לפני קריאת התורה כדברים האלה: "הרבי שליט"א דורש שלא ידברו באמצע קריאת התורה והתפילה, ושימנו בכל המקומות אנשים מיוחדים להשגיח על זה, הן בארץ ישראל והן בחוץ לארץ ושיצייתו להם..." הוא הרעיש עולמות על מכשלה זו. כמה פעמים התבטא במרירות: "חוששני שאענש על שאיני מוחה די הצורך באלו המשותחים..." ויש שהזהיר כי ינעל הדלת בביהמ"ד בפניהם. גם קרה שהבחין במי שנכשל באקראי ב"פליטת פה" וגער בו ברבים. אחר נענש על ידו ש... יעמוד תקופה מסוימת בשורה הראשונה נכחו. קרה שמהו הלך בין גברא לגברא בשליחות הגבאי ר' יהושע נח לברר שמו של אדם שרצה לקוראו לעלות לתורה, אולם הרבי נזף אחרי התפילה בשליח זה. והטעים, שאין זו אלא אמתלאה: "הגבאי

בקשני", באשר כלל גדול הוא בתורה : "דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעין?!

והיה אומר תכופות: "ד' ילחם לכם ואתם תחרישון". אם תחרישו בעת התפילה, ד' ילחם לכם בזכות זו! בימי מאורעות קשים קרא הרבי לר' יוסף קונסס ז"ל, מזקני החסידים, שהיה רגיל בשליחותו להזהיר את המתפללים שלא ישוחו בתפילה. הראה לו את הפירוש הזה כתוב מפורש בקונטרס "מורא מקדש" שבספר רב ייבי, והוסיף, שיפרסם את הדבר בין קהל המתפללים. במועד מסוים קמה התעוררות בקרב קבוצה מבאי ביהמ"ד לעשות גדרים וסייגים לעצמם, וקבעו נוסח של תקנות מחייבות. באחד הסעיפים שב"תקנות" נאמר, שלא ידברו בין כתלי ביהמ"ד, כי אם "דברי תורה, חיזוק וחסידות". אולם כשהביאו את הנוסח למראה עיניו הטהורות, מחק בעטו את המילים "דברי חיזוק וחסידות" מחיקה גמורה, בהטעימו, שביהמ"ד נועד רק לתורה ולתפילה.

עניין דומה ארע עוד בימי "השפת אמת" ז"ע, כשבנו מחדש את ביהמ"ד בגור אחרי השריפה, והשפ"א הורה לתלות מודעה שביהמ"ד נועד רק לתורה ותפילה. חתנו הרב מבנדין זצ"ל כתב את המודעה והוסיף שנועד לתו"ת ו"חסידות", אולם השפ"א הורה למחוק תיבה זו, באמרו שעלול הדבר לגרום לשיחה אחרת באמתלא של דברי חסידות.

(פאר ישראל, האדמו"ר הבית ישראל, ע' שעז)

מי שברך

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה הוא יברך השומר פיו ולשונו מלהפסיק בשום דבור מן ברוך שאמר עד גמר התפלה ובשעת קריאת ספר התורה שבצבור אפילו בדברי תורה ואיזה דבור, כל שכן בשיחת חולין וספורי שמועות, ויחלו עליו כל הברכות הכתובות בתורת משה

רבינו עליו השלום ובכל הנבואות יראה זרע כשר חיים וקיימים ויזכה לשני שלחנות שבשני עולמים שהם העולם הזה שעליו נאמר והנה טוב והעולם הבא שהוא ארוך וגם טוב ונאמר אמן.

עד כאן מי שברך שיסד בעל התוספות יום טוב לאחר מעשה נורא שאירע.

(תו"ס יו"ט)

מדוע מתו חמש עשרה בני משפחה

מעשה באדם אחד שהיה עומד הוא ובנו בבית הכנסת, וכל העם עונין אמן והללויה אחר העובר לפני התיבה ובנו עונה דברים של תפלות, ולא אמר לו אביו שום דבר, ואמרו לו הבריות שימחה בבנו, והשיב להם מה אעשה לו תינוק הוא ישחק, שוב למחר עשה כן, כל אותן ימי החג ענה בנו דברים של תפלות ולא אמר לו אביו שום דבר, לא יצתה אותה שנה ולא שניה ולא שלישיית עד שמתו אשתו ובניו ובני ויצאו לו חמש עשרה נפשות מתוך ביתו ולא נשתיר לו אלא שני בנים אחד חיגר וסומא ואחד שוטה ורשע.

(תנא דבי אליהו פי"ג)

סגולה לעשירות

מעשה באדם שהיה מתחרט בעצמו שלא קרא ולא שנה, פעם הייתי עומד אני והוא בבית הכנסת כיון שהגיע שליח ציבור לקדושת השם הגביה אותו בן אדם את קולו וענה אחריו בקול רם קדושת השם ואמר קדוש קדוש וכו' אמרתי לו בני מה ראית שהגבת את קולך עד מאד, ואמר לי לא די שלא קריתי ולא שניתי אלא עכשיו שניתן לי רשות אנביה את קולי ותנוח עלי נפשי, אמרו לא יצתה אותה שנה ולא שניה ולא שלישיית עד שעלה אותו איש מבבל לארץ ישראל, עמדו ועשאוהו ממונה מבית הקיסר ומינוהו על כל

הכירניות שבארץ ישראל, ונתנו לו מקום ובנה בית וישב בה כל ימי חייו והניח לבניו ולבני בניו ממון הרבה עד סוף כל הדורות.

(תנא דבי אליהו רבה פרק י"ג)

הכוונה באיש"ר

בטור סקכ"ד עיקר עניית אמן היא הכוונה שבה ולא עניית התיבה בלבד גם צריך לקיים מה שכתב בסידור האר"י וזה לשונו: וירא ויזדעזעו איבריו בשעה שמזכיר השם.

ומעשה בהמחבר זרע יצחק ז"ל שהתעלף ושמע בבית דין של מעלה קול רעש גדול פנו מקום לצדיק אחד שנפטר וקבלוהו בכבוד גדול ונתנו לו ספר תורה בזרועו ושאלוהו קיימת מה שכתוב בזה ואמר הן, קיימת מצווה ראשונה שהיא פריה ורבייה לא להנאתך אלא לשם שמים ואמר הן, ואמרו מי מעיד בך ובאו המלאכים שנבראו מהמצוות אשר עשה עד אין מספר והעידו בו, זה אומר נבראתי ממצוה זו וזה אומר נבראתי ממצוה זו וכן כולם, אחר כך הביאו לפניו ארבעה טורים ושאלוהו קיימת תורה שבעל פה ואמר הן, ומי מעיד ובאו המלאכים כנ"ל והעידו בו.

שוב שאלוהו נזהרת מלהוציא שם שמים לבטלה וידום. חזרו ושאלו, אשתיק ולא אמר להו ולא מידי, והכריזו אתר עדות, ובאו גדודי מלאכי חבלה לבושים ומתעטפים שחורים והעידו בו, זה אומר נבראתי ביום פלוני כשהוציא אזכרות כך וכך בתפלה בלי כונה וזה אומר כך, ויקרעו שמלותם כל הבית דין של מעלה וגם אני קרעתי ואמרו טיפה סרוחה איך לא יראת כו' ונגמר דינו או לירד לגיהנם או יחזור ויבוא בגלגול, ובחר בגיהנם מבגלגול עד כאן לשונו.

(חיי אדם כלל ה' סימן א')

אמן מציל מכשוף

כל האומר צ' פעמים אמן בכל יום אין המכשפות יכולות להזיק לו כך שמעה אשה אחת מהשדה ברוש"א, ששלחה חברותיה ליקח הילד החי והיתה אמו ישינה, והשיבה הברוש"א שאינה יכולה לקחתו, שאמו ענתה צ' פעמים אמן באותו היום ונתעוררה האשה ושמעה הדיבורים האלה.

(מדבר קדמות מ, ל"ג)

פרותיהם בעוה"ז

מעשה שהיה בבגדאד בימי הרב בן איש חי זצ"ל. שני אנשים שמלאכתם היתה לקנות בגדים ודברים ישנים. שמעו שיש אצל משפחה אחת מן הגוים לקנות כמה חפצים ישנים, התוועדו ביניהם והלכו יחד כדי לקנות שמה, בהיותם בדרך עברו ליד בית הכנסת שהיה חסר להם עשירי למנין כדי לומר קדיש, ובקשו מהם שיצטרפו אליהם למנין.

והנה אחד מהם השיב שאין לו פנאי והוא ממהר ללכת לדרכו, אולם חבריו שם בטחוננו בהשי"ת ואמר, מצווה הבאה לידך אל תחמיצנה, נפרד מחבירו ונכנס להשלים המנין. ענה אמנים לאותו קדיש ויצא גם הוא לאותו מקום. בהגיעו שמה ראה שחבירו כבר קנה את הכל ולא נותרו לו זולת כמה סמרטוטים פחותי ערך, ומחמת שהיו בלויים לא חפץ חברו לקנותם בשום אופן, מפני טורח משאו.

בראותו כך, בכדי שלא ילך בידיים ריקניות, קנה את כל הסמרטוטים ונשא אותם על שכמו לביתו.

בהיותו ממיין את הסמרטוטים מצא בתוכם כר בלוי שלא היה ראוי לשמוש וחשב לתומו שאולי יהיה לו רווח מועט מן הנוצות שבתוכו, נטל סכין ופתח את הכר כדי ליטול את הנוצות, ומצא בתוכם מרגלית, מיד נחפו אל סוחר המרגליות, כדי שיעריך את המרגלית נטל הסוחר את המרגלית

התפעם מיופייה, ונתן לו מיד חמישים זהובים. נטל האיש את הכסף והלך בשמחה לדרכו, סיפר לאשתו ולבני ביתו את כל המוצאות אותו והאיך גבר עליו חסד ה'.

אולם מששמעה אשתו, שהסוחר נתן עבור המרגלית רק חמישים זהובים החלה ללחוץ על בעלה שיקח את המרגלית חזרה וימכרה לסוחר אחר בסכום יותר גדול. ישב האיש בביתו ולא ידע לשיית עצות בנפשו מה לעשות משום שלא חפץ לשנות את דבורו כפי אשר סיכם עם הסוחר. ומאחר שלא היתה לו דרך להלוך בה החליט לשאול בעצת הרב בן איש חי ע"ה.

נטל האיש מקלו ותרמילו והלך לשאול בדבר ה' מיד איש האלוקים נורא מאד הרב בן איש חי ע"ה, שמע הרב את המעשה פתח ואמר, אתה עניית חמש אמנים של חצי קדיש, וחכמנו זכרונום לברכה אמרו שכר אמן בעולם הזה הוא עשרה זהובים, כפול עשרה זהובים בחמש אמנים הרי לך חמישים זהובים במזומן ששלח לך בורא כל העולמים בעוה"ז והקרן קיימת ושמורה לך לעוה"ב.

מכאן למדנו כמה גדול שכר העונה אמן שהקרן שמורה לו לעולם הבא ועוד יורד לו שפע הברכה בעולם הזה ללא טורח.

(אהבת חיים)

האיש"ר מסלק רוחות

בספר ויקהל משה דפוס פיורדא יש מעשה נורא מענין רוח אחד ושם נאמר שאין דבר בעולם שיכול להגן מפני המזיקין כאמירת קדיש על מזמורי תהלים.

(כף החיים סני"ו כ"ז)

הס קטגור

כל הספורים המודפסים בספר זה מקובלים ומוסמכים מפי סופרים וספרים מלבד הסיפור שלפנינו והסיפור שלאחריו, שלא היה ולא נברא אלא משל היה. ולא באנו אלא לבאר דברי חכמים וחידותם כדרכם של מגידים ראשונים שהיו מבארים דברי חז"ל על פי ספור ומשל.

השטיח נפרס לאורך העיירה משני עבריה עמדו בני העיירה מחכים בקוצר רוח לבא המלך, מזה חודש הם טורחים ללא לאות ליפות את העיר ולשוות לה מראה מיוחד כפי הראוי לכבודו של מלך, וכעת העיירה כולה לבשה חג העיירה מקושטת והתושבים כולם בכגדי הדר מחכים לבא המלך.

והנה הגיע הרגע בשערי העיר נכנסה השיירה המלכותית ומכל הגרונות בוקעת הקריאה: "יחי המלך"! אך אבוי. בהגיע המכונית לפאתי העיר השליך מאן דהוא אבן לתוך מכונית המלך. השיירה השתתה מעט ולאחר מכן המשיכה בדרכה. אולם קבוצת חיילים נצטוותה על ידי המלך להשאר במקום ולאחר זמן קצר האבנים. לאחר מספר ימי בדיקה וחיפוש אחר זורק האבנים. נער שהיה חביבם של כל בני העיירה, אבל כבד ירד על בני העיירה, ידוע היה לכל שהמורד במלך אחת דינו למות.

אחר חודש נערך משפטו בעיר הגדולה בני המשפחה ורבים מידידיו הגיעו לשם וגם ערכו משמרות תפילה להצלתו של הנער.

המשפט החל, הקטגור קם ממקומו, ובמשפט קצר סיכם: המורד במלך אחת דינו למות. מיד אחריו קם הסנגור שהעלה על נס את יושרו והגינותו של הנער, ואף העלה על דוכן העדים, עדים רבים שסיפרו איך ראו את הנער קורא בקול גדול יחי המלך! ואין זאת אלא שזריקת האבן היתה מעשה קונדס ושובבות.

שמש בית המשפט הודיע על הפסקה קצרה, השופטים סרו לחדר הדיונים וביקשו גם להיועץ במלך שהיה נוכח במהלך המשפט. על דעת המלך הוחלט

לקבל את טענת הסנגור כי קריאת הנער יחי המלך היא הוכחה כמאה עדים שאיננו מורד במלך. זוריקת האבן היה מעשה קונדס בלבד. השופטים נכנסו לאולם המשפט, הס הושלך. אב בית הדין החל להקריא את החלטת בית המשפט: זעקת הנער יחי המלך! הנה הוכחה ודאית שהנער אוהב את המלך בכל מאדו. ולכן אין לדונו כמורד במלכות ועל מעשה השלכת האבן כבר ריצה הנער את עונשו ולכן יש לשחררו לאלתר.

אמר רבי יהושוע בן לוי כל העונה אמן יהא שמייה בכל כוחו קורעין גזר דינו. ואמר ר' יוחנן אפילו יש בו שמץ עבודה זרה מוחלים לו.

שמץ עבודה זרה זהו מרידה במלכות ה'. חילול ה'. שעליה נשבע הקב"ה חי אני נאום ה' אם יכופר העוון הזה עד תמותו. ואם כן איך נמחל עוון זה על ידי עניית אמן יהא שמייה רבא?

אלא שהעונה איש"ר בכל כוחו מוכיח קבל עולם שהוא אוהב את המלך ואילו המעשה שיש בו שמץ עבודה זרה זהו מעידה רגעית שאין לראות בה מרידה בהקב"ה. ולכן מוחלים לו.

אמרו חז"ל, אדם הראשון מין היה, למדונו בזה שכל חטא זהו כפירה בהקב"ה וכל עבירה על רצון ה' זהו מרידה בהקב"ה. ולכך כשהאדם מרבה לחטוא הרי שנחתם גזר דינו. כדין מורד במלכות. ועל זה אמר ריב"ל כל העונה אמן יהא שמייה רבא בכל כוחו קורעין גזר דינו.

למדנו, שגם אחר חיתום דין, עדיין ניתנה לאדם אפשרות להכנס לבתי כנסיות, ולבתי מדרשות ולומר אמן יהא שמייה רבא ולזעוק יחי המלך! ותהא זו הוכחה שחטאיו נבעו מכשלון רגעי ומפתויי יצר, ושאינן הוא ממורדי המלך אלא מאוהביו.

זעקת יחי המלך! שנשמעת בעניית האמן יהא שמייה רבא קורעת את גזר הדין. משום שהיא שומטת את בסיס התביעה שאדם הוא מורד במלך. קריאת האישי"ר היא ההוכחה שהאדם מאוהביו של מקום.

גרגרי הזהב

גם הספור דלהלן כקודמו לא היה ולא נברא אלא משל היה. ממשליו של הצדיק האוהב ישראל מאפטא זכר צדיק לברכה.

עשיר גדול היה ר' יהודה לייב איש צדקה ורב חסד, כל בתי העסק ובתי המלאכה בעיירה שלו היו, ובני העיירה היו סמוכים על שולחנו. ור' יהודה לייב היה מפרנסם בטובת עין. אלא שגלגל סובב בעולם ובעסקה שהיתה נראת מבטיחה אבד באחת את כל הונו.

ישב ר' יהודה לייב בביתו ותהה היאך יביא טרף לביתו, לפשוט ידו בפני בני העיר התבייש שכן כל השנים היה הוא זה שפרנסם. לא נותר בידו אלא לנדוד למרחקים אולי שם יאיר לו המזל פנים.

צרר ר' יהודה לייב כמה ממטלטליו נפרד מבני ביתו והחל לנדוד ממקום למקום כמה וכמה שנים עד שהגיע לארץ החוילה אשר שם הזהב שם הבדולח ואבן השוהם. מקום אשר שם האבנים טובות היו מונחות כהפקר בשווקים וברחובות כאבן שאין לה הופכין.

ישב שם ר' יהודה לייב כמה שנים ואף שלח ידו במסחר כדי לפרנס עצמו וכדי שיוותר בידו להביא לבני ביתו. והנה ארכו הימים ור' יהודה לייב הוכרח לשוב לביתו. המעות שבידו היו זעומות. ומהאבנים טובות שהתגוללו כדומן בראש כל חוצות לא חשב ליטול כי לא הבין כלל את ערכם.

אף על פי כן לפני צאתו מן המקום על מנת לשוב לביתו מילא שק של אבנים קטנטנות בלבו חשב שיתנם לילדיו שישתעשעו בהם, ולא ידע שהאבנים הקטנטנות הללו הם יהלומים שערכם לא יסולא בפז.

בדרך לביתו טעה ר' יהודה לייב בדרכו וכל מזונו והמעות שהיו מוכנים לו להוצאות הדרך אזלו, התיישב האיש על הארץ ותהה מדוע נגזר עליו למות בצמא וברעב, והנה בעוד הוא עורך את מחשבותיו חלף על פניו אדם ועל שכמו שק מלא לחמים. קרא ר' יהודה לייב לאיש שיתן לו מעט לחמים להשיב נפשו, אולם האיש סרב לתת אלא אם כן יקבל דבר בתמורה. לאחר דין

ודברים החליטו לעשות חליפין, ר' יהודה לייב יתן את האבנים ותמורתם יקבל את הלחמים. מיד הריק ר' יהודה לייב את האבנים משקו והעמיס לתוכם את הלחמים.

לאחר מספר ימים שב ר' יהודה לייב לביתו, בני ביתו קבלוהו בכבוד ובשמחה שכן חלפו שנים רבות מאז נפרדו ממנו, ובכליון עינים חכו שיפתח את צרורותיו, שבודאי מלאים מתנות והון רב שצבר במשך השנים שנעדר מביתו. אולם כשפתחו את צרורותיו חשכו עיניהם מלאים היו בלחמים מעופשים. מיד נשמע קול שבר בבית האם לכך חיכינו כל השנים, האם לשם כך נעדרת שנים כה רבות מהבית על מנת להביא מעט לחמים מעופשים. כל אותה העת ר' יהודה לייב שומע את חרפתו ושותק.

והנה אחד מילדיו הקטנים החל מחטט בשק ומצא בו כמה גרגירים וזהרים, בני הבית נטלו את האבנים ומכרום לסוחר באבנים טובות וקבלו בתמורתם הון רב, ותרבה השמחה בביתם. אולם אז זעק ר' יהודה לייב זעקה גדולה ומרה אוי לי שהיתי במקום אבנים טובות ויכולתי להביא ככל שברצוני, ולא הבנתי כמה יקרים הם האבנים. והוספתי חטא על פשע שאת מעט האבנים טובות שהיו באמתחתי נתתי בעד לחמים מעופשים שאינם ראויים לכלום.

כך, אמר הצדיק מאפטא.

העוה"ז הוא ארץ החוילה אשר שם הזהב שם הברדלח ואבן השוהם. שכן יפה שעה אחת בצדקה ובמעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העולם הבא. שכר מצווה בהאי עלמא ליכא. אנו נמצאים בעוה"ז כדי לאסוף חבילות חבילות של מצוות על מנת להביאם לעולם הבא ולקבל עליהם שכר אין קץ. אולם, אמר הצדיק מאפטא, ישנם מצוות המושלכות כדומן ואין מאסף, זהו עניית אמן, ואמן יהא שמיה רבא, אשר אין קץ לגודל שכרם. ועל היסח הדעת בזמן חזרת הש"ץ מעניית אמן, ואמן יהא שמיה רבא, עתיד האדם להצטער צער רב, על אבנים טובות אלו שהיו בידיו ולא נטלם.

ואשרי מי, שזהיר שלא לדבר בשעת התפילה, ומקפיד לענות אמן, ועונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו וכוונתו. ועליו נאמר הזורעים בדמעה, דבר שנראה בעוה"ז פעוט כזרע הנזרע באדמה, אבל לעתיד לבא בא יבא ברינה נשא אלומותיו. לעתיד יעשה מזה אלומות אלומות גדולות.

(ע"פ ספר הפנים ל"א)

מדוע הכה הבעש"ט את האריה

מקובל מפי צדיקי עליון איש מפי איש, שקודם התגלותו היה הבעש"ט למלמד דרדקי ונוהג היה להביא את הילדים לבית הכנסת כדי לענות אמן יהא שמיה רבא בקול ובכוונה.

ושעה זו היתה עת רצון ושמחה בכל העולמות, (וכמאמר הזוהר ח"ג רפ"ה בשעה שישראל אומרים אמן יהא שמיה רבא כמה שמחה אשתכח בעלמא ומתברכין עלאין ותתאין ומתפשטי בכלא).

אולם היצר הרע ערך מחשבות איך לקלקל את הדבר, שהרי אין דבר בעולם ששובר את כוחו של היצר הרע כמו עניית אמן יהא שמיה רבא. (וכמש"כ בזוהר ח"ג, כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו "אתבר חיילא ותוקפא דסטרא אחרא וכו' ותברא מנעולין וגושפנקן דפרזלא וקליפין בישין" וכו' עד כאן לשונו).

וכשבאו הילדים לבית הכנסת כדי לענות אמן יהא שמיה רבא, בא היצר הרע והתחזה לאריה, מיד נסו הילדים וברחו לנפשם.

וכשראה זאת הבעש"ט, שלח מיד לקרא לילדים, ואמר להם שאין על המאמין והבוטח בה' לירא ולפחד משום דבר בעולם, כי לא יאונה כל רע להולכים בתמים.

מיד שבו הילדים לבית הכנסת להודות להקב"ה שהצילם מפני אריה. ולשבחו ולברכו שיהא שמיה רבא מברך לעלם ולעולמי עלמא, והנה אך קראו הילדים בקול ובכוונה אמן יהא שמיה רבא, הופיע שוב האריה, הילדים

בראותם את האריה עומד שוב לידם חשבו לברוח מן המקום, אלא שאז הרים הבעש"ט את מטהו על האריה והפלה בו את מכותיו, ומאז לא יסף האריה לשוב עוד.

ועתה בא וראה!

גדול וחשיבות עניין עניית אמן יהא שמיה רבא. שהרי לא בא היצר הרע להפריעם במעשיהם הטובים, בתפילתם, בצדקתם, ובשאר עבודות ה'. כי אם מעניית אמן יהא שמיה רבא.
ללמדך!

שאיך דבר גדול לפני הקב"ה, יותר מעניית אמן יהא שמיה רבא!

(שבחי הבעש"ט)

אמרו חכמנו זכרונם לברכה אין גדול לפני הקב"ה מאמן שישראל עונין.

(דברים רבא ז, א')

ביציאת הנשמה מהעוה"ז ורוצה לעלות אל אדוניה יש מקום חושך ואפלה מהלך שלשה ימים ויש שם אריות וכלבים השומרים את הדרך שלא להניח לנשמה לעלות למעלה, ועל זה אמרה אסתר הצילה מתרב נפשי מיד כלב יחידתי. ואחר כך אמרה: הושיעני מפי אריה. והכוונה שאסתר הנשמה ואם היא כשרה הקב"ה מסתיר אותה מן הכלבים ומעלה אותה למעלה.

(ארי" לק"ת)

א.ה. יש להבין מדוע התחפש היצה"ר בדוקא לאריה, ואולי לפי מה שכתב הארי" בלק"ת דענין הקדיש והאיש"ר להעלות את הנשמה למעלה למעלה, ומאידך עומד היצה"ר כאריה למנוע מהנשמה לעלות למעלה, ולכן כל מקום שעוסקים בעליית הנשמה שב היצה"ר ונראה כאריה.

גילויי המדהים של הסבא מקלם

שח הגה"צ ר' אליהו לופיאן זצ"ל בשם הסבא מקלם זצ"ל: היה כדאי להקב"ה לברוא את העולם למשך ששת אלפים שנה כדי שיהודי יזכה לומר פעם אחת בלבד בכל משך זמן הבריאה "ברוך הוא וברוך שמו", ואלף פעמים ברוך הוא וברוך שמו לא מגיע לגודל חשיבות המילה "אמן" פעם אחת בלבד. ואלף פעמים אמן לא מגיע לגודל חשיבות של אמירת "אמן יהא שמיה רבא" פעם אחת בלבד, עכ"ל.

(לשכנו תדרשו ח' מ סד')

פעם התבטא, לאחר עניית אמן על ברכה שאמר אחד מילדיו, כי כדאי היה לבוא לעולם הזה רק כדי לענות אמן אחד.

(ישרי לב, הגר"ש קסלר אב"ד ק. ספר)

רבינו הגה"צ ר' אליהו דושניצר זצ"ל אמר תמיד, שכדאי לאדם להוולד ולמות כדי לומר פעם אחת ברוך הוא וברוך שמו, ואמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא.

(מחזה אליהו)

אזהרת רבי יחזקאל לווינשטיין

מרן הגר"י לווינשטיין זצ"ל היה אומר בשם הרש"ז מקלם זצ"ל: שכדאי לו לאדם להבראות ולבוא לעולם הזה ואפילו לסכול יסורי איוב שבעים שנה בשביל שיענה פעם אחת אמן במשך כל חייו.

(תפילת חנה עמ' ט"ז).

והיה מזהיר לעולים לתורה לברך בקול רם כדי שישמעו כל הציבור וכאשר היו עולים לתורה ומברכים את הברכה בשקט היה גוער בהם

שמפסידים את הציבור מעניית אמן.

(לשכנו תדרשו ח"א, נו)

יש קונה עולמו באמן אחד

סיפר הגאון הקדוש רבי אלחנן וסרמן. פעם נוכחתי באסיפה בוויילנא, באסיפה זו השתתפו כל הגדולים. גם רבי ישראל סלנטר נכח, הקשתי קושיה ואף אחד לא ידע להשיב עליה.

שאלתי: ננית, כי אין לנו כח להלחם ברשעים, אולם מנין קבלנו היתר לחלוק להם כבוד? ! זה שאלתי וכולם החרישו.

וסיפר לי עד ראיה אשר היה בן בית אצל החפץ חיים הקדוש ז"ל, זה היה לפני שלושים שנה או יותר, כשנשרפה העיר ראדין והיה צריך להדפיס מכתבי 'קול קורא' לעזרת הנשרפים במכתבי עת. והיה צריך לכתוב לעורך ידוע בפרט, ובראש המכתב היה צריך לכתוב איזה תואר של כבוד, החפץ חיים הקדוש ז"ל לא ידע לשית עצות בנפשו, והיה מתבונן ומתחכם איך לכתוב התואר על הנ"ל שלא תהא מלה אחת יתרה על ההכרח, וההתבוננות הזו ארכה לו ימים אחדים. עד שהוחלט אצלו איך לכתוב מפני ההכרח. ואחרי שלחו את המכתב היה שרוי בצער ובפחד כמה ימים, שמא כתב תיבה יתירה שהיה אפשר בלעדה, ונתן כבוד לרשע בלי הכרח.

לפני י"ב שנה בערך, בא אותו האיש לעיר אחת במדינה זו. ולפי הנדפס במכתבי העת חלקו לו שם כבוד גדול ועצום מאד. ספרתי זאת להחפץ חיים הקדוש, והשיב לי תכף: מה לך מתפעל? כאשר נושאים... איזה כבוד מנחילים לו? ואחרי רגע אמר, מי יודע שמא בילדותו אמר אמן יהא שמיה רבא וגומלים לו בעולם הזה.

(מאיר עיני ישראל ח"ב ע"מ תקח')

חבורת "שומרי אמונים"

הנה ידוע לכם שקראתי חברתנו על שם "שומרי אמונים". והטעם על מה שכתוב פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים, ואמרו חז"ל אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמן, כי צ' אמנים מחויב כל בר ישראל לענות בכל יום ויום, ואז נכלל בבחינת צדיק ונקרא גוי צדיק. אבל זה רק אם נזהר מלענות אמן חטופה קטופה ויתומה.

ופלא גדול הפלא ופלא שכל העולם רואים אזהרות נוראות ועונשים גדולים כאלו רחמנא ליצלן ואין שמים אל ליבם, שאין עונשים כאלו על העברות החמורות ביותר, ובשביל סבל קטן של שמירת הדבור בעת התפילה מכניסים עצמם לסכנות גדולות.

לכן אחיי אהוביי חוסו נא וחמלו על נפשכם והזהרו מאד, ותקבלו שכר נגד כל העולם כולו, כי זה נחשב עכשיו למת מצוה, ומי שיעבור על זה אינו נחשב מתלימדי, כי על זה מסרתי נפשי בבית מדרשי וגם בבתי מדרש אצל שכני שיכולתי לפעול אצלם.

ואבקש בבקשה גדולה ועצומה, ובאזהרה גדולה אני מזהיר לבני תלמידי חביבי שקבלו ממני עבודת ה', אין חולקים כבוד לרב, ואין לך חלול ה' גדול מלבזות אמנים כמבואר בזוהר הקדוש.

ובכל מקום שמתפללים תלמידי ביחד יפקדו שומרים על זה. וכן כל אחד ימסור נפשו על דבר כבוד ה' למחות במספרים בכל כחו. וחסו ושלום מי שיעבור על זה צריך לגעור בו ולשלחו חוצה אם אינו מציית למוכיחים.

(אגרת מהאדמו"ר משומר אמונים ע"מ רצה')

קדושת השכינה על העונה איש"ר

אני הכרתי בבחרותי איש פשוט אחד שהיה רגיל לומר יהא שמיא רבא בקול רם ובקול תקיף, והיה ניכר לכל שקדושת השכינה חופף על זה האיש,

כי גדול כח עניית יהא שמיה רבא בכח, ורם ונישא עד מאד.

(שומר אמונים עמ' רע')

סיפר הגאון רבי יצחק זילברשטיין אב"ד רמת אלחנן ב"ב, שבירושלים הכתירו פעם יהודי מסויים בתואר "קדוש" וזאת מסיבה אחת ויחידה, שגם בהיותו חלוש התאמץ ללכת לבית המדרש כדי לענות אמן על הברכות.

(טובך יביעו ח"א ע' כ')

יצא נשמתו באמן

ובעיני ראיתי תינוק אחד שמת בגיל שנתיים וחצי ובחוליו נחלש כל כך, שלא היו מבינים לשונו. ובשבת קודש, בעת קידושא רבא קודם שיצאה נשמתו ענה אמן, בקול גדול ברור ורם יותר מכוחו עד שנשתוממו השומעים.

(מנח"א ע"מ א,ב')

חיי התנוקת

וגם ראיתי, תינוקת שמתה בגיל שנתיים וכמה ירחים. שלא יכלה עדיין לדבר כלל, רק לענות אמן, ובמקום ברכה היתה אומרת אמן קודם הטעימה, והיתה מורגלת בזה כל כך, שגם טרם יציאת נשמתה ברגעי מספר לא טעמה את התרופה עד שאמרה מקודם אמן ואמן.

והיה בזה קידוש ה' גדול לעיני הרואים. תהיה נשמתה צרורה בצרור החיים.

(מנח"א א,ב)

עניית האמן של בעל "ערוך שולחן"

בעניית אמן היא שמיא רבא עושים חסד גדול ואין שעור, עם כל העולם כלו החיים והמתים. ואזני שמעו את קול הגאון מורי ורבי יחיאל מיכל הלוי עפשטיין בעל ערוך שולחן בהיותו בולאזין בעת אמירת אמן יהא שמיא רבא ונשתוממתי שהיה עונה בקול תקיף וחזק מאד. עד שכתלי בית המדרש היו רועדים. אשרי חלקו, וזכותו תעמוד להמליץ על הכלל.

(מנח"א ע,א')

המלאך שנשלח לענות אמן

בלמדי בשבת תכמוני בשיבת וולאזין תבנה ציון וירושלים שמעתי מחברי חביבי אלוף נעורי הרה"ג ר' דוד משערשוו נ"י, ניין ונכד של מורי ורבי ר' חיים מוולאזין ז"ל שהיה הגאון ז"ל נזהר שלא לברך אלא אם כן יש מי שיענה אחריו אמן, כפי המבואר בזוהר דהמברך ואין מי שיענה אחריו אמן הרי זה כאגרת שלא נפתחה.

ופעם אחת בעת ברכת המזון כשהגיע לסיום ברכה לא היה שום איש מצוי אצלו שיוכל לענות אמן. ובתוך כך בא אחד מבני הישיבה לעיין באיזה ספר מספריו וענה אמן על ברכתו ויצא והלך לו, ובא אחר כך הגאון רבי חיים ז"ל לאותו תלמיד ושאל ממנו מה הוצרך לעיין ולא ידע מה להשיב, ואמר שלא נכנס לביתו כלל.

ואם שיתכן שהיה הדבר כפשוטו שטעה הגאון רבי חיים ודימה על תלמיד אחר שזהו שנכנס ואותו שנכנס באמת לא שאלו, ומי שסבור כן לא אחליט עליו שאין לו אמונת חכמים, אכן יתכן להאמין גם כן שנשלח מלאך מן השמים בדמות אותו תלמיד לענות אמן על ברכת הצדיק כדי שלא יצטער מזה.

כי בלאו הכי נמצא בספרים שהמלאכים עונים אמן על כל ברכה, וכמו שכתוב בספר דרך סעודה וזה לשונו עניית אמן על כל ברכה יכוון שהמלאכים שומעין הברכה ועונין אמן. כי אמן בגמטריא מלאך. ובמצווה שהצדיק מחזיק בו ומצטער עליו מסייעין לו מן השמים ומזמינין לפניו שלא יצטער כפי שדרשו חז"ל על אברהם אבינו שישב פתח האוהל ומן השמים זמנו לו שלשה אנשים.

(מנח"א ט, ב)

מי ענה אמן לברכת הגר"ח מוואלוז'ין? ...

את סיפור המעשה הנפלא הזה סיפר הגאון הגדול רבי זעליג ראובן בענגיס ז"ל, שקיבל איש מפי איש.

לרבי חיים מוואלוז'ין היה גדר, שלא לברך ברכה בלי שיהיה לידו מי שיענה אמן אחריה, והוא עפ"י מה שאיתא בווה"ק, כי מי שמברך ברכה ואין מי שיענה אמן, הרי זה כמו "איגרתא דלא פתיחא", כלומר: כמכתב שלא נפתח.

והנה קרה לו פעם בשעה שלאחר חצות הלילה, שהיה מאוד צמא ובקש לשותת, אבל כולם כבר ישנו והוא לא היה מוכן להעיר מישהו משנתו. כך יושב הוא ומתייסר בצמאונו, והנה מקיש מישהו בדלת וכשהוא אומר לו לבוא נכנס אחד מבחורי הישיבה. שמח רבי חיים עד מאד. הבחור בא לשאול על איזה פשט בגמרא. רבי חיים בירך ברכת שהכל, שתה לצמאו ובירך בורא נפשות, ואחרי זה דיבר עם הבחור בלימוד ונפרד ממנו לשלום. הדבר הסב לרבי חיים שמחה גדולה, שמבוקשו ניתן לו, שיכל לברך והיה מי שיענה אחריו אמן, וכמובן שנתן לבחור יישר-כח גדול על שגרם לו לרוות צמאונו ולברך להשי"ת.

למחרת בבוקר, משנכנס לישיבה, ניגש אל הבחור והודה לו עוד פעם על כך שאיפשר לו לברך ברכה בעניית אמן שלו, אבל הבחור התבונן ברבו ותמה

תמיהה גדולה: מתי באתי לרב כלילה, איפה באתי? הוא לא ידע דבר וחצי מכל הספור...

והיה הענין לפלא גדול, אלא שההסבר הפשוט הוא: כאשר רבי חיים היה צמא והוא שומר על גדרו שלא לברך ברכה בלי שיהיה מי שיענה אמן, אזי זימנו לו משמים מישהו שיענה אחריו. אפשר שזה היה אליהו או שליח אחר משמים, שהתחפש בדמותו של בחור מן הישיבה.

ומזה אנו יכולים ללמוד, כי גם הבחור היה כלי מפואר, כי אם בחרו בדמות שלו כדי להתחפש בשליח משמים, בודאי שלא היה בחור פשוט. הנה כך נראתה ישיבת ואלוז'ין באותם הימים!...

(שאל אביך ויגדך ח"א ע' פז)

אמן על ברכת קדוש ה'

סיפר מרן שליט"א בעניין עלותו על קידוש ה' של גר הצדק מוילנא. שהגה"ק בעל יסוד ושורש העבודה הגיע במסירות נפש למקום המוקד. והוא היה שם היהודי היחידי שנכח בשעה ששרפו את גר הצדק ושמע איך גר הצדק מברך ברכת לקדש שם שמים, וענה אחריו אמן.

(הגרא"מ שך, שמושה של תורה ע' עא)

החפץ חיים היה מרבה לספר את הספור של הגר צדק, וסיפר שהגר"א שלח אליו לומר לו שיכול להצילו ע"י שם אם רצונו בכך, והשיבו גר הצדק, כי לא בכל יום יש לו כזו הזדמנות למסור נפשו על קדוש ה', ואינו מוותר עליה.

עוד סיפר החפץ חיים, שקודם ששרפו את הגר צדק, ברך על מצוות קדוש השם ואמר הגר"א אלו היו שם עשרה כשרים מישראל והיו עונים אמן על ברכתו, כבר היה המשיח בא.

(הצדיק רבי שלמה ע' מד)

מרן שליט"א מספר, שהוא הכיר בסלוצק את בנו של בעל "ראש לראובני" הגאון רבי ראובן דענבורגר זצ"ל. כשהכירו היה כבר זקן מופלג, כבן תשעים והיה מטופל כל ימיו בבת יחידה חולנית, והיה עליו לסעדה ולדאוג לכל צרכיה ברוב סבל וסבלנות. כל ימיו עברו עליו בצרות ומכאובים, ל"ע. ברם, כל זה לא העכיר את רוחו.

מידי שנה בשנה, במוצאי יום הכיפורים, היה נכנס אליו, הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, ורוקד עמו בביתו ברוב שמחה, כשהוא שר "אבל אנחנו עמך בני בריתך וכו' " בניגון עתיק, שהיתה קבלה בידו, שהגראף פוטוצקי הלך אל המוקד כשניגון זה בפיו, והוא משוררו ברוב שמחה.

כידוע, היה הגראף פוטוצקי מבית המלכות. אמרו שהיו לאביו תשע מאות תשעים ותשע אחוזות, בכונה נמנע מלרכוש אחוזה נוספת, כדי שלא יאמרו שיש לו אלף אחוזות, אלא יצטרכו להאריך בסיקור עושרו ויאמרו בדוקא תשע מאות תשעים ותשע... ובנו מאס בעושר ובכבוד, התגייר ונאלץ להחבא ולהסתתר מאימת הבולשת של האינקוויזיציה. נכון היה לזנוח את כל מנעמי העוה"ז כדי להדבק בדת האמת. בעקבות "מסירה" התגלה ונאסר, וכל הנסיונות לשכנעו לחזור בו מיהדותו, נפלו בתוהו.

הגאון מוילנא שלח שליח לבית מאסרו והודיעו כי ביכולתו לחלצו משביו באמצעות שמוש בשם ה'. השיב הגראף פוטוצקי, שאינו מוכן לוותר על הזכות להשרף על קידוש השם!

משסרב לחזור בו, הובילוהו לשריפה על מוקד במעמד הוריו וכל בית המלכות. הלך אל המוקד שש ועולז, ובדרכו קרא ושורר: "אבל אנחנו עמך בני בריתך, בני אברהם אוהבך שנשבעת לו בהר המוריה " זוהי תחילת 'ברכת קידוש השם' המסתיימת במילים "ברוך המקדש שמו ברכים".

(שמושה של תורה ע' סט)

חוקרי תולדות ישראל מספרים: ר' אליעזר ב"ר שלמה הי"ד, מורבולוב, שעל גבולה של רוסיה הצאריסטית ופרוסיה, שישב בהורנדא, הלך ימים אחדים קודם הפסח של שנת ה'תק"ן, וראה שנוצרית אחת נתקלה בדרך הלוכה ונפלה לתוך בור שנכרה ליד הר של חול וההר נפל על הבור וכסה אותה. היהודי נסה להוציאה מתחת למפולת ועד שהספיק לעשות כן נחנקה בתוך הבור, נוצרים שעברו במקרה אותה שעה ליד הבור וראו את האישה החנוקה ואת היהודי העומד על ידה, העלילו עליו שבזדון הרג אותה "על מנת להשתמש בדמה לחג הפסח הקרוב" (עלילת דם שהיתה מצויה בימים ההם בארצות פולין וליטא).

אסרו לאחר מכן את היהודי ושפטוהו, ויצא דינו למיטה אכזרית, ורק אם יתנצר יתבטל פסק הדין. כל השתדלותם של יהודי הורנדא להעביר את רוע הגזרה לא הועילה. ר' אלכסנדר זיקינד זיע"א, שחשש שמא לא יעמוד הקדוש בניסיון קשה ואכזר זה, השתדל והשיג רשיון לבקר בבית האסורים, ושם השפיע עליו וחיזק את רוחו לקדש את השם. ואמנם עמד בניסיון. ליום ב' דחג השבועות (י"ט שני של גלויות), נועדה להיות הוצאתו לפועל של פסק דין. הגויים שבהורנדא התכנסו בהמוניהם לראות בעונשו של "יהודי פושע" זה, ואילו יהודי הורנדא התחבאו בבתייהם מפחד של פרעות. רק ר' אלכסנדר זיקינד זיע"א שם נפשו בכפו, עזב את בית הכנסת באמצע התפילה, וסכן את עצמו לעבור בין הגויים צמאי הדם, שמע את המוצא להריגה מברך ברכת קידוש ה', שלימד אותו, ענה אחריו אמן, וחזר לבית הכנסת ועשה אזכרה לנשמתו של קדוש.

מעשה נורא זה, לפרטיו שנבדקו ונמצאו מדויקים, מטיל אור יקרות מופלא על דמותו של "בעל יסוד ושורש העבודה", שלא היה אדם כמותו בדורות האחרונים אשר עבד את ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאוודו, ומעלת התנא רבי עקיבא, אשר כמוהו גם הוא הצטער עליה כל ימיו שלא

באה גם לידו לקיימה, היא האחת אשר חסרה לו. ולכן מסר נפשו לקדש השם בעניית אמן.

וראה זה מה שכתב רבי אלכסנדר זיסקינד זיע"א בצוואתו, "יוצרי ובוראי חקריני ודע לבכי בחנני ודע שרעפי ותזכה אותי בזה בעוד חיים חיותי במסירת נפש בפועל לכבוד שמך הגדול והקדוש, ותדע לבכי שלא אמסור גופי למיתה בשביל גודל השכר הנפלא שעין לא ראתה בעולמות העליונים רק למען שמך הגדול והקדוש שיתגדל ויתקדש בכל העולמות עליונים ותחתונים".

וראה עוד סוף שער הגדול עמ' לד: "ושמעתי על צדיק בדורנו שחשקה נפשו תמיד, מתי יבוא לידו שימסור עצמו על קדושת השם בפועל, כי חשקה נפשו לעשות נחת רוח גדול להבורא ית' ויתעלה".

(הקדמת יסוד ושורש העבודה ע' טו')

רפואה קלה וסגולה נפלאה

ושמעתי מפי מגידי אמת, שאירע במלכות קאסטיליי"א באחד משרי המלך הפרתמים בלכתם לצוד ציד להביא, בא לרדוף אחרי שועל לצודו, ועקץ השועל את רגל השר עקיצה קטנה לא הרגיש בה, ביום השני התחילה רגלו לצבות ביום השלישי צבתה מאד עד הסוף הירך, ורופאי המלך נלאו לבקש מיני רפואות משונות בדמים יקרים מאד ולא יכלו ונואשו ממנו, והיה מצווה מחמת מיתה, וכל בני ביתו בוכים.

והנה נכנס אחד מהמשרתים שהיה מביא לו דורון כמנהגו, וראה את הצרה הגדולה ואת החולי שחלה אדוניו, וישאל אליהם מה החולי הרע הזה בא פתאום לאדוני, והיום שלושת ימים ראיתי כי שאנן ושלון. ויאמרו לו עקיצה קטנה של שועל הביאה עליו את המוות הזה ויען אליהם, אל תיראו כי בעזר האל אני ארפא אותו, וילך במהירות אל השדה וילקט מיני עשבים ידועים לו,

וירץ ויבא אל בית אדוניו ויכתוש את העשבים במכתש, וישם על רגל אדוניו פעמיים שלוש, מיד התחיל להרפא, ביום השלישי התרפא והלך על רגליו, וישתוממו הרופאים ויהללו את האלוקים אשר ברא מיני סגולות בעשבים, ובזה אנו מבינים מה שאמר רבי אליעזר בפרקי אבות, עקיפתן עקיפת שועל, וכן שמענו כמה מיני חלאים שנמצא להם רפואת תעלה בדמים קלים בדרך סגולה, ועל דרך זה יש לנו לבקש בשדה אשר ברכו ה' היא הגמרא, מיני סגולות ורפואות ולרפאות חולי הנפש שאין בהם כוח לסבול הרפואות הקשות.

סגולה ראשונה הנה מצאנו לרבותינו ז"ל שאמרו כל מי שעונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו אפילו היה בו שמץ של מינות מוחלין לו. והחמירו בזה בזה ואמרו שצריך שיזעזע כל איבריו ולענות בכל תקיף, ומי שירגיל לעשות כן הנה הוא מבושר שימחלו לו עוונותיו אם לא ישוב לכסלה.

אף דמחוייב לענות אמן יהא שמיה רבא מכל מקום הזהירות והזרירות המיוחדת הוא המכפר וכן כתב בספר עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו. ועיין אהבת חסד חלק ב' פרק ה' בהגהה דמצווה המסוגלת צריך שיחזיק בה בקביעות תמיד, וכן כתב במשנה ברורה סוף סימן תנ"ו לענין זיכוי הרבים.

(ספר החרדים פ' עג')

עולם ומלואו

סיפר הרב יעקב שוורץ. לפני כשנתיים נסעתי ללוות חולה לניתוח קשה ומסוכן בארה"ב, בהתאם לכך הוזהרתי על ידי מומחי רפואה בארץ להיות צמוד לחולה יומם ולילה ולא לעוזבו אפילו לרגע קט.

בית החולים השתרע על פני שטח רחב מידות, וגובהו כשבע עשרה קומות, מיטב השכלולים היו בו, המחלקות הרופאים אנשי הצוות היו הטובים ביותר כפי המסורת של ארה"ב.

לכשרון רב הייתי זקוק כדי להתמצא בתוך מבואות בית החולים. עשיתי זאת בחכמה רבה, על מנת לספק לבן לווייתי את הטיפול המסור ביותר, ולי את התנאים האפשריים.

לאחר יומיים, בעצם יום השבת חש בן לווייתי ברע, וחל דרדר במצבו, הזעקתי את הרופא. שהורה מיד לשלחו לסדרת בדיקות דחופות לוודא את סבת הדבר. שני כושים גברתנים נכנסו בבהלה לחדר, נטלו את ידי החולה על מנת להביאו לחדר הבדיקות, כל אותה העת אני רץ בעקבותיהם לאורך המסדרונות הארוכים והמפותלים, נאמן במשימתי לא לעזוב את החולה אפילו לרגע. אי שם באחד העיקולים נעצרנו, מספר חולים כבר היו שם במצב דומה, והמתינו גם הם בקוצר רוח לבדיקה.

חיפשתי מקום נוח, בו אוכל לשבת ולהמתין עם ידידי החולה עד אשר נקרא אל הרופא, בעודי תר אחר מקום לשבת, אני מבחין באשה בגיל הגבורות המנופפת לי בידה לשבת שלום, נופפתי לה בידי בלבביות ואיחלתי לה שבת שלום ומבורך, גם איחלתי לה החלמה מהירה, והוספתי ששבת היא מלזעוק רפואה קרובה לבוא, והמשכתי לשבת.

התור הזדחל, השעה התארכה הבטתי בידידי החולה וראיתי על פניו אותות מצוקה, הבנתי שכדאי להזדרז ולהביא דבר מאכל, ואולי למנוע בכך שלא ידרדר מצבו יותר, ביודעי שידידי החולה מקפיד שלא להכניס לפיו כל דבר מאכל קודם שקדש על היין, לכן על אף שהוזהרתי לבל אניח את החולה לבדו השארתיו לבד ורצתי לחפש בקבוק יין וגביע לקידוש.

שהינו בקומת הקרקע, ובקבוק היין היה בקומה השבע עשרה, בדרך לא דרך טיפסתי אל הקומה המיועדת. בשרשרת נסים שלא כאן המקום לפורטס, מצאתי את בקבוק היין והבאתיו אל ידידי החולה. פתחתי את הבקבוק מלאתי

את הכוס יין, וקידשתי בקול רם על הכוס, הקפדתי לברך בקול רם, כדברי החיד"א בראשית ר"ת בקל רם אברך שם ה' תמיד. ברור היה אצלי שברכת ה' בקול רם זהו הבראשית, ויסוד הכל.

כשסיימתי את הברכה אני שומע זעקה א-מ-ן. הבטתי הצידה ואני רואה את האישה שנופפה לי לשלום עוצמת את עינה ואומרת אמן בדבקות עילאית ובהתרוממות נפש.

שתיתי מן הכוס ברכתי מזונות וטעמתי מהעוגה שלפני, שהרי אין קידוש אלא במקום סעודה, וכיון ששבת היה וגם אכילה ללא דברי תורה הרי היא כזבחי מתים, פזמתי לעצמי פסוקים מן התורה ומזמירות השבת. כל אותה העת אני רואה את האישה הזקנה מביטה בי בערגת קודש, כשהתרוממות נפש נסוך על פניה.

סקרנותי גברה בי, ניגשתי אליה בטוח הייתי שהיא רבנית דגולה, עתירת מעש, ובוודאי בעלה עיר וקדיש, ניגשתי אליה כיאות ביראת כבוד ושאלתיה למוצאה ולמעשיה, לתדהמתי ספרה האשה, שגדלה והתחנכה בבית יהודי שורשי ובשנות הזעם עם כיבוש הנאצים. הניחוח הוריה לבדה בין הגויים, ושם אבדה מכור מחצבתה.

למעלה מחמישים שנה היא מספרת לא שמעתי תפילה, וגם לא ברכה, עכשיו שברכת על היין היה זה הפעם הראשונה מזה למעלה מיובל שנים שאני שומעת ברכה. שאני זוכה לענות אמן. האמן מלא את כל ישותי, הרגשתי שבעניית האמן אני שבה הביתה, לכור מחצבתי.

האשה סיימה את דבריה, ושתקה, גם אני שתקתי, כי לא ידעתי מה לומר, דמעה גדולה פרצה מעיני, והתגלגלה לה לאיטה על פני.

קריאתו הרמה של הרופא העירה אותי ממחשבותי, נפרדתי מהאשה בלבביות, אחלתי לה ברכה והצלחה, והחלמה מהירה, ומעל הכל שתזכה לענות עוד ועוד אמנים רבים.

נכנסתי עם ידידי החולה לבדיקה, ובסייעתא דשמיא ובכח סגולת השבת נמצאו הבדיקות תקינות. ובד בבד החל להרגיש טוב יותר.

יצאתי את הרופא, ולפני לכתי חפשתי את אשה הזקנה על מנת לברך אותה שוב בברכת שבת שלום, נגשתי אל מיטתה, אבל היא כבר היתה מכוסה לגמרי, וישנה שנת עולמים, דמעה נוספת זלגה מעיני.

חמישים שנות בדירות וניכור מעם הנצח, ואמן אחד גדול ומהדהד שמילא את כל חלל הלב, יש קונה עולמו באמן אחד, הרהרתי. עמדתי שם עוד רגע, והחלטתי לקיים את הבטחתי... עוד תזכי לשמוע עוד ועוד אמנים...

חזרתי אל ידידי החולה, הבאתי אותו אל חדרו, וכל אותו היום טרוד הייתי לחפש מניין יהודים, על מנת להביא את האשה הזקנה לבית עולמים כבת ישראל.

בלילה, במוצאי שבת ביחד עם עוד מניין יהודים כשרים ערכנו לה לווייה, נתכבדתי לומר מילות הספד לאשה אותה מעולם לא הכרתי, ואמרתי: ומדברך נאווה, המדבר שבכס נאה לפני, ואיזה הוא המדבר אלו עמי הארץ שאינן יודעים לא לקרות ולא לשנות כמדבר שאין מגדל פירות, והן נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ועונין אמן, אפילו אין בידן אלא שכר אמן זה דיים. (אגדת בראשית ע"ט)

כשסיימתי, נעמדתי לומר קדיש, עמדתי לידה ואמרתי כדרכי בקול רם את הקדיש, רציתי שגם היא תשמע, ושתענה אמן, שיתווסף לה עוד אמן אחד. אמרתי, יתגדל ויתקדש שמה רבא...

האנשים כולם, עמדו בדומיה והקשיבו, וענו בקול גדול, אמן יהא שמה רבא מבורך לעלם ולעלמי עלמיא. ברור היה לי באותה העת, שגם היא ענתה יחד עם כולם יהא שמה רבא מבורך לעולם ולעלמי עלמיא...

לאחר מכן לווינו אותה בדרכה האחרונה, למקום שבו נוטלים שכר האמן, למקום שבו צרורות הנשמות בצרור החיים לעולם ולעולמי עלמא.

(מפי בעל המעשה)

דרכו בקודש של האדמור זצ"ל היה, שלעתות מסוימות היו נכנסים זקני החסידים אל הקודש פנימה, והיה האדמו"ר אומר בפניהם התוועדות. פעם אחת נכנסו זקני וחשובי החסידים אל האדמו"ר. פתח האדמו"ר ואמר: אצל חסיד עניית אמן, ואמן היא שמייה רבא, ועניית ברוך הוא וברוך שמו. זה עולם ומלואו, אמר ולא יסף.

(לקוטי דבורים ח"ד ע' תש"ד)

האמן מציל ממלאך המות

אל הרב מרא דאתרא הגיע שאלה כדלהלן: אברך באחד הכוללים מברך ברכת אשר יצר בקול רם, והוא עושה זאת באמצע סדרי הלימוד, והדבר מפריע ליתר האברכים הנאלצים להפסיק מלימודם בעת הברכה. האברכים שאלו האם אפשר להורות לו להפסיק לברך בקול רם?

הרב הביא את דברי שו"ת "מן השמים" סימן ל"ג, שהעלה שברכת אשר יצר כמות כברכת הגומל, כי אם היה האדם יודע איזה ניסים מתרחשים לו כל פעם כאשר הוא מסלק את הפסולת מגופו ומתפנה לצרכיו, היה... מתקשר לבני ביתו להודיע להם שהכל בסדר.

וכמו בכל ברכת הגומל, כאשר המברך נזקק לעשרה, מותר לו להטריח את הציבור שיענו אמן, כך גם בברכת אשר יצר, מאחר והיא כעין ברכת הגומל.

ומבואר בחז"ל שרוד המלך תיקן לברך בכל יום מאה ברכות, ובזכות זה נתבטלה הגזירה שהיו מתים מאה בחורים בכל יום. ולפי זה מסתבר שגם ה'אמן' שאחרי כל ברכה מגינה ומצילה ממלאך המוות.

(טובך יביעו ח"ב שסב)

סערת נפשו של האדמו"ר ה"בית ישראל"

כ"ק האדמו"ר הפני מנחם זי"ע שאל פעם לאחד מאנ"ש אם הכיר את רבינו זי"ע, הלה השיבו הכרתיו פורתא. ואמר לו: נדמה לך שהכרת אותנו... וסיפר מעצמו, בפרק מסוים נהגתי בשבתות להתפלל מוקדם מאד, כדי שיהיה לי פנאי בעת התפילה בבית המדרש להתבונן בתפילת הבית ישראל, לפעמים, הוסיף, בשעה שאמרו איש"ר ראו אותו עושה תנועות מפליגות בטליתו ופונה לעבר הילדים שהצטופפו מאחוריו כשהוא קורא לעברם בקול רם אמן יהא שמיה רבא.

העולם הבינו שכוונתו לעוררם ולזרזם שיענו איש"ר בקול רם, אך ראיתי בעיני שהסיבה היתה בגלל שהתלקח בהתלהבות יתירה, כידוע מהזוהר הקדוש גודל מעלת איש"ר, ועשה תנועות הללו כדי לטשטש מעט את מראה סערת נפשו.

(פאר ישראל ע' שסט)

מה אמר הגרש"ז אויערבאך בימי השבעה

שמעתי מבני הגאון הצדיק רבי רפאל דוד אויערבאך זצ"ל ראש ישיבת שער שמים. בעת העלות הענן מעל האוהל. בימי השבעה בהיותם כואבים, היו בניו אומרים קדיש בדבקות עצומה. בתחושה שבזה הם מתפללים על נפש אביהם הנערץ זצ"ל.

כשהבחין בזה דודם הגדול מרן רשכבה"ג רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל שישב עימם שבעה, קרא להם, והסביר שאין אמירת הקדיש תפילה על הנפטר, אלא שהאדם נברא על מנת לקדש שם שמים וכאשר האדם נפטר נפסקה עבודתו בקידוש שם שמים. וכאשר בניו ממשיכי דרכו אומרים אחריו קדיש וגורמים לעשרה מישראל לומר אמן יהא שמיה רבא, מתמלא אותו

חסרון בקדושת השם, ונתרבה כבוד שמים על ידי אמירת הקדיש וכאילו נמשכת עבודת קידוש השם של האב בעניית הקהל אמן יהא שמיה רבא. נמצא איפה אמר רבי שלמה זלמן זצ"ל אמירת הקדיש אינה תפילה על הנפטר, אלא השתדלות לקדש שם שמים, לא אמירת הקדיש עיקר אלא במה שנתקדש שמו יתברך בעשרה ישראל בעניית אמן יהא שמיה רבא. ואתם ראו בזה, בהשתדלותכם באמירת הקדיש ובכל דרכיכם לקדש שם שמים, עלי נפלא לנפש אביכם הגדול, שכל ימיו היו מסכת נפלאה של ריבוי כבוד שמים.

(מפי בעל המעשה)

לא כל "קדיש" מתקבל בשמים

מלוחמי מלחמות ה', היה רבי ראובן יוסף גרשנוביץ זצ"ל, מראשי ישיבת "הנגב" בנתיבות. עוד בצעירותו, עמד מול כל נסיון לסטייה, אפילו דקה כנימה מרוח ישראל סבא.

באותם ימים, והוא רק בן כ' שנים. עלה אביו, גאב"ד דז'אבינקע זצ"ל לבדו לארץ ישראל. משפחתו, נותרה עדיין בעירת מגוריהם. העדרו של הרב מהמקום היוותה פירצה הקוראת לניצול מצד זאבי הרוח ששחרו לטרף רוחני. התנועות הציוניות התארגנו לפתוח בית ספר חדש במקום. "תרבות" כך כונה ביה"ס המיועד, שלטש צפרני כפירה לכיוון נפשו של הנוער. "תרבות" אנשים חטאים.

רבי ראובן יוסף, הגיע אז משיבת קאמניץ, שם קנה תורה מפי רבינו רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל, רבו המובהק, ואותה שבת בא לשהות עם בני משפחתו. רוח מלחמה, רוח ד', החלה לפעום בו, לנוכח המזימה הנוראה. בשבת אחה"צ כינס את בני הקהילה לביהכנ"ס. הוא נשא באוזניהם נאום נרגש, חוצב להבות: "כל אחד רוצה שבנו יאמר אחריו קדיש", זעק במר ליבו הכואב. "אך דעו! שקדיש של בן שילמד ב'תרבות' לא יתקבל בשמים..."

הדברים חדרו ללבבות. התוכנית ירדה מהפרק. והמזימה בוטלה.

(אורחות חסידיך ע' רלו)

הסיבה לתאונה המחרידה

בקיץ שנת תשל"ט הסתלקו ללא עת בזה אחר זה שני אברכים חשובים ממקורבי האדמו"ר מקוליזנבורג זצ"ל האחד כתאונת דרכים מחרידה והשני בנסיונות טראגיות רבי אהרון קריגר זצ"ל ורבי משה נחמיה שטרייבל זצ"ל. אבל גדול ירד על צבור יראי ה' בכלל ועל קהילת צאנו בפרט בארה"ב שהשנים היו מטובי בניה, קהל גדול ליווה אותם למנוחת עולמים כשבראשם הלך האדמו"ר זצ"ל.

כל אותה העת חיכו החסידים למוצא פי האדמו"ר זצ"ל, לדעת על מה עשה ה' ככה לעם הזה, שהרי לא יעשה אלוקים דבר כי אם גילה סודו לעבדיו הנביאים.

אולם האדמו"ר זצ"ל שתק ולא אמר דבר, בשבוע שלאחר מכן בעת האסף העם ביום חמישי לשעור חומש, כי מקדמא דנא היה מגיע קהל רב לשמוע את אמרות הקודש השנונות וחוצבות להבת קודש של האדמו"ר זצ"ל.

פתח האדמו"ר את השעור ואמר: וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו ויאמר אסתירה פני מהם, אמר רב דוסתאי בן יהודה אל תקרא לא אמן במ אלא לא אמן במ שלא היו רוצים לענות אמן (דברים רבה לט) אמן ר"ת אהרון משה נחמיה. על כי לא נזהרנו בעניית אמן עשה ה' לנו ככה. אמר האדמו"ר זצ"ל, ושתיק.

(מפי הרה"ג רבי יחיאל בוים שליט"א)

ארע פעם, שאחד בא לבקש ברכתו, כי רכש מכונית וינוע בדרכים, והרבי אמר לו: הזהר משיחה בעת התפילה ותנצל מכל מכשול...

(האדמו"ר הבית ישראל פאר ישראל ע' שע"ט)

בשעה שיש צרה לישראל הקב"ה מסתכל באלו העונין אמן ונזהרים בהם, להצילם מכל צרה וצוקה.

(צוואת בעל השומר אמונים ע' יד')

עצת הר"ר שמעלקא להמברך יחידי

ושמעתי מהרב הקדוש מו"ר שמלקא מקהילה קדושה נשלבורג זצוק"ל. באור הכתוב, והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש נורא וקדוש (פיוט יום ב' דראש השנה).

והוא באחד כאשר המברך יושב בדד, ומי ישיבנו שאין איש עמו שיענה אמן, ונפשו אותה ויעש על ידי התעוררות המברך בדחילו ורחמו בקשר חזק ואמין בדבור ומחשבה בורא מלאך שיענה אמן על ברכתו. נורא וקדוש נורא הוא גוף המלאך וקדוש הוא נפש המלאך.

(שמן טוב)

עניית אמן בת"ת מאה שערים בשנת תרס"ד

על מלמדי תנוקות מוטל החוב הקדוש הזה לחנך ולהרגיל הצעירים שיזהרו לענות אמן. בקול רם, ובפה מלא, כי הבל פיהם עולה למעלה בלי שום מפריע. הבל שאין בו חטא, ואותם מלמדים שאינן משגיחין על זה עתידין ליתן את הדין נורא מאד, שהם הם הגורמים חלול שם שמים, שאין עונין אמן מחמת שלא חנכו אותם.

ונהירנא כד הוינא טליא היו הזקנים שבבית המדרש משגיחין על זה שהנערים הקטנים שבאים לשם יענו אמן בקול. ובשנת תקס"ד זכיתי להיות בירושלים כשבעה שבועות ב"ה ושמעתי שכל התנוקות של התלמוד תורה

הנקרא מאה שערים עונין אמן אחר הש"ץ בקול אדיר ונאור ונשתוממתי
מנעימות קדושת הקול. יגדלם ה' וירבו ויצליחו.

ועל מלמדים כאלה אמרו חז"ל ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. ותהי
משכורתם שלמה מעם ה', כי באמת מכל התורה שלומדים עם תלמידים
בעיתים הללו, הרי כשיגדלו לא ישאר בידם מאומה, ולכל הפחות יחונכו
בדבר הקיים לעד המביאם לחיי העולם הבא.

ועל המלמדים עיקר החוב, אחרי שהאב טרוד במזונו, ולא יהיו בכלל ארור
עושה מלאכת ה' רמיה, ואין לך רמיה גדולה יותר מזו שאינו מחנכו לענות
אמן, ואמן יהא שמיה רבא.

ונמצא בספרים שהבעל שם טוב בנעוריו היה עוזר למלמדי דרדקי
להביא התנוקות לחדר, והיה משתדל עם התנוקות בכל עז לחנכם לענות
אמן ואמן יהא שמיה רבא בקול תקיף, וברור אצלי שעל ידי זה זכה לכל
הגדולות והנפלאות שזכה.

(ואמ"א י ב')

ואשרי אדם שמברך ברכותיו בקול רם, ומרגיל בני ביתו שיענו אחריו אמן
כתקונה, שגורם שמחה וחדוה בכל העולמות.

(סדר היום)

עם זו יצרתי תהלתי יספרו

ידוע לכל כי לא נלאה אדמו"ר הרה"ק מגאמבין צוק"ל כמה וכמה שנים
להזהיר בהמסתופפים לו לדקדק בתיבות הברכות והתפילות ולענות אמן
ואמן יהא שמיה רבא. והוכיח בשער עמו בדברים קשים כגידים, ולא היה חס
על כבודו וטרחו להכריז כן ברכים בכבודו ובעצמו.

ופעם שמעתי ממנו בזה הלשון, כתוב עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו. (ישעיה מ"ג) ואם כן איך יכולים לזלזל ולא לדקדק בזה, אחר שעיקר יצירת האדם מישראל שיספרו תהלתו.

(מרום הרי"ם)

הסיבה לפרעות ביהודי רוסייה

עיקר הגלות הוא בשביל חטא זה, ובזה תלוי הרעות והטובות, ועתה בעוונותינו הרבים נתקיים בנו הכתוב וקראת אתכם הרעה באחרית הימים (דברים לא, כט) והוא שנת תרס"ו יבואו חשבון, כי אמן יהא שמיה רבא עם הכולל בגימטריא תרס"ו.

כי כל צרות אלו הגיענו על אשר אין אנו זהירין בעניית אמן יהא שמיה רבא. עוד מרומז בכתוב ואנכי הסת"ר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים (דברים לא, יח) הסתר עם התיבה עולה תרס"ו, שהסתיר פניו ביום ההוא, אותו היום הגודע, על כי פנה אל אלהים אחרים שלא ענו אמן יהא שמיה רבא.

(שומר אמנים יד, ב)

מעשה באחד שהתחרט שלא קרא ושנה

מעשה באחד שהיה מתחרט בעצמו שלא קרא ולא שנה. והיה צמא מאד לדבר ה' וכשהיה שומע את השליח צבור בקדושה וקדיש היה מגביה את קולו ועונה קדושה ואמן בכל כחו, והיה אומר, לא די שלא זכיתי ללמד עתה כשיש לי רשות לעבוד את בוראי, אגביה את קולי לה' ותנוח על נפשי.

(אליה רבא)

מנהג ותיקין בחורבת רבי יהודה החסיד

זקני ירושלים מספרים שבחורבת ר' יהודה החסיד, בבית הכנסת הגדול בית יעקב שנחרב על ידי חיילי הלגיון ימח שמם, היה מנהג ותיקין שהנהיג אותו הרה"ח ר' יעקב פריימן זצ"ל שבעת התפילה היה אוסף את הילדים והנערים במקום אחד והיה מפקח עליהם לענות אמן יהא שמיה רבא בקול רם, כי הענייה התמה של התשב"ר מרככת את הלב ומעוררת יראת שמים. מי יתן והיו בזמן הזה מתעוררים יראים ושלמים לחדש מנהג ותיקין זה בכל בתי הכנסיות כי כמעט שאין בית הכנסת שלא יהיה שם מספר ניכר של ילדי ישראל בשעת התפילה.

(מתוך אגרת שכתב הגה"צ רבי אליהו לפיאן זצ"ל)

עניית אמן הצלה מחבוט הקבר

רבינו כמורנו הרב ר' יחיא בן ר' שוכר בדיחי זצ"ל נראה בחלום לאחד מתלמידיו, ואמר לו: בזכות שהייתי ממתין לתפילת השליח צבור או לאיזה ברכה מהמברכים, והייתי עונה ברוך הוא וברוך שמו, והייתי זהיר בעניית אמן, ומכוון גמטריא הוי"ה ואדנות, ניצלתי מחבוט הקבר.

(עולת שלמה)

תמות נפשי מות ישרים (במדבר כג, י) ישרים ראשי תיבות יהא שמיה רבא

מברך.

(ספר החיים ח"ב, פ"ח)

השופט האמריקני מדבר בשבח ה'איש"ר'

מעשה שהיה, סיפר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א ביהודי עשיר שנפטר באמריקה והוריש הון רב לבנו, אך בצוואתו התנה את מסירת הרכוש רק אם הבן יאמר עליו קדיש.

התנאי לא מצא חן בעיני הבן, שראה בכך משום כפייה דתית ופנה לבית משפט. השופט הגוי האמריקני בקש לפני הכל לדעת מה כלול בטקסט של הקדיש. מארץ ישראל שיגרו את התרגום של הקדיש באנגלית, ומשראה השופט מה כתוב שם, התפעל מאד באומרו:

"כיצד מעז הבן הזה לטעון שיש בכך משום כפייה דתית... הרי אין כאן מילה אחת הקשורה לנפטר, הקדיש אינו מדבר על עילוי נשמה של המת אלא רק על שלום "יהא שלמא רבא מן השמיא", ועל כך שהעיקרים הכתובים בתנ"ך, המקובל על כל ארצות העולם, יתפשטו בכל רחבי תבל, ותורת ה' יתברך ומעשיו הטובים עם הבריות יתפרסמו בעולם.

השופט לא הסכים לתביעתו של הבן וציווה עליו לומר קדיש... ואם יסרב תופקע זכותו לממון.

(קול ברמה)

כרטיס כניסה לעולם הבא

רבי ליפא זילברמן שליט"א משגיח בת"ת של קמניץ סיפר סיפור נפלא, שביקש מהגאון הצדיק רבי משה אהרן שטרן זצ"ל מה יכול להוסיף להשריש בתלמידים לענות אמן בכוונה, וכל מה שרבי משה אהרן זצ"ל ניסה להביא לו מדרש זה, ומדרש זה, אמר ידעתי וכבר מסרתי כל זה, ואינו נכנס ללבם.

עמד רבי משה אהרן זצ"ל לרגע קט, ואמר לו, נפל לי מחשבה איך לשכנע אותם... בחוץ לארץ נהוג שמי שמזמינים אותו לחתונה, צריך לשלוח בחזרה ולהודיע שהוא ישתתף בשמחה, ושולחים לו אחר כך כרטיס כניסה.

והנה פעם שכחתי לשלוח להם הסכמתי להשתתף בחתונה, אבל חשבתי, בטח גם בלי כרטיס יכניסו אותי. אכן לא כך היה. כשהגעתי לא נתן לי השומר להיכנס. היכן הכרטיס שאל... כמה שהסברתי לו שאני ידיד נאמן למשפחה ולבעל השמחה, ואני לא יושב אלא לכמה דקות לא עזר לי...

כך האדם כשמגיע לאחר מאה ועשרים שנה לבית דין של מעלה, ולאחר שדנו אותו לגהינם, סבל קשות משבעה מדורי גהינום, וברוך ה' כבר יצא מזה, והולך למקומו בגן עדן. כשמגיע לגן עדן עמד שם מלאך וביקש כרטיס כניסה... שואל האם גם כאן קיים מושג זה של כרטיס כניסה... היכן המקום והארמון שבניתי לעצמי מהמצוות... עונה לו המלאך מקומך שמור לך בפנים... אך אין כניסה ללא כרטיס... מהו הכרטיס אומרים לו נאמר "פתחו שערים ויבוא גוי שומר אמונים, ואמרו בגמרא אל תקרא אמונים אלא "אמונים" מי שעונה אמן בכוונה נפתחים לו שערי גן עדן, וללא זה לא נפתחים לו שערי גן עדן...

על עניית אמן שלא בכוונה, מובא בכתר ראש בשם הגר"ח מוולאזין "שלא מצאתי לו זכות", העיר רבי משה אהרן זצ"ל שיוצא לפי זה שהעונה אמן באמצע ברכות ק"ש גם במקום שהוא בין הפרקים - מכל מקום אם עונה אמן בלי כוונה יש כאן הפסק. והוא דבר מפחיד.

(המשגיח מקמניץ פי"ב)

פנקס הקבלות של הגה"צ רצ"ה מקלם

רבותינו בעלי המוסר היו נוהגים לקבל על עצמם קבלות בימי הימים הנוראים על מנת לזכות בדין דראש השנה ויום הכפורים. וגם כדי להגביה את קומתם.

כדי לתת קיום ותוקף לקבלתם היו מעלים אותם על הכתב כדי שיהיו הדברים לנגד עיניהם ויוכלו למשמש בהם בכל עת. ולערוך מחשבות אם עומדים הם בקבלתם.

רבותינו בעלי המוסר התאמצו בכל עת להסתיר את קבלותיהם. ואת דרכי עבודתם מעין רואה, והיו ששרפו את פנקס הקבלות שלהם קודם פטירתם משום והצנע לכת עם ה' אלוקיך, אולם פנקסי קבלות אחדים נמצאו באמתחת

כמה מגדולי ישראל שנלקחו מעמנו בחטף. משם נוכל להציץ ולראות מה נהדר מראה הכהנים בעבודתם.

להלן קבלתו של הגאון הצדיק ר' צבי הירש ברוידא זצ"ל חתנו ותלמידיו של הסבא קדישא ר' שמחה זיסל זיוו מקלם מיום הכפורים שנת תרל"א. הדברים הועתקו על ידי שאר בשרו הגה"צ רבי ראובן דוד דסלר זצ"ל.

עצתם של חז"ל: כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו קורעין לו גזר דינו.

(שבת קי"ט,ב)

מועט המחזיק את המרובה:

- א. לכוון בשמות הקדושים.
- ב. שלא לזרוק ברכה מפיו, ולהתכוון בחסדיו יתברך, ויחשוב כי עתה עת העסק אשר יכין לו להחיות נפשו "בהם".
- ג. פרוש המלות, פשוט בלשון המדוברת, ולהמשיך לאמונה.
- ד. לשמוע חזרת הש"ץ, קדיש, ברכת העולים לתורה.
- ה. לענות אמן בכוונת ענין אשר עליו הוא עונה.

(כתבי הסבא מקלם ח"א עמ' רצ')

איתא בזוהר כאשר הקדוש ברוך הוא ישלח למלאך מט"ט שהוא העבד שלי בשביל לקבל התפילה, יאמר לו: אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי, כלומר אולי התפילה לא תרצה ללכת אחרי, אמר לו הקדוש ברוך הוא: ונקית משבועתי זאת, כי חכמה היא אבא והוא יורד בצדיק לשמור השכינה בגלות, ומשם שלח העבד אחריה.

(זוהר ח"ג רעח,א)

והנה עכשיו שאנו בגלות נאמר (איכה ג') שתם תפילתי, שכל השערים ננעלו חוץ משערי דמעות כמאמר הכתוב (ישעיה ל"ח) שמוע אשמע תפלתך ראיתי את דמעך.

לכן החיוב מראש חדש אלול ואילך, שאז הקדוש ברוך הוא שולח את עבדו זקן ביתו הוא המלאך מט"ט, לקבל תפלתנו, לקום ולעורר זקנים ונערים, וביותר להזהיר גדולים על הקטנים המה התנוקות של בית רבן, להביאם שחרית וערבית לבית הכנסת, שיסייעו לנו בתפלתנו, ושיענו אמן יהא שמיה רבא ובזה יקרעו גזר דיננו.

(שער המלך עמ' לג')

המסע המופלא של ר' לייב לגלוי האמן

בזמנו של הגאון החסיד מווילנא זצ"ל היה איש אלקים מו"ה ר' ליב חסיד מעיר טעלז, תלמיד מובהק של הגר"א, והיה מפורסם לאיש קדוש בפרישות וחסידות, והגאון זצ"ל אמר עליו שהוא נשמה בלי גוף.

והיה אביון גדול, ומגודל חסידותו וצדקותו לא רצה להנות ולקבל מאיש וחי בצמצום נורא, אולם רק בעת שהיה זקוק שהשיא אחת מבנותיו, נאות לקבל סכום הנדוניא. והיה דרכו לסוע למשפחתו העשירים לאסוף סכום הנדוניא.

והנה כששמעו שהרב ר' ליב בא מיד נסעו לקראתו לקבלו בסבר פנים יפות והיו חשים מהר להיות זריזין מקדימין למצוות וכאשר השיג את סכום הנדוניא, לא רצה לקבל יותר בשום אופן.

פעם אחת אמר לאשתו שנחוץ לו לסוע, והביאה לו את בעל העגלה המיוחד לו ונסע, וביום הששי קודם חצות באו לעיר "וואלקאמיר", ונשאר לשבות שם את שבתם, נטל הרב ר' לייב כליו והלך לבית המרחץ לבש בגדי לבן והלך לבית הכנסת.

והנה בחור אחד מהישיבה ראה אדם לבוש בגדי לבן הולך לבית הכנסת בעוד היום גדול והיה זה חדוש גדול בעיניו והלך אחריו לבית הכנסת, והחסיד ר' ליב התחיל בנעימות לומר שיר השירים בקדושה וטהרה בגודל התלהבות, והבחור עומד ומשתומם מתפלא מגודל העריבות והנעימות עד שנפל עליו פחד ה', מיד רץ לישיבה ואמר "אחים אהובים אם ברצונכם לטעום טעם עולם הבא בואו עמי" הלכו חבריו עמו לבית הכנסת ועמדו מרחוק וממש פרחה נשמתה מגודל עריבות ונעימות.

מיד רצו להודיע לראש הישיבה הגאון הצדיק רבי רפאל המבורגר, הבין הרב שאין הדבר פשוט, כי תלמידיו בודאי לא יטריחוהו חינוך והלך עמהם לבית הכנסת וכאשר שמע את אמירת "שיר השירים", אמר לתלמידיו "בני אין זה קול אדם רק קול של מלאך, הנה עומד לפנינו מלאך בלבוש אנושי".

ובעודם עומדים מרחוק במחשבות עמוקות מגודל הנעימות באו כל אנשי העיר לעת ערב לתפלת המנחה, ואחד מהם הכירו ואמר רבתי היודעים אתם מי האיש הזה, הוא הרב הגאון ר' לייב חסיד מטעלז, מסתמא נוסע הוא בנדון הכנסת כלה, להשיא את בתו וסיפר להרב ר' רפאל מנהגו של ר' לייב חסיד:

במוצאי שבת קודש נכנס אצלו הגאון ר' רפאל אמר לו "רבינו חפצכם כבר נתמלא" שאלו החסיד ר' ליב האיך אתם יודעים מה חפצי השיב לו הרב ר' רפאל אנו חושבים כי מהסתם ענין נסיעתכם בנדון נשואי הבת, השיב החסיד ר' ליב לא אדוני, נסיעתי זאת אינה בשביל ממון, ונתפרדו זה מזה לשלום, והחסיד ר' ליב נסע לדרכו.

ובגמר השלשה שבועות חזר לביתו ובעת שנכנס אמר להם ברוך המקום ברוך הוא הבאתי לכם מתנה יקרה, רק כעת אין פנאי לדבר כי צריך ללכת לבית הכנסת לתפלת מנחה, אחר ערבית חזר לביתו וישב לסעוד עם בני ביתו, בגמר הסעודה ברכו כלם ברכת המזון מתוך הסדור.

ובעת שבאו לגמור הברכה של הטוב והמטיב, סמך הרב ר' ליב את ידו על הסידור ואמר, בני היקרים הוו יודעים כי עד לעולם אל יחסרנו הוא גמר הברכה של הטוב והמטיב וצריך לענות פה אמן, ובעבור זאת עשיתי את דרך נסיעתי כעת, כי מסופק הייתי היכן גמר הברכה, לכך נסעתי להגאון החסיד ר'

ישעיה זעכוויצער, מאחר וכבר נסתלק מעמנו הגאון מווילנא ז"ל, וזאת היא המתנה היקרה שהבאתי לכם.

אחים אהובים:

ראו עד היכן הדבר מגיע לאיש נבון, לעשות נסיעה ארוכה כל כך לשבועות אחדים עם הוצאות מרובות עבור ספק עניית אמן אחד.

(מוסר לדעת)

האדמו"ר מקאריץ מטייל בגן עדן

רבינו הקדוש רבי פנחס מקאריץ זצ"ל סיפר שראה את אחד הצדיקים בגן עדן. ושאלוהו והלא רבינו כאן בעולם הזה ואיך ראה לאותו צדיק בגן עדן, והשיב רבי פנחס מקאריץ דחז"ל אמרו העונה אמן בכל כוחו פותחין לו שערי גן עדן. ויש להקשות דאם אינו רואה את הגן עדן אם כן לשם מה פותחין לו שערי הגן עדן, ובהכרח דמי שעונה אמן בכל כוחו ככוונת חז"ל זוכה שפותחין לו שערי גן עדן ורואה ומסתכל בתוכו. כי חז"ל לא דברו גוזמאות ח"ו.

(שומ"א ח"ב רמ"ט:)

מדוע שמן האדמו"ר מטשרנאבל

ידוע המעשה באחד הצדיקים הגדולים בדורותינו אלה. שהיה בשרו שמן ופניו מאירים בנועם ובעונג נפלא מאמירת אמן יהא שמיה רבא. כשם שלחם לבב אנוש יסעד, ומי שאוכל בשר ושותה יין הרי בשרו שמן ופניו מאירים, הנה כמו כן הרי כמו חלב ודשן תשבע נפש הצדיק בעניית אמן יהא שמיה רבא, שמבריא את גופו ובשרו ממש.

(ס' המאמרים תרפ"ד ע' שכג)

הרב הצדיק רבי מנחם נחום מטשרנאבל היה שמן מעניית אמן יהא שמיה רבא, משום שהכניס מחשבתו "בשמיה רבא" ובגדלות הוי', "שהקב"ה מברך לעלם ולעלמי עלמיא" ונמשך בכל העולמות, ועל ידי זה התעורר רבי מנחם נחום באהבה ותענוג עד שהשמין כל בשרו.

(לקוטי שיחות ת"א ע' לג)

מאמרו המלהיב של האדמו"ר

שנים רבות אחר המאסר בפטרבורג בשנת תקנ"ט יצא האדמו"ר הזקן מתדרו אל הקהל הרב שהמתין בבית מדרשו ואמר: בגן עדן מקשיבים ליקרות של העולם הזה, ולא רק מלאכי השרת אלא אפילו הנאצלים הראשונים היו נותנים הכל בשביל אמן יהא שמיה רבא שיהודי עונה בכל כוחו כפרושו בכל כוונתו, כלומר שהוא כולו נמצא ומונח בתוכו.

וזה היה כל המאמר. שנאמר בהתלהבות עצומה, ונשמעה בהתלהטות גדולה, עד שכל השנה היו אומרים כולם אמן יהא שמיה רבא בהתלהבות וברעש גדול.

(היום יום י"ז אדר"א)

מה אמר האדמו"ר על מפתן חדרו

ישבו פעם החסידים והכינו עצמם לעמוד בתפילה לפני שומע תפילה כדרכם של חסידים ראשונים שהיו שוהים שעה אחת קודם התפילה, שהרי דין הוא הכון לקראת אלוך ישראל.

יצא הרבי מחדרו פנה אליהם ואמר: דוד המלך אמר בתהילים אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך (תהלים ס"ה, ה) דרגה אחר דרגה: חצריך, ביתך, היכלך.

אשרי, אמר הרבי זהו ראשי תיבות אמן יהא שמיה רבא, ללמדנו שאף על פי שישנם דרגות רבות לעלות בהם כגון: ישכון, חצריך, ביתך, קדוש, היכלך וכו' (מכל מקום איז ביי איש"ר זיינען אלע גלייך) אולם כאשר אומרים אמן יהא שמיה רבא זוכים לקבל מיד את כל המדרגות.

(תורות ופתגמים)

מדוע בן דוד לא בא

שנים רבות נחלקו האדמורים הקדושים שרפי מעלה רבי ייבא סבא מאוסטראה זיע"א והאדמו"ר הקדוש רבי פנחס מקאריץ זיע"א מהי סיבת עיכוב הגאולה, והיתה מחלוקתם נמשכת והולכת ירחים ושנים שהרי כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים.

ולא על דבר של מה בכך נחלקו אלא על עיקר מעיקרי האמונה שחייב אדם להיות יושב ומצפה לגאולה העתידה, ולביאת המשיח שאף על פי שיתמהמה עם כל זה יחכה לו בכל יום שיבוא והיו האדמורים הקדושים יושבים ותמהים מה זה ועל מה זה לא אתי קץ משיחיה.

עד שנגמל האדמו"ר רבי פנחס מקאריץ בדעתו שעכוב הגאולה בשביל בנות ישראל שאינן צנועות דיין, והיה עומד ודורש ברבים על חומר עוון זה, ומאידיך שכנגדו הקדוש רבי ייבא מאוסטראה חכך בדעתו שעכוב הגאולה מפני שמדברים בשעת התפילה ואינם זהירים בעניית אמן ואמן יהא שמיה רבא וכל מקום שהיה בא היה מקהיל קהילות ברבים ודורש בפניהם על חומר העוון הזה.

עד שאנה ה' לידם ונזדמנו לפונדק אחד, ובסוד שיח שרפי קודש נמנו וגמרו לעשות גורל ולשאול בדבר ה' טעמא מאי לא אתי קץ משיחיה ועל שום מה בן דוד לא בא.

ואופן עשיית הגורל הוא לפתוח ספר חמישה חומשי תורה בהסח הדעת, והנמצא כתוב בו בראש הדף הוא כאשר ישראל איש בדבר האלקים. הלכו הצדיקים אל בית הטבילה עמדו בתפילה ושפכו צקון לחשם לפני צור עולמים שיעלה גורלם יפה, ופתחו את ספר התורה, וימצא כתוב בו הכוונה יעשה את אחותינו (בראשית לד, לא). ומתרגם יונתן בן עוזיאל לא יאי למהוי מתאמר בכנישתהון דישראל.

גדולים מעשה צדיקים, שצדיקים גוזרים והקב"ה מקיימם בידם, ונמצאו פשוטם של דברים כדברי האדמו"ר הקדוש רבי פנחס מקארין, ונמצאו מדרשם של דברים כדברי האדמו"ר הקדוש רבי ייבא מאוסטרא דלא יאי למהוי מתאמר בכנשתיהון דישראל, כלומר שאין ישראל עונין כראוי אמן ואמן יהא שמיה רבא בבתי כנסיות ובתי מדרשות. ואשרי הזהיר בענייתם שבסיבתו נזכה לבנין ציון וירושלים.

עניית אמן בבית המקדש

היעב"ץ בספרו עמודי שמים הביא עדות בן נכר רומי ששהה בבית המקדש בירושלים ביום הכפורים וזה לשונו: שבעת ימים קודם היום ההוא יום המיוחד שקורין כפור והוא אדיר להם מכל הימים היו מכינים כסאות כסף לכהן הגדול לנשיא לאב בית דין ולשבעים הסנהדרין.

והזקן מן הכהנים היה קם על רגליו ואומר לפניו דברי כבושין ותוכחה, ראה לפני מי אתה נכנס ודע שאם תאבד הכוונה מיד תפול ותמות, ותאבד כפרת ישראל, עיני כל ישראל תלויות בך, חפש דרכיך שמא יש בך עוון וכו', וגם המלך אומר לו דברים טובים ומבטיחו לכבדו בצאתו בשלום מן הקודש. ואז יוצאים כל העם ללוותו ראשונה זרע מלכי בית דוד ואחרים בית הלוי בבגדי משי תכלת ואחריהם הכהנים בבגדי משי לבן ואחריהם המשוררים

והמנגנים ותוקעי החצוצרות השוערים ועושי הקטורת ועושי הפרוכת השומרים והאמרכלים וכו'.

ובראש כל חוצות היו ראשי ישיבות עומדים ואמרים אישי כהן גדול בואך לשלום התפלל ליוצרינו שיחיינו לעסוק בתורתו.

ובהגיעם לפתח הר הבית היו מתפללים על קיום מלכי בית דוד על הכהנים ועל המקדש, והיה הקול כל כך חזק. מרבוי העם בענותם אמן, עד שהעופות הפורחים היו נופלים לארץ. ואז הכהן הגדול משתחוה לכל העם ופורש בבכיה ויראה וכו'.

(מועד לכל ח', סט"ז)

מופת מהחפץ חיים

שח הגאון הצדיק רבי יואל קלופט, מתלמידי החפץ חיים, לאחר שכבר עזבתי את ראדין נסעתי יום אחד ברכבת, ולפני ישובו שני חסידים ששבו זה עתה מהכנסיה הגדולה הראשונה שהתקימה בוינה בראשותו של זקן גאוני הדור החפץ חיים זצ"ל, ותוך כדי נסיעה שומע אני אותם משוחחים בינם לבין עצמם על רשמייהם מהכנסיה הגדולה, ואחד אומר לחבירו: ראיתי ממש מופת אצל החפץ חיים! מה המופת? הבחנתי היטב שהחפץ חיים, בשעה שהתפללו באי הכנסיה תפילת מנחה, ישב בריחוק מקום מהחזן, ומלבד זאת הרי כידוע הוא לא שומע כמעט מאומה וכשמדברים אליו צריכים לצעוק לו בתוך האוזן, ובכל זאת הבחנתי ש"ברוך הוא וברוך שמו" ו"אמן" על ברכת החזן ואמן יהא שמיה רבא החפץ חיים היה עונה עוד לפני כולם!

כששמעתי זאת- סיפר רבי יואל קלופט - חייכתי לנפשי, שכן נזכרתי תיכף שגם אני הבחנתי בעובדא זאת בחצי שנה בה עשיתי במחציתו בראדין, שאכן למרות שישב רחוק מהבעל תפילה וחרף קשיי שמיעתו הוא היה הראשון

לענות ברוך הוא וברוך שמו ואמן, ואמן יהא שמיה רבא אמנם אני לא ראיתי בזה מופת... סיים רבי יואל בחיוך.

(מאיר עיני ישראל ח"א)

זעקת המגיד הירושלמי

שח לי הגאון הצדיק רבי יצחק שבדרון שליט"א ששמע מאביו הגאון הצדיק רבי שלום שבדרון זצ"ל ששמע מתלמיד חכם ידוע על חובת הזהירות בעניית אמן ואמן יהא שמיה רבא. והרחקה מהיסח הדעת, משום מעשה שהיה.

ומעשה שהיה כך היה, בשכנותי סיפר הרב דר מחלל שבת ששב בתשובה שלמה והחל מדקדק במצווה קלה כבחמורה. אף קובע עיתים לתורה והוא משתתף קבוע בשיעור אותו אני מוסר.

והנה באחד הימים הוכרחתי ללכת למקום מסויים, ובעברי ברחובה של עיר חלפתי על פני מספרה, ובעודי מביט לתוך החנות. אני רואה לתדהמתי את תלמידי יושב על הכסא והספר מגלח זקנו בתער.

מרוב תדהמה עצרתי ממרוצתי, רגלי מאנו ללכת והמתנתי לתלמידי עד שיצא מן הספר. לכשיצא שאלתיו מה לך כי התגלחת בתער? והרי כמה לאווים מדאוריתא יש בזה, והנך הרי מדקדק במצוות קלה כבחמורה. נשא התלמיד את עיניו אלי ואמר. בבית הכנסת בו אנו מתפללים על כותל המזרח ישנו שלט על חובת הזהירות בעניית אמן ואמן יהא שמיה רבא. ועל איסורי תורה התלויים בה כברכה שאינה צריכה ועוד, וראיתי שאף על פי כן אין האנשים זהירים בעניית אמן ואמיש"ר. וחשבתי, ענה התלמיד שישנם אסורים שאין קפידא לעבור עליהם. וכשם שעל עניית אמן ואיש"ר אין קפידא הוא הדין שעל איסור תער אין קפידא. עד כאן ספור הדברים שספר הרב.

צאו וראו זעק רבי שלום שבדרון זצ"ל מנהמת ליבו עד להיכן מגיע הזלזול בעניית אמן ואמן יהא שמיה רבא. עד שנעשו שאר מצוות התורה בזויות ומזולזלות בעיניו ובעיני שאר בני אדם. ומתוך שנכשל הוא במקום זה, גורם כשלון לאחרים במקום אחר.

אשרי מי שלא ישכחך ובן אדם ויתאמץ בך. אשרי מי שיתחזק ויתאמץ במצוות עניית אמן ואמיש"ר. וכפי שהשריש רבינו החפץ חיים שמצוות שאין יד רבים אוחזת בהם, הרי היא כמת מצווה שהעוסק בה נוטל שכרו ושכר כל העולם כולו.

חשיבות האיש"ר

שמעתי מגאון וקדוש אחד: שאם היו נותנים רשות לצדיקים שבגן עדן היו באים לעולם הזה לענות "אמן יהא שמיה רבא".

(אור לישרים)

האמן פוקד עקרות

סיפר ר' מ. ט. מחיפה, כי בנו תלמיד חכם ידוע, היה נשוי שנים רבות ולא זכה להפקד בזרע של קיימא. וזאת לאחר שנים שדרש ברופאים בארץ ומעבר לים. ואף השתדל אצל רבנים אדמורי"ם ואנשי מעלה, ולא הניח סגולה שלא דרך בה.

בצר לו פנה אל האדמו"ר הבכא סאלי רבי ישראל אבוחצירה זצלה"ה מנתיבות. וביקש ברכה להפקד בבנים. שמע האדמו"ר את בקשתו האזין למועקתו, וברכו שבזאת השנה יפקד בזרע כשר והגון.

ואכן לתקופת השנה נפקדה אשתו לשמחת לבם, אלא ששמחתם לא ארכה משום שכעבור זמן הפילה האישה את עובריה.

חזר הבעל אל האדמו"ר הצדיק מנתיבות, ותינה לפניו את צרתו, ובקול בוכים קרא: לא אל הנער הזה התפללתי.

כל אותה העת ישב האדמו"ר על כסאו והרהר, כולו אחוז שרעפי קודש. לפתע נעור האדמו"ר ממקומו וקרא למשמשו בקדש, ובקשו שיביא לפניו את טליתו בה הוא עומד בתפילה ושופך שיח לפני בורא עולמים. מיד רץ השמש אל בית המדרש להביא את טלית התפילה של האדמו"ר, ובאותה עת פנה האדמו"ר אל הנוכחים ובקשם שיענו אמן בכוונה גדולה על ברכתו. כשהגיעה הטלית אחז בה האדמו"ר בחיבה ובסילודין, וברך בשמחה ובכוונה גדולה אשר קדשנו במצוותיו וצווננו על מצוות ציצית. ולכשסיים ברכתו ענו כולם בקול גדול ובכוונה רבה אמן.

לאחר מכן פנה האדמו"ר אל הבעל ואמר לו לך בשמחה אל ביתך. הפעם בזכות עניית אמן בקול ובכוונה תלד אשתך לחיים טובים ולשלום.

ואכן למועד חיה ביום אותו דיבר הצדיק ילדה אשתו בן למזל טוב, לאחר ירח ימים הגיע האדמו"ר לסעודת פדיון הבן ומסר למחותנו של ר' ט. ר. ראש ישיבה גדולה במרכז הארץ ממקורבי האדמו"ר את הספר מחשוף הלבן של מרן האביר יעקב זיע"א.

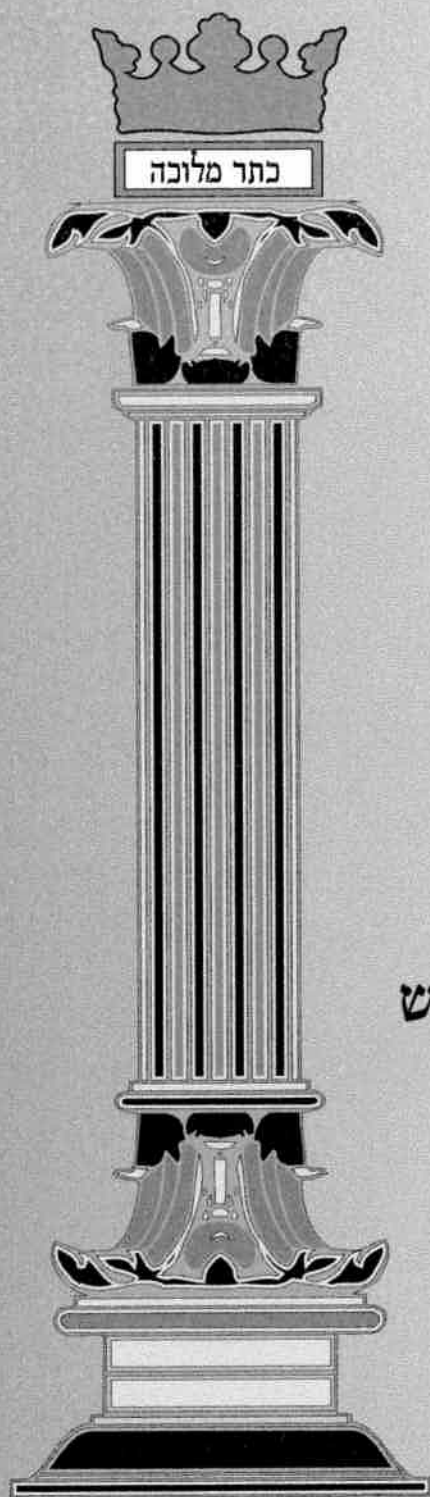
(מפי בעל המעשה)

יהודי אחר שלא זכה להיפקד בילדים, זרזו הרבי שיקבל על עצמו להישמר בהקפדה רבה משיחה בזמן התפילה, וישגיח גם על שאר המתפללים בשטיבל שלא יחטאו בזה. והבטיחו שיהיה זה שכרו, שיתברך בזרע של קיימא וכך הוזה.

(האדמו"ר הבית ישראל מגור פאר ישראל ע' שעח)

אגרות קודש

מבוא

פתחו שערים ויבא גוי "שומר אמונים" אל תקרי שומר
 אמונים אלא שאופרים אמונים. (שבת קיט, ב.)

בפרוצת הדורות נתייסדו כמה וכמה אגודות קדושות של "שומרי אמונים"
 שעסקו במצווה חשובה ונשגבה זו של עניית אמן ואמן יהא שמיה רבא, שבזה
 מתקדש שמו יתברך בעולם כפאמר הגביא והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי
 לעיני גויים רבים וידעו כי אני ה' (טור סנו, א) ולא עוד אלא שבזה אנו
 קושרים כתר מלוכה למלך מלכי המלכים. (פדרש כונן)

חבורות אלו העמידו שופרים בבתי כנסיות ובתי פדרשות, להזהיר את
 ישראל עם קדוש להיות שופרי ונוטרי אמונים.

אגודות אלו הפיצו כרוזים פודעות וקול קורא בבתי כנסיות ובתי פדרשות
 בעדודם בברכתם ובהכוונתם של גדולי ישראל.

מחמת קוצר הירעה הדפסנו אחדים מהם, כרוזים פודעות ומכתבים
 שנדפסו בירושלים עיה"ק תובב"א במאה השנים האחרונות.

מקצת ממכתבי הרבנים הגאונים חכמי ירושלים תובב"א שנכתבו כאן
 בקצרה נשלחו לאגודת "שומרי אמונים" שנתייסדה פה עיה"ק ירושלים
 תובב"א, לפני למעלה משישים שנה, המכתבים נדפסו בשלמותם ע"י האגודה
 בקונטרס שומר אמונים בברוקלין ארה"ב בשנת תשי"ג, ונדפסו כאן על סדר
 קבלתם.

ישראל מאיר הכהן

בעמחים חפץ חיים ומשנה ברורה

בעהרית תרע"ד

...הנה הרעש (המלחמה) שנהיה בעולם הוא ענין נורא שנוגע לכל העולם ולכל ישראל, לגופם ולנפשם. ואין ספק שהוא ענין התעוררות מן השמים למען נשוב לה. כמש"כ בצר לך וכו' ושבת וכו'. וחובה לזעוק ולבקש בתפילה לפניו שיושיענו. ...וחוב על כל אחד לילך לבית המדרש עם בניו בכל יום להתפלל שחרית מנחה וערבית בצבור דוקא ולענות אמן יהא שמיה רבא, קדושה וברכו. כי על ידי זה מתבטלות בכל יום כמה וכמה גזירות מישראל כדאיתא במדרשים.

ואין לשער כמה ישועות היו מביאין לישראל לו באמת היו מתכנסין כל הקהל בכל עיר אנשים וטף לבית המדרש להתפלל הג' תפילות והיו עונים ברכו ואמן יהא שמיה רבא קהל גדול בכל יום. ובודאי היו ניצולין בזה אלפי אנשים ממות. וזכות גדול להמורזין לזה דמביאין ישועה על ישראל.

...ובפרט אם אמנם המכאובים והחבלים הללו הם חבלי משיח כפי שנמסרו לנו הסימנים מחז"ל וירמיהו הנביא, וצריך כל אחד להתחזק בלימוד התורה והתחזקה שנחשבת כלימודה, וחלילה להתרשל מהתחזקה בעת הזאת, ולהתחזק בקיום המצוות ולשוב לה' בלב שלם הוא ובניו וכמש"כ והיה כי יבוא עליך כל הדברים האלה והשיגוך ושבת עד ה' אלוך וכו' ושב ה' אלוך אלך את שבותך ורחמך, ושב וקבצך מכל העמים וכו' בבי"א.

הצעיר שבכהונה, המיחל לחסדי ה'

הכואב בצרת עמו ומצפה לישועה

ישראל מאיר הכהן

מראדין

הרב יעקב ישראל קנייבסקי

מחיים יקהילות יעקב*

בדבר השאלה באיש שמבלבלים אותו מחשבות רעות. ר"ל בענין תורה מן השמים... אינו בא אלא מחמת עוונות, כי נפש מטהרה יש לה אמונה שלמה מפאת אור התורה המאיר בו וגם כי האמונה ירושה לנו מאבותינו כמשאחזיל ישראל מאמינים בני מאמינים.

...עיקר הגורם לספקות באמונה הוא הגאווה אשר הוא אבי אבות הטומאה, ואמרו חז"ל שאמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור ביחד, והוא כעובד עבודה זרה. ... ולהיות כי באמת מחשבות כאלו של ספיקות באמונה הוא עוון נורא רחמנא ליצלן, ואע"פ שאחר שכבר נפל לזה הוא כמעט בגדר אנוס, אבל הלא גרם לזה בגאותו, ואכתוב איוו תיקונים אשר מועיל הרבה הן לכפר על העבר הן לתקן על להבא. ... לענות אמן, ואמן יהא שמיה רבא בכוונה ובקול ולשמור שלא יגרע עניית אמן בכל מקום שהוא צריך לענות, ואמרו חז"ל שאפילו יש בו שמץ עבודה זרה מוחלין לו לזה שעונה אמן בכל כוחו.

יעקב ישראל קנייבסקי

הישיבה הגדולה

פונוביז

ב' לסדר יתרו תשיב ב"ב

...אמירה בלי שום כוונה כראוי, הנשמה אשר למעלה מקפרת על זה, כאשר ראיתי פעם מעשה עם איזה גלגול, אשר הגלגול אמר כי היום לא היה הקדיש כנהוג, וכמובן שקשה המחילה של המתים רחמנא ליצלן.
ידידי, מה מאד טוב לאדם לחשוב על דבר הכנה לעצמו, הכל מעצמו ובעצמו, לא לסמוך על זולתו, כאשר שמעתי כי החפץ חיים ז"ל אמר לאחד: למוד משניות ואמור קדיש בחיים*, ואל תסמוך על קדיש אחר, עשה הכל בזמן שמצוי בידך.

ידידו דושה"ט

יחזקאל לעוינשטיין

* נ.ב.

א.ה. יש להקשות היאך יוכל אדם לומר קדיש בחייו אם אין חייב בוה, אלא כמו שכתבו הראשונים דאמן יהא שמיה רבא הוא עיקר הקדיש. דעיקר מעלת הקדיש הוא לגרום לקהל לקדש ה' בעניית אמן יהא שמיה רבא, ולהניל נפלאים דברי החפץ חיים: אמור קדיש בחיך כלומר קדש את ה' ענה בכוונה אמן יהא שמיה רבא, ואל תסמוך על אחרים שיענו אישיר אחר מיתתך ומה שבכוך וביכולתך עשה.

האדמו"ר משומר אמונים

ריח ניסן המוכתר בעשר עטרות ובו ישועות מקיפות.
 ...ואתם בני אהובי חזקו ואמצו, כי תראו עין בעין כי קרבה ישועתנו לבוא, ואל
 תשקעו ח"ו בטומאת התהום.
 ...ומה שעוררת להחברה לענות אמן יהא שמיה רבא בכח ובמסירות נפש, יישר כחך,
 ואמרת באלו הזמנים הרבה דרושים, והרבה עניינים על זה בקבוץ חברים.
 ותראו להתאמץ ולהשתדל שיהא לכם מנין בחול ערב ובוקר, כי כנראה לי השפל,
 שכל תכלית ביאתי לזה העולם לחזק עניין עבודת תפילת החול, אשר נעדר ונחשך זה
 איזה שנים מהעולם מסבת טרדות צרות הדור בעוה"ז.
 ועל זה נותן ומתאמץ הבעל דבר כל כוחו עלי לבטל זאת ח"ו. אך בטחוננו חזק ב"ה,
 כי לא יעובנו בידו ח"ו.
 ותקוותי לה' שאתם בוודאי תמסרו נפשכם על זה וה' יעור לכם. ושלוס לכולכם

ידידכם ואוהבכם מלוג"פ

אהרון ראטה

אגרת נוספת מהאדמו"ר משומרי אמונים עין לעיל ע"י שני"ז.

“אגרת הקודש”

מהאדמו"ר רבי יחיאל יהושע מביאלא

אזהרה בעניין אמן יהא שמיה רבא :

הנני לעורר אתכם בזה שיוהרו בענית אמן יהא שמיה רבא. ולמותר לתאר גודל הענין וזכות הרבים בזה, כי כבר נודע ומפורסם לכל מי שיש לו מוח בקודקודו. שזה מן הדברים העומדים ברומו של עולם, וחומר הענין מובא בזהר הקדוש ובדרשות חז"ל. ולדאבוננו היותר גדול, נמצאים עוד רבים שנכשלים בעוון המר והחמור, שבשעת חזרת השי"ץ בתפילה שיושבים ומשיחים וגורמים חס וחלילה חילול השם, ומובא בשו"ע אורי"ה סקכ"ד: ואם אין מכוונים לברכות שמברך החון ולענות אמן קרוב להיות ברכתיו לבטלה, וברכה לבטלה חס וחלילה כידוע הוא מכלל האיסור לא תשא שם אלוהים לשוא שמות כו, ומדרשת חז"ל (שבועות ל"ט) שנודעו כל העולם.

ובזהר הקדוש פרשת תרומה (קל"א): האריך מאד בחומר העוון, וז"ל: "מאן דמשתעי בבי כנישתא במילין דחול ווי ליה דאחוי פרודא, ווי ליה דגרע מהימנותא, ווי ליה, דלית חולקא באלקא ישראל".

ובזה יש לפרש (דברים ל"ב ט"ז) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. דאם עונין אמן יהא שמיה רבא אז נתעורר בזה זכות אבותינו הקדושים.

וזה מרומו בפסוק (בראשית כ"ז כ"ב): הקול קול יעקב, ומובא במדרש רבא איכה (פתיחתא ב'): "כל זמן שקולו של יעקב בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אין הידים ידי עשוי" ואיתא בגמרא ברכות ל"ג: בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ובתי מדרשות ועונין אמן יהא שמיה רבא הקדוש ברוך הוא מנענע בראשו, ואומר: אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו וכו' ע"ש.

וזה הקול קול יעקב, שנתעורר קולו של השם יתברך כביכול, לעורר רחמים על כנסת ישראל, בזמן שישראל עונין אמן יהא שמיה רבא בקול.

ויוצאין בזה מרשע לכלל צדיק, כמיש בספרים שצדיק מרמו על צי אמנים ודי קדושות וי קדישים ומאה ברכות, שאיש ישראל מחוייב בכל יום. וזה מכלל דרשת חז"ל (נדה ל"ז): משיביעין אותו תהיה צדיק ואל תהיה רשע, ויתקיים בנו ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ וכו' וישעיה ס' נ"א) ובזכות זה יתעורר עלינו רחמים מלמעלה ממקור הברכות להיושע בפקודת ישועה ורחמים.

אגרת הקודש

מאדמו"ר בעל חלקת יהושע מביאלא

דב בעריש ווינפלד

מלפנים אביד טשעבין

מחיים דובב מישרים

ביה פעיהיק ירושלים ת"ז כ"ה בכסליו תשי"ב
...למותר לומר על דבר חובת עניית אמן ואישיר ועל חובת הזהירות לא לשוח באמצע תפילה או קדיש, כי הם מן הדברים העומדים ברומו של עולם, וגדול הוא השכר של העונה אמן עד שאמרו שאפילו נגזרה וכו', אז בכח עניית אמן לבטלה...

בכל הכבוד וההוקרה

דוב בעריש וידענפעלד.

צבי פסח פראנק

הרב הראשי לירושלים

בי"ה א' טבת תשי"ב

... והנה אחת מהפרצות בכרם בית ישראל הוא מה שעוברים על המבואר בשו"ע סקכ"ד לא ישיח שיחת חולין בשעה ששיץ חזר התפילה ואם שח הוא חוטא, וגדול עונו

מנשוא, וגוערין בו, וילמד בניו הקטנים שיענו אמון כי מיד שהתינוק עונה אמון יש לו חלק לעולם הבא, וזה מבואר בגמ' סנהדרין קו.

והנה בזמן האחרון גדר אבנים נהרסה וחרבה, בני אדם וביניהם כמה וכמה בני תורה המוחזקים ליראים ושלמים יושבים בשעת חזרת השי"ץ ישיבת קבע בשיחת חולין בבית הכנסת, ועברה גוררת עברה שמבטלין עניית אמון ואישיר. ומבואר בוהר הקדוש שהוא בעל אלו שעונשו נורא מאד.

ויעויין בפרמ"ג שמביא מאיר בשם כל בו אוי להם שמשוחים בעת התפילה, כי ראינו כמה בתי כנסיות נחרבו בשביל עוון זה, ובווי העמודים כתב יש למנות אנשים ידועים על זה בעונשים רבים ובישום ברבים...

כעתירת הבעה"ח

צבי פסח פראנק

זעליג ראובן במוהרי"צ בענגיס

רב וראב"ד למקהלות האשכנזים

מח"ס לפלגות ראובן.

ב"ה ירושלים י"ט כסליו תשי"ב

... בדבר המכשלה הגדולה אשר יראים ושלמים נכשלים בה בשיחת חולין בעת חזרת השי"ץ, ולכן אינם עונים אמון ואישיר, למותר להאריך בדברים על חומר העוון וגודל המכשלה הזאת, כי לכל ידוע אשר חזיל מרבים בגדל עניית אמון ולהפך חלילה גדל העונש...

הכריח לכבוד התורה ומצוותיה

זעליג ראובן בענגיס

עקיבא סופר

אביד ורימ דקיך פרשבורג תעיא
בעיהיך ירושלים תיז

ביה ירושלים טיז שבט תשייב

...בווהר הקדוש הפליג מאד בעונש מי שלא נוהר לענות אמן, ולעומת זה גדול שכר
העונה...

הקי עקיבא בהיג מוהרשיב סופר זצ"ל

הישיבה הקדושה בסלונים

הרב שבת יגל

ראש הישיבה

ביה יז טבת תשייב

...בעוה"ז המכשלה הגדולה בזה, מהרגל שנעשה לטבע וכדיתר ריל, וחומר העוון

גדול עצום מאד, ולעומתו מה גדול שכרם של הנוהרים ועונים אישיר בכל כוחם
וכונתם...

המצפה לישועה

שבת יגל

הרב יחזקאל סרנא

ישיבת חברון כנסת ישראל

ראש הישיבה

ביה, ירושלים די שבט תשבי

...הזרוז בעניית אישיר ידוע לכל כי הוא מהדברים העומדים ברזמו של עולם, והולול בזה
הוא רק על ידי שנעשה כדיתר, ולמותר להארך עיד ענין קדוש ונשגב כזה...

הכריח למען כבוד התורה הקדושה

והעוסקים בקיום מצוותיה.

יחזקאל סרנא

אליהו לופיאן

ר"מ ומנהל רוחני

ישיבת עץ חיים בלונדון

וכעת ר"מ בישיבת קמניץ י-ם

ב"ה תצווה ה' אדר תשי"ב שנת שמיטה

...אמרו חז"ל העונה איש"ר בכל כוחו פרוש בכל כוונתו, קורעים לו גור דין לרעה שנגור עליו בריה ויום הכיפורים עליו או על אחד מבני ביתו, ובעת כזו שהדין מתוחה על כל העולם עננים שחורים תלויים ח"ו בעתיד, יפחד האדם אם לא יעשה עצה קלה כזו...

רבי דוסתאי אומר אל תקרי לא אמן אלא לא אמן, שלא רצו לענות אמן, והבחינה שלא רצו לענות אמן דבר קל בלי נסיונות בלי עמל היא בחינה גדולה אם הוא מאמין...

ממני הפעוט

אלי לאפין

שלמה זלמן אוירבאך

ר"מ ישיבת קול תורה ירושלים

ב"ה אדר תשי"ב ירושלים ת"ז

...ורבינו אברהם בנו של הרמב"ם כתב שבגלל העונן הגדול הזה שיש בו מן הולול בכבוד שמים היה ראוי לבטל לגמרי את חזרת התפילה...
תקצר היריעה מהכיל לבאר ולפרט עד כמה שיש בזה משום חלול השם בזה שהצבור נמנה לדבר מצווה להתפלל ולדבר בשבחו של מקום והוא כאלו ח"ו פורש מהם ויטיב בההיא שעתא בהיכלא דמלכא ומולול בכבודו...
ואשרי מי שמישים עצמו כאלם ונמנע לגמרי משיחה בטלה בבית הכנסת מקדש מעט...

ושומע תפילה יאזין לתפילת עמו ישראל

שלמה זלמן אוירבאך

חיים אליעזר בן ציון ברוק

ר"מ ישיבת בית יוסף נובהרדוק

ב' אדר תשי"ב לפ"ק

...אין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן שישראל עונין, והעונה אמן בעולם הזה וזכה לאומרה בעולם הבא, אלא שכהקדמת המסילת ישרים, כפי רוב הפרסום ההעלם מצוי והשכחה רבה...

ויש להתעורר מהם שאמרו בגמ' העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטרף (ברכות לא) ופרש"י שלא תטרף דעתו ויטעה. ולכאורא מה יש לטעות בשביל ענין אמן, ולמדים אנו מזה שאמירה לבד אינו די אלא צריך לכון...

חיים אליעזר בן ציון ברוק

עובדיה הדאיה

אביד בירושלים

שושן פורים תשי"ב

...בוה שמפסיד עניית אמנים גורם קללה לעצמו לגופו ולנשמתו, ואין לו חלק לעולם הבא...

החותם לכבוד התורה המצווה והברכה

עובדיא בכמהר"ש הדאיה

אלעזר יהודה וולדינברג

מחיס ציץ אליעזר

י' לחדש שמרבים בשמחה תשי"ב

... גדולה עד מאד מצווה גדולה זאת של עניית אמן, ולהיפך גדול העונש עד לשמים של הנמנע מלהענות למצווה זאת ודבר זה כתוב בתורה ושנוי בחז"ל בתורת הנגלה ומשולש בתורת הנסתר...

וחומר העון למי שאינו חושש לענות אמן באמת תסמר שערת אנוש מראות חומר שבו ולבבות יכאבו על רבים מעמי הארץ שאין נזהרין כלל ולחומר העונש היצה"ר נפיש חיליה לפתות בני אדם שידברו זה עם זה כדי שלא ישמעו הקדיש ולא יענו ומקבלים ענשם בלתי שום הנאה כלל מהעברה רחיל...

הכ"ח לכבוד קדושת השם הגדול והנורא שנקרא עלינו

אליעזר יהודא וולדינברג.

דוד הלוי יונגריץ

חבר בועד האשכנזי בירושתי"ז

י' אדר תשי"ב ירושלים ת"ז

...מבואר בחז"ל שישראל מאסו בימי רחבעם במלכות שמים, ובמלכות בית דוד, ובבית המקדש, ואין ישראל רואין סימן גאולה עד שיבקשו שלשתן...

הכותב למען כבוד הענין הגדול הזה

דוד הלוי יונגריץ

שמחה קפלן

רב ואביד צפת ת"ז

כי אדר תשיב צפת ת"ז

...מה מאד יחרד לבו של כל אחד ואחד שבמקום להשתתף בהוספת קידוש שמו יתברך
ע"י עניית אישיר יוצא חלילה חלול השם...

ובעה"ח

שמחה הכהן קפלן

עזרא עטיה

ראש ישיבת פורת יוסף

ביה י"ט אדר שתיב

...ידוע דברי הוזהר בגדל האסור של שיחה בבית הכנסת, דלית ליה חולקא באלהא
דישראל ר"ל, ולפחות ליוהר בשעת התפילה כי הוא עוון פלילי, וזה אחד הדברים
המעכבים את הגאולה בעוה"ז. וכל השומע יתברך בברכה משולשת בתורה אמן...

עזרא עטיא

יחיאל מיכל טקוצינסקי

רי"מ בישיבת עץ חיים הגדולה

ביה ירושלים טבת תשי"ב

...מצוה קלה היא שאין בה טרחה וחסרון כים והיא עומדת ברומו של עולם וגדול שכרה
לאין שעור...

הוסיפו בדברים מאימים, דמאן דלול בעניית אמן עד שאול תחתית יגיע רחיל...

יחאל מיכל טקוצינסקי

ראובן בהר"ש כ"ץ

רב אביד ורימ פתח תקוה

ב"ה י"ז טבת תשי"ב

...חובה ומצוה ביסוד חברה להזהיר את הציבור ולפקח שגם הקטנים לא ידברו בשעת התפילה ויענו אמן יהא שמיה רבא שעל ידי זה יש להם חלק לעולם הבא.

וכל המשתתף בזה זכות הרבים עליו,

ויזכה לגאולה שלמה

ראובן כ"ץ

האדמו"ר מבעלזא

תל אביב

ב"ה טבת תשי"ב

... אמר כ"ק האדמו"ר שליט"א שאין דרכו בקודש לחתום מכתבים ומברך... כי אביו הרהיץ זצ"ל ויע"א יסד חברה כוו בבית המדרש בעיר בעלזא להשיגח שלא ישחוו בשעת התפילה וקריאת התורה עכ"ל

שלום פויגל

משב"ק אדמו"ר בעלזא

האדמו"ר מראחמסטריווקע

ירושלים תובביא

ב"ה טבת תשי"ב

...דבר העומד ברומו של עולם להיזהר ולהזהיר בעניית אמן, ולמותר להפליג בדברים של ערך רם הענין הזה ובשכר העונה אמן וחלילה להיפך...

כעתירת המצפה לישועת ה'

יוחנן בהרהיץ דוד זצוק"ל מראחמסטריווקע

אדמו"ר מוויזניצא

בני ברק

ביה טבת תשי"ב

...ואף נפשי חשקה להיות מהנמנים על דבר מצווה רבה זו...

הקי חיים מאיר בהה"צ מוהר"י וצ"ל מוויזניצא

האדמו"ר מהוסיאטין

תל אביב

ביה טבת תשי"ב

... עניית אמן ואמן יהא שמיה רבא הן מהדברים העומדים ברומו של עולם, ולצערנו רבו המולולין בהן, וחז"ל הפליגו מאד בשכר קיומן ובגנות העוברים עליהם.

יעקב פרידמן

מהוסיאטין

האדמו"ר מסקרענעוויץ

אביד בני ברק

ביה טבת תשי"ב

... כל העונה אישיר קורעין לו גור דינו ומחלין לו עונותיו. ועל כל אחד ואחד לקבל עליו להיות נזהר בוה. וכל המסייע יהיה זכות הרבים תלוי בו ויתברך מאדן הכל בכל הטוב.

יוסף צבי קאליש

האדמו"ר מסדיגורא

תל אביב

ב"ה שבת תשי"ב

דבר גדול לעורר אחינו בני ישראל להמצווה הגדולה שרחמנא ליצלן אדם דש בעקביו
 שיהיה בעניית אמן, וידוע גדל המצווה והשכר בזה... והוא רחום יכפר עוון.

החותם למען כבוד שמו

אברהם יעקב במוה"ר ישראל מסדיגורא

האדמו"ר מלעלוב

תל אביב

י"א שבט תשי"ב

... רבים נכשלו באיסור החמור שנעשה כהיתר בעבר ושנה...

משה מרדכי בידרמן

אדמו"ר מאלכסנדר

ירושלים ת"ז

י"א שבט תשי"ב

... והוא מהדברים העומדים ברומם של עולם...

יהודה משה טהיברג מאלכסנדר

אדמו"ר מזוועהיל

ירושלים תובביא

יג שבט תשי"ב

...כדאי במצווה זו להכריע לכף זכות עם בני ישראל להוושע בישועה שלמה...

שלמה גולדמן

האדמו"ר מטשחוב קלויזנבורג

תופיק חליסה חיפה

עשיק לסדר ושמרתם את הדבר הזה תשביי לפיק

... תלמידי הבעל שם טוב וייע הריר פנחס מקריץ וגיטו הריר ייבא מאוסטריה עיינו באיוה עון מתו אז הקטנים, והחליטו על שתי עברות האי זנות והבי שמשוחים בתפילה, שכן עלה בגורלם כאשר פתחו בחומש נפתח הפסוק הכוונה יעשה את אחותנו נבראשית ליד, ליא ומתרגם יביע לא יאי למהוי מתאמר בכנשתהון דישראל, לכן חוסו על עולליכם וטפכם...

ונוכה לגאולה שלימה במהרה

היק אברהם אבוש קנר סגל

ישיבה הגדולה

כנסת בית יצחק

מקאמניץ

זי אדר תשי"ב

...הפליגו מאד בערכה ושבחה של מצווה רבה ונשגבה זו, העומדת ברומו של עולם, וכבר הודירו חזיל בעונש המבטל מצוות עניית אמן ואמן יהא שמיה רבא כהלכתה, ובגודל שכרו של הנוהר בזה.

משה בערנשטיין באדמו"ר רבי אברהם זצ"ל

חתן מופת הדור אדמו"ר רבי ברוך דב ליבוביץ זצ"ל

הישיבה הגדולה

עץ חיים

ח' אדר תשי"ב

...למען הגביר רחמי שמים עלינו, הזקוקים מאד מאד לרחמים גדולים לעת האיומה

כהיום...

בכבוד ובברכה

מרדכי דוד לוי

מחיס דרכי דוד

בית מדרש גבוה לתלמוד

בית זבול

ה' אדר תשי"ב

...יש צורך להראות להקהל את גדל ערכו של העונה אמן בכל כוחו וכוונתו שאמרו חז"ל שפותחין לו שערי גן עדן, ולעומת זאת לגלות לפניהם את גדל ענשו של המבטלו ח"ו.

הגע בעצמך, מה דינו של זה שזכה לעלות במעלות עליונות עד להשגת מעשה מרכבה. שהעוסק בזה שכינה עמו ומלאכי השרת מלויין אותו (חגיגה יד) ובשעה שעוסק בהם אינו שם לב ח"ו והוא משיח דעתו לדברים אחרים, מה ענשו של זה, העוזב השגות אלקיות ועוסק בדברים בטלים ח"ו. והרי תלמידיו של רבי יוחנן העידו משמו כי מותר להפסיק לעניית אמן יהא שמיה רבא אפילו אם עוסק במעשה מרכבה (ברכות כא.).

ומכאן כי ישנה עדיפות מיוחדת לעניית אמן יהא שמיה רבא מה שאינה בהתעסקות במעשה מרכבה, ובכן איפה מה גדול שכרו של הוקיר בעניית אישיר בכל כוחו וכוונתו ומה ענשו של המבטל ח"ו.

ברוכים יהיו מצדיקי הרבים ויזהירו כוהר הרקיע ואשרי כל אלה שיקחו חלק במצווה
רבה זו אשר על ידה יאמר רבון העולמים: אשרי המלך שמקלסין אותו כך (ברכות ג.)

מרדכי יהודה ליב זק"ש

גרשון לפידות

רב ומו"ץ בית ישראל

...נקוה כי יקובל תפילתנו אשר הם במקום קרבנות שפסל בהם היסח הדעת.

החותם בתפילה

גרשון לפידות

אברהם חיים נאה

רב שכונת הבוכרים

פורים דפרוים תשי"ב

... אין לתאר גדל העניין... ואשרי מי שיצטרף כחבר לשומרי אמנים לזכות עצמו ואחרים
ועליהם נאמר והמשכילים וזהירו כוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד.

הכויח למען המצווה הקדושה והנשגבה

אברהם חיים נאה

ארגון נוטרי אמן ירושלם

ב"ה

בהיות כי רבה המכשלה בבתי כנסיות ובתי מדרשות שגם יראים ושלמים נכשלים לשוחח באמצע התפלה, ואינם עונים אמן ואיש"ר, ויש בזה משום חילול כבוד בית הכנסת וגם לפי המבואר הם מן הדברים המעכבים את הגאולה - לכן מצאנו לנכון להביא להלן אחדים ממאמרי חכמינו זכרונם לברכה בענין עניית אמן, ואולי בקראם הדברים הללו יזכרו וגם יזכירו אחרים להזהר בזה, עד כמה שהיד מגעת; ויביאו ברכה עליהם ועל כל הנלוים אליהם.

- א. אין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן שישראל עונין (מדר' פר' כי תבא).
- ב. **צ"י** שלא נזכר לענות אמן בכונה בכל עת שישמע איהו ברכה, ענשו קשה שמורידין אותו למדור התחתון שבגיהנום (וזהו פר' וילך).
- ג. המבטל אמן ואיש"ר אפילו פעם אחת דוחין אותו מ' יום ממחיצתו של הקב"ה והוא חוטא ומחטיא. אפילו שתק ולא ענה, כש"כ כשמדבר עם חבריו. וכמעט שאין ביהכ"נ שקי ממכשול זה (ספר זכירת).
- ד. כשנפטר אדם מן העולם שהי' מכוון בעניית אמן מכוון לפניו פתחו שערים, כמו שהוא פתח שערי ברכה בכל יום. (וזהו וילך).
- ה. אמר רשב"ל כל העונה אמן בכל כחו מותחין לו שערי ג"ע שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים שאומרים אמנים (שבת ק"ט).
- ו. כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ואומרים איש"ר מברך בקול רם מכסלין גזרות קשות (פסיקתא מובא בתוס' שבת דף ק"ט).
- ז. אריב"ל כל העונה איש"ר בכל כחו (פירש"י בכל כוונתו) קורעים לו גזר דינו וכו' רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן אפילו יש בו שומץ של ע"א מוחלין לו.
- ח. בשעה שישראל עונים בקול רם איש"ר מהמלא הקב"ה רחמים על הכל, ומרמז למלאך הממונה על שערי גיהנום לפתוח להם שלשה פתחים שמאיר להם דרך שם מאור עניית איש"ר ונת להם מיטוריהם שעה וחצי וכו' וכך שלש פעמים ביום כשישראל מתקבצים בבתי כנסיות ובתי מדרשות (וזהו פ' בראשית).

ובזה אנו מבקשים למנות אנשי צורה לפקח ולהודור על עניות אמן.

שבת ק"ט ע"ב

אמר רבי יהושע בן לוי, כל העונה

אמן יהא שמיה רבא

מברך, בכל כחו
(פרשיי דיל בכל כוונתו)
 (תום' בקול רם)
 מבמלים נזירות קשות)

קודעין לו גזר דינו:

ירושלים תש"ס

תוכן העינים

הצלה מצרות יסורים ופורענויות.....	סז	פתח דבר.....	יז
על זה עומד העולם.....	סז	גנוזות	
עניית אמן בגהינם.....	סח	מבוא.....	כט
מרדכי מלמד את אסתר לענות אמן.....	סח	קנאת ה' צבאות.....	לא
עליית הנשמה מעניית האיש"ר.....	סט	מבוא.....	לז
יעקב תקן איש"ר.....	סט	פ' הקדיש לר' יוסף גיאקטליא.....	לט
הקב"ה חפץ באיש"ר.....	ע	מבוא.....	מז
הגאולה תלויה באיש"ר.....	עא	תשובת הנפש.....	מט
ע"י איש"ר מנצחים.....	עא		
איש"ר גדול ממעשה מרכבה.....	עב	מאמרי חז"ל	
עולה מדרגה לדרגה.....	עב	קורעין גזר דינו.....	נה
איש"ר המלכת הקב"ה.....	עב	מוחלין לו.....	נה
האיש"ר כתר בראש הארון.....	עב	פותחין לו שערי גן עדן.....	נה
הקב"ה מתחרט על גלות ישראל.....	עג	מבטלים גזרות קשות.....	נו
שכר עניית אמן.....	עג	נעשה בן עולם הבא.....	נו
ע"י איש"ר הקב"ה מוחל כל עוונותינו.....	עד	חשוב ונכבד לפני הקב"ה.....	נו
ע"י האיש"ר הקב"ה מתעלה בעולמו.....	עד	זוכה לאומרה לעוה"ב.....	נו
תפילתו אינה מתקבלת.....	עה	צרות והסתר פנים.....	נו
ע"י עניית אמן הקב"ה שומע בקשתינו.....	עה	עמי הארץ דיים בעניית אמן.....	נח
האמן קיום הברכה.....	עה	גדול מהמברך.....	נח
האמן עטרת הברכה.....	עו	שכר האמן והאיש"ר.....	נט
מי שאינו עונה אמן מבזה הקב"ה.....	עו	האומרו ואין מכוון בו מקולל.....	ס
החורבן מחמת סרובים לענות אמן.....	עו	מביא שפע ברכה.....	ס
העונה איש"ר בחלום.....	עז	נפתחים לפניו השערים.....	סא
האיש"ר עז לאלוקים.....	עז	המסית דעת מאמן יורד לשאול תחתית... סב	
ועתה קחו מוסר.....	עז	זוכה בגן עדן לעדון שאינו נפסק.....	סב
האמן נתינה גדלה לקב"ה.....	עח	חשיבותו בגן עדן.....	סג
ע"י אמן ואיש"ר זוכה לפרנסה עשירות..	עח	המקצר באמן יתקצרו חייו.....	סד
כשאינו אומר איש"ר הקב"ה כועס.....	עט	קורעין גזר דינו של שבעים שנה.....	סד
עניית האמן משלימה הברכה.....	עט	באיש"ר כלולים סודות התורה מצותיה... סה	
לא תהא ברכת הדיוט (אמן) קלה בעניך..	פ	באמן כלולים שמותיו יתברך.....	סה
כשאינו עונה הקב"ה בעצמו מענישו.....	פ	הרשעים ניצולים מעונשי גהנום.....	סה
חמירתא סכנתא מאסורא.....	פא	מכניע היצר הרע והסטרא אחרא.....	סו

נמשך עליו חוט של חסד קב
 עניית האמן רפואה קב
 בכל כחו זוכה לעשות תשובה קג
 להרגיל בנו הגדולה שבחיובים קג
 האמן קרוי רפואה קג
 שבח האיש"ר אין לא הפסק קד
 בין דור ישעיה לדור ירמיה קד
 האיש"ר גדול מגלוי אליהו קה
 תפילתו מתקבלת בלא סיוע קה
 מדה כנגד מדה קה
 חרוש העולם קו
 בקול רם ריבוי כבוד שמים קו
 סגולה גדלה נפלאה לכל הישועות קו
 האיש"ר הצלה מחבלי משיח קז
 צואת רבי משה חסיד קז
 איש"ר סגולה להנצל הכעס קז
 העונה אמן מרומים ישכון קח
 העונה אמן זוכה לאושר ועושר קח
 האיש"ר מבטל גזרות קשות קט
 העונה אמן מזכה הרבים קי
 סגולה להרהורים רעים קי
 מדוע באת ואין אי"ש קיא
 כשיזהר מלה"ר ירויח תורה ואמן קיא
 יכוון רגליו כמו בקדושה קיא
 חסד יסובבנו קיב
 מצננים לו גהינום קיב
 האיש"ר עיקר הקדיש קיג
 קידוש ה' קיג
 התעוררות לגלוי כבוד ה' קיד
 עי"ז נמשכים להקב"ה קיד
 שכחת אמן המקור לחושך מצרים קיד
 לא ענה אמן חייב מיתה קטו
 הצלה מגהינם קטו
 פדיון שבויים קטו

מתקן שיעור קומתו פא
 מאריכין לו ימיו ושנותיו פב
 איש"ר שיר השירים פב

ראשונים

האמן לשון אמונה פז
 אי עניית אמן בזוי המלך פז
 האמן במעלת בשכמל"ו פח
 גדול העונה אמן מהמברך פח
 העונה אמן חטופה יתחטפו ימיו פח
 אמן לשון הודאה פח
 האמן מקור הברכה פט
 האיש"ר רפואה לחולי הנפש פט
 התביעה על שרה, שנמנעה לומר אמן פט
 האיש"ר חשוב כשם המפורש
 שבמקדש צ
 קיום העולם צא
 יחודו ונצחוננו צא
 גדול מאלפי תעניות צא
 מוחלין עונותיו צא
 איש"ר נתינת גדולה להקב"ה צא
 תפילת הקדיש קדוש ה' ברבים צב

אחרונים

נפתחים בפניו שערי תורה חכמה צט
 האמן השלמת הברכה ק
 גדול העונה אמן מהמברך ק
 האמן מפתח לתרי"ג מצוות קא
 ע"י האמן מתקבלת התפילה קא
 זוכה לראות אור פני ה' קא
 עניית איש"ר שקולה כשמירת שבת קא
 האמן תיקון התפילה קב

נמחלין עוונותיו קטז

סגולה גדולה ונפלאה קטז

מעלותיו בחייו ובמותו קטז

המבטל איש"ר נדחה מהקב"ה קטז

איש"ר קרויה בזוהר "קדושה" קיז

איש"ר שקול כמע"ב וכעשרת הדברות ... קיז

צריך לרוץ לשמוע האיש"ר קיח

האיש"ר מנוחה למתים בעוה"ב קיח

כוונה בחזרת הש"ץ קיח

אזהרה למלמדים קיט

איש"ר עדיף מקדושה קיט

איש"ר עדיף מתפילה בציבור ככ

בלעם מתאוה לאיש"ר ככ

איש"ר בכל כוונתו ככ

המבטל איש"ר חייב נדוי ככא

איש"ר המלכת הקב"ה ככא

איש"ר תיקון החטא ככא

כשאינו עונה איש"ר גזול הקב"ה ככג

ע"י אמן זוכה לש"ע עולמות ככג

האמן מציל מאמן ככג

האיש"ר אחד מעמודי העולם ככד

האיש"ר שרביטו של ממ"ה הקב"ה ככד

האיש"ר דגל השכינה הקדושה ככד

צריך לרדוף בהרים לענות איש"ר ככד

מאמרים

כשהאבות מתרשלים להרגיל הבנים
עניית אמן הבנים סוטים ממסורת אבות .. קכט

העונה שלא כהוגן לא ילכו בניו כהוגן קל

נכנס בכבוד לגן עדן קלא

עניית אמן מצווה עוברת קלא

נדחה מ' יום ממחיצתו קלב

העונה אמן גדול מהמברך קלב

שומר אמונים קלג

ע"י עניית אמן מנצחים קלג

האמן חוזק ותוקף הכל קלד

השבח שבאמן קלד

פותחין לו שערי גן עדן קלה

האמן אמונה וחומה קלה

מסירות נפש בגרוש ספרד קלו

גלוי שלושת התגליות קלו

האמן מסלק ההסתר פנים קלו

הדרך להשגת עץ החיים קלח

מורה על תשלום השכר קלט

מי שאין לו נאמנות קלט

גלוי הקווי הקורע גז"ר קמ

האמן דרגא דדוד חי וקיים קמא

למעלה מהעולם הזה קמב

הטעם הטעם שצריך כל כחו קמב

הטעם דקורעין גזר דין קמב

הטעם שמוחלין לו שמץ ע"ז קמג

האמן קיום לנצח קמג

איש"ר צינור השפע מעולם הבא קמד

קיום העולם דווקא באיש"ר דאגדתא קמד

האיש"ר קשור העולמות קמד

ענין האמונה בכל כחו קמה

פותחין לו שערי גן עדן קמה

מאריכין לו ימיו ושנותיו קמה

בכל כחו בחתוך שפתיים קמו

שער חדש קמו

בלא כוונה אינו אמן קמו

פרוש האמן קמו

בקשה שיחזור הקב"ה להקרא מלך קמו

האמן עולה סוכה קמח

מוחלין לו קמח

חלק לעוה"ב קמח

כשאינו עונה גזול הקב"ה קמט

הפסק בשומע תפילה לעניית אמן רכב
 כוחו הגדול של אמן רכו
 בדין הפסק בשמו"ע לעניית אמן רכז
 בדין שומע כעונה בעניית אמן רכז
 עניית אמן בלא כוונה רלב
 הפסק בתפילה לענות אמן יתומה רלד
 עניית אמן על ברכה מהטלפון או
 מהרדיו רלה
 עניית אמן על ברכה שנשמע בטייפ רלו
 אם עונים אמן על ברכה מהרדיו רלו
 עניית אמן לאחר ברוך שפטרנו רמא
 עניית אמן אחר בורא נפשות רמא
 עניית אמן אחר ויברך דוד רמב
 עניית אמן על ברכות תפילין רמב
 הפסק בין ברכה לאמן רמג
 עניית אמן על ברכות התורה רמג
 עניית אמן בפסוד"ז רמד
 עניית אמן בק"ש רמד
 עניית איש"ר בק"ש רמה
 בדין אמן דשומר ישראל בפיו רמה
 עניית אמן כשמאכל בפיו רמו
 אמן דהאל הקדוש ושו"ת רמז
 עניית אמן אחר יהיו רצון א' רמז
 עניית אמן אחר יהי לרצון ב' רמח
 עניית אמן לברכת רבאי רפורמי רמט
 עניית אמן על ברכה"ת של רבאי רמט
 עניית אמן בידיים שאינן נקיות רנ
 עוד בענין הנ"ל רנא
 שכר הברכה רק כשמברך בפני אחרים רנב
 נוסח עניית איש"ר רנג
 דין הפסקה באיש"ר רנג
 דין ברוך הוא וברוך שמו רנה
 עניית אמן על תפילה בלחש רנה

מזכך הנפש קמט
 איש"ר תפילת התפילות קג
 איש"ר שירת החיים קג
 שובר כח היצה"ר והסטרא אחרא קנב
 אב המרגיל בנו לעניית אמן קודם לרב קנב

הלכות

מבוא קנו
 פרק א דין עניית איש"ר קנט
 פרק ב מתי חייב באמן ובאיש"ר קסב
 פרק ג דקדוק בעניית אמן קסז
 פרק ד דין הפסקה לאמן ואיש"ר קעא
 פרק ה אופן אמירת איש"ר קעה
 פרק ו דיני קדמויות באיש"ר קפא
 פרק ז דיני אמן קפג
 פרק ח המקומות החייבים באמן קפז
 פרק ט כוונת האמן קפט
 פסקים מהגה"ח קנייבסקי קצב
 טבלאות קצו

שאלות ותשובות

עניית אמן אחר ברכותיו רט
 עניית אמן תוכד"ד ריא
 בעניית איש"ר דאגדתא ריג
 אמן אחר ברכת לישיב בסוכה ריד
 אמן דאהבה רבה ריז
 ז' שבחים דקדיש ריז
 דין הפסקה לאמן ריז
 אמן דקדוש והבדלה למי שיצא יד"ח ריז
 אמן דקדוש אי חשיב הפסק רכ

מכתבי הרבנים רצז

סיפורים עובדות והנהגות

מבוא שט
 עבודת האיש"ר של האדמו"ר שיא
 חבילות... לעולם הבא שטו
 עניית איש"ר של החזו"א שטו
 תפילת הקנטוניסטים שטז
 קדוש ה' בערבות סיביר שיז
 מנין שנשלח מעולם האמת שכ
 צייק מעולם האמת שכא
 שכחת אמן הסיבה לגזרות ת"ח שכד
 מה גילה המגיד בחלום שכד
 רמז נפלא מאב"ד פלונשק שכד
 איש"ר סיבה לגאולת ישראל שכה
 התרופה הפלאית של הסבא מנובהרדוק שכו
 אין לי מנוחה בעולם האמת שכו
 ברה מזכה אבא שכז
 מדוע התחייב בעל הלבוש נדוי שכח
 מי היה גלגול החסיד שלא
 הבטחת המגיד הירושלמי שלג
 הצלה מדין שמים שלד
 כתם במצח התלמיד שלד
 מדוע קפץ הנער מן הגג שלה
 מדוע הוכרח הנער לבוא בגילגול שלח
 מה לחש הרבי מברדיטשוב בר"ה שלח
 בזכות התנוק שלט
 חלום החסיד שמ
 גילוי אליהו שמ
 ספור אישי שמ
 הצלת א"י מהשואה שמא
 ואתם תחרישון שמג
 מי שברך שמד

עניית אמן אחר הפטור מלברך רנה
 בן אשכנז בביהכנ"ס ספרדי אם עונה
 על ברכותיו רנו
 עניית אמן בק"ש וברכותיה רנו
 עניית אמן אחר ברכת כהנים רסא
 עניית אמן על ברכת קטן רסב
 עוד בענין הנ"ל רסו

הכוונה

מבוא רעג
 אגרת רבי נפתלי הערץ לעווי רעד
 תפילת האור ורוע רעז
 חשיבות הכוונה רעח
 באור העונה אמן בכל כחו רעט
 כוונת האמן מקדש האדם רעט
 האיש"ר מכלה עוון, ומשפיע קדושה רעט
 נופך בעטרת המלך רפ
 אמן בכוונה ואיש"ר בכל כוחו וכוונתו... רפ
 בכל לב ונפש רפ
 בקול רם רפא
 בעניית אמן נתקנת התפילה רפא
 פותח שערי תפילה רפא
 נחת רוח ליוצרו רפב
 קבלת אמנה רפג
 בלא כוונה מבוזה הקב"ה רפד
 כשלא מכוון באמן נענש רפד
 כשלא מכוון נענש רפה
 חומר אמן בלא כוונה רפה
 שעת הכוונה רפו
 אולי מפסידים בעניית אמן רפו
 דברים אחרים רפח
 השאלה רצג
 תשובת הרבנים רצה

לא כל קדיש מתקבל בשמים	שעא	מדוע מתו חמש עשרה בני משפחה	שמה
הסיבה לתאונה המחרידה	שעב	סגולה לעשירות	שמה
עצת הר"ר שמעלקא להמברך יחידי	שעג	הכוונה באיש"ר	שמו
עניית אמן בת"ת מאה שערים	שעג	אמן מציל מכישוף	שמו
עם זו יצרתי תהילתי יספרו	שעד	פרותיהם בעולם הזה	שמו
הסיבה לפרעות ביהודי רוסיה	שעה	האיש"ר מסלק רוחות	שמח
מעשה באחד שהתחרט שלא קרא	שעה	הס קטגור	שמט
מנהג ותיקין בחורבת רבי יהודה החסיד ..	שעו	גרגרי הזהב	שנא
עניית אמן הצלה מחבוט הקבר	שעו	מדוע הכה הבעש"ט את האריה	שנג
שופט אמריקני מדבר בשבח האיש"ר	שעו	גילויי המדהים של הסבא מקלם	שנה
כרטיס כניסה לעולם הבא	שעז	אזהרת רבי יחאזקל לווזנשטיין	שנה
פנקס הקבלות של הגה"צ רצ"ה מקלם ...	שעח	יש קונה עולמו באמן אחד	שנו
המסע המופלא של ר' לייב לגילוי		חבורת שומר אמונים	שנו
האמן	שפ	קרושת השכינה על העונה אמן	שנו
האדמו"ר מקאריץ מטייל בגן עדן	שפב	יצא נשמתו באמן	שנח
מדוע שמן האדמו"ר מטשרנאב"ל	שפב	חיי תנוקת	שנח
מאמרו המלהיב של האדמו"ר	שפג	עניית האמן של בעל "ערוך שולחן"	שנט
מה אמר האדמו"ר על מפתן חדרו	שפג	המלאך שנשלח לענות אמן	שנט
מדוע בן דוד לא בא	שפד	מי ענה אמן לברכת הגר"ח	שס
עניית אמן בבית המקדש	שפה	אמן על ברכת קידוש ה'	שסא
מופת מהחפץ חיים	שפו	רפואה קלה וסגולה נפלאה	שסד
זעקת המגיד הירושלמי	שפז	עולם ומלואו	שסה
חשיבות האיש"ר	שפח	האמן מציל ממות	שסט
האמן פוקד עקרות	שפח	סערת נפשו של האדמו"ר הבית ישראל ...	שע
אגרות קודש	תה	מה אמר הגרשז"א בימי השבעה	שע

יעמוד על הברכה

הריר אלי לוי שליט"א

על תרומתו להוצאת ספר זה

לעילוי נשמת

הר"ר שמעון בהר"ר אברהם משה ז"ל

נלביע ידי אדר תשי"מ

מרת חיה בהר"ר בנימין ז"ל

נלביע יי באייר תשכ"ח

ת.נ.צ.בה.

לעילוי נשמת
ר' שלום בן ר' אריה לייביש פויגעל זללה"ה
 אוהב שלום ורוחף שלום
 אהוב ביותר על כל יודעיו ונערץ על כל מכיריו
 רבים נהנו ממנו עצה ותושיה
 מהונו ההנהגה לתלמידי חכמים
 ותרם לבניית מקומות תורה ותפילה
 הרביץ תורה לרבים לעת שיבתו בעמל ובגבורה
 נבלי"ע ביום י' תמוז תשנ"ט
 זכות ההתעוררות לקדושת שמו יתברך שיצא ע"י הספר
 תעמוד לזכות נשמתו הטהורה, בגן עדן תהא מנוחתו
 במעלות קדושים וטהורים כוהר הרקיע מזהירים,
 ותעמוד זכותו לכל יו"ח שיעלו ויצליחו יורחו אף יפריחו
 בכל אשר יפנו, ויראו בנים ובנות עמוסים בתורה
 ובמצוות ועיניהם רואות ושמחות.
ת.נ.צ.ב.ה.

ולעילוי נשמת

מרת **חנה** בת **ר' אברהם אבא קארפיאל** ע"ה
 עדינת הנפש ואצילת המידות
 צופיה הליכות ביתה ובטח בה לב בעלה
 השקיעה מיטב כוחותיה לגמול חסד עם אחרים
 עמלה כל ימיה בלא לאות לחנך בניה
 בדרכי התורה ויראת שמים ומדות טובות
 לא החזיקה טובה לנפשה וצנועה היתה בכל דרכיה
 נבלי"ע ביום י"ד מנחם אב תשנ"ט
 בגן עדן תהא מנוחתה עדי יקיצו וירננו שוכני עפר והיא בתוכם
 ויהי רצון שלא ימושו דברי התורה הקדושה
 מפּי זרעה ומפּי זרע זרעה עד עולם.
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

האשה החשובה

מרת רוחמה מינה ע"ה

בת הרב שלמה יחיאל ז"ל ויספיש

נלב"ע

כ"ו סיוון תש"ס

ת.נ.צ.בה.

לעילוי נשמת

האשה הצדקנית אצילת הנפש

דרכיה דרכי נועם

מסרה נפשה לגידול וחינוך ילדיה

לתורה יראה ומידות טובות

מרת **רבקה טובה בלם** (לבית בלוך) ע"ה

בת הרב **שלמה שרגא** שליט"א

אשת הרב **משה יהודה** שליט"א

נלביע ט"ז טבת תשנ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

נתרם ע"י בעלה ילדיה והוריה שיחי

לעילוי נשמת

אמו"ר הר"ר מיכאל פוזן בן מוהר"ר גרשון זצ"ל
נלב"ע ה' חשון תשנ"ז

הר"ר יצחק צבי ב"ר יעקב הרצוג ז"ל

נלב"ע י"ב אייר תשל"ז
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

להרה"ח ר' עקיבא ב"ר שלמה זלמן זצ"ל אורזל
אשתו מרת חיה יענטל ב"ר שמעון יהודה
בניהם: הבחורים-יעקב שמואל, שרגא פיבל, אברהם
בתם: הילדה - חנה
קדושים וטהורים שנהרגו על קדה"ש- הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה

לע"נ

מרת מלכה יענטא בת
הגה"צ רבי חיים יהודה
לייב זיל

נלביע גי מנחם אב תשמ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ

הר"ר שמחה בונים
בן הר"ר אברהם
שמואל בנימין זיל

נלביע די שבט תשמ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הר"ר חנוך בן הר"ר דוד קסטנר זיל
נלביע חי טבת תש"ך

* * *

מרת חנה בת הר"ר נחום ע"ה
נלביע כ"א תשרי תשל"ד

* * *

ובנם הר"ר קלונמוס קלמן בן הר"ר חנוך זיל
נלביע כ"ז אלול תשמ"ז

* * *

ובנותיהם קילא הי"ד
גיטל הי"ד

שנעקדו על קידוש ה' בשנות הזעם
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

החבר הר"ר אליעזר המכונה ליפמן בן החבר
הר"ר מיכאל קורצווייל ז"ל
שהרביץ תורה ברבים למעלה מיובל שנים
בקיץ מחזיקי הדת בקופנהגן
נלביע ו' מרחשוון תשמ"א

אביו החבר מיכאל ב"ר עמרם קורצווייל הי"ד
יא"צ נקבע ליום כ"ה אייר

אמו מרת מלכה ב"ר אברהם ארי' קונשטט הי"ד
יא"צ נקבע ליום כ"ה אייר

אשתו מרת מרתה ב"ר אליעזר פלס ע"ה
נלביע י' מנחם אב תשי"ס

אביה הר"ר אליעזר ב"ר יואל פלס ז"ל
נלביע כא' תשרי התשנ"א רב"א תשי"ז

ואמה מרת צדקה ב"ר שמעון כהן ע"ה
נלביע י"ב מנחם אב תשכ"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

BETH DIN ZEDEK
OF THE ORTHODOX
COMMUNITY JEWISAH
 JERUSALEM E. ISRAEL
 26 STRAUSS ST.

P.O.B. 5006 FAX 6221317 TL.6246345 -

בית דין צדק

לכל מקהלות האשכנזים

שע"י הקהלה החרדית

פקח"ק ירושלים תובב"א

רח' סטראוס 26 א

ת.ד. 5006 פקס 6221317 טל. 6252808 -

בס"ד

ה' אלול תש"ס

פני' לסלטים ולמתנכים

חז"ל הקדושים (שבת ק"ט) הבחינו כי עניית איש"ר בקול רם יש בכחו לקרוע גזר"ד של שבעים שנה, ואמירת אמן בקול-רם גרם שיפתח לנו כל שערי ג"ע.

במצבינו הנורא שזקוקים לרחמי שמים מרובים, בכל צעד ושעל.

מצאנו למצוה לעודד לכל המתנכים ומלמדי החשב"ד, משגיחים ומגיד שיעורים לעורך על כך, על גודל המצוה, והשפעות הטובה שמביא לעולם בענייתם אמן ואיש"ר בק"ר, ולהזהירם גם על כרכות הענין בבתיהם ולהשגיח על הילדים והילדות שיענו אמן בקול, ויגלגל וזכה על דם, ורב שכרם כזה וכבא.

ונזכה לכוח"מ במשצ"ג ולשנת נאוהה וישועה כביאת גוא"צ ברחמים מרובים בב"א.

החותרים למען זכוי הרבים וגודל המצוה, הכיד"צ דפעיה"ק ח"ו

נאם: *לייב יעקב פילר*

נאם: *משה יעקב פילר*

נאם: *משה יעקב פילר*

נאם: *משה יעקב פילר*

נאם: *משה יעקב פילר*

נאם: משה יעקב פילר

נאם: משה יעקב פילר

נאם: משה יעקב פילר

נאם: משה יעקב פילר

נאם: משה יעקב פילר

